

p-ISSN 0033-202X
e-ISSN 2545-2487

STOWARZYSZENIE BIBLIOTEKARZY POLSKICH

WYDZIAŁ DZIENNIKARSTWA, INFORMACJI I BIBLIOLOGII
UNIwersYTETU WARSZAWSKIEGO

przeгляд biblioteczny

Rok założenia 1927

ROCZNIK	89
<hr/>	
zeszyt	2

Warszawa 2021

RADA REDAKCYJNA

Ewa Głowacka – przewodnicząca (IBLiK, UMK), Mariola Antczak (KliB, UŁ),
Shifra Baruchson-Arbib (Bar-Ilan University, Israel),
Jolanta Chwastyk-Kowalczyk (KDiKS, UJK), Artur Jazdon (UAM),
Maria Juda (INoK, UMCS), Bożena Koredczuk (IINiB, UW_r),
Dariusz Kuźmina (WDIB, UW), Tomasz Makowski (BN),
Krzyszyna Matusiak (University of Denver, USA), Maria Próchnicka (KISI, UJ),
Barbara Sosińska-Kalata (WDIB, UW), Anna Tokarska (INoK, UŚ),
Katalin Varga (National Educational Library and Museum, Hungary),
Grażyna Wrona (INoI, UP), Maja Žumer (University of Ljubljana, Slovenia).

**Dofinansowano ze środków Wydziału Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii
Uniwersytetu Warszawskiego**

REDAKCJA

Elżbieta Barbara ZYBERT – redaktor naczelna
Dorota GRABOWSKA – sekretarz redakcji
Dariusz GRYGROWSKI – redaktor tematyczny
Anna WOŁODKO – redaktor językowy
Anna GRZECZNOWSKA – redaktor statystyczny

Anna LIS – redakcja techniczna i korekta
Agnieszka KASPRZYK – tłumaczenie na język angielski

Adres redakcji i wydawcy:
Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich
00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7
tel.: (+48 22) 827-52-96
e-mail: przeglad.biblioteczny@uw.edu.pl

Niniejsza wersja papierowa jest pierwotną wersją czasopisma

*„Przegląd Biblioteczny” jest wykazywany w Europejskim Indeksie Referencyjnym ERIH+,
a zawartość kwartalnika indeksowana jest w bazach:
The Central European Journal of Social Sciences and Humanities,
Pol-Index i Polska Bibliografia Bibliologiczna.*

Pełne teksty roczników 1927-2020 dostępne są
w Archiwum Cyfrowym SBP: www.ac.sbp.pl
oraz w Mediotecze Wydziału Dziennikarstwa,
Informacji i Bibliologii Uniwersytetu Warszawskiego:
medioteka.uw.edu.pl

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY

LIBRARY REVIEW

Rocznik 89

2021

zeszyt 2

Kwartalnik „Przeгляд Biblioteczny” jest wykazywany na liście czasopism punktowanych Ministerstwa Edukacji i Nauki z liczbą 40 punktów

Dofinansowano ze środków Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu pochodzących z Funduszu Promocji Kultury

**Ministerstwo
Kultury
Dziedzictwa
Narodowego
i Sportu.**

TREŚĆ

ARTYKUŁY

- MAREK NAHOTKO: Nawigacja fasetowa w polskich bibliotekach naukowych.... 141
- MAGDALENA WÓJCIK: Patreon w bibliotece jako nowa forma mecenatu kultury..... 163
- ANNA AMBROCHOWICZ-GAJOWNIK: Działalność bibliotekarska służby konsularnej Drugiej Rzeczypospolitej we Francji – zarys problematyki 173
- SEBASTIAN D. KOTUŁA: Information Seeking on the World Wide Web in Opinions of Humanities Students – Survey Results / Wyszukiwanie informacji w World Wide Web w opinii studentów kierunków humanistycznych – wyniki ankiety 191

Z ZAGRANICY

- WIKTOR SOKOŁOW: Działalność Centralnej Polskiej Biblioteki Państwowej w Kijowie w latach 1925-1937..... 205

ARTYKUŁY RECENZYJNE / RECENZJE I PRZEGLĄDY PIŚMIENNICTWA

- Przeгляд piśmiennictwa krajowego (*Barbara Koryś*) 227

- Z lektur zagranicznych (*Jacek Wojciechowski*) 231

- Z ŻYCIA SBP 245

- KRONIKA ŻYCIA NAUKOWEGO (*oprac. Dorota Grabowska*)..... 259

WSPOMNIENIA

- Zmarła Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska (*Tomasz Makowski*)..... 279
- Ewa Pitak (1951-2020) (*Marek Dubiński*)..... 281

- WSKAZÓWKI DLA AUTORÓW 287

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY

LIBRARY REVIEW

Volume 89

2021

Issue 2

„The Library Review” was awarded forty points in the official register of journals
of Ministry of Education and Science

TABLE OF CONTENTS

ARTICLES

MAREK NAHOTKO: Faceted Navigation in Polish Research Libraries	141
MAGDALENA WÓJCIK: Patreon in Libraries as a New Form of Culture Patronage	163
ANNA AMBROCHOWICZ-GAJOWNIK: Interwar Polish Consuls Supporting Libraries in France – an Outline of Issues.....	173
SEBASTIAN D. KOTUŁA: Information Seeking on the World Wide Web in Opinions of Humanities Students – Survey Results.....	191

FROM ABROAD

WIKTOR SOKOŁOW (VICTOR YURYEVICH SOKOLOV): Activity of Central Polish National Library in Kiev in the Years 1925-1937.....	205
---	-----

REVIEWS AND LITERATURE SURVEYS

Polish literature survey (<i>Barbara Koryś</i>)	227
Foreign publications (<i>Jacek Wojciechowski</i>).....	231

NEWS FROM SBP (POLISH LIBRARIANS ASSOCIATION)	245
---	-----

SCHOLARLY CHRONICLE 2020 (<i>comp. by Dorota Grabowska</i>).....	259
--	-----

RECOLLECTIONS

Joanna Pasztrzeniec-Jarzyńska has died (<i>Tomasz Makowski</i>)	279
Ewa Pitak (1951-2020) (<i>Marek Dubiński</i>).....	281

GUIDELINES FOR AUTHORS.....	291
-----------------------------	-----

MAREK NAHOTKO
Instytut Studiów Informacyjnych
Uniwersytet Jagielloński
e-mail: marek.nahotko@uj.edu.pl
ORCID 0000-0002-4823-8080

NAWIGACJA FASETOWA W POLSKICH BIBLIOTEKACH NAUKOWYCH

Dr hab. Marek Nahotko, prof. UJ, zatrudniony w Instytucie Studiów Informacyjnych Uniwersytetu Jagiellońskiego (kierownik Zakładu Metodologii Badań Informacyjnych), specjalizuje się w problemach organizacji informacji, w tym metadanych dokumentów elektronicznych oraz wykorzystania Internetu i dokumentów elektronicznych w komunikacji naukowej i działalności informacyjnej. Jest autorem książek *Teoria gatunków w organizacji informacji i wiedzy* (Kraków, 2018), *Komunikacja naukowa w środowisku cyfrowym* (Warszawa, 2010), *Naukowe czasopisma elektroniczne* (Warszawa, 2007), *Opis dokumentów elektronicznych. Teoretyczny model i możliwości jego aplikacji* (Kraków 2006), *Metadane: sposób na uporządkowanie Internetu* (Kraków, 2004) oraz licznych artykułów publikowanych m.in. na łamach „Information Research”, „Cataloging & Classification Quarterly”, „Przeglądu Bibliotecznego”, „Zagadnień Informacji Naukowej” oraz „Bibliotheca Nostra”.

SŁOWA KLUCZOWE: Biblioteki cyfrowe. Fasetyzacja. Multiwyszukiwarki. Nawigacja fasetowa. OPAC.

ABSTRAKT: Teza/cel artykułu – Celem artykułu jest przedstawienie aktualnego stanu stosowania nawigacji fasetowej w polskich bibliotekach naukowych. Dokonano porównania zastosowania faset w OPAC tych bibliotek oraz w bibliotekach cyfrowych organizowanych lub współorganizowanych przez te biblioteki. **Metody badań** – Dokonano analizy zawartości stron internetowych bibliotek, głównie ich narzędzi wyszukiwawczych: OPAC i multiwyszukiwarek (*discovery*

systems). Uwzględniono biblioteki największych, państwowych szkół wyższych oraz Bibliotekę Narodową. Po odnalezieniu narzędzia nawigacji fasetowej dokonano analizy ilościowej i jakościowej stosowanych faset. Następnie podobna analiza prowadzona była w stosunku do bibliotek cyfrowych, organizowanych lub współorganizowanych przez analizowane biblioteki. **Wyniki** – Ponad 60% polskich bibliotek naukowych stosuje fasyty w swoich narzędziach wyszukiwawczych. Wśród nich najwięcej jest bibliotek uniwersyteckich (78% przebadanych bibliotek), wychowania fizycznego (67%), ekonomicznych (60%) i technicznych (56%). Średnia liczba faset stosowanych w OPAC wynosi 8,7. Nieco mniej faset stosowanych jest w bibliotekach cyfrowych, średnio 8,66. Do najczęściej stosowanych faset należały takie, jak Forma/Typ, Język, Data wydania, Autor/Twórca. **Wnioski** – Fasyty są rozpowszechnionym narzędziem wyszukiwawczym w bibliotekach polskich szkół wyższych. Stosowane są zarówno w ILS (Integrated Library System) zagranicznych, jak i w polskich. Pod względem liczby i rodzaju faset pomiędzy OPAC i bibliotekami cyfrowymi zachodzą bardzo niewielkie różnice, stąd wniosek, że stosowany schemat metadanych ma na to bardzo niewielki wpływ.

WSTĘP

Biblioteczne katalogi komputerowe, które w latach 70. XX w. (w Polsce w latach 90.) zaczęły zastępować wcześniej stosowane katalogi kartkowe, stały się powszechnym narzędziem wyszukiwania informacji. W katalogach komputerowych od początku stosowano najnowsze, kolejno pojawiające się technologie informacyjne. Największy przełom stanowiło udostępnienie katalogów w sieciach rozległych, dzięki czemu stały się dostępne z każdego miejsca w świecie, o każdej porze.

Ta innowacja techniczna nie zakończyła rozwoju OPAC. Możliwości, stwarzane przez kolejne innowacje techniczne, były szybko implementowane w zintegrowanych systemach bibliotecznych, czego odzwierciedleniem jest powstawanie kolejnych generacji OPAC (Nahotko, 2020). W katalogach kolejnych generacji udostępniano rozwiązania techniczne i organizacyjne, z których część okazywała się na tyle przydatna, że przetrwały próbę czasu i przenoszone były do rozwiązań następnych generacji. Taką innowacją było zastosowanie wcześniej powstałej idei klasyfikacji fasetowej w systemie nawigacyjnym współczesnych OPAC. Fasytyzacja, pierwotnie stosowana do budowy klasyfikacji piśmiennictwa, dzięki rozwojowi technologii komputerowej mogła być wykorzystana w sposób podobny do używanego do prezentacji oferty sklepów internetowych i innych komercyjnych stron Web.

Celem artykułu jest przedstawienie sposobu, w jaki tradycyjna teoria klasyfikacji fasetowej jest stosowana w praktyce współczesnych OPAC oraz innych systemów wspomagających użytkowników w wyszukiwaniu informacji, głównie tzw. multiwyszukiwarki, z angielska zwane także

discovery services (Derfert-Wolf, 2019, s. 281). Problem badawczy dotyczy zarówno powszechności stosowania rozwiązań opartych na systemie faset, jak również metod ich implementacji w systemach bibliotecznych. Pomocne w tym zakresie było zarówno odniesienie do tradycyjnej teorii fasetowej, jak i do teorii określającej OPAC jako gatunek tekstu (Andersen, 2004, p. 94). Prezentowane wyniki badań dotyczą stanu polskich bibliotek naukowych w końcu 2020 r. Interesujące jest wskazanie na różnice i podobieństwa, jakie występują między uzyskanymi wynikami a rezultatami przedstawionymi przez Hall (2011), dotyczącymi bibliotek akademickich USA dziesięć lat wcześniej.

Dodatkowo celem artykułu jest porównanie faset stosowanych w OPAC bibliotecznych z fasetami dostępnymi w bibliotekach cyfrowych, tworzonych przez te same biblioteki naukowe. W tym przypadku chodziło o wskazanie na wpływ gatunku rekordu katalogowego na możliwości nawigacji w udostępnianej informacji bibliograficznej.

KLASYFIKACJA FASETOWA I JEJ ZASTOSOWANIE W OPAC

Według Bowker i Star (1999, p. 1) w ludzkiej naturze leży klasyfikowanie wszelkiego rodzaju obiektów znajdujących się w otoczeniu. Ludzie, jako istoty społeczne, a równocześnie użytkownicy języka, klasyfikują elementy swego otoczenia podczas wszystkich działań, w których używają języka. Cytowani autorzy twierdzą, że klasyfikacja, jako system organizacji wiedzy, jest narzędziem bieżących negocjacji pomiędzy interesami zróżnicowanych światów – lokalnych i społecznych (p. 138). Historyczny rozwój klasyfikacji postępował w taki sposób, aby ułatwić koordynację działania tych światów poprzez wysiłki skierowane na umieszczenie w klasyfikacji własnych reprezentacji wybranych elementów rzeczywistości. Klasyfikacja stanowi system gatunków (Nahotko, 2018, s. 148), co oznacza, że konstrukcja, zarządzanie i negocjowanie klasyfikacji mogą być uważane za praktyki dyskursywne konstytuowane przez działanie i ideologie zaangażowanych światów społecznych, wyrażonych poprzez gatunki. W związku z tym reprezentacje i konfiguracje informacji mogą być uważane za wynik działań społecznych, zorganizowanych wokół klasyfikacji.

W tradycyjnej teorii klasyfikacji dokonuje się ich podziału według dwóch kryteriów. Pierwszym, jest liczba relacji hierarchicznych wyznaczających powiązania między klasami uzyskanymi w wyniku podziału uniwersum, drugim, liczba drzew klasyfikacyjnych składających się na strukturę utworzonego układu klas (Sosińska-Kalata, 2002, s. 31). Ze względu na zastosowanie w nowych narzędziach organizacji wiedzy,

szczególnie interesujące są klasyfikacje monorelacyjno-polihierarchiczne, w których elementy uniwersum klasyfikacji zorganizowane są w wielu niezależnych drzewach klasyfikacyjnych, a każde z tych drzew utworzone zostało przez podział pewnej grupy elementów uniwersum według jednego typu relacji. Klasyfikacje takie w LIS nazywane są fasetowymi. Termin „klasyfikacja fasetowa” oraz metodologia tworzenia tego rodzaju klasyfikacji zaproponowane zostały przez Ranganathana, hinduskiego bibliotekarza oraz autora pierwszej klasyfikacji fasetowej: *Colon Classification* (pierwsze wyd. w 1933 r.). Nazwa ta pochodzi od terminu fasety, w jubilerstwie oznaczającego skośną krawędź lub powierzchnię szlifu kamienia szlachetnego, do której Ranganathan porównywał metodę wieloaspektowej analizy uniwersum prowadzącej do podziału elementów tego uniwersum, według wielu niezależnych kryteriów. Fasety odpowiada więc określonej strukturze hierarchicznej, w której elementy tej samej kategorii zostały zorganizowane według jednego z niezależnych kryteriów podziału (por. Ranganathan, 1967).

Wkład Ranganathana w rozwój analizy fasetowej polegał na zwróceniu uwagi na to, że nie tylko w niemal wszystkich dziedzinach istnieją wspólne, powtarzające się pojęcia, ale również wspólne typy pojęć w obrębie poszczególnych dziedzin (Broughton, 2006, p. 53). Te, które nazywają aktywności lub działania, trafiły do kategorii (fasety) *Energy*; inne, związane z substancjami utworzyły kategorię *Matter*; podstawowe pojęcia, reprezentujące główny obiekt badań w dyscyplinie objęte zostały kategorią *Personality*, gdyż reprezentują istotę dyscypliny. Elementami kategorii *Personality* są bardzo często (choć nie jedynie) takie jednostki, jak: rośliny, zwierzęta, związki chemiczne, ciała niebieskie, obiekty geograficzne, religie, obiekty wytworzone itp. Do tych kategorii dodane zostały *Space* i *Time*, co dało łącznie słynną formułę fasetową Ranganathana, PMEST.

Klasyfikacje tego rodzaju, choć interesujące z metodologicznego punktu widzenia, nie były powszechnie stosowane w systemach informacyjnych (Parrochia & Neuville, 2013, p. 17) aż do czasu, gdy nowe rozwiązania technologiczne pozwoliły na wykorzystanie tej idei w wyszukiwaniu w witrynach internetowych organizacji handlowych i usługowych, w tym bibliotecznych. O zastosowaniu klasyfikacji fasetowej w OPAC mówił już Pollitt na 63. konferencji IFLA (1997). Zastosował on analizę fasetową do redukcji wielowymiarowości przedmiotów do porządku liniowego, dzięki czemu użytkownik otrzymuje wizualny model struktur danych, który jest dla niego łatwo przyswajalny (Broughton, 2006, p. 63). Uważa się, że po raz pierwszy wyszukiwanie fasetowe zastosowane zostało w North Carolina State University Hill Library w 2006 r. (Niu & Hemminger, 2015, p. 1030). Od tego czasu stało się popularne w wielu bibliotekach akademickich i publicznych, będąc cechą rozpoznawczą OPAC kolejnych generacji i multiwyszukiwarek.

Nawigacja fasetowa (wyszukiwanie fasetowe) jest zastosowaniem klasycznej teorii fasetowej w cyfrowym środowisku online (Skórka, 2014, s. 95). Początkowo zastosowane zostało na stronach e-handlu; w 2005 r. prawie 70% z nich stosowało najczęściej bardzo uproszczone formy fasetowej klasyfikacji swoich produktów (Broughton, 2006). W tych zastosowaniach fasety stanowią dynamiczne punkty dostępu umożliwiające użytkownikowi rozpoczynanie lub uszczegółowienie wyszukiwania przez wybór elementów wyszukiwawczych pogrupowanych w fasety. Wykorzystywane jest połączenie swobodnego przeszukiwania nieustrukturyzowanego tekstu z nawigacją fasetową. W stosowanych interfejsach łączone jest wyszukiwanie według słów kluczowych oraz przeglądanie, co pozwala na szybkie i elastyczne wyszukiwanie na podstawie wiedzy posiadanej przez użytkownika. Interfejsy fasetowe ułatwiają pozbycie się uczucia zagubienia w narzędziach organizacji informacji, co pozwala na bardziej efektywną pracę systemu. Dzięki nawigacji fasetowej użytkownik może: (a) wpisać lub uszczegółwić zapytanie wyszukiwawcze, (b) nawigować w zestawie niezależnych hierarchii fasetowych opisujących dane katalogowe przez działania polegające na uszczegółowieniu lub uogólnieniu zapytania (Ben-Yitzhak et al., 2008).

Od 2006 r. pojawiło się wiele badań dotyczących stosowania nawigacji fasetowej w OPAC. Fagan (2010) stwierdziła, że nawigacja fasetowa, o ile poprawnie zaprojektowana, jest łatwo akceptowana przez użytkowników i preferowana ponad inne struktury nawigacyjne. Podobne wnioski przedstawił Lugya (2017, p. 127). Bauer i Peterson-Hart zauważyły, że użytkownicy są zaintrygowani możliwością stosowania nawigacji fasetowej; szczególnie często korzystano z faset *Format*, *Language* i *Subject* (2012, p. 354). Ramdeen i Hermminger (2012) stwierdzili, że badani przez nich użytkownicy preferowali interfejs fasetowy, wskazując na łatwość stosowania i wzmacnianie pewności wyboru poprawnej opcji wyszukiwania. Interfejs fasetowy przyspiesza wyszukiwanie. Najczęściej stosowanymi fasetami były *Subject*, *Format* i *Author*. W związku z tym Nelson i Turney (2015, p. 77) stwierdzili, że efektywność faset w OPAC jest głównie zagadnieniem związanym z projektem interfejsu, ważniejszym niż struktura danych. Zauważyli oni trzy istotne cechy interfejsów wyszukiwawczych: 1) istotna rola faset jako zasadniczego składnika projektowania wyszukiwania; 2) personalizacja tekstu wspomagającego użytkownika, 3) czytelność etykiet faset. Na podstawie badań próby 100 bibliotek akademickich i 100 publicznych, Hall (2011) stwierdziła, że odpowiednio 78 i 54 z nich stosuje fasety w swoich OPAC. Według Hofmann i Yang (2012) w ciągu dwóch lat poprzedzających badanie na próbie 260 bibliotek akademickich w USA i Kanadzie, zastosowanie multiwyszukiwarek, w których standardowo stosowane są fasety, wzrosło z 16 do 29%. Znacznie rzadziej stosowano fasetowe OPAC: wzrost z 2 do 4%. Zgodnie z badaniami Niu

i Hemminger (2015) wyszukiwanie fasetowe nie skraca czasu wyszukiwania, ale zwiększa dokładność wyszukiwania. Najbardziej popularnymi fasetami były *Availability*, *Location* i *Format*. Wyszukiwania poprzez fasety stanowiły blisko 80% zapytań. W późniejszych badaniach użytkowników National Library of Netherlands (Bogaard et al., 2019) stwierdzono, że wyszukiwania fasetowe trwają znacznie dłużej, ale zawierają więcej zapytań, kliknięć na dokument i kopiowań na dysk. Najbardziej popularnymi fasetami były *Time*, *Type* i *Distribution zone*. Zapytania z użyciem faset składają się z mniejszej liczby słów, co zostało także zauważone wcześniej przez Niu i Hemminger (2015). Może to oznaczać modyfikację zachowań informacyjnych użytkowników stosujących interfejsy fasetowe.

EWOLUCJA OPAC JAKO GATUNKU TEKSTU

Refleksja nad rolą i funkcjami katalogu bibliotecznego, która doprowadziła do powstania współczesnych OPAC, rozpoczęła się już w XIX w., pracami Panizziego w Wlk. Brytanii i Cuttera w USA. Prace te mają znaczenie po dziś dzień: zasady, które przedstawili wymienieni bibliotekarze, wciąż są stosowane w OPAC i innych systemach wyszukiwawczych online (Smiraglia, 2002, p. 332). Ich zasadniczą zasługą było postawienie na pierwszym miejscu potrzeb użytkownika, podczas gdy potrzeba tworzenia spisów zasobów biblioteki oraz wygody bibliotekarza potraktowane zostały drugorzędnie. Dyskusje na temat tej hierarchii celów odżywiają w momentach wątpliwości związanych z implementacją nowych technologii w bibliotekach (La Barre, 2007, p. 79).

Komputeryzacja bibliotek, postępująca od lat 60. XX w. przyspieszyła ewolucję katalogów komputerowych. Po przeniesieniu opisów katalogowych z papierowych kartotek na nośniki komputerowe nastąpiło także udostępnienie tych baz danych w Internecie. Od tego czasu w OPAC implementowane są kolejne innowacje technologiczne pojawiające się w zakresie wyszukiwania informacji w sieciach rozległych, baz danych i interfejsów użytkownika. Zaczęto mówić i pisać o kolejnych generacjach ILS (Integrated Library System) i OPAC, coraz lepiej spełniających potrzeby informacyjne użytkowników bibliotek (Hildreth, 1987). Hildreth (1994) pod koniec XX w. wyróżnił trzy generacje OPAC, z których dwie pierwsze były krytykowane za trudności stwarzane użytkownikom (Borgman, 1996), a trzecia była raczej wizją naprawy tej sytuacji i opisem realizowanych wówczas eksperymentów (takich, jak „expanded” OPAC).

Potrzeba zmian stała się szczególnie widoczna po pojawieniu się, rozwoju i rozpowszechnieniu Web (Merčun & Žumer, 2008, p. 245). To środowisko oferowało łatwiejsze wyszukiwanie i dostęp do informacji (nawet jeśli gorszej jakości) bez względu na doświadczenie i umiejętności

użytkowników. Oczekiwali oni, że OPAC działać będzie tak, jak wyszukiwarki internetowe lub sklepy online. Wzorem architektury informacji była szczególnie strona księgarni internetowej Amazon, która wyznaczała standardy w zakresie przeglądania i wyszukiwania w katalogu oferowanych produktów (Rosenfeld, Morville, Arango, 2017). Wówczas pojawiły się artykuły w czasopiśmie fachowych przedstawiające pomysły na katalogi „next generation” (n.p. Morgan, 2009; Naun, 2010; Wynne & Hanscom, 2011; Wang & Dawes, 2012, p. 81). Jednym z postulatów służących udoskonaleniu OPAC była poprawa funkcjonalności, która polegać miała na zmianie mechanizmu wyszukiwania, prezentacji i nawigacji w zbiorze wyników. Dla udoskonalenia tego obszaru wprowadzono do katalogów pojedyncze, zawsze widoczne okienko do wprowadzania słów kluczowych oraz zwiększono możliwości przeglądania. W przypadku braku wyników wyszukiwania system wspomagał użytkownika proponując dodatkowe terminy wyszukiwawcze lub warianty pisowni. Wprowadzono także nawigację fasetową, dzięki której użytkownik mógł szybko dopasować wyniki wyszukiwania do swoich szczegółowych potrzeb, zwłaszcza w przypadku, gdy zbiór wyszukanych wyników był zbyt obszerny. Szczególna uwaga należy się przy tym usprawnieniu wyszukiwania i nawigacji, np. Merčun i Žumer (2008, p. 259) uważają, że funkcje związane z wyszukiwaniem i nawigacją powinny mieć pierwszeństwo nad innymi udoskonaleniami, na przykład służącymi wprowadzeniu rozwiązań typowych dla Web 2.0.

Nawigacja fasetowa pozwala na uszczegółowienie wyszukiwania informacji (Breeding, 2007, p. 12). Wykorzystując ją, użytkownik rozpoczyna poszukiwania od pojęć ogólnych, a następnie regularnie zawęża zbiór wyników przez nawigowanie w określonych terminach pogrupowanych w fasetach. W dobrze zaprojektowanym interfejsie nawigacji fasetowej każdy wybór terminu z fasety powoduje wyświetlenie zmodyfikowanej listy wyszukanych pozycji oraz zestawu nowych faset pozwalających na dalsze zawężanie wyników. Proces kolejnych zawężeń odbywa się aż do momentu uznania wyników przez wyszukującego za odpowiednie do jego zapytania (potrzeb informacyjnych) i wystarczająco ograniczone liczbowo.

Taka nawigacja pozwala użytkownikowi na interakcję ze źródłem informacji dzięki odkrywaniu (discover) informacji, którą zawiera, zamiast się domyślać jej istnienia. Jest to postępowanie odwrotne do tradycyjnego, w którym interfejs dostarcza rubryk do wyszukiwania zaawansowanego, wypełnianych przez użytkownika, konstruującego w ten sposób złożony zestaw wyrażań już na początku wyszukiwania. Proces wyszukiwania zaawansowanego wymusza na użytkowniku dokładne wyrażanie pojęć, opisujących jego potrzebę już w momencie rozpoczynania pracy z ILS, a wprowadzane terminy mogą, ale nie muszą być zgodne z zawartością

katalogu. Bardzo często użytkownikowi pozostaje metoda prób i błędów, polegająca na konstruowaniu kolejnych wyrażeń wyszukiwawczych aż do uzyskania zadawalającego rezultatu.

Należy zwrócić uwagę na dość swobodne traktowanie terminu „fasety” w kontekście multiwyszukiwarek (Nelson & Turney, 2015, p. 79). W stosunku do klasycznej teorii fasetowej jego znaczenie uległo rozszerzeniu w kierunku oznaczania dowolnego systemu, w którym terminy są wybierane podczas wyszukiwania z predefiniowanych grup. Traktuje się je jako kategorie wybrane z ogółu obiektów, których istnienie ktoś może chcieć odkryć, bez względu na to, czy mamy do czynienia ze sklepem internetowym czy katalogiem biblioteki. Dodatkowe problemy sprawia wielość synonimów na oznaczenie tych grup, takich, jak kategoria, atrybut, klasa, pojęcie lub filtr (La Barre, 2012, p. 96). W efekcie wybór faset do stosowania w OPAC bardziej zależy od stosowanego formatu rekordu bibliograficznego (zazwyczaj MARC) niż tradycyjnej analizy fasetowej (Sokvitne, 2006; McCallum et al., 2017), pomimo krytyki takiego postępowania (Broughton & Slavic, 2007, p. 731). Jak pisze Le Barre (2007) projektanci i implementatorzy systemów fasetowych w swojej pracy nie przejmują się zbytnio zasadami tradycyjnej analizy i klasyfikacji fasetowej. Sam schemat metadanych zaczyna spełniać nową rolę: elementy metadanych zyskują nowe zastosowanie. To często powoduje nowe problemy, gdyż błędy ukryte wcześniej przed użytkownikiem, powstające np. na etapie katalogowania, stają się bardziej widoczne (Schultz-Jones et al., 2012; Han, 2012).

Rola tak rozumianej nawigacji wynika z jej stosowania w konstruowaniu znaczeń przez użytkownika. Rekord katalogowy zawiera informację tekstową, której znaczenie musi być utworzone przez użytkownika w interakcji z tym tekstem. Znaczenie jest negocjowane pomiędzy twórcą tekstu (bibliotekarzem) a użytkownikiem, w czym pośredniczy ILS. W związku z tym istnieje wiele możliwych interpretacji rekordu katalogowego: nie można mówić o jednej, kanonicznej interpretacji, raczej o tylu interpretacjach, ilu jest użytkowników (czytelników) rekordu. Oznacza to, że wyszukiwanie informacji bibliograficznej należy rozumieć jako dialogową praktykę komunikacyjną (Rafferty & Hilderley, 2007, p. 398). Dialog jest tu rozumiany w sposób opisany przez Bachtina (1981), który twierdził, że dialogowe aspekty wypowiedzi związane są z otwarciem i interpretacją, z relacjami istniejącymi pomiędzy tekstem i odbiorcą, a w końcu także pomiędzy różnymi tekstami (np. relacje bibliograficzne pomiędzy rekordami).

W systemach bez nawigacji fasetowej dialog ten ma ograniczony zasięg. Użytkownik otrzymuje możliwość wyboru rodzaju punktu dostępu spośród kilku proponowanych, może także połączyć kilka ich rodzajów operatorami Boole’a w wyszukiwaniu zaawansowanym. Po otrzymaniu

wyników wyszukiwania użytkownik może je zaakceptować lub rozpocząć dialog z systemem od nowa. Nawigacja z zastosowaniem faset w OPAC pozwala użytkownikowi na konstrukcję własnego wyrażenia wyszukiwawczego (a więc pośrednio także wyniku wyszukiwawczego) z dostarczonych elementów systemu nawigacji jak z klocków. Daje to większą swobodę interpretacji, pomimo tego, że elementy danych dostępne w fasetach są częścią struktur formalnych, które uprzywilejowują określone poglądy, ignorując lub marginalizując inne. Wynika to z determinacji ideologicznej wszystkich narzędzi organizacji wiedzy, w tym schematów fasetowych (zob. eseje w Sandberg, ed. 2019). W praktyce organizacji wiedzy w bibliotekach istotną rolę odgrywa jednak indywidualna aktywność ludzka, która nie jest konsekwentna i uniwersalna, ale otwarta na indywidualne interpretacje, na które w szczególności wpływają dotychczasowe doświadczenie oraz projekcja przyszłych potrzeb użytkownika i możliwości ich zaspokojenia przez indeksowany obiekt informacyjny (Mai, 2011, p. 715). Trudność sprawia fakt, że znaczenie obiektu informacyjnego jest tworzone podczas jego używania, przez co jest ono uzależnione od kontekstu stosowania (Hjørland, 1992). Fasety służą więc indywidualnemu tworzeniu „idealnego” (z punktu widzenia potrzeb informacyjnych użytkownika) opisu i wyrażaniu go w formule wyszukiwawczej. Dzięki temu stają się one częścią typowych działań społecznych, które biblioteka tworzy lub uczestniczy w ich realizacji.

W ten sposób użytkownik wykorzystuje tekstowe narzędzia organizacji wiedzy (klasyfikacje fasetowe) w celu artykulacji swoich doświadczeń w formie pisemnej, tworzonej w wielu kontekstach aktywności społecznej (Andersen, 2015, p. 14). Tekstowe formy tworzone i stosowane we wszelkich kontekstach aktywności społecznej nazywane są gatunkami. Fasety stosowane w OPAC, jako narzędzie organizacji wiedzy, zarówno służą działaniom społecznym i interakcjom tekstowym, jak i wytwarzają działania społeczne i interakcje tekstowe. Coraz bardziej powszechne stosowanie komunikacji piśmiennej po wynalezieniu druku (Eisenstein, 1979) spowodowało powstanie kolejnych gatunków tekstu służących kontrolowaniu i organizowaniu piśmiennictwa, takich jak klasyfikacje, w tym fasetowe. Gatunki te, służąc reprezentacji i organizacji piśmiennictwa, stały się częścią czynności, w których stosowane są formy tekstowe w określonych działaniach społecznych, takich jak wyszukiwanie informacji. Przy czym wyszukiwanie nie jest jedynym celem klasyfikacji lub organizowania obiektów w kolekcje; głównym celem jest działanie społeczne, a wyszukiwanie informacji jest jednym z wielu sposobów na realizację tego działania. Organizacja staje się częścią kolekcji, a kolekcja częścią działania, konstytuując się nawzajem. Komputery, obiekty i gatunki cyfrowe oraz sieci globalne wzmocniły społeczny efekt organizacji wiedzy dzięki bazodanowej strukturze tych mediów (Manovich, 2002).

FASETY WE WSPÓŁCZESNYCH BIBLIOTECZNYCH NARZĘDZIACH WYSZUKIWAWCZYCH: BADANIA

Celem badań, których wyniki przedstawiono w dalszej części artykułu, było określenie stopnia stosowania narzędzi nawigacji fasetowej w polskich bibliotekach naukowych: w ich OPAC oraz w bibliotekach cyfrowych, do których biblioteki naukowe przekazują obiekty cyfrowe i ich metadane.

PYTANIA BADAWCZE

Badania bibliotecznych OPAC, stosowanych w tych bibliotekach multimedialnych oraz tworzonych przez nie bibliotek cyfrowych przeprowadzone zostały dla uzyskania odpowiedzi na następujące pytania:

– Jaka część bibliotek naukowych w Polsce stosuje oparte na fasetach narzędzia wyszukiwawcze po kilkunastu latach od ich pierwszego wprowadzenia do ILS/LSP (Library Services Platform) przez głównych dostawców tego oprogramowania?

– Czy stosowanie faset (liczba, rodzaj) zależy od używanego ILS/LSP?

– Jaka jest częstotliwość stosowanych faset?

– Jakie różnice występują w stosowaniu faset w OPAC bibliotek naukowych i w bibliotekach cyfrowych zarządzanych (tworzonych lub współtworzonych) przez te same biblioteki?

METODA

Badaniem objętych zostało 91 polskich bibliotek naukowych uczelni publicznych. Podstawą ich wyboru i podziału był wykaz uczelni zamieszczony na stronie Web MEiN (2021). Są to najczęściej duże uczelnie z dużymi bibliotekami, posiadającymi profesjonalne systemy biblioteczne. Wykaz ten został następnie uzupełniony o uczelnie medyczne i artystyczne, należące do innych resortów. Dodano także niektóre inne duże uczelnie nie podlegające MEiN, jak np. WAT i szkoły morskie. Pominięte zostały mniejsze prywatne uczelnie, często posiadające biblioteki z niewielkim księgozbiorem. Zestawienie liczbowe przebadanych bibliotek przedstawia tabela 1. W kolumnie 4 przedstawiono odsetek bibliotek danego rodzaju stosujących fasety. W kolumnie 5 zestawiono odsetek bibliotek danego rodzaju wśród stosujących fasety (np. wśród bibliotek stosujących fasety 23,64% stanowią biblioteki uczelni technicznych).

Tabela 1

Rodzaje i liczba bibliotek w próbie

Biblioteki	Biblioteki ogółem	Biblioteki stosujące fasyety	% mających fasyety	% stosujących fasyety (z 55)
NUKAT	1	1	100	1,82
Narodowa	1	1	100	1,82
Uniwersytety	18	14	77,78	25,45
Techniczne	23	13	56,52	23,64
Pedagogiczne	5	3	60	5,45
Medyczne	9	4	44,44	7,28
Rolnicze/przyrodnicze	7	4	57,14	7,28
Ekonomiczne	5	3	60	5,45
Wychow. fizycznego	6	4	66,66	7,28
Artystyczne	14	6	42,85	11
Teologiczne	2	2	100	3,63
Razem	91	55	60,44	100

Oprócz bibliotek akademickich zbadane zostały dwa systemy, które należą do instytucji innego rodzaju: Biblioteki Narodowej (jeden system) oraz Centrum NUKAT, polskiego katalogu centralnego, powstającego we współpracy polskich bibliotek. Katalogi te zostały dodane ze względu na ich ważną rolę w środowisku informacyjnym. Oba są interesujące także ze względu na dużą liczbę faset stosowanych w OPAC.

Strona Web każdej biblioteki była wizytowana, odnajdywano jej OPAC oraz ewentualne inne narzędzia wyszukiwawcze (głównie multiwyszukiwarki), w których stosowano fasyety. Fasyety w multiwyszukiwarkach uwzględniane były tylko w przypadku, gdy w OPAC ich nie stosowano (dwa przypadki). Badanie dotyczyło głównie faset wykorzystywanych w opcjach uściślenia wyszukiwania, które było prowadzone przy pomocy tego samego terminu wyszukiwawczego („Library”) we wszystkich katalogach. Dane gromadzone były w grudniu 2020 r.

Ponad 60% badanych bibliotek (55 bibliotek) stosuje w swoich OPAC fasyety. Najwięcej takich katalogów występuje w bibliotekach uniwersyteckich – prawie 78% bibliotek stosuje te narzędzia, co daje prawie 25,45% spośród 55 bibliotek, w których odnaleziono nawigację fasetową. Na kolejnych miejscach są biblioteki uczelni wychowania fizycznego (66,66% i 7,28%) i ekonomicznych (60% i 5,45%). Biblioteki uczelni technicznych są na kolejnym miejscu (56,5% i 23,64%), jednak stanowią drugą co do liczebności grupę bibliotek spośród stosujących fasyety, po uniwersyteckich.

Identyfikacja faset nie sprawia trudności. Po wykonaniu wyszukiwania wyświetlane są one na ogół po lewej stronie ekranu, obok wyników wyszukiwania (opisów bibliograficznych) lub (znacznie rzadziej) u góry ekranu, nad wynikami wyszukiwania. Bardzo często zestaw faset wyświetlany był jako zestaw list rozwijanych, co pozwalało, po kliknięciu, na rozwinięcie listy wszystkich dostępnych terminów w danej fascie.

Dla każdego OPAC, w którym stwierdzono stosowanie faset, tworzone ich wykaz (liczba i nazwy) wraz z informacją o stosowanym systemie bibliotecznym i ewentualnie multiwyszukiwarce. Ważne było rozróżnienie pomiędzy nazwami i rodzajem faset. Często stwierdzano fasety o tych samych lub podobnych nazwach, które służyły innym celom oraz odwrotnie – fasety o różnych nazwach z taką samą zawartością (nawet w tym samym OPAC). Wynika to m.in. z redundantnego charakteru formatu MARC, gdzie ta sama informacja zapisywana jest kilkakrotnie (np. w sposób kodowany i tekstowy).

WYNIKI

Większość bibliotek stosuje jednocześnie kilka trybów dostępu do swoich zbiorów. Dominuje połączenie dostępu poprzez OPAC z multiwyszukiwarą. Spośród 55 bibliotek oferujących nawigację fasetową 20 nie umożliwia dodatkowego dostępu poprzez multiwyszukiwarę, a 13 daje tylko taki dostęp (biblioteki stosujące system Horizon SirsiDynix oraz Aleph 500 do udostępniania OPAC bez faset udostępniają jednocześnie multiwyszukiwarę z fasetami), co oznacza, że 22 biblioteki stosują oba narzędzia: OPAC i multiwyszukiwarę, w których wykorzystywane są fasety. W większości wypadków stosowane są komercyjne systemy zagraniczne (35 bibliotek, 64%), chociaż używane są także dwa systemy krajowe (14 bibliotek, 25%) i jeden *open source* – Koha (Tab. 2).

Tabela 2

Systemy biblioteczne i multiwyszukiwarki stosowane w bibliotekach

Software/System	Liczba (%)	Multiwyszukiwarka	Liczba (%)
Virtua Innovative	20 (36,4)	Primo ExLibris	16 (45,71)
Aleph 500 ExLibris	11 (20)	EBSCO Discovery Service	15 (42,85)
Prolib	9 (16,4)	Omnis	2 (5,72)
Koha	6 (11)	Nieznane	2 (5,72)
Sowa	5 (9)		
Alma ExLibris	2 (3,63)		
Horizon SirsiDynix (bez faset)	2 (3,63)		
Razem	55 (100)		35 (100)

W OPAC stosowano średnio 8,67 faset (odchylenie standardowe – 2,9), co stanowi mniejszą liczbę, niż wykazano w badaniach Hall (2011), dotyczących bibliotek amerykańskich – 9,8. Najmniejsza liczba faset w bibliotecznym OPAC wynosiła 5, największa – 17, co odpowiada wynikom badań amerykańskich. Analiza wykazała stosowanie łącznie 33 różnych faset we wszystkich badanych OPAC. W tabeli 3 przedstawiono fasety najczęściej stosowane (więcej niż 10 razy). Co interesujące, żadna faset nie wystąpiła w każdym badanym katalogu. Do najrzadziej występujących faset (jedno wystąpienie) należały takie, jak: Temat: instytucja, Temat: impreza, Postać zapisu muzycznego, Forma zapisu muzycznego. Większość faset z górnych pozycji tabeli 3 jest także fasetami najczęściej stosowanymi przez użytkowników. Według badań użytkowników (Denholm et al., 2009, p. 26; Niu & Hemminger, 2015, p. 1038) do najczęściej stosowanych przez nich należały fasety: Format, Odbiorca, Język, Temat, Dostępność, Autor, Lokalizacja i Gatunek.

Tabela 3

Najczęściej występujące fasety w badanych OPAC

Faseta	Liczba wystąpień	% katalogów
Forma/Typ	50	91
Język	50	91
Data wydania	49	89
Temat	48	87,3
Autor/Twórca	47	85,5
Lokalizacja egz.	45	81,8
Dostępność (online/OA/na miejscu)	25	45,4
Gatunek	20	36,4
Temat: miejsce	18	32,7
Miejsce wydania	16	29
Kolekcja	15	27,3
Temat: czas	11	20
Seria	11	20

Najbardziej zróżnicowane pod względem nazewnictwa były fasety dotyczące opisu treści, przedmiotu lub tematu dokumentu. Są to takie fasety, jak: Temat (48 wystąpień), Temat: miejsce (18), Temat: czas (11), Klasyfikacja (9), Dziedzina (4), Temat: dzieło (4), Słowa kluczowe (4), Temat: osoba (2), Temat: instytucja (2), Temat: impreza (1); łącznie 103 wystąpienia, co oznacza, że fasety tego rodzaju występowały średnio w każdym OPAC

1,87 razy. Dla skomplikowania tego obrazu warto dodać, że np. w fasecie Temat, w zależności od biblioteki, znaleźć się mogą pełne hasła przedmiotowe (tematy z określnikami), deskryptory, same tematy (bez określników) lub same określniki. 25 bibliotek dla opisu treści stosuje więcej niż jedną fasety; cztery nie stosują żadnej. Również, chociaż nieco mniej liczne, są fasety służące określeniu lokalizacji dokumentu. Są to takie fasety, jak Lokalizacja, Dostępność, Biblioteki sieci, wykorzystywane zarówno do prezentacji filii bibliotecznych, agend udostępniających, miejsca przechowywania, jak i do sposobu udostępniania dokumentów elektronicznych. Jednoczesne stosowanie kilku z nich w OPAC jest dobrym rozwiązaniem, między innymi ze względu na potrzebę określenia dostępności online (Denholm et al., 2009, p. 17). Często także występowały fasety dotyczące odpowiedzialności: oprócz faset, takich jak Autor/twórca, pojawiały się takie fasety, jak Autor – ciało zbiorowe (5), oraz Wydawca (4), łącznie 56 wystąpień, średnio nieco ponad 1 w każdym OPAC.

Tabela 4

Średnia liczba faset w zależności od stosowanego systemu

Software/System	Średnia liczba faset	Odchylenie standardowe
Alma ExLibris	15	1
Virtua Innovative	9,4	2,69
Sowa	8,2	2,78
Aleph 500	8,27	2,86
Prolib	8,22	2,35
Horizon SirsiDynix	7,5	0,5
Koha	6,33	1,1

W tabeli 4 przedstawiono średnią liczbę faset w zależności od używanego systemu bibliotecznego. Można zauważyć, że w każdym systemie stosowana jest porównywalna liczba faset oprócz LSP Alma, gdzie występuje nawet dwa razy więcej faset niż w niektórych innych systemach. Być może wynika to z faktu, że system ten stosowany jest przez obydwie biblioteki narodowe w Polsce. Duże odchylenie standardowe wynika często ze szczególnie dużej liczby faset w jednej z bibliotek stosujących dany system; tak jest w przypadku Aleph 500, gdzie jedna z bibliotek stosuje 17 faset, a inna 6. W systemie Sowa jedna z badanych bibliotek stosuje 13 faset, pozostałe 5-9. Liczba faset stosowanych w systemie zależy od decyzji bibliotekarzy, podejmowanych na podstawie znajomości potrzeb użytkowników. Jednak niektóre ILS mogą ograniczać dowolność tych decyzji.

NAWIGACJA FASETOWA W BIBLIOTEKACH CYFROWYCH

Dla oceny wpływu stosowanego schematu metadanych na fasety udostępniane w systemach informacyjnych badanie faset podobne do przedstawionego powyżej, przeprowadzono także dla wybranych bibliotek cyfrowych. Uwzględniono tylko te biblioteki cyfrowe, które są tworzone lub współtworzone przez biblioteki uwzględnione we wcześniej opisanym badaniu. Przyjętym minimalnym kryterium wyboru biblioteki cyfrowej było umieszczenie na stronie Web biblioteki linku do odpowiedniej biblioteki cyfrowej. Spośród 55 bibliotek stosujących nawigację fasetową, 21 (ponad 38%) jest także organizatorem lub współorganizatorem biblioteki cyfrowej. Istotne jest więc zwrócenie uwagi, że nie badano wszystkich bibliotek cyfrowych istniejących w Polsce, a jedynie te, których organizator już uwzględniony został w badaniu, jako stosujący fasety w OPAC. Wynikało to z chęci uzyskania porównywalnych wyników.

Badane biblioteki cyfrowe w znakomitej większości stosują format metadanych inny niż w OPAC, konkretnie jest to Dublin Core. Jest to istotne z tego powodu, że stosowany format metadanych ma zasadniczy wpływ na projektowanie nawigacji fasetowej. Stąd badanie faset używanych w bibliotekach cyfrowych ma za zadanie sprawdzenie różnic, które mogą wynikać ze stosowania odmiennych formatów. Z jednej strony można więc spodziewać się różnic w doborze faset, a z drugiej należy oczekiwać podobieństw ze względu na ogólne podobieństwo elementów opisu bibliograficznego bez względu na wykorzystywane standardy.

W narzędziach wyszukiwawczych bibliotek cyfrowych stosowano średnio 8,66 faset (odchylenie standardowe – 4,7), co stanowi nieco mniejszą (choć porównywalną) liczbę niż w OPAC bibliotecznych. Liczba faset jest też znacznie bardziej zróżnicowana w poszczególnych bibliotekach cyfrowych, niż w OPAC. Najmniejsza liczba faset w bibliotece cyfrowej wynosiła 1, największa – 19. Wysokie odchylenie standardowe wynika z istnienia trzech bibliotek cyfrowych, w których występuje tylko jedna faset (tzw. filtr): Kolekcja. Analiza wykazała stosowanie łącznie 33 różnych faset we wszystkich badanych bibliotekach cyfrowych (dokładnie tyle samo, co w OPAC). W tabeli 5 przedstawiono fasety najczęściej stosowane (więcej niż 10 razy). Co interesujące, żadna faset nie wystąpiła w każdej badanej bibliotece. Inne fasety, niewymienione w tabeli 5, występowały nie częściej niż trzy razy. Do najrzadziej występujących faset (jedno wystąpienie) należały takie, jak Wykaz czasopism, Data złożenia, Data akceptacji, Data praw autorskich, Częstotliwość, Przynależność kulturowa.

Tabela 5

Najczęściej występujące fasety w badanych bibliotekach cyfrowych

Faseta	Liczba wystąpień	% bibl. cyfrowych
Kolekcje	19	90,5
Autor/Twórca	18	85,7
Data wydania	17	81
Język	16	76,2
Typ zasobu	16	76,2
Współtwórca	13	62
Format	13	62
Słowa kluczowe	12	57
Temat	12	57
Publikacje grupowe	12	57

Porównanie danych w tabelach 3 i 5 wskazuje na różnice niewynikające wyłącznie ze stosowania odmiennego schematu metadanych. Stosowanie części faset z tabeli 5 wynika z użytkowanego oprogramowania, które pozwala na tworzenie kolekcji obiektów cyfrowych i publikacji grupowych. Pozostałe fasety powtarzają się na podobnie wysokich miejscach bez względu na stosowany schemat metadanych, np. Język (miejsce 2 w OPAC i 4 w BC), Data wydania (3 i 3), Temat (4 i 9), Autor/twórca (5 i 2), Format/Typ (1 i 5). Oprócz typowych faset, umieszczonych w bocznej części ekranu, niektóre biblioteki cyfrowe oferują odrębny dostęp do indeksów: autorskiego, tytułowego itp., który pozwala na dostęp do alfabetycznej listy odpowiednich wartości metadanych, często wyświetlanej odrębnie od opisów katalogowych. Rozwiązanie to także zostało uwzględnione, gdyż indeksy te odgrywają podobną rolę jak fasety.

W przebadanych polskich bibliotekach cyfrowych dominuje oprogramowanie dLibra i format Dublin Core (16 przypadków). Zastosowanie faset istotnie zależy w tym przypadku od wersji oprogramowania (starsza nie pozwala na tworzenie faset). Dublin Core jest także stosowany z innym oprogramowaniem, np. DSpace. Zdarza się także zastosowanie formatu MARC, np. w przypadku oprogramowania typu LSP, integrującego dostęp do wszystkich zasobów biblioteki, w tym jej zasobów cyfrowych.

ZAKOŃCZENIE

Fasety stosowane w OPAC nie są efektem standardowej analizy fasetowej. Metodologia analizy fasetowej jest wykorzystywana do tworze-

nia taksonomii opartej na wybranych atrybutach obiektów (Broughton & Slavic, 2007, p. 729). Mimo tego jednak, jak pisze Hall (2011), fasety w bibliotecznych OPAC w pewnym stopniu zgodne są z zasadami teorii fasetowej, głównie w odniesieniu do porządku elementów charakterystyki treści. Pomimo tego, że trudno dostrzec zasadę lub przyczyny zastosowania takiego, a nie innego porządku faset (uznaje się, że porządek ten odzwierciedla ich użyteczność lub ma na celu zachęcenie do stosowania), to kolejność terminów wewnątrz faset zwykle bywa zgodna z propozycją Ranganathana co do sekwencji izolat. Proponował on kolejność odpowiadającą malejącej liczbie dokumentów dostępnych w systemie, co w tradycyjnym systemie mogło powodować problemy z aktualizacją (Spiteri, 1998), ale w systemach komputerowych sprawdza się bardzo dobrze. Podobnie łatwą implementację znalazło szeregowanie chronologiczne oraz alfabetyczne, które bardzo rozpowszechniło się w OPAC jako dobrze odpowiadające intuicji użytkowników.

We współczesnych fasetowych OPAC fasety przedmiotowe są łączone z innymi (formalnymi) elementami opisu oraz wspólnie wyświetlane na pojedynczej, płaskiej (pozbawionej struktury relacyjnej) liście. Taki płaski format wyświetlania znacznie upraszcza projektowanie i użyteczność interfejsu, z drugiej jednak strony stwarza istotne wyzwania dla użytkowników niedoświadczonych, którzy pragną przeprowadzić złożone wyszukiwanie eksploracyjne, gdyż nie mogą oni nawigować w sieci relacji semantycznych danej dziedziny dla zdobycia w niej orientacji (Cuna & Angeli, 2021). W ten sposób fasety typu Przedmiot/Temat traktowane są w ten sam sposób, jak każdy inny element metadanych opisowych. Jest to podejście typowe dla architektury informacji, gdzie jest postrzegane jako pragmatyczny i efektywny kosztowo sposób rozwiązania problemu wykorzystania istniejących struktur metadanych do utworzenia faset w interfejsie OPAC.

W bibliotecznych OPAC stosowane są wyłącznie fasety konstruowane w oparciu o struktury metadanych opisowych (rekordów katalogowych). Być może warto byłoby rozważyć możliwość i przydatność rozwiązań stosowanych w architekturze informacji, np. w sklepach internetowych (Rosenfeld, Morville & Arango, 2017, s. 358), gdzie struktura fasetowa wzbogacona jest o dane dotyczące zachowań użytkowników (tzw. dane użycia). W bibliotecznych OPAC, oprócz faset budowanych na podstawie struktury MARC można wyobrazić sobie np. fasetę zawierającą dane o liczbie dotychczasowych wypożyczeń wyszukiwanych pozycji. Podobnie można utworzyć fasetę służącą do wyszukiwania lektur dla wybranych przedmiotów (zajęć akademickich); niektóre biblioteki próbują tworzyć takie fasety przy użyciu słów kluczowych.

Polskie biblioteki naukowe coraz częściej stosują systemy pozwalające oferować użytkownikom nawigację fasetową. Wciąż jednak rozwiązanie

to wykorzystywane jest rzadziej niż w innych krajach (ok. 60% polskich bibliotek uczelnianych w porównaniu do 78% bibliotek USA w 2011 r.). Oferta ta może zawierać różne rozwiązania:

- odpowiednie rozwiązania może posiadać kupiony przez bibliotekę ILS;
- biblioteka wykorzystuje OPAC starszego typu (bez faset), ale jednocześnie udostępnia multiwyszukiwarkę z fasetami;
- OPAC starszego typu (bez faset) jest wyłączony i użytkownikom udostępniony jest wyłącznie multiwyszukiwarka z fasetami;
- oprócz ILS posiadającego OPAC z fasetami, biblioteka dodatkowo oferuje multiwyszukiwarkę, również z fasetami;
- biblioteka oferuje dostęp do LSP, poprzez który użytkownik otrzymuje zintegrowany lub dedykowany (do wyboru) dostęp do OPAC, biblioteki cyfrowej, baz danych i innych zasobów oferowanych przez bibliotekę, własnych i kupowanych.

Coraz częściej biblioteki wykorzystują także możliwości wyszukiwania fasetowego w tworzonych lub współtworzonych przez siebie bibliotekach cyfrowych. W obu tych zastosowaniach fasety z pierwszych miejsc rankingu, takie, jak Język, Data wydania, Temat, Autor/Twórca powtarzają się, choć w różnej kolejności. Inne, takie jak Kolekcje, Publikacje grupowe, są bardziej typowe dla bibliotek cyfrowych. Oznacza to, że stosowany schemat metadanych nie wpływa znacząco na wybór zestawu faset przez projektanta systemu informacyjnego.

W obu zastosowaniach często wykorzystywane są różnego rodzaju fasety służące charakterystyce treściowej opisywanych obiektów informacyjnych. Są to jednak płaskie listy terminów wyszukiwawczych, co bardziej przypomina stosowanie słowników słów kluczowych, niż bardziej zaawansowane systemy organizacji wiedzy, w tym tradycyjne klasyfikacje fasetowe. Sytuacja ta zapewne nie ulegnie zasadniczej zmianie, gdyż nawigacja fasetowa w OPAC projektowana jest z uwzględnieniem bardziej zasad architektury informacji, niż tradycyjnej analizy fasetowej. Powodowane jest to dążeniem do projektowania możliwie prostych i intuicyjnych rozwiązań, a tradycyjne klasyfikacje fasetowe do takich nie należą.

BIBLIOGRAFIA

- Andersen, Jack (2015). Re-describing knowledge organization – a genre and activity-based view. In: *Genre theory in information studies*. Ed. By Jack Andersen. Bingley: Emerald Group, pp. 13-42.
- Andersen, Jack (2004). *Analyzing the role of knowledge organization in scholarly communication: An inquiry into the intellectual foundation of knowledge organization*. Copenhagen: Royal School of Library and Information Science.

- Bauer, Kathleen; Peterson-Hart, Alice (2012). Does faceted display in a library catalog increase use of subject headings? *Library Hi Tech*, vol. 30, no. 2, pp. 347-358.
- Bakhtin, Mikhail (1981). *The dialogic imagination: four essays*. Austin, London: Univ. of Texas Press.
- Ben-Yitzhak, Ori et al. (2008). Beyond basic faceted search. In: *Proc. WSDM 2008: The ACM International Conference on Web Search and Data Mining*, Palo Alto, CA, Feb. 11-012.2008. New York, NY: ACM, pp. 33-44.
- Bogaard, Tessel et al. (2019). Metadata categorization for identifying search patterns in a digital library. *Journal of Documentation*, vol. 75, no. 2, pp. 270-286.
- Borgman, Christine (1996). Why are online catalogs still hard to use? *Journal of the ASIS*, vol. 47, no. 7, pp. 493-503.
- Bowker, Geoffrey; Star, Susan (1999). *Sorting things out. Classification and its consequences*. Cambridge, MA: The MIT Press.
- Breeding, Marshall (2007). Introduction. *Library Technology Reports*, vol. 43, no. 4, pp. 5-14.
- Broughton, Vanda (2006). The need for a faceted classification as the basis of all methods of information retrieval. *Aslib Proceedings*, vol. 58, no. 1/2, pp. 49-72.
- Broughton, Vanda; Slavic, Aida (2007). Building a faceted classification for the humanities: principles and procedures. *Journal of Documentation*, vol. 63, no.5, pp. 727-754.
- Cuna, Andrea; Angeli, Gabriele (2021). Improving the effectiveness of subject facets in library catalogs and beyond: a MARC-based semiautomated approach. *Library Hi Tech*, ahead-of-print.
- Denholm, Carmel et al. (2009). Making the new OPAC seamless: dealing with the transition from "finding" to "getting". *Library Hi Tech*, vol. 27, no. 1, pp. 13-29.
- Derfert-Wolf, Lidia (2019). Systemy informatyczne wspomagające zarządzanie biblioteką. W: *Zarządzanie biblioteką*. Pod red. M. Wojciechowskiej. Warszawa: Wydaw. SBP, s. 273-308.
- Eisenstein, Elizabeth (2013). *The printing press as an agent of change*. Cambridge: Cambridge Univ. Press.
- Fagan, Jody (2010). Usability studies of faceted browsing: a literature review. *Information Technology and Libraries*, vol. 29, no. 2, pp. 58-66.
- Hall, Catherine (2011). Facet-based library catalogs: a survey of the landscape. *Proceedings of the ASIST*, vol. 28, no. 1, pp. 1-8.
- Han, Myung-Ja (2012). New discovery services and library bibliographic control. *Library Trends*, vol. 61, no. 1, pp. 162-172.
- Hildreth, Charles (1994). Extending the online catalog: the point of diminishing returns. In: *Emerging communities: integrating networked information into library services*. Ed. By Ann Bishop. Papers presented at the 1993 Clinic on Library Applications of Data Processing, April, 4-6, 1993, Urbana-Champaign: Univ. of Illinois, pp. 84-100.
- Hildreth, Charles (1987). Beyond boolean: designing the next generation of online catalogs. *Library Trends*, vol. 35, no. 4, pp. 647-667.
- Hjørland, Birger (1992). The concept of 'subject' in information science. *Journal of Documentation*, vol. 48, no. 2, pp. 172-200.

- Hofmann, Melissa; Yang, Sharon (2012). "Discovering" what's changed: a revisit of the OPACs of 260 academic libraries. *Library Hi Tech*, vol. 30, no. 2, pp. 253-274.
- La Barre, Kathryn (2012). Traditions of facet theory, or garden of forking paths? In: *Facets of knowledge organization*. Ed. By A. Gilchrist, J. Vernau. Proc. of the ISKO UK Second Biennial Conference, 4-5 July, 2011, London. Bingley: Emerald, pp. 95-106.
- La Barre, Kathryn (2007). Faceted navigation and browsing features in new OPACs: robust support for scholarly information seeking? *Knowledge Organization*, vol. 34, no. 2, pp. 78-90.
- Lugya, Fredrick (2017). *Next generation catalogues: an analysis of user search strategies and behavior*. Urbana. IL: Univ. of Illinois at Urbana-Champaign.
- Mai, Jens-Erik (2011). The modernity of classification. *Journal of Documentation*, vol. 67, no. 4, pp. 710-730.
- Manovich, Lev (2002). *The language of new media*. Cambridge, MA: The MIT Press.
- McCallum, Carolyn et al. (2017). Notes on operations. Can RDA content, media, and carrier coding improve discovery facet mapping? *Library Resources & Technical Services*, vol. 61, no. 2, pp. 93-101.
- Merčun, Tanja; Žumer, Maja (2008). New generation of catalogues for the new generation of users. *Program*, vol. 42, no. 3, pp. 243-261.
- MEiN (2021). *Wykaz uczelni publicznych nadzorowanych przez Ministra właściwego ds. szkolnictwa wyższego – publiczne uczelnie akademickie* [online]. Ministerstwo Edukacji i Nauki; [dostęp: 7.02.2021]. Dostępny w WWW: <<https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/wykaz-uczelni-publicznych-nadzorowanych-przez-ministra-wlasciwego-ds-szkolnictwa-wyzszego-publiczne-uczelnie-akademickie>>.
- Morgan, Eric (2009). *Web-scale discovery indexes and "next generation" library catalogs* [online]. Infomotions; [dostęp: 21.01.2021]. Dostępny w WWW: <<http://infomotions.com/musings/web-scale/>>.
- Nahotko, Marek (2020). OPAC development as the genre transition process. Part I: OPAC historical development. *Annals of Library and Information Studies*, vol. 67, no. 2, pp. 107-117.
- Nahotko, Marek (2018). *Teoria gatunków w organizacji informacji i wiedzy. Podejście informatologiczne*. Kraków: Wydaw. UJ.
- Naun, Chew (2010). Next generation OPACs: a cataloging viewpoint. *Cataloging & Classification Quarterly*, vol. 48, no. 4, pp. 330-342.
- Nelson, David; Turney, Linda (2015). What's in a word? Rethinking facet headings in a discovery service. *Information Technology and Libraries*, vol. 34, no. 2, pp. 76-91.
- Niu, Xi; Hemminger, Bradley (2015). Analyzing the interaction patterns in a faceted search interface. *Journal of the Assoc. for Information Science and Technology*, vol. 66, no. 5, pp. 1030-1047.
- Parrochia, Daniel; Neuville, Pierre (2013). *Towards general theory of classifications*. Basel: Birkhäuser.
- Pollitt, Steven (1997). The key role of classification and indexing in view-based searching. In: *63rd IFLA General Conference* [online], Copenhagen, August 31-

- September 5. [dostęp: 21.01.2021]. Dostępny w WWW: <<https://archive.ifla.org/IV/ifla63/63polst.pdf>>.
- Rafferty, Pauline; Hidderly, Rob (2007). Flickr and democratic indexing: dialogic approaches to indexing. *Aslib Proceedings*, vol. 59, no. 4/5, pp. 397-410.
- Ramdeen, Sarah; Hamming, Bradley (2012). A tale of two interfaces: how facets affect the library catalog search experience. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, vol. 63, no. 4, pp. 702-715.
- Ranganathan, Shiyali (1967). *Prolegomena to library classification*. 3rd ed. Mumbai: Asia Publishing House.
- Rosenfeld, Louis; Morville, Peter; Arango, Jorge (2017). *Architektura informacji w serwisach internetowych i nie tylko*. Gliwice: Helion.
- Sandberg, Jane, ed. (2019). *Ethical questions in name authority control*. Sacramento, CA: Library Juice Press.
- Schultz-Jones, Barbara et al. (2012). Historical and current implications of cataloguing quality for next-generation catalogues. *Library Trends*, vol. 61, no. 1, pp. 49-82.
- Skórka, Stanisław (2014). Fasety na nowo odkryte. Integrowanie systemów nawigacji i organizowania informacji. *Zagadnienia Informacji Naukowej*, vol. 54, z. 2, s. 92-109.
- Smiraglia, Richard (2002). The progress of theory in knowledge organization. *Library Trends*, vol. 50, no. 3, pp. 330-349.
- Sokvitne, Lloyd (2006). Redesigning the OPAC: moving outside the ILMS. *Australian Academic & Research Libraries*, vol. 37, no. 4, pp. 246-259.
- Sosińska-Kalata, Barbara (2002). *Klasyfikacja. Struktury organizacji wiedzy, piśmiennictwa i zasobów informacyjnych*. Warszawa: Wydaw. SBP.
- Spiteri, Louise (1998). A simplified model for facet analysis: Ranganathan 101. *Canadian Journal of Information and Library Science*, vol. 23, no. 1/2, pp. 1-30.
- Wang, Yongming; Dawes, Trevor (2012). The next generation integrated library system: a promise fulfilled. *Information Technology and Libraries*, vol. 31, no. 3, pp. 76-84.
- Wynne, Susan; Hanscom, Martha (2011). The effect of next-generation catalogs on catalogers and cataloging functions in academic libraries. *Cataloging & Classification Quarterly*, vol. 49, no. 3, pp. 179-207.

Artykuł w wersji poprawionej wpłynął do Redakcji 25 kwietnia 2021 r.

MAREK NAHOTKO

Institute of Information Studies

Jagiellonian University

e-mail: marek.nahotko@uj.edu.pl

ORCID 0000-0002-4823-8080

FACETED NAVIGATION IN POLISH RESEARCH LIBRARIES

KEYWORDS: OPAC. Faceting. Faceted navigation. Digital libraries. Multi-search engines.

ABSTRACT: Thesis/Objective – The aim of the article is to present the current use of faceted navigation in Polish academic libraries. The author made a comparison of the use of facets in OPACs of afore-mentioned libraries and in digital libraries organized or co-organized by those libraries. **Research methods** – The content of library websites was analyzed with focus on their search tools: OPACs and discovery systems. Libraries of the largest Polish universities and the National Library of Poland were included in research. After finding a faceted navigation tool on a given website the quantitative and qualitative analysis was performed on the facets discovered in the tool. Next, the similar analysis was run on digital libraries organized or co-organized by the institutions in question. **Results** – Nearly 60 percent of Polish academic libraries use facets in their search tools. Most numerous are: university libraries (78% of the libraries analyzed), physical education libraries (67%), economic libraries (60%) and technical libraries (56%). The average number of facets used in OPAC is 8.7. Slightly fewer facets are used in digital libraries, an average of 8.66. The most commonly used facets include Form/Type, Language, Issue Date, and Author/Creator. **Conclusions** – Facets are a search tool widely used in Polish university libraries. They are used both in foreign and Polish ILS (Integrated Library Systems). In terms of the number and type of facets, there is very little difference between OPACs and digital libraries, hence the conclusion that it is not influenced by the change of metadata schema.

MAGDALENA WÓJCIK
Instytut Studiów Informacyjnych
Uniwersytet Jagielloński
e-mail: magda.wojcik@uj.edu.pl
ORCID 0000-0001-5059-858X

PATREON W BIBLIOTECE JAKO NOWA FORMA MECENATU KULTURY

Dr hab. Magdalena Wójcik, prof. UJ, dyrektor Instytutu Studiów Informacyjnych Uniwersytetu Jagiellońskiego. Jej zainteresowania badawcze obejmują problematykę wykorzystania najnowszych technologii informacyjno-komunikacyjnych w usługach instytucji książki. Najważniejsze publikacje to: *Rozszerzona rzeczywistość w usługach informacyjnych bibliotek* (Kraków, 2018), *Web 2.0 w działalności usługowej instytucji książki* (Kraków, 2013), *Internet of Things – potential for libraries*, „Library Hi Tech” 2016, vol. 34, issue 2, pp. 404-420, *Holograms in libraries – the potential for education, promotion and services*, „Library Hi Tech” 2018, vol. 36, issue 1, pp. 18-28, *Wearable computing in libraries – applications that meet the needs of users and librarians*, Library Hi Tech, vol. 37, Issue 4, pp. 735-751, *Augmented Reality in Education, Scope of Use and Potential*. In: *Encyclopedia of Education and Information Technologies*. Cham: Springer, 2020.

SŁOWA KLUCZOWE: Crowdfunding. Mecenat. Społeczne finansowanie kultury. Usługi biblioteczne. Web 2.0.

ABSTRAKT: **Teza/cel artykułu** – Przedmiotem artykułu jest społeczne finansowanie działalności publicznej za pomocą serwisu dla twórców i odbiorców kultury o nazwie Patreon. Celem jest dokonanie analizy możliwości wykorzystania platform crowdfundingowych oraz serwisów społecznego mecenatu kultury, takich jak Patreon w projektowaniu i finansowaniu usług bibliotecznych. **Metodo-**

da – Zastosowano metodę analizy i krytyki piśmiennictwa. Dokonano systematycznego wyszukiwania według przyjętych kwerend w bazie abstraktowej LISTA celem ustalenia stanu badań. Uzupełniająco przeszukano także zasoby bazy Web of Science oraz zasoby indeksowane przez wyszukiwarkę zasobów naukowych Google Scholar. **Wyniki** – W wyniku przeprowadzonej analizy stwierdzono, że społeczne finansowanie działań bibliotek nie jest aktualnie tematem często poruszonym w bibliotekoznawczej literaturze przedmiotu. **Wnioski** – Platformy crowdfundingowe oraz serwisy społecznego mecenatu kultury mogą stanowić szansę na finansowanie innowacyjnych usług bibliotecznych zgodnych z oczekiwaniami i preferencjami użytkowników.

WSTĘP

Na przeszkodzie rozwoju oferty bibliotek często stoją problemy finansowe, z którymi boryka się wiele jednostek. Jednocześnie prężnie rozwijają się serwisy internetowe służące społecznemu finansowaniu projektów ważnych dla danej grupy odbiorców lub społeczności, które noszą nazwę serwisów crowdfundingowych. Przykładem może być popularny, międzynarodowy serwis Kickstarter czy polskie odpowiedniki polakpotrafi.pl i wspieram.to (Czajkowska, 2017). Za ich pośrednictwem finansowane są projekty biznesowe, naukowe i społeczne, ale także – coraz częściej – projekty z obszaru kultury. Przykładem może być platforma wspieram-kulture.pl, której celem jest społeczne gromadzenie funduszy na realizację projektów kulturalnych. Rozważania wymaga kwestia możliwości zastosowania platform crowdfundingowych oraz serwisów społecznego mecenatu kultury typu Patreon w projektowaniu i finansowaniu usług bibliotecznych.

PRZEDMIOT, CEL, METODA

Przedmiotem artykułu jest społeczne finansowanie działalności publicznej za pomocą serwisu o nazwie Patreon. Celem jest dokonanie analizy możliwości wykorzystania platform crowdfundingowych oraz serwisów społecznego mecenatu kultury w projektowaniu i finansowaniu usług bibliotecznych. Do celów szczegółowych można zaliczyć:

- wskazanie tradycyjnych form mecenatu kultury i społecznego wsparcia bibliotek,
- scharakteryzowanie idei crowdfundingu,
- omówienie specyfiki serwisu Patreon i przeanalizowanie możliwości jego zastosowania w bibliotekach (i tutaj zastosowano metodę dedukcyjną albo też *case study*).

Zastosowano metodę analizy i krytyki piśmiennictwa. Dokonano systematycznego wyszukiwania według przyjętych kwerend w bazie abs-

traktowej z dziedziny informacji naukowej i bibliotekoznawstwa LISTA (Library Information Science & Technology Abstracts) celem ustalenia stanu badań. Uzupełniająco przeszukano także zasoby bazy Web of Science oraz zasoby indeksowane przez wyszukiwarke zasobów naukowych Google Scholar. Pod uwagę brano jedynie najnowsze prace, opublikowane w latach 2015-2019 (I połowa 2019) – celem zbadania popularności tematu w ostatnich latach – upublicznione w języku polskim i angielskim lub posiadające przynajmniej abstrakt w jednym z tych języków.

STAN BADAŃ

Przeprowadzona analiza pokazała, że społeczne finansowanie działań bibliotek nie jest aktualnie tematem często poruszonym w bibliotekoznawczej literaturze przedmiotu. Wyszukiwanie przeprowadzone w bazie abstraktowej LISTA (kwerenda: in title – crowdfunding, nie dodano argumentów wyszukiwawczych związanych z biblioteką ze względu na profil tematyczny bazy) dało 69 wyników wyszukiwania, z których jednak nie wszystkie były relewantne. Wyszukiwanie w bazie Web of Science (kwerenda: in title – crowdfunding AND library OR libraries) dało cztery wyniki. Wyszukiwanie przeprowadzone w Google Scholar (kwerenda: in title – crowdfunding library OR libraries) dało 15 wyników, analogiczne wyszukiwanie przeprowadzone w języku polskim nie dało żadnych wyników.

Najbardziej interesujące z punktu widzenia przedmiotu rozważań w tym artykule okazały się następujące prace: *Crowdfunding in libraries, archives and museums*, artykuł, którego autor omawia strategie społecznego finansowania instytucji kultury na podstawie analizy literatury przedmiotu oraz analizy *case study* (Riley-Huff et al., 2016) oraz artykuł *Using library funds to support open access publishing through crowdfunding: Going beyond article processing charges*, w którym omówiono, w jaki sposób biblioteka finansowo może wspierać autorów chcących publikować swoje prace w otwartym dostępie, pozyskując środki poprzez crowdfunding (Reinsfelder & Pike, 2018).

Na uwagę zasługuje fakt, że duża część wyszukanych artykułów dotyczy wdrożeń crowdfundingu w bibliotekach azjatyckich i jest publikowana w lokalnych bazach naukowych (Guobin, Di & Fengxuan, 2015; Yukun & Yang, 2016; Ying, 2017), do których dostęp jest ograniczony do abstraktu dla użytkowników spoza tego regionu. Wydaje się, że problematyka społecznego finansowania bibliotek powinna być szerzej obecna w ogólnodostępnych, anglojęzycznych i – co ważne – aktualnych publikacjach naukowych. Należy również zaznaczyć, że temat ten był omawiany częściej w starszych publikacjach naukowych, np. z lat 2000-2014,

nie uwzględniają one jednak dynamiki rozwoju zjawiska crowdfundingu i nie opisano w nich wielu interesujących projektów w tym zakresie, jak choćby działającego od 2013 r. serwisu Patreon będącego przedmiotem rozważań w tym artykule. Jest to luka, która wymaga uzupełnienia. Warto również wspomnieć, że temat wykorzystania crowdfundingu w działalności biblioteczej pojawiał się niekiedy sygnalnie w pracach poświęconych szerszej problematyce fundraisingu. Przykładem mogą być teksty, takie jak: *Fundraising: How to Raise Money for Your Library Using Social Media* (Garczyński, 2017) czy *Successful Fundraising for the Academic Library: Philanthropy in Higher Education* (Dilworth, Henzl, 2016). Publikacje, choć interesujące, jedynie w niewielkim stopniu odnosiły się do problematyki społecznościowego finansowania bibliotek poprzez platformy crowdfundingowe. Równocześnie warto zaznaczyć, że temat crowdfundingu jest obecny w dyskusjach środowiska praktyków, o czym może świadczyć na przykład fakt zorganizowania przez Bibliotekę Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu warsztatów z zakresu crowdsourcingu i crowdfundingu (*Warsztaty...*, 2017), jak również inicjatywa Elektronicznej Biblioteki Pedagogicznej SBP w zakresie tworzenia webinarów na ten temat (*Crowdfunding...*, 2015). Na uwagę zasługuje także, bez wątpienia, fakt podjęcia dyskusji nad różnymi modelami finansowania potrzeb bibliotek w trakcie VI Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej w Białymstoku, 29-30 czerwca 2017 r. (Żochowska red., 2018). Widać więc, że jest to temat nadal ważny i aktualny z punktu widzenia praktycznych działań prowadzonych w bibliotekach, choć w ostatnich latach niedostatecznie często poruszany w piśmiennictwie naukowym.

MECENAT KULTURY – TRADYCJA I WSPÓŁCZESNOŚĆ

Mecenat kultury ma długą tradycję i na przestrzeni czasu przybierał różne formy. W ten sposób finansowane były działania konkretnych artystów, a także funkcjonowanie instytucji kultury. Historię finansowania kultury przez osoby indywidualne opisuje m.in. Anna Krawczyk, podkreślając rolę mecenasów kultury w rozwoju twórczości największych artystów (np. Horacego czy Wergiliusza), ale też zwracając uwagę na potencjalne pułapki związane z finansowaniem w ten sposób projektów kultury, na przykład niewspółmierne do nakładów oczekiwania mecenasów wobec artystów czy instytucji kultury, czy też – z drugiej strony – brak uczciwości ze strony wspieranych podmiotów wobec swojego mecenasa (Krawczyk, 2005). Współcześnie instytucje kultury i artyści również korzystają z opcji mecenatu, ale wydaje się, że częściej świadczonego przez instytucje, fundacje czy władze miejskie niż przez osoby indywidualne (Szulborska-Lukaszewicz, 2002) (Griffante, 2015). Autorzy raportu opra-

cowanego na zlecenie Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego podkreślają, że: „Mecenat i finansowanie prywatne winno być nie tylko marginalnym uzupełnieniem, ale równorzędną formą finansowania kultury” (Głowacki et al., 2009, s. 43). Wśród form mecenatu kultury autorzy wymieniają m.in.: sponsoring, trusty i fundacje korporacyjne, a także indywidualne donacje odpisywane ze zobowiązań podatkowych (Głowacki et al. 2009). Inne podejście prezentuje Kamila Lewandowska, zwracając uwagę na różnice między sponsoringiem a mecenatem. Sponsoring w tym ujęciu jest relacją zakładającą obopólne korzyści – na przykład sponsorowana instytucja promuje swojego darczyńcę, mecenat z kolei jest w tym kontekście formą altruistyczną, w ramach której podmiot finansuje kulturę nie oczekując niczego w zamian (Lewandowska, 2015). Autorka podkreśla jednak również, że: „Dotychczas przeprowadzone badania w zakresie sponsoringu i mecenatu pokazują, że różnice między tymi dwiema formami w praktyce nie są tak wyraźne” (Lewandowska, 2015, s. 19). Niezależnie od przyjętego podejścia, wydaje się, że finansowanie instytucji kultury przez podmioty inne, niż tylko ich organizatorzy ma długą tradycję i jest również współcześnie realizowane.

Mecenat może dotyczyć także bibliotek. Obok głównych źródeł finansowania działalności bibliotecznej związanych najczęściej z władzami centralnymi, samorządowymi lub innymi organizatorami bibliotek, jednym z możliwych źródeł zasilania funduszy biblioteki są dary sponsorów – instytucji lub osób prywatnych zainteresowanych wsparciem konkretnej jednostki, które można postrzegać w kategorii mecenatu kultury. Często wsparcie to przybiera charakter darów rzeczowych – książek, materiałów biurowych czy mebli, ale zdarza się również, że w sytuacjach kryzysowych, np. zniszczenia biblioteki przez powódź, konieczności zbiórki pieniędzy na pilny remont, społeczność lokalna wspiera bibliotekę finansowo. W tym kontekście wydaje się, że mechanizmy społecznościowego wsparcia działalności bibliotek mają długą tradycję.

CROWDFUNDING – IDEA I PRZYKŁADY

Crowdfunding to inaczej społeczne finansowanie różnego rodzaju projektów, inicjatyw czy akcji społecznych. Użytkownicy specjalnych serwisów internetowych stworzonych dla realizacji takich celów mogą wpłacać pieniądze na dowolny, wybrany przez siebie projekt i tym samym pomóc w jego realizacji (Kędzierska-Szczepaniak, Szopik-Depczyńska, 2017). Za swoje wsparcie otrzymują zwykle ustalone świadczenie zwrotne w postaci drobnego upominku, zniżki na zakup gotowego produktu lub inne benefity. Tym między innymi crowdfunding różni się od standardowej zbiórki publicznej, np. na cele charytatywne, gdzie ofiarodawcy, zwykle

nie otrzymują nic w zamian (choć zdarzają się wyjątki, choćby w postaci symbolicznych naklejek, długopisów itp.). Warto w tym kontekście zaznaczyć, że idea crowdfundingu może być realizowana w rozmaity sposób i według różnych założeń. Katarzyna Koziół-Nadolna wyróżnia na przykład model donacyjny, zbliżony do działalności filantropijnej, model pożyczkowy – oparty o społecznościowe użyczanie środków na realizację projektów z pominięciem banków, model inwestycyjny, w którym projekty finansowane są na podobnych zasadach jak ma to miejsce w przedsiębiorstwach typu *start up* oraz model mieszany łączący elementy wcześniej wymienionych (Koziół-Nadolna, 2015).

Platformy crowdfundingowe, niezależnie od modelu, w którym działają, bazują na efekcie skali – drobne wpłaty dużych grup odbiorców pozwalają finansować nawet bardzo kosztochłonne przedsięwzięcia. Przykładem mogą być inicjatywy, które osiągnęły duży sukces w serwisie Kickstarter, takie jak: PebleTime – smartwatch (20 338 986 USD, projekt wsparło 78 471 osób), Baubax – kurtka dla podróżników (9 192 055 USD, a potem kolejne 11 522 331 USD), Swimmo – polski zegarek dla pływaków (39 000 USD), Nemesis – polska gra (69 000 USD w ciągu 4 minut) czy Sher. ly – polski startup technologiczny (69 000 USD). Przytoczone przykłady pokazują różnorodność finansowanych projektów oraz skalę wsparcia finansowego możliwego do uzyskania w serwisach crowdfundingowych. Pokazują także, że finansowanie uzyskują nie tylko projekty wyjątkowo innowacyjne, nieznanie wcześniej na rynku, ale także projekty stanowiące stosunkowo niewielką adaptację, wersję czy udoskonalenie już istniejących produktów.

W kontekście działalności bibliotek crowdfunding nie jest jeszcze w Polsce popularnym sposobem finansowania, ale można już zaobserwować przykłady ciekawych działań w tym zakresie. Przykładem może być akcja zbierania funduszy na umeblowanie Praskiej Biblioteki Sąsiedzkiej, inicjatywy Fundacji Zmiana. Użytkownicy mogli wspierać bibliotekę datkami w wysokości od 5 do 500 zł lub przekazywać dary rzeczowe – książki (*Przekaż książkę...*, 2012). Na społecznym finansowaniu przez portal Fundujesz.pl opierał się z kolei projekt „Robotyka w Bibliotece”, podczas którego zbierano środki (900 zł) na organizację warsztatów z zakresu robotyki w Miejskiej Bibliotece Publicznej w Jaśle (Orzech, 2014). Przytoczone przykłady – zarówno w zakresie finansowania projektów komercyjnych, jak i bibliotecznych – pokazują potencjał platform crowdfundingowych jako narzędzia zbierania środków na wyznaczonych cel.

SERWIS PATREON – SPECYFIKA I POTENCJAŁ DLA BIBLIOTEK

Patreon to platforma crowdfundingowa założona w 2013 r. w USA, której celem jest społeczne finansowanie działań artystycznych i kulturalnych. Użytkownicy – pełniący rolę patronów artystów – mogą przeznaczać dowolne kwoty na rzecz wsparcia działań konkretnego twórcy (*Patreon*, 2013). Patreon różni się w tym aspekcie nieco od innych platform crowdfundingowych, takich jak choćby popularny Kickstarter, ponieważ nie jest nastawiony na finansowanie jednorazowych inicjatyw (np. muzyk zbiera pieniądze na wydanie płyty), ale bardziej na długoterminowe wsparcie artysty w trakcie jego kariery (np. użytkownicy wpłacają określoną kwotę za każdy opublikowany utwór lub w abonamencie miesięcznym). Artyści odwdzięczają się swoim patronom oferując im dodatkowe elementy swojej twórczości niedostępne dla innych odbiorców, np. dodatkowy rozdział książki, specjalny utwór muzyczny, rysunek z autografem itp. Obecnie serwis Patreon zyskuje dużą popularność w kręgu tzw. influencerów i content creatorów, najczęściej blogerów i vlogerów czy twórców podcastów, którzy wykorzystują platformę do finansowania publikowanych przez siebie materiałów (Stachyra, 2017), ale gromadzi także muzyków, plastyków, pisarzy i innych artystów.

Interesująca wydaje się kwestia wykorzystania serwisu Patreon dla finansowania – co ważne, w dłuższej perspektywie – działań bibliotecznych. Pozwoliłoby to z jednej strony, regularnie zasilać, choćby niewielkimi kwotami budżet biblioteki, z drugiej – dałoby możliwość utworzenia wokół biblioteki zaangażowanej społeczności, która widzi bibliotekę nie jako zewnętrzny podmiot, ale jako wspólną inicjatywę bibliotekarzy i użytkowników. Korzyści finansowe mogłyby się w tym kontekście okazać sprawą drugorzędną na tle korzyści wizerunkowych i PR. Finansowane w ten sposób mogłyby być działania usługowe czy edukacyjne biblioteki, np. imprezy, warsztaty czy szkolenia, ale także zakup książek i innych zasobów bibliotecznych zgodnie ze zgłoszonym zapotrzebowaniem użytkowników na zasadzie rankingu popularności. Zebrane środki mogły także wspierać zmiany w samych budynkach bibliotecznych, np. remonty czy dostosowanie bibliotek do potrzeb osób niepełnosprawnych. Biblioteka mogłaby także stać się podmiotem wydawniczym finansującym ze środków społecznościowych działalność pisarską młodych autorów. Oczywiście, takie działania obarczone są ryzykiem i relacje patron-instytucja mogą być skomplikowane i niejako narzucać na bibliotekę jeszcze większe wymagania ze strony użytkowników, niewspółmiernie do udzielonego wsparcia. Zaznaczenia wymaga także fakt, że mimo wielu przykładów sukcesów w zakresie pozyskiwania funduszy poprzez platformy crowdfundingowe, nie wszystkie inicjatywy zyskują finansowanie. Przemyslenia wymagają także kwestie przejrzystego rozliczania

otrzymanych środków i prawnych aspektów przyjmowania tego rodzaju pomocy przez podmioty publiczne, takie jak biblioteki. Trudno na tym etapie, bez realizacji większej liczby wdrożeń w praktyce, przewidzieć czy udział bibliotek w serwisach, takich jak Patreon miałby więcej wad czy zalet. Popularność serwisów crowdfundingowych, a także nienajlepsza sytuacja finansowa wielu bibliotek może jednak skłaniać do podejmowania ryzyka i prób realizacji projektów bibliotecznych z udziałem i przy wsparciu współczesnych mecenasów kultury – użytkowników zgromadzonych w serwisach crowdfundingowych.

WNIOSKI

Platformy crowdfundingowe nastawione na finansowanie jednorazowych przedsięwzięć oraz serwisy społecznego mecenatu kultury nakierowane na długotrwałe wsparcie artystów i instytucji mogą stanowić szansę na finansowanie innowacyjnych usług bibliotecznych zgodnych z oczekiwaniami i preferencjami użytkowników. Mogą także pomóc w budowaniu zaangażowanej społeczności skupionej wokół biblioteki, co jest istotne z punktu widzenia działań promocyjnych i wizerunkowych. Samodzielne pozyskiwanie środków, choćby niewielkich, pokazuje bibliotekę jako nowoczesną, przedsiębiorczą organizację, która ma poparcie swoich odbiorców. Przemyślenia wymagają jednak potencjalne trudności i negatywne skutki, które mogą towarzyszyć tego rodzaju inicjatywom, tak by udział w platformach crowdfundingowych był przemyślaną decyzją i pozytywnym doświadczeniem dla podmiotów, które spróbują w ten sposób pozyskiwać środki.

BIBLIOGRAFIA

- Crowdfunding – webinaria (2015) [online], [dostęp: 16.05.2019]. Dostępny w WWW: <<http://sbp.pl>>
- Czajkowska, Agnieszka (2017). Crowdfunding jako instrument finansowania przedsiębiorstw. *Przedsiębiorczość i Zarządzanie*, t. 18, z. 11, s. 13-24.
- Dilworth, Kathryn; Henzl, Laura Sloop (2016). *Successful Fundraising for the Academic Library: Philanthropy in Higher Education*. Cambridge: Chandos Publishing.
- Garczynski, Joyce V. (2017). *Fundraising: How to Raise Money for Your Library Using Social Media*. Cambridge: Chandos Publishing.
- Głowacki, Jakub, et al. (2009). *Finansowanie kultury i zarządzanie instytucjami kultury*. Kraków: Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Małopolska Szkoła Administracji Publicznej.
- Guobin, Huang; Hongyang, Di; Fengxuan, Wang (2015). Study of Crowdfunding Application to Library World. *Library and Information Service*, vol. 7, p. 17.

- Griffante, Andrea (2015). Mecenat i religia – fundacja „Dzieło Nowego tysiąclecia” jak forma mecenatu kultury Kościoła katolickiego w Polsce. *Roczniki Kulturoznawcze*, nr 6.2, s. 84-91.
- Kędzierska-Szczepaniak, Angelika; Szopik-Depczyńska, Katarzyna (2017). Polskie platformy crowdfundingowe na przykładzie Polakpotrafi. pl. *Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia*, nr 89, s. 45-55.
- Kozioł-Nadolna, Katarzyna (2015). Crowdfunding jako źródło finansowania innowacyjnych projektów. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego*, nr 854, s. 671-683.
- Krawczyk, Anna (2005). Mecenat dla kultury. *Zarządzanie w Kulturze*, nr 6, s. 165-169.
- Lewandowska, Kamila (2015). W stronę partnerstwa. Przemiany w relacjach kultury i biznesu w Europie. *Marketing i Rynek*, nr 22, s. 19-25.
- Orzech, Anna Jadwiga (2014). Wolontariat, crowdfunding, biblioteka! O projekcie „Robotyka w bibliotece” [online], [dostęp: 15.05.2019]. Dostępny w WWW: <<http://dobrastronainternetu.pl>>
- Patreon (2013)) [online], [dostęp: 11.06.2019]. Dostępny w WWW: <www.patreon.com>
- Przeznacz książkę i dorzuć się do kanapy dla Czytelników – crowdfunding biblioteki (2012) [online], [dostęp: 12.06.2019]. Dostępny w WWW: <<http://crowdfunding.pl>>
- Reinsfelder, Thomas L.; Pike, Caitlin A. (2018). Using library funds to support open access publishing through crowdfunding: Going beyond article processing charges. *Collection Management*, vol. 43.2, pp. 138-149.
- Riley-Huff, Debra A., et al. (2016). Crowdfunding in libraries, archives and museums. *The bottom line*, vol. 29.2, pp. 67-85.
- Szulborska-Łukaszewicz, Joanna (2002). Mecenat miasta Krakowa nad artystami i twórcami kultury. *Zarządzanie w Kulturze*, nr 3, s. 65-73.
- Stachyra, Grażyna (2017). Podcasting jako technologia audio. Perspektywy rozwoju. *Studia Medioznawcze*, nr 68.1, s. 29-41.
- Warsztaty z crowdsourcingu i crowdfundingu (2017) [online], [dostęp: 13.05.2019]. Dostępny w WWW: <<http://bu.umk.pl>>.
- Ying, Wei (2017). Research on Socialized Service of Library Based on the Concept of Crowdfunding. *Library Work and Study*, vol. 4, p. 9.
- Yukun, Duan; Yang, Dai (2016). Research of Crowdfunding Model of Rural Library in the Background of Internet. *New Century Library*, vol. 6, p. 7.
- Żochowska, Jolanta red. (2018). Pieniądze dla bibliotek, czyli fundraising biblioteczny: VI ogólnopolska konferencja naukowa, Białystok, 29-30 czerwca 2017 r.: pr. zbior. Białystok: Biblioteka Uniwersytecka im. Jerzego Giedroycia: Zakład Poligraficzny Ares.

MAGDALENA WÓJCIK
Institute of Information Studies
Jagiellonian University
e-mail: magda.wojcik@uj.edu.pl
ORCID 0000-0001-5059-858X

PATREON IN LIBRARIES AS A NEW FORM OF CULTURE PATRONAGE

KEYWORDS: Crowdfunding. Patronage. Social funding of culture. Library services. Web 2.0.

ABSTRACT: **Thesis/Objective** – The article is to discuss social financing of public activities by means of the Patreon web service addressed to culture creators and recipients. The author analyzes how crowdfunding platforms and websites for social patronage of culture may be used to design and finance library services. **Research method** – The critical analysis of literature was used. The author used selected criteria to search LISTA abstract database, Web of Science database and Google Scholar resources. **Results** – The author discovered that social financing of library activities is rarely discussed in the literature of the field. **Conclusions** – Crowdfunding platforms and websites for social patronage of culture may provide an excellent opportunity to finance innovative library services responding to the library users' expectations and preferences.

ANNA AMBROCHOWICZ-GAJOWNIK
Olsztyn
e-mail: annaambrochowicz@interia.pl
ORCID 0000-0001-7460-0859

DZIAŁALNOŚĆ BIBLIOTEKARSKA SŁUŻBY KONSULARNEJ DRUGIEJ RZECZYPOSPOLI- TEJ WE FRANCJI – ZARYS PROBLEMATYKI*

Anna Ambrochowicz-Gajownik doktor nauk humanistycznych w zakresie historii. Absolwentka Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. W latach 2010-2011 ukończyła studia podyplomowe z zakresu bibliotekoznawstwa na Uniwersytecie Warszawskim. Autorka monografii naukowej *W cieniu Lazurowego Wybrzeża. Konsulat polski w Marsylii w latach 1919-1940* (Warszawa 2019) oraz kilkunastu publikacji naukowych w czasopiśmie i pracach zbiorowych. Dwukrotna stypendystka Fundacji z Brzezia Lanckorońskich w Londynie (2012; 2017) oraz Jana i Suzanne Brzękowskich w Paryżu (2014). W latach 2019-2021 otrzymała stypendium naukowe w projekcie „Polityka Rządu RP na uchodźstwie wobec mniejszości narodowych w latach 1939-1945” w Instytucie Solidarności i Męstwa im. Witolda Pileckiego. Od października 2019 r. Członek Światowej Rady Badań nad Polonią. Do 2018 r. związana z Uniwersytetem Warmińsko-Mazurskim w Olsztynie – Biblioteką Uniwersytecką (pracowała m.in. w Oddziale Zbiorów Specjalnych, Kolekcji Dydaktycznej, Oddziale Informacji Naukowej). Zainteresowania badawcze koncentruje wokół dziejów historii dyplomacji XX w., stosunków polsko-francuskich; dziejów emigracji polskiej we Francji i jej posiadłościach zamorskich w okresie międzywojennym; stosunków gospodarczych, jak również służby konsularnej Drugiej Rzeczypospolitej. Ponadto prowadzi badania z zakresu biografistyki (Roman Węgrerowicz, Stanisław Kara).

* Niniejszy artykuł powstał dzięki stypendium Fundacji z Brzezia Lanckorońskich w Londynie na 2017 r.

SŁOWA KLUCZOWE: Biblioteki na emigracji. Druga Rzeczpospolita. Organizacje. Polska służba konsularna we Francji. Stosunki polsko-francuskie. Szkolnictwo. Trzecia Republika Francuska

ABSTRAKT: Teza/cel artykułu – Celem artykułu jest przedstawienie działań polskiej służby konsularnej we Francji w okresie międzywojennym w zakresie pozyskiwania i gromadzenia księgozbioru. Inicjatywa ta przyczyniała się do rozszerzania świadomości narodowej, a także kształtowania życia kulturalno-oświatowego. **Metody badań** – Posłużono się metodą dedukcyjną oraz krytyczną analizą źródeł i opracowań. **Wyniki i wnioski** – Zaprezentowano nieznanie dotychczas zagadnienie funkcjonowania sieci bibliotek polskich we Francji tworzonych przy udziale służby konsularnej. Ustalono, że polska sieć biblioteczna we Francji rozwijała się w trzech obszarach: przy polskich punktach szkolnych, przy organizacjach centralnych i miejscowych oraz przy placówkach konsularnych. Polska służba konsularna kooperowała z Towarzystwem Pracy Społeczno-Kulturalnej, którego zadaniem było dbanie o pozyskiwanie książek dla emigrantów, z Księgarnią Polską w Paryżu oraz Towarzystwem Bibliotek i Wydawnictw Popularnych im. Józefa Okołowicza (dalej: Towarzystwo Okołowicza). Odegrała niebagatelną rolę w uporządkowaniu i unormowaniu czytelnictwa Komisji Kulturalno-Oświatowej Rady Porozumiewawczej, opracowując katalog dzieł polecanych dla bibliotek szkolnych i powszechnych oraz prowadząc dział recenzji w „Poradniku Oświatowym”. Na przełomie roku 1935/1936 we Francji działały 62 biblioteki, dysponujące księgozbiorem liczącym około 13,5 tys. tomów.

Służba konsularna Drugiej Rzeczypospolitej we Francji prowadziła zakrojone na szeroką skalę działania na rzecz państwa polskiego i jego obywateli. We Francji okresu międzywojennego polska sieć konsularna w szczytowym momencie swojego funkcjonowania liczyła 27 placówek. Do ich zadań należała opieka administracyjno-prawna nad obywatelami polskimi, propagowanie i ochrona interesów gospodarczych państwa, wydawanie wiz obcokrajowcom, wspieranie poczucia narodowego wśród Polonii oraz działania propagandowe. W zakresie działań konsulatów znajdowały się sprawy emigracyjne. Dodać należy, że polskie konsulaty we Francji ulokowane były w ośrodkach miejskich koncentrujących różne sfery życia politycznego, ekonomicznego, czy administracyjnego. Jednym z kluczowych zagadnień było animowanie życia kulturalno-oświatowego (Skóra, 2006). Problematyka ta, choć wydawać by się mogło, że wystarczająco opisana przez polskich i zagranicznych badaczy, zwłaszcza tych, zajmujących się emigracją polską, pozostaje w dalszym ciągu niewyeksplorowana. Niniejszy artykuł ma na celu przybliżenie zagadnienia działalności służby konsularnej w zakresie bibliotekarstwa, które nie zostało jeszcze poddane naukowym eksploracjom. Być może będzie on stanowił inspirację do dalszych badań nad tą problematyką.

Polska emigracja we Francji w okresie międzywojennym była bardzo zróżnicowana pod względem rozmieszczenia, struktury społeczno-za-

wodowej i poziomu świadomości narodowej. Największe skupiska polskiej emigracji znajdowały się w północno-wschodnich departamentach Francji, zasilane licznie przez górników z Westfalii i Nadrenii (Garçon, 2004; Gogolewski, 1997; Ponty, 2005; Śladkowski, 2005, 1980). Źródła statystyczne określają emigrację obywateli polskich do Francji do 1931 r. na ponad pół miliona osób (ok. 500 tys. z Polski i 100 tys. z Westfalii). Najwyższy odsetek Polaków pracujących w górnictwie występował w departamentach Pas-de-Calais i Nord, Meurthe-et-Moselle (Janowska, 1964, s. 106-107; Markiewicz, 1960, s. 71-72; Salmon-Siama, 2018). Natomiast w departamentach południowej Francji emigracja była mniej liczna a zakres wykonywanych prac zróżnicowany (Ambrochowicz-Gajownik, 2019).

Pierwsze inicjatywy w zakresie podtrzymywania lub budowania świadomości wśród Polaków za pośrednictwem prasy i literatury podejmowane były przez samych emigrantów zamieszkałych w departamentach północno-wschodnich. Ich działania oddziaływały na skupiska emigracyjne w innych częściach Francji. Liczna obecność Polaków na ziemi francuskiej zrodziła potrzebę zorganizowania przez odrodzone państwo polskie opieki nad środowiskami emigracyjnymi oraz zapewnienia im łączności z krajem (Janowska, 1964; Kołodziej, 1982; Kraszewski, 1995).

Odradzająca się Druga Rzeczpospolita potrzebowała pomocy na arenie międzynarodowej, a głównego sprzymierzeńca widziała w Trzeciej Republice Francuskiej. Udzielenie pomocy przez Francję było obwarowane określonymi warunkami, na które musiała przystać strona polska. Podpisanie układu politycznego i tajnej konwencji wojskowej w 1921 r. zostało przypieczętowane z chwilą wymiany not w zakresie nawiązania stosunków gospodarczych poprzez złożenie podpisów pod układem handlowym w 1922 r., dość już wtedy niekorzystnym dla Polski (Ambrochowicz-Gajownik, 2016a; Batowski 2011; Bettelheim, 1955; Broder, 1998; Bułhak, 1993; Ciałowicz, 1970; Davion, 2009, 2011; Landau, Tomaszewski, 1967, 1999; Michowicz, 1995; Rollet, 1984; Schramm, 1987; Soutou, 1974; Tomczak, red., 1983; Wandycz, 1962; Wołos, 2001). To był pierwszy z czynników, który unaoczniał Warszawie, iż nie jest traktowana jako równorzędny partner. W kwestiach emigracyjnych zaś ważnym krokiem było podpisanie 3 września 1919 r. konwencji emigracyjnej, dającej większą swobodę działania stronie francuskiej (Bartnicka, 2014, s. 38-55).

Emigracja polska, uczestnicząc w odbudowie Francji, domagała się od swojego państwa zapewnienia opieki prawno-administracyjnej. Ministerstwo Spraw Zagranicznych powołało do życia placówki konsularne, w tych departamentach, w których były największe skupiska Polaków (Pałyga, 1970). Szeroki wachlarz zadań, jakie ciążyły na służbie konsularnej we Francji, niejednokrotnie prowadził do sytuacji, w której nie mogła w pełni z nich się wywiązać (Ambrochowicz-Gajownik, 2016b, s. 157-161).

Początkowo władze polskie zainteresowane były warunkami bytowymi Polaków we Francji. W mniejszym stopniu zajmowano się kwestiami kulturalno-oświatowymi. Można skonstatować, że zarówno władze zwierzchnie, jak i konsulaty były w tej materii bierne. Inicjatywa wyszła od samych zainteresowanych – emigrantów, domagających się rozwijania świadomości narodowej poprzez tworzenie szkół polskich, a przy nich organizowania bibliotek z podręcznikami i literaturą. Sytuacja wykrystalizowała się po podpisaniu w kwietniu 1924 r. porozumienia z przedstawicielami władz francuskich o powołaniu do życia polskiego szkolnictwa¹.

Sieć biblioteczna rozwijała się w trzech obszarach: przy punktach szkolnych, przy organizacjach centralnych i miejscowych oraz przy placówkach konsularnych. Jaką rolę zatem odegrały w owym przedsięwzięciu placówki konsularne?

Od 1924 r. inicjowanie życia kulturalno-oświatowego stało się ważnym elementem w działalności Ministerstwa Spraw Zagranicznych i podległych mu placówek konsularnych. Niewątpliwie aktywność organizacji emigracyjnych przyczyniła się do zwiększenia zainteresowania władz w Warszawie. Dlatego też zadaniem służby konsularnej była współpraca z organizacjami centralnymi i miejscowymi, dzięki którym miała szerszy ogłąd na wielopłaszczyznowe zagadnienie jakim było życie emigracji polskiej we Francji.

Konsulaty kooperowały z Towarzystwem Pracy Społeczno-Kulturalnej, którego zadaniem było dbanie o pozyskiwanie książek dla emigrantów. Znaczącą rolę w posyłaniu paczek z książkami do kolonii emigracyjnych odegrała Księgarnia Polska w Paryżu oraz Towarzystwo Okołowicza (AAN, KRPM, sygn. 464/385, Ambasada RP w Paryżu do KRPM, Paryż 30.11.1936 r., k. 212; AAN, KRPM, sygn. 464/384, Księgarnia Polska w Paryżu do Konsulatu RP w Marsylii, Paryż 3.06.1937 r., k. 223; AAN, KRPM, sygn. 464/377, Towarzystwo Okołowicza do KRPM, Warszawa 17.12.1928 r., k. 134).

Ponadto na ręce konsulów sływały również oferty wydawnictw, które włączały się w akcje gromadzenia książek dla Polaków. W 1924 r. Towarzystwo Pracy Społeczno-Kulturalnej utrzymywało kontakt z 27 bibliotekami, z których 20 posiadało księgozbiór liczący od 15 do 400 pozycji, zaś średnia liczba woluminów w zasobie wynosiła 88 książek (Paczkowski,

¹ Na przełomie marca – kwietnia 1924 r., kwestię szkolnictwa polskiego poruszono podczas obrad konferencji francusko-polskiej w Paryżu. Polskiej delegacji przewodniczył ówczesny minister pracy i opieki społecznej Franciszek Sokal, zaś francuskiej – Henri de Peyerimhoff. Obie strony podpisały 17 kwietnia umowę, w której określono zasady organizowania nauki w języku polskim oraz zatrudniania polskich nauczycieli. W Warszawie umowę potraktowano jako gwarancje rządowe, tymczasem było to porozumienie zawarte z reprezentacją prywatnej struktury organizacyjnej, E. Gogolewski (1998), *Szkolnictwo polskie we Francji (1833-1990)*, Wrocław, s. 33.

1979, s. 50-51)². Z wyliczeń tych wynika, że Towarzystwo nie nawiązało kontaktu z wszystkimi bibliotekami działającymi na terenie Francji. W tym miejscu można pokusić się o postawienie pytania, czy Towarzystwo wiedziało o istnieniu szkółek polskich w innych departamentach, czy tylko w północno-wschodnich? Otóż rok 1924 był okresem, gdy władze polskie dopiero zgłębiały problematykę inicjowania życia kulturalno-oświatowego, wydając dyrektywy placówkom konsularnym. Znacznie wcześniej gromadzono księgozbiór przy towarzystwach, organizacjach, stowarzyszeniach istniejących niekiedy od 1919 r. Zatem można wywnioskować, że to one jako pierwsze dbały o zorganizowanie pierwszych punktów bibliotecznych. I tę tezę potwierdza choćby fakt, iż wspomniane Towarzystwo Pracy Społeczno-Kulturalnej dla Wychodźstwa Polskiego we Francji, powołane do życia w kwietniu 1923 r., którego prezesem był Władysław Mickiewicz, stało na straży organizowania życia kulturalno-oświatowego (Paczkowski, 1979, s. 54). Podobną rolę odgrywał Polski Uniwersytet Robotniczy założony w listopadzie 1924 r. w Lille (Paczkowski, 1979, s. 54)³. Należy zaznaczyć, że dziś trudno jest określić łączną liczbę bibliotek w omawianym okresie, ponieważ owa analiza wymaga prześledzenia losów każdej organizacji i szkoły. Niemniej jednak niniejszy zarys problemu może stanowić interesujący punkt wyjścia do dalszych badań.

Tworząca się sieć polskich placówek szkolnych miała na celu zatrzymanie procesu przechodzenia dzieci do szkół francuskich, z którym wiązało się zagrożenie dla asymilacji w środowisku lokalnym. Druga Rzeczpospolita starała się zapobiegać temu zjawisku, inicjując na szeroką skalę życie kulturalno-oświatowe. Pierwszym krokiem w tym kierunku było zapewnienie najmłodszym podręczników i przyborów niezbędnych do nauki, zaś kolejnym – nagradzanie za dobre wyniki w nauce. Dzieci zazwyczaj angażowano do udziału w imprezach okolicznościowych, ucząc ich wierszy i piosenek patriotycznych. Dorośli zaś organizowali spotkania wieczorne w celach integracyjnych (AAN, KRPM, sygn. 464/377, KRPM do Bronisława Karłowskiego, Marsylia 13.12.1928 r., k. 29; AAN, KRPM, sygn. 464/373, Ambasada RP w Paryżu do KRPM, Paryż 20.05.1927 r.,

² Warto nadmienić, że podstawą prawną, na mocy której powstawały organizacje polskie we Francji, było ogólne prawo do zrzeszania się w formy organizacyjne, uchwalone 1 czerwca 1901 r. Ustawa ta zabraniała jedynie formowania stowarzyszeń o charakterze politycznym i zawodowym. Następnie w 1904 r. weszła ustawa pozwalająca na tworzenie zrzeszeń. M. Matraś (2002), *Polskie organizacje we Francji. Na podstawie dokumentacji Klubu Polskiego w Rosières (dep. Cher) w latach 1923-1939*, Warszawa, s. 46; AN, Police générale, F7/669, Commissaire Spécial, Tuluza 8.11.1927 r.

³ W 1930 r. doszło do połączenia Towarzystwa Pracy Społeczno-Kulturalnej z Polskim Uniwersytetem Robotniczym i zostały przekształcone w Radę Oświatową przy Biurze Rady Emigracyjnego. Dla przeciwwagi Centralny Komitet Polski, który zrzeszał stowarzyszenia nieprzychylnie władzom polskim, stworzył Pomoc Oświatową. Już w 1934 r. Centralny Komitet Polski uległ rozpadowi i funkcje Pomocy Oświatowej przejęła Komisja Kulturalno-Oświatowa Rady Porozumiewawczej.

k. 28)⁴. Ambasada RP w Paryżu zalecała, aby placówki konsularne dbały o wymianę książek między poszczególnymi bibliotekami. Akcja ta umożliwiała emigrantom wypożyczanie literatury z innych placówek, a przyczyną należy doszukiwać się w tym, że nie do każdego miejsca docierały te same tytuły.

Dość istotną, aczkolwiek nie do końca czytelną sprawą była kwestia finansowania zakupu książek. Fundusze na ten cel pochodziły z różnych źródeł. Jednym z nich był budżet Rady Emigracyjnego, jednak kwoty te były skromne. Niejednokrotnie wydawnictwa czy księgarnie same opłacały książki dla emigrantów. Niekiedy polscy nauczyciele lub prezesi organizacji, powołując się na placówki konsularne, kierowali pisma w celu uzyskania konkretnych tytułów czasopism i książek (AAN, KRPM, sygn. 464/377, KRPM do Bronisława Karłowskiego, Marsylia 15.03.1929 r., k. 75).

Ponadto subwencje płynęły także od Komisji Kulturalno-Oświatowej Rady Porozumiewawczej. Komisja opracowała katalog dzieł polecanych dla bibliotek szkolnych i powszechnych oraz prowadziła dział recenzji w „Poradniku Oświatowym”. Po dokonaniu wyboru książek na podstawie katalogu oraz zatwierdzeniu przez komisję, organizacja zamawiająca wpłacała 50% wysokości zamówienia oraz pokrywała koszty przesyłki książek. Pozostałą należność uiszczala Komisja Kulturalno-Oświatowa ze specjalnego funduszu bibliotecznego, na który składała się dotacja oddziału banku PKO w Paryżu Związku Polaków we Francji oraz Światowego Związku Polaków z Zagranicy „Światpolu” (IPMS, A.5/64, Sprawozdanie z działalności Komisji Kulturalno-Oświatowej Związku Polaków za rok szkolny 38/39, k. 1-9).

Zmiany w polityce emigracyjnej Drugiej Rzeczypospolitej nastąpiły po wydarzeniach majowych 1926 r. Stabilizacja życia politycznego w Polsce szła w parze z poprawą koniunktury ekonomicznej (Landau, Tomaszewski, 1971; Wołos, 2013, s. 276-294). Nowe kierownictwo centrali MSZ zwróciło szczególną uwagę na proces pogłębiania integracji przedstawicieli służby konsularnej z lokalnymi środowiskami emigracyjnymi. W wyniku podjętych decyzji konsulowie otrzymali instrukcje, których głównym przesłaniem było czynne włączenie się w życie kulturalno-oświatowe emigracji. Cel podejmowanych przez konsulaty działań określił w jednej ze swych wypowiedzi August Zaleski: „Stać nieugięcie na straży praw naszych obywateli, czuwać nad tym, aby związek ich z macierzą się nie rozluźniał, aby Polak za granicą miał możliwość korzystania z polskiej szkoły, z polskiej książki i z polskiej opieki duszpasterskiej” (Łossowski, 1992, s. 82).

⁴ W akcjach tych uczestniczyła żona ówczesnego ambasadora – Alfreda Chłapowskiego, który pełnił swą funkcję od 1924 do 1936 r. Zob. M. Wołos, (2001).

Zagadnienia związane z opieką kulturalno-oświatową omawiane były niejednokrotnie na zjazdach konsulów. Podczas pierwszego zjazdu, który miał miejsce w 1929 r. konsulowie debatowali nad udoskonaleniem narzędzi, mających na celu jednoczenie Polaków (*Pamiętnik...*, 1929, s. 183). Wówczas władze polskie kładły większy nacisk na rozwijanie świadomości narodowej poprzez organizacje będące w bliższym kontakcie z emigrantami niż sami pracownicy konsulatów. Owo zainteresowanie wychodźcami wynikało również z tego, iż w tym okresie wciąż widoczna była fala odpływu Polaków, pomimo iż Francja osiągnęła stabilizację gospodarczą w 1924 r. (Ambrochowicz-Gajownik, 2015, s. 176; Bettelheim, 1955, s. 48-51; Broder, 1998, s. 31-51; Kitchen, 2009, s. 369; Vinen, 1996, s. 1-2). Procesu tego nie dało się zahamować, zatem należało użyć każdej sposobności, aby przedłużyć i umocnić więzi emigrantów z krajem.

Znaczącą rolę w tworzeniu życia kulturalno-oświatowego odegrały, jak już parokrotnie wspomniano, organizacje polonijne. Niejednokrotnie wychodziły z inicjatywą organizowania spotkań, na których recytowano poezję, czytano powieści, zachęcając polskie konsulaty do brania udziału w przedsięwzięciu. Celem uporządkowania i unormowania czytelnictwa Komisja Kulturalno-Oświatowa opracowała druki biblioteczne, wydane i rozesłane do bibliotek przez Księgarnię Polską w Paryżu (IPMS, A.5/64, Sprawozdanie z działalności Komisji Kulturalno-Oświatowej Związku Polaków za rok szkolny 38/39, k. 1-9). Dla przykładu niech posłuży poniższa tabela.

Tabela 1

Kwestionariusz Komisji Bibliotek dla Polaków w sprawie bibliotek i czytelnictwa (1929 r.)

Kraj: Francja	
Okręg konsularny:	Marsylia
Miejscowość (dokładny adres):	Saint-Auban (Basses-Alpes)
Liczba Polaków w tej miejscowości:	40
Nazwa stowarzyszenia szkoły, posiadających bibliotekę:	Towarzystwo Oświatowe im. Adama Mickiewicza
Kto zarządza biblioteką:	Bolesław Krzyżyński
Ile książek (tomów) jest obecnie w bibliotece:	86
Ile książek wypożyczono:	55
Ilu było czytelników:	23
Czy korzystają z biblioteki tylko członkowie szkoły lub stowarzyszenia	Tak
Czy pobierane są opłaty za wypożyczanie książek?	Nie
Jakie?	

Jakie książki były najchętniej czytane	Powieści historyczne i nowoczesne
Czy istnieje katalog biblioteczny?	Tak
Czy prowadzona jest księga wypożyczeni?	Tak
Czy książki były zakupione?	50 tomów
Gdzie?	Gebethnera i Wolffa w Paryżu
Czy książki były darowane?	56 tomów
Przez kogo?	Ambasada RP w Paryżu, Konsulat RP w Marsylii, ks. Knapik z Lyonu
Czy liczba książek jest dostateczna?	Obecnie tak
Czy zarząd bibliotek mógłby przeznaczyć pewien fundusz na zakupienie książek?	Tak
Ile rocznie?	150 franków rocznie

Źródło: AAN, KRPM, sygn. 464/403, Kwestionariusz Komisji Bibliotek dla Polaków w sprawie bibliotek i czytelnictwa, k. 415.

Kwestionariusze te systematyzowały wiedzę potrzebną do gromadzenia określonego księgozbioru zarówno pod względem zainteresowania czytelników, jak i możliwości zakupu literatury. Ponadto informacje te unaoczniały zarówno pomoc płynącą ze strony państwa polskiego oraz wydawnictw czy osób postronnych (AAN, KRPM, sygn. 464/403, Towarzystwo Okołowicza do KRPM, Warszawa 29.02.1932 r., k. 419). Z analizy dokumentów wynika, że niektóre biblioteki pobierały opłaty miesięczne za wypożyczenia, jednakże nie były to kwoty wygórowane. Można wysnuć wniosek, że zebrane pieniądze posłużyły do zakupu nowych książek lub też opłacania bibliotekarza, albo miejsca przeznaczonego na bibliotekę. Natomiast jeśli przyjrzeć się statystyce czytelników, widać, że zależała ona od liczby osób mieszkających w danej miejscowości i, co oczywiste, ich zainteresowania chęcią pogłębiania wiedzy.

Komisja Kulturalno-Oświatowa inicjowała proces dokształcania bibliotekarzy. Uczestniczyli w jednodniowych konferencjach, na których wymieniali się doświadczeniami, omawiając szereg problemów z jakimi przyszło im się zmierzyć. Ponadto musieli na bieżąco czytać artykuły praktyczno-instrukcyjne zamieszczane na łamach „Poradnika Oświatowego”. Pracę bibliotekarzy kontrolowano podczas wizytacji, udzielając rad oraz wskazówek. Większość spraw merytorycznych załatwiano drogą listowną. Szerszy zakres prac bibliotekarzy nie jest autorce znany, ani także metody rekrutacji osób na te stanowiska. Być może powyższa kwestia będzie przedmiotem głębszej analizy w przyszłości (IPMS, A.5/64, Sprawozdanie z działalności Komisji Kulturalno-Oświatowej Związku Polaków za rok szkolny 38/39, k. 1-9).

W latach 30. XX w., kiedy nastąpił krach w gospodarce światowej, Francja zaczęła ograniczać dostęp do pracy emigrantom, wprowadzając powoli obostrzenia, uniemożliwiające swobodne przemieszczanie się między departamentami. Następnie władze francuskie skrupulatnie zaczęły wydalać Polaków (Ponty, 2005, s. 2-4, 226-227; AN, Police générale, F/469, L'action de L'Association des ouvriers polonais en France; *Instruction Générale...*, 1924, s. 26). Sytuacja ta wpływała niekorzystnie na sprawę polską, nie tylko w kontekście stosunków społecznych, ale także ekonomicznych jak i politycznych. Owe zaostrzenia hamowały prawidłowe rozwijanie się szkolnictwa polskiego oraz organizacji, przy których prowadzone były biblioteczki. Tam, gdzie było to możliwe powstawały nowe kolonie robotnicze, mniejsze co prawda, ale dzięki nim można było utworzyć placówkę szkolną z podręczną biblioteką, niekiedy przenosząc księgozbiór zgromadzony w poprzednim miejscu (AAN, KRPM, sygn. 464/403, KRPM do Zarządu Towarzystwa Pomocy Oświatowej, Marsylia 10.09.1932 r., k. 511).

Lata 30. XX w. dla polskiej służby dyplomatyczno-konsularnej były nader trudne, ze względu na złą koniunkturę gospodarczą państwa, ograniczającą budżet na sprawy emigracyjne. Józef Beck obejmując resort Ministerstwa Spraw Zagranicznych dążył do tego, aby placówki zagraniczne podtrzymywały kontakt z organizacjami lokalnymi, które roztaczały bezpośrednią opiekę nad emigrantami (Łossowski, 1992, s. 208; Drymmer, 2014, s. 169-170). Dlatego też, w celu scentralizowania i ujednoczenia działalności, w 1934 r. utworzono centralną organizację pod nazwą Światowy Związek Polaków z Zagranicy „Światpol”. Nastąpiło większe zacieśnienie więzi pomiędzy organizacjami a konsulatami. Na przełomie roku 1935/1936 Komisja Kulturalno-Oświatowa Rady Porozumiewawczej zanotowała, iż na terenie Francji działały już 62 biblioteki, dysponujące księgozbiorem liczącym około 13,5 tys. tomów (Paczkowski, 1979, s. 51). Do końca lat 30. Komisja przesyłała pieniądze na książki. W tym czasie komitety towarzystw miejscowych, organizacje kobiece i oświatowe wydatkowały około 80 000 fr. na księgozbiór, który w połowie został dofinansowany przez wyżej wspomnianą komisję.

Warto nadmienić, że wszelkie sprawy natury emigracyjnej przeszły z rąk radcy emigracyjnego na ręce Aleksandra Kawałkowskiego, konsula generalnego w Lille. Istniejące stanowisko radcy emigracyjnego przy Ambasadzie RP w Paryżu zostało zlikwidowane z dniem 1 listopada 1938 r. Ostatnim radcą emigracyjnym był Stanisław Kara – konsul generalny w Paryżu. Ministerstwo Spraw Zagranicznych poleciło Kawałkowskiemu objęcie kierownictwa nad sprawami społeczno-kulturalnymi i oświatowymi we Francji, do których zaliczały się wszelkie kwestie dotyczące nauczania szkolnego i pozaszkolnego, wychowania fizycznego i obywatelskiego, organizacji społecznych i zawodowych działalności biur podróży, stosun-

ków z organizacjami społecznymi w kraju oraz Misją Katolicką w Paryżu w zakresie jej relacji ze społeczeństwem polskim we Francji. Jednocześnie konsul otrzymał zadanie administrowania funduszu szkolnego, z którym wiązało się pokrywanie kosztów zakupu książek (IPMS, A.5/64, Ambasada RP w Paryżu do konsula generalnego Aleksandra Kawałkowskiego w Lille, Paryż 28.10.1938 r.)

Omawiając tę problematykę nie można pominąć bibliotek, które istniały na terytorium francuskich kolonii, zwłaszcza w Afryce Północnej. Warto podkreślić, że w momencie kryzysu gospodarczego we Francji z terenów północnych emigranci kierowali się początkowo na południe Francji, zaś później na Czarny Łąd. Podejmowanie pracy zarobkowej w Afryce nie stanowiło najlepszego rozwiązania, zważywszy choćby na klimat, w którym niewiele osób wytrzymało ciężką pracę.

Podległe placówki zwierzchniej – Marsylii – honorowe konsulaty, opiekując się nieliczną emigracją, inicjowały życie kulturalno-oświatowe (Ambrochowicz-Gajownik, 2012, s. 3-19). W Tunisie dzięki pracownikom konsulatu zorganizowano bibliotekę liczącą 71 woluminów (Knopek, 2001, s. 127). W Maroku Stowarzyszenie „Czytelnia Polska”, współpracujące z konsulem, zorganizowało bibliotekę liczącą 712 książek i broszur (AAN, KHRPC, sygn. 93, Sprawozdanie roczne z działalności konsulatu 1935/1936, k. 47). W Oranie, choć istniała niewielka kolonia polska, konsul powołał bibliotekę która zgromadziła 20 książek. Jej założycielką była Stanisława Vincent z domu Filochowska (AAN, KRPM, sygn. 464/761, Sprawozdanie z działalności 1936/1937, k. 278-279)⁵.

Nakreślając owo zagadnienie należy wspomnieć o Polakach pełniących służbę w szeregach Legii Cudzoziemskiej (Montagnon, 2006). Los polskich legionistów był niepewny, a oni sami nie zdając sobie sprawy z ryzyka, jakie podjęli, często nie wytrzymywali rocznej służby ze względu na warunki, jakie tam panowały. Konsulat polski w Marsylii bacznie obserwował ich egzystencję, aczkolwiek z oddali, gdyż władze polskie nie mogły mieć bezpośredniego z nimi kontaktu. Pomagali tylko tym, którym udało się uciec. Niemniej, dla tych najwytrwalszych, zorganizowano świetlice z książkami. Pomysłodawczyniami tej akcji były dwie mieszkanki Afryki Północnej: z Oranu – Stanisława Vincent-Filochowska oraz z Maroka – Nina Fuschowa. O przedsięwzięciu poinformowały konsulat, który niezwłocznie wystosował pismo do MSZ. Kobiety otrzymały pomoc finansową na zakup dla legionistów książek, ciepłych ubrań oraz słodyczy (AAN, KRPM, sygn. 464/616, k. 206). Dzięki tej inicjatywie Polacy – jeśli mogli – pisali do konsulatu oraz MSZ o dosyłanie nowych książek i czasopism. Konsulaty honorowe działające na terenie Afryki Północnej również przyłączyły się do akcji, jak i Towarzystwo Okołowicza. Dość

⁵ Filochowska była powieściopisarką.

nieprzychylnie stanowisko zajął konsul z Marsylii, który oznajmił, iż legionści winni otrzymywać jedynie prasę, zaś książki powinny trafiać do kolonii robotniczych. Na tę postawę nie zważyły inne placówki, w końcu i marsylska zaczęła posyłać książki do jednostek, w których służyli Polacy.

Tworzenie bibliotek i gromadzenie księgozbioru to nie tylko działalność na niwie emigracyjnej, ale także proces zachodzący w centrali MSZ i jego terenowych placówkach. Idea utworzenia bibliotek podręcznych przy placówkach zagranicznych zrodziła się w centrali MSZ, a dokładnie w Wydziale Historyczno-Naukowym pod koniec lipca 1927 r. (AAN, KRPM, sygn. 464/675, Okólnik wydany przez MSZ do wszystkich Poselstw i Konsulatów RP, Warszawa 29.08.1927 r., k. 1). Placówki zagraniczne, aby należycie wykonywać swoją pracę, winny dysponować odpowiednio zaopatrzoną biblioteczką, aby pracownicy mogli poszerzać wiedzę i doskonalić swoje umiejętności. Ministerstwo Spraw Zagranicznych, posiadając w swoich strukturach bibliotekę oraz archiwum, zaopatrywało te komórki w literaturę fachową. Efektem śledzenia rynku wydawniczego w Polsce i za granicą było gromadzenie książek przez centralę MSZ. Ponadto biblioteka centralna otrzymywała spore nakłady finansowe na zakup i prenumeratę czasopism (Łossowski, 1992, s. 138). Dział ten rozsyłał księgozbiór do poszczególnych placówek. Każda placówka zagraniczna gromadziła dzieła z zakresu historii, prawa, polityki, gospodarki, językoznawstwa oraz sztuki (Tab. 2) (Ambrochowicz-Gajownik, 2019, s. 295-297). Biblioteka podręczna składała się z dwóch działów, a mianowicie: podręczniki, kompendia i dzieła zasadnicze oraz literatura polityczna, społeczna i gospodarcza.

Przepisy katalogowania księgozbioru ustaliła Najwyższa Izba Kontroli. Placówki zagraniczne zgłaszały do centrali zapotrzebowanie na konkretne dzieła, przydatne w codziennej pracy. Ponadto warto wspomnieć, że Biblioteka Centralna MSZ prowadziła własną działalność wydawniczą, dzięki czemu wszystkie placówki zagraniczne mogły otrzymać po jednym egzemplarzu danego dzieła. Dziś, nazwalibyśmy to tzw. egzemplarzem obowiązkowym, tłumacząc to z żargonu bibliotekarskiego. W zależności od charakteru prowadzonych działań, każda placówka otrzymywała dodatkowo książki uzupełniające. Patrząc przez pryzmat konsulatów ulokowanych w miastach portowych, w ich bibliotekach zgromadzono księgozbiór o tematyce morskiej, handlu morskiego i jego technice⁶.

Biblioteczką podręczną opiekował się pracownik kontraktowy, który pełnił również funkcję bibliotekarza. Każdego roku przeprowadzano

⁶ AAN, KRPM, sygn. 464/675, KRPM do MSZ w sprawie podręcznej biblioteczki dla Konsulatów RP za granicą, Marsylia 19.11.1927 r., k. 12; AAN, KRPM, sygn. 464/678, MSZ do KRPM w sprawie przesłania książki dotyczącej spraw morskich autorstwa Bronisława Kowalskiego „Les perspectives maritimes de la Pologne en fonction de ses ressources et de ses nécessités économiques”, Warszawa 27.02.1939 r., k. 8.

w konsulatach inwentaryzację. Akcja ta odbywała się w obecności konsula, po czym protokół wysyłany był do centrali MSZ – Biblioteki i Archiwum – zarządzanych w latach 30. XX w. przez historyka Władysława Pobóg-Malinowskiego (Pobóg-Malinowski, 2013, s. 21-74). Na przykład biblioteka konsulatu w Marsylii w 1936 r. posiadała 245 dzieła w 295 tomach, a w 1939 r. księgozbiór liczył już 288 dzieł w 329 tomach (AAN, KRPM, sygn. 464/677, Protokół rewizji biblioteczki podręcznej, Marsylia 15.06.1936 r., k. 31; AAN, KRPM, sygn. 464/678, Protokół rewizji biblioteczki podręcznej, Marsylia 31.07.1939 r., k. 19). Placówki zagraniczne nabywały książki drogą porozumienia z wydawnictwami, po najniższych cenach, lub też otrzymywały je w darze. Wszystkie te informacje zapisywane były w kartotece, czyli inwentarzu, łącznie z podaniem ceny zakupu. Co istotne, placówki konsularne wymieniały się między sobą informacjami o publikacjach, jak i wypożyczały je wzajemnie (AAN, KRPM, sygn. 464/677, KRPM do Pana Antoniego Chamca Konsula RP w Tuluzie, Marsylia 31.07.1937 r., k. 62). Zdarzały się jednakże przypadki, w których odmawiały wymiany książek, będących w ciągłym użyciu przez pracowników⁷. Centrala, mając na względzie ciągły rozwój swoich pracowników, wysyłała dość często pytania do kierowników placówek z prośbą o zaopiniowanie książki, pytaniem o jej wartość merytoryczną. Wysznuć można wniosek, że pomimo polityki oszczędnościowej Ministerstwa nie szczędzono pieniędzy na zakup i wydawanie książek, zwłaszcza że trafiały do placówek publikacje i czasopisma wartościowe.

Tabela 2

Biblioteka informacyjno-podręczna dla placówek zagranicznych

I. Encyklopedie i słowniki	
	„Ilustrowana encyklopedia”
	„Słownik geograficzny”
II. Geografia Polski	
Stanisław Lencewicz	„Kurs geografii Polski”
Paweł Sosnowski	„Geografia Polski”
Antonii Sujkowski	„Geografia ziemi dawnej Polski”
Roman Umiastowski	„Geografia wojenna Rzeczypospolitej Polskiej i ziem ościennych”

⁷ Ambasada RP w Paryżu wystosowała pismo do konsulatu z prośbą o przesłanie książki Stefana Odrowąż-Wysockiego *Międzynarodowe stosunki prawne Polski* wydanej w 1939 r. Konsul dr Adam Lisiewicz nie zgodził się na wypożyczenie tej książki, gdyż stanowiła ona cenne źródło wiedzy wykorzystywane w codziennej pracy. Choć Ambasada miała za sobą poparcie MSZ, konsul polecił jej zgłosić się do najbliższego konsulatu w tym przypadku w Paryżu o udostępnienie tejże książki. AAN, KRPM, sygn. 464/678, Ambasada RP w Paryżu do KRPM, Paryż 11.04.1940 r., k. 23; Ibidem, odpowiedź KRPM do Ambasady RP w Paryżu, Marsylia 19.04.1940 r., k. 24.

III. Historia Polski	
Szymon Askenazy	„Uwagi” „Gdańsk i Polska”
Leon Biliński	„Wspomnienia i dokumenty”
Michał Dobrzyński	„Wskrzeszenie państwa polskiego”
Ignacy Daszyński	„Pamiętniki”
Roman Dmowski	„Polityka polska i dobudowa państwa”
Władysław Grabski	„Dwa lata u podstaw państwowości naszej” „Historia polityczna Polski”
Juliusz Kleiner	„Monografia Gdańska”
Jan Kucharzewski	„Od białego caratu do czerwonego”
Kazimierz W. Kumaniecki	„Odbudowa państwowości naszej”
Anatol Lewicki	„Historia Polski”
Piłsudski Józef	„Rok 1920” „Moje pierwsze boje”
Władysław Smoleński	„Dzieje narodu polskiego”
Michał Sokolnicki	„Polska w pamiętnikach Wielkiej Wojny”
Leon Wasilewski	„Sprawa Kresów i mniejszości narodowych w Polsce” „Litwa i Białoruś” „Europa po wojnie” „Granice Rzeczypospolitej Polskiej” „Finlandia”
IV. Ekonomia społeczna	
Hipolit Gliwic	„Podstawy ekonomii światowej”
Feliks Młynarski	„Kryzys i reforma walutowa”
Roman Rybarski	„Systemy ekonomii politycznej”
Jan Taylor	„Statystyka i dynamika w teorii ekonomii” „Traktaty handlowe państwa polskiego” „Sprawozdanie Komisji Younga” „Sprawozdanie Komisji Kemmera”
V. Prawo	
Zygmunt Cybichowski	„Encyklopedia podręczna prawa publicznego, konstytucyjnego, administracyjnego i międzynarodowego”
Ludwik Erlich	„Prawo narodów”
Władysław Jaworski	„Konstytucja z 17 marca 1921 r.” „Reforma rolna” „Nauka prawa administracyjnego”
Feliks Ochimowski	„Prawo administracyjne”

VI. Nauka polska	
	Roczniki kasy im. Mianowskiego
VII. Literatura, kultura i sztuka	
Aleksander Bruckner	„Historia literatury polskiej”
	„Sztuki piękne: miesięcznik”
VIII. Przewodniki	
Mieczysław Orłowicz	„Ilustrowany przewodnik kolejowy” „Guide illustré de la Pologne”
IX. Pisownia	
	„Słownik ortograficzny języka polskiego”
	„Zasady ortografii polskiej i słownik języka polskiego”

Źródło: AAN, KRPM, sygn. 464/675, MSZ do KRPM, Warszawa 16.10.1927 r., k. 11-12.

Działalność bibliotekarska służby konsularnej Drugiej Rzeczypospolitej we Francji stanowiła jeden z mniej znanych elementów jej aktywności. Miała ona za zadanie inicjowanie życia kulturalno-oświatowego, którego jednym z aspektów było nadzorowanie procesu organizowania bibliotek szkolnych oraz tworzenia ich przy miejscowych organizacjach społecznych. Dzięki współpracy z tymi ostatnimi polskie konsulaty często dowiadywały się o funkcjonowaniu takowej biblioteczki i starały się pozyskiwać dla nich książki. Pełniły także rolę pośrednika w relacjach między bibliotekami szkolnymi a Komisją Kulturalno-Oświatową Rady Porozumiewawczej, ponieważ ta ostatnia przekazywała dla szkół podręczniki i literaturę. Następnie wspierały czytelnictwo wśród emigrantów w Afryce. Pozytywny wydźwięk przynosiła akcja wysyłania książek dla Polaków służących w Legii Cudzoziemskiej. Umocnienie świadomości narodowej było kluczowym zadaniem służby konsularnej. Czy udało się jej w pełni wywiązać z niego, pozostaje kwestią dyskusyjną, gdyż z procesem tym wiązało się wiele czynników, na które niekiedy nie miała wpływu. Kolejnym ważnym elementem tej działalności było organizowanie podręcznych bibliotek w poszczególnych konsulatach, nakazane odgórnie przez Centralę MSZ. Działalność bibliotekarska służby konsularnej Drugiej Rzeczypospolitej we Francji przyczyniła się do bliższego poznania zasad funkcjonowania francuskiego i polskiego rynku wydawniczego oraz ich oferty wydawniczej. Niniejszy artykuł stanowi jedynie zarys owego zagadnienia i być może przyczyni się do podjęcia dalszych, pogłębionych badań.

BIBLIOGRAFIA

ŹRÓDŁA ARCHIWALNE:**Archives nationales – site Pierrefitte-sur-Seine (AN):**

- AN, Police générale, F/469, L'action de L'Association des ouvriers polonais en France.
AN, Police générale, F7/669, Commissaire Spécial, Tuluza 8.11.1927 r.

ARCHIWUM AKT NOWYCH (AAN):**Konsulat Rzeczypospolitej Polskiej w Marsylii (KRPM):**

- AAN, KRPM, sygn. 464/373, Ambasada RP w Paryżu do KRPM, Paryż 20.05.1927 r., k. 28.
AAN, KRPM, sygn. 464/377, Towarzystwo Bibliotek i Wydawnictw Popularnych dla Wychodźców im. Józefa Okołowicza do KRPM, Warszawa 17.12.1928 r., k. 134.
AAN, KRPM, sygn. 464/377, KRPM do Bronisława Karłowskiego, Marsylia 13.12.1928 r., k. 29.
AAN, KRPM, sygn. 464/377, KRPM do Bronisława Karłowskiego, Marsylia 15.03.1929 r., k. 75.
AAN, KRPM, sygn. 464/384, Księgarnia Polska w Paryżu do KRPM, Paryż 3.06.1937 r., k. 223.
AAN, KRPM, sygn. 464/385, Ambasada RP w Paryżu do KRPM, Paryż 30.11.1936 r., k. 212.
AAN, KRPM, sygn. 464/403, Towarzystwo Bibliotek i Wydawnictw Popularnych dla Wychodźców im. Józefa Okołowicza do KRPM, Warszawa 29.02.1932 r., k. 419.
AAN, KRPM, sygn. 464/403, KRPM do Zarządu Towarzystwa Pomocy Oświatowej, Marsylia 10.09.1932 r., k. 511.
AAN, KRPM, sygn. 464/403, Kwestionariusz Komisji Bibliotek dla Polaków w sprawie bibliotek i czytelnictwa, k. 415.
AAN, KRPM, sygn. 464/616, k. 206.
AAN, KRPM, sygn. 464/675, MSZ do KRPM, Warszawa 16.10.1927 r., k. 11-12.
AAN, KRPM, sygn. 464/675, KRPM do MSZ w sprawie podręcznej biblioteczki dla Konsulatów RP za granicą, Marsylia 19.11.1927 r., k. 12.
AAN, KRPM, sygn. 464/675, Okólnik wydany przez MSZ do wszystkich Poselstw i Konsulatów RP, Warszawa 29.08.1927 r., k. 1.
AAN, KRPM, sygn. 464/677, KRPM do Pana Antoniego Chamca Konsula RP w Tuluzie, Marsylia 31.07.1937 r., k. 62.
AAN, KRPM, sygn. 464/677, Protokół rewizji biblioteczki podręcznej, Marsylia 15.06.1936 r., k. 31; AAN, KRPM, sygn. 464/678, Protokół rewizji biblioteczki podręcznej, Marsylia 31.07.1939 r., k. 19.
AAN, KRPM, sygn. 464/678, Ambasada RP w Paryżu do KRPM, Paryż 11.04.1940 r., k. 23.
AAN, KRPM, sygn. 464/678, odpowiedź KRPM do Ambasady RP w Paryżu, Marsylia 19.04.1940 r., k. 24.
AAN, KRPM, sygn. 464/678, MSZ do KRPM w sprawie przesłania książki dotyczącej spraw morskich autorstwa Bronisława Kowalskiego „Les perspectives

maritimes de la Pologne en fonction de ses ressources et de ses nécessités économiques", Warszawa 27.02.1939 r., k. 8.

AAN, KRPM, sygn. 464/761, Sprawozdanie z działalności 1936/1937, k. 278-279.

Konsulat Honorowy Rzeczypospolitej Polskiej w Casablance (KHRPC):

AAN, KHRPC, sygn. 93, Sprawozdanie roczne z działalności konsulatu 1935/1936, k. 47

Instytut Polski i Muzeum im. gen. Sikorskiego w Londynie (IPMS):

IPMS, A.5/64, Sprawozdanie z działalności Komisji Kulturalno-Oświatowej Związku Polaków za rok szkolny 38/39, k. 1-9.

IPMS, A.5/64, Ambasada RP w Paryżu do konsula generalnego Aleksandra Kawałkowskiego w Lille, Paryż 28.10.1938 r.

ŹRÓDŁA DRUKOWANE:

Drymmer W.T. (2014), *W służbie Polsce. Wspomnienia żołnierza i państwowca z lat 1914-1947*, oprac. M. Kornat, Kraków.

Instruction Générale. Concernant l'application des dispositions du décret du 25 octobre 1924. Relatif a la carte d'identité des étrangers (1924), Melun.

Pamiętnik z I-go zjazdu Polaków z zagranicy 14-21 lipiec 1929 (1929), Warszawa-Poznań-Kraków.

Pobóg-Malinowski W. (2013), *Z mojego okienka. Fakty i wrażenia z lat 1939-1945*, t. 1: 1939-1940, oprac. P.M. Żukowski, Łomianki.

Opracowania:

Ambrochowicz-Gajownik A. (2019), *W cieniu Lazurowego Wybrzeża. Konsulat polski w Marsylii w latach 1919-1940*, Warszawa.

Ambrochowicz-Gajownik A. (2016), *Z dziejów służby konsularnej Drugiej Rzeczypospolitej we Francji. Marsylijski okręg kompetencyjny 1919-1940. Dzieje Najnowsze*, nr 4.

Ambrochowicz-Gajownik A. (2015), *Opieka nad emigracją polską we Francji w działalności Konsulatu RP w Marsylii w latach 30. XX. Echa Przeszłości*, nr XVI.

Ambrochowicz-Gajownik A. (2016), *Polsko-francuskie stosunki gospodarcze w okresie międzywojennym: nowe postulaty badawcze. Przegląd Środkowo-Wschodni*, nr 1.

Ambrochowicz-Gajownik A. (2012), *Powstanie Konsulatów Honorowych II RP w Afryce Północnej – wybrane problemy. Dzieje Najnowsze*, nr 3.

Bartnicka D.A. (2014), *Status prawny polskiego emigranta we Francji 1900–1939. Dlaczego Francja chętnie przyjmowała polskich robotników? W: Spoglądając na Mariannę. O Francji i Francuzach w pierwszej połowie XX wieku z polskich perspektyw*, pod red. M. Białokura, A. Karbowiaka, Opole-Bielsko-Biała.

Batowski H. (2011), *Między dwiema wojnami 1919-1939*, Kraków.

Bettelheim Ch. (1955), *Ekonomia Francji 1919-1954*, Warszawa.

Broder A. (1998), *Historie économique de la France au XX siècle 1914-1997*, Paris.

Bułhak H. (1993), *Polska – Francja z dziejów sojuszu 1922-1939: cz. I (1922-1932)*, Warszawa.

- Ciałowicz J. (1970), *Polsko-francuski sojusz wojskowy 1921-1939*, Warszawa.
- Davion I. (2009), *Mon voisin, cet ennemi. La politique de sécurité française face aux relations polono-tchécoslovaques entre 1919 et 1939*, Bruxelles-Bern-Berlin-Frankfurt am Main-New York-Oxford-Wien.
- Davion I. (2011), Strategiczne stosunki francusko-polskie w latach 1918-1939. *Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej*, R. 9, z. 1.
- Garçon G. (2004), *Les catholiques polonais en France. Les années de fondation 1919-1949*, Lille.
- Gogolewski E. (1997), *Polacy we Francji*, Gorzów.
- Gogolewski E. (1998), *Szkolnictwo polskie we Francji (1833-1990)*, Wrocław.
- Janowska H. (1964), *Polska emigracja zarobkowa we Francji (1919-1939)*, Warszawa.
- Knopek J. (2001), *Migracje Polaków do Afryki Północnej w XX wieku*, Bydgoszcz.
- Kołodziej E. (1982), *Wychodźstwo zarobkowe z Polski 1918-1939. Studia nad polityką emigracyjną II Rzeczypospolitej*, Warszawa.
- Kraszewski P. (1995), *Polska emigracja zarobkowa w latach 1870-1939. Praktyka i Refleksja*, Poznań.
- Landau Z., Tomaszewski J. (1967), *Gospodarka Polski międzywojennej 1918-1939, t. I: W dobie inflacji 1918-1923*, Warszawa.
- Landau Z., Tomaszewski J. (1971), *Od Grabskiego do Piłsudskiego. Okres kryzysu poinflacyjnego i ożywienia koniunktury 1924-1929*, Warszawa.
- Landau Z., Tomaszewski J. (1999), *Zarys historii gospodarczej Polski 1918-1939*, Warszawa.
- Łossowski P. (1992), *Dyplomacja Drugiej Rzeczypospolitej. Z dziejów polskiej służby zagranicznej*, Warszawa.
- Markiewicz W. (1960), *Przeobrażenia świadomości narodowej reemigrantów polskich z Francji*, Poznań.
- Matraś M. (2002), *Polskie organizacje we Francji. Na podstawie dokumentacji Klubu Polskiego w Rosières (dep. Cher) w latach 1923-1939*, Warszawa.
- Michowicz W. (1995), Organizacja polskiego aparatu dyplomatycznego w latach 1918-1939. W: *Historia dyplomacji polskiej, t. 4: 1918-1939*, pod red. P. Łossowskiego, Warszawa.
- Montagnon P. (2006), *Historia Legii Cudzoziemskiej od 1831 roku do współczesności*, Wrocław.
- Paczkowski A. (1979), *Prasa i społeczność Polska we Francji w latach 1920-1940*, wyd. Ossolineum, Wrocław-Warszawa-Kraków.
- Pałyga E. (1970), *Stosunki konsularne Drugiej Rzeczypospolitej*, Warszawa.
- Tomczak A. red. (1983), *Polska – Francja. Dziesięć wieków związków politycznych, kulturalnych i gospodarczych*, Warszawa.
- Ponty J. (2005), *Polonais méconnus. Histoire des travailleurs immigrés en France dans l'entre-deux-guerres*, Paris.
- Rollet H. (1984), *La Pologne au XXe siècle*, Paris.
- Salmon-Siama M. (2018), *Les vexilles de l'immigration polonaise dans le Nord et Pas-de-Calais (1919-2018)*, vol. 1-3, Lille.
- Schramm T. (1987), *Francuskie misje wojskowe w państwach Europy Środkowej 1919-1938*, Poznań.
- Skóra W. (2006), *Służba konsularna Drugiej Rzeczypospolitej. Organizacja, kadry i działalność*, Toruń.

- Soutou G.-H. (1974), *La politique economique de la France en Pologne. Revue Historique*, nr 251.
- Śladkowski W. (1980), *Emigracja polska we Francji 1871-1918*, Lublin.
- Śladkowski W. (2005), *Wysepka polska we Francji. U Marii i Henryka Gierszyńskich w Ouauville 1878-1930*, Lublin.
- Wandycz P. (1962), *France and her Eastern Allies 1919-1925. French-Czechoslovak-Polish Relations from the Paris Peace Conference to Locarno*, Minneapolis.
- Wołos M. (2001), *Alfred Chłapowski (1874-1940). Biografia ambasadora Polski we Francji*, Toruń.
- Wołos M. (2013), *O Piłsudskim, Dmowskim i zamachu majowym. Dyplomacja sowiecka wobec Polski w okresie kryzysu politycznego 1925-1926*, Kraków.

Artykuł w wersji poprawionej wpłynął do Redakcji 9 maja 2021 r.

ANNA AMBROCHOWICZ-GAJOWNIK
Olsztyn
e-mail: annaambrochowicz@interia.pl
ORCID 0000-0001-7460-0859

INTERWAR POLISH CONSULS SUPPORTING LIBRARIES IN FRANCE – AN OUTLINE OF ISSUES

KEYWORDS: Polish consular services in France. Emigration libraries. Education. Organizations. Polish-French relations. Interwar Poland (Polish Second Republic). French Third Republic

ABSTRACT: **Thesis/Objective** – The article is to present the activities of interwar Polish consular service in France in the field of acquiring book collections. This initiative contributed to the expansion of Polish national awareness and helped to shape cultural life and education. **Research methods** – The author used the deductive method and the critical analysis of sources and studies. **Results and conclusions** – The author discussed previously unknown issues of the network of Polish libraries in France developed with the involvement of Polish consulates. It was discovered that Polish library network in France evolved on three levels: at (1) Polish school points, at (2) central and local organizations and at (3) consular posts. Polish consular service cooperated with the Society for Social and Cultural Work, whose task was to take care of acquiring books for emigrants, with Polish Bookshop in Paris and J. Okołowicz Society for Libraries and Popular Publications. The Cultural and Educational Committee of the Coordination Council played a significant role in organizing and regulating reading habits, developing a catalog of works recommended for school and public libraries and introducing a review section in 'Poradnik Oświatowy' journal. At the turn of the years 1935 and 1936 there were 62 Polish libraries in France holding the total of 13.5 thousand volumes.

SEBASTIAN D. KOTUŁA
Institute of Cultural Studies
Maria Curie-Skłodowska University in Lublin
e-mail: sdkotula@poczta.umcs.lublin.pl
ORCID 0000-0002-5195-7289

INFORMATION SEEKING ON THE WORLD WIDE WEB IN OPINIONS OF HUMANITIES STUDENTS – SURVEY RESULTS

Dr Sebastian Dawid Kotuła – assistant professor in Institute of Cultural Studies at Maria Curie Skłodowska University in Lublin. He deals with the evolution of book culture, the promotion of books on television and open source technologies. Author of more than 80 publications, among others: *Wstęp do open source (Introduction to open source)*, Warszawa 2014, *Programy telewizyjne o książkach na kanałach polskich stacji w latach 2003-2018. Opis i dokumentacja (TV Programmes about books on Polish channels in the years 2003-2018. Description and documentation)*, Lublin 2019.

KEYWORDS: Information literacy. Information seeking. Internet users. World Wide Web

ABSTRACT: **Thesis/purpose of the article** – The aim of this research study is to examine whether information seeking on the World Wide Web is perceived as a process that requires prior mastery of proper competencies (information literacy). The article presents the results of a pilot study. The research was conducted on a group of 247 students of humanities at a university in Poland. **Methods** – a questionnaire consisting of 20 points was prepared to determine how participants perceive utilizing the Internet. Participants selected which of two activities best described seeking for online information on the Internet. **Results and conclusions** – the findings from the study showed that appropriate information competencies, in opinions of participants, was positively related for a more effi-

cient search for relevant information (data, content) on the Internet. Moreover, in opinions of participants, most Internet users do not have proper information competencies. It was also noted that information literacy education increases awareness of the necessary information competencies required for effective work on the Internet.

INTRODUCTION

The Internet is the basic medium through which most users search for information, data, and content. The most popular Internet service is the World Wide Web, which requires knowledge of building a hypertext environment and ways of working in this environment. Navigating the Internet involves the need to master the basic methods and ways of obtaining information and to assess the reliability of the information. In order to search for relevant information, data and content, individuals need the ability to use advanced functions, methods and search strategies, and to use various specialized databases, repositories and digital libraries otherwise, their searches may end up in a shallow Internet. Situational factors such as the program of education and studies can influence students' opinions about ability to navigate the Internet and gather information from the Internet. The education system at all levels has included issues from the field of information literacy. However, information literacy should be educated systematically, if only because the information technology environment is constantly changing. The need to educate students by professionals (academics, scientists, librarians) in the field of information literacy, information seeking behaviors and teaching appropriate search habits (tactics, strategies) is visible.

AIM OF THE CURRENT RESEARCH STUDY

The aim of the study was to examine how today's students perceive the process of searching for information (data, content) in the online resources of the World Wide Web. Presented study makes the assumption that Internet users see the differences in the ways of searching and working with modern information technologies, especially in the search behaviors of users equipped with proper information competencies (information literacy) and of users that are not equipped with such competencies. In theory a distinction is made that „information literacy is a constellation of skills related to information use, one of which is information seeking” (Clark, 2017, p. 417). However, for the purposes of this work, the following terms will be synonymous: searching for information, information literacy, information competencies. Each time they will refer to the skills of users that allowing them to efficiently navigate the wealth of information resources.

This paper describes the findings of a pilot study, which occurred among three groups of students (aged 19-24) of the same humanities. The first pilot study was conducted with a group of 69 students in January 2017. The students were introduced to basic search strategies used on the Internet and they learned basic search tools, i.e. general search engines, including semantic ones, meta search engines, specialized search engines and websites, vortals, repositories, digital libraries containing various specialized materials. The students filled in the questionnaire at the end of the semester, i.e. after participating in the course from the basics of information seeking. The next two groups of students were tested at the beginning of the academic semester in October 2017 (77 respondents) and in October 2018 (101 questioned), in both cases before the beginning of the class.

The respondents were divided into two groups to show whether there are differences in their choices and to reveal if there is the impact of the course? The first group consisted of students who had taken a basic course in information seeking, and the second group were students who did not take such a course.

The respondents received questionnaires (in Polish) containing twenty points. In each of the points there were two statements marked as a. and b. (translations of statements into English can be found in Table 1). The statements indicate common daily activities undertaken by Internet users on the WWW. On the one hand, the statements indicate appropriate information competencies, and on the other hand, their lack. Statements indicating information literacy were formulated in relation to the explanation of the term information literacy presented in *Guidelines on Information Literacy for Lifelong Learning* (Lau, 2011, p. 6-8). Some of the statements are very general, however this is partly due to the explication of the term. The questionnaire consisted of choosing at each point one of the two possibilities and marking their choice; only one selection was allowed, i.e. one choice at each point. The surveys were anonymous.

These statements were divided into two groups. In the first group, there are items that refer to the conditions that should be met by the user in order to be able to get to the relevant information and content (compare points: 2-6, 8-9, 11-12, 14-15, 17-18). In the second group, there were statements that related to the opinions of respondents how the Internet is actually used by the community of all Internet users (see points: 1, 7, 10, 13, 16, 19-20). The obtained results show the current image of Internet usage based on the opinions of the respondents.

In each of the points, one statement pointed to information literacy and the other to the lack of information literacy. In addition, the statements referred to the Internet (WWW) and its use and/or to Internet users, and to the main processes related to searching for information, data, and content on the World Wide Web.

The questionnaire, included a check of respondents' awareness on the issue of reaching the relevant information objects on the Internet and so as the result of having appropriate competencies, skills and knowledge, or rather as a result of luck and external circumstances so as a lack of such competencies.

The study tested the following research hypotheses:

1. In opinions of participants individuals with appropriate information competencies are more effective users of the World Wide Web than individuals without such competencies.

2. In opinions of participants most Internet users do not have proper information competencies.

3. Information literacy education brings the expected result.

LITERATURE REVIEW

The literature on the subject of searching for information, having appropriate information competencies, information literacy, is extensive and diverse. Researchers pay attention to, inter alia, that "college students need information literacy skills-they need the ability to locate and evaluate sources, and to extract and apply information from them-but research shows that most students lack these skills" (Bohannon, Arnett & Greer, 2017, p. 1). Students' knowledge of information literacy is insufficient (Saunders, Severyn & Caron, 2017, p. 276). The students themselves are aware that they have insufficient funds of information literacy skills (Yevelson-Shorsher & Bronstein, 2018, p. 535)

RESULTS

Overview of Data

Table 1 shows the results from the study. The table consists of three columns. The first column contains the statements together with an indication of where they were placed. The second column shows the results of the group of students who received instruction how to search for information (column is marked as "after classes"). The third column presents the summary results obtained on two groups of students who were examined at the beginning of the class, who did not discuss the basics of information seeking (column is marked as "before classes").

In Table 1, bold font is used to mark cells with the statements indicating the appropriate information competencies, as well as cells with more frequent choices of students with the same observations. In Table 1, the use of *italics* marks the cells with statements indicating lack of appropriate information competencies, as well as to indicate the cells with more fre-

quent choices of students with the same observations. The underlined font shows the results, which within a single point is percentage different for the studied groups before introducing instruction how to search for information and after entering the classes focusing on information seeking. The distinguished cells indicate different preferences as to the choices in both groups. More precisely, the students belonging to one of the groups ("after classes" or "before classes") chose more often a different statement than the second group.

Table 1

Statements from the questionnaire along with obtained results

Statements	After classes	Before classes
<i>1. a. In the search process, the searchers primarily use the Internet.</i>	58	155
1. b. In information seeking today users use many different media, not just the Internet.	11	23
<i>2. a. The Internet is a mine of knowledge that can be used without any training.</i>	25	109
2. b. Getting the most out of the wealth of the Internet requires prior training.	44	69
<i>3. a. The Internet is a huge garbage in which it is difficult to find anything.</i>	2	4
3. b. Finding the desired information depends on internavts' knowledge and competencies.	67	174
4. a. The Internet is a tool whose operation and construction must be known in order to be able to fully use it.	51	103
<i>4. b. The Internet is very easy to use, i.e. you just need to know any search engine.</i>	18	73
5. a. Finding relevant (desirable) information/content requires the creation of an extensive search query.	62	137
<i>5. b. The desired information/content is found on the Internet by accident.</i>	7	39
<i>6. a. You have to be very lucky to find what exactly you are looking for.</i>	3	14
6. b. To find what you are looking for on the Internet, you need to have the right skills and knowledge.	65	164
<i>7. a. Most users searching on the Internet end up finding not always what they need.</i>	49	96
7. b. Most users find on the Internet what they need.	20	82
<i>8. a. The Internet creates numerous threats that cannot be eliminate.</i>	10	32

8. b. A properly educated Internet user can protect his data, his privacy and neutralize the dangers threatening him in the network.	58	145
<i>9. a. In finding the desired information/content on the Internet, the accident plays a large role.</i>	6	14
9. b. Finding the desired information/content on the Internet results from the competence of the Internet user.	63	164
<i>10. a. To find the desired information/content, users usually enter the selected string of characters in the search window.</i>	58	161
10. b. To find the desired information/content, users use the advanced search function.	11	18
<i>11. a. A large number of search results makes it difficult to find relevant information/content.</i>	33	72
11. b. A large number of search results is not an obstacle in finding relevant information/content for a suitably educated user.	36	106
<i>12. a. If you are not on the Internet, you do not exist.</i>	30	53
12. b. The presence on the Internet is not necessary for the implementation of various plans, e.g. professional ones.	39	125
<i>13. a. Internet users most often use the search engine.....</i>	59	114
13. b. Internet users use many different search engines at the same time.	10	56
<i>14. a. Internet users often come across useless information, for example, misleading, false.</i>	25	87
14. b. Separation of untruthful information/content from reliable ones depends on the user's skills.	44	89
<i>15. a. It is difficult to find what you are looking for on the Internet.</i>	3	27
15. b. Finding the desired information/content requires appropriate qualifications and skills.	66	149
<i>16. a. Internet users commonly use social networking sites.</i>	66	157
16. b. Social networks are used sporadically.	1	20
<i>17. a. The Internet is an informational smog, namely it is littered.</i>	18	44
17. b. Internet users with appropriate competencies and skills know how to deal with Internet information clutter.	51	134
<i>18. a. The Internet is full of advertising and spam.</i>	32	100

18. b. Like every medium, the Internet contains advertisements, which, however, do not constitute an obstacle for the Internet user, equipped with appropriate competencies.	37	78
<i>19. a. Most Internet users experience information overload.</i>	57	107
19. b. Most Internet users can deal with the information overload, because they have appropriate competencies.	12	70
<i>20. a. On the Internet a lot of information is repeated, hence internavts repeatedly encounter the same.</i>	37	111
20. b. Internet users who can build search queries know how to find the desired information/content.	31	67

FINDINGS FROM STUDY AND DISCUSSION OF FINDINGS

The results obtained from point 1 of the questionnaire from both groups confirmed that the Internet is perceived as the main medium through which information is sought today as evidenced by 84% questioned in the group "after classes" and 87% in the group "before classes". The obtained answers show that in the opinions of participants the majority of individuals rely mainly on the Internet to gain information, which suggests that the majority are not competent. In theory of information science individuals require knowledge of the availability of alternative media, to obtain relevant information; alternative media includes traditional library resources such as catalogs, databases, bibliographies, books, journals, etc. The findings suggests that this awareness of multiple media sources in participants opinions concerns a smaller group of Internet users.

The sentences introduced in point 2 of the questionnaire referred to the aspect of training in the context of using a wide variety of Internet resources. The findings show differences between the two groups. In the group "after classes" the majority of respondents (64%) indicated the need to acquire relevant competencies during the training/courses. Thus, they concluded that training allows individuals to effectively use the options made available via the Internet. It is also possible that the introduction of information literacy is effective in an indexed group of students who, after training, are aware of the need to acquire the competencies necessary for effective work in the WWW environment.

However, in the "before classes" group, 61% of participants responded that "the Internet is a mine of knowledge that can be used without any training", which clearly suggests that the Internet is a simple tool that everyone can handle, albeit in a limited way. The results obtained in this group of respondents showed that they think that information literacy is not a necessary factor need for using Internet.

The analysis of the indications from point 3 of the questionnaire confirms that finding the desired information on the Internet depends on the skills and competencies of Internet users. In addition in opinions of participants, those who devote their time to acquiring knowledge in the field of information literacy are also best prepared to be effective in using the Internet; participants belonging to both groups were almost unanimous (96% and 98% indications).

In a similar vein, the results obtained from point 4 of the questionnaire show that most of the respondents (74% in the group "after classes" and 59% in the group "before classes") recognized that the effectiveness in finding relevant information objects depends primarily on the skills of Internet users.

The scores on point 5 of the questionnaire (90% in group "after classes" and 78% in group "before classes") and on point 6 (96% in group "after classes" and 92% in group "before classes") illustrate that the respondents exclude the role of chance and luck in the Internet in favor of creating extensive search queries. This engagement in extensive search queries also involves the use of advanced commands (Boolean operators, functions and options of advanced search, etc.) and demonstrate advanced yet necessary skills in Internet navigation. Overall, these results suggest that not external forces, but internal skills and predispositions are the key to obtaining relevant information/content from the Internet.

However, the analysis of the results from point 7 of the questionnaire shows a strong belief (71% in group "after classes" and 54% in group "before classes") about the difficulties in finding relevant information and content. According to the respondents, most Internet users do not always find the information that they seek. In addition, it is noticeable that in the group of students who attended classes with the basics of information seeking, this conviction is stronger.

The data from point 8 of the questionnaire confirm the feelings of respondents, as to the need for adequate education, which allows for protection and privacy in the network and to eliminate various threats of the digital world (85% in group "after classes" and 82% in group "before classes"). These findings also suggest that the Internet is seen as a tool intended for users who can devote time to learning.

With regard for the need for education in the field of information literacy, the participants responded in a similar way to point 9 (91% in group "after classes" and 92% in group "before classes"). These findings suggest that properly educated Internet users are able to find the desired information and do not rely on the role of chance in their search.

In point 5 of the questionnaire, the respondents indicated that the search for relevant information depends on the extensive query. However, in point 10 of the questionnaire, the indication regarding the use of the

advanced search function was only received by 16% in group "after classes" and by 10% in group "before classes". Further, the results showed participants favored using any string of characters entered in the search window (84% in group "after classes" and 90% in group "before classes"). A reliance on the basic window of the search engine, in which Internet user enters only, any, or associating with information needs, strings or words, is not a sign of high competence. The result of such a query will in most cases be a large amount of web pages. Using even the basic functions of an advanced search significantly narrows the search, saves time, and is a sign of higher awareness of how to obtain information.

The findings show that, in the opinion of the respondents, the Internet is a medium intended for users educated in information literacy, although the majority of Internet users appear to be identified as people who are not educated in that field. Point 11 of the questionnaire concerned a large number of results obtained in response to the query. Respondents acknowledged that it is not a problem for a properly educated Internet user to find relevant information (52% in the group "after classes" and 60% in the group "before classes"), although these responses were not a decisive advantage and the competence aspect of Internet users was not important in this case. The choices of participants suggest that most Internet users utilize general search engines that provide references to thousands of websites and other information resources as a result of queries.

The results obtained from point 12 of the questionnaire made it possible to check how much the respondents are convinced about the need to mark the personal presence in the virtual Internet space. The majority of responses indicate that the presence on the Internet is not necessary today for the implementation of various plans, e.g. professional ones (57% in group "after classes" and 70% in group "before classes"). In other words, the Internet is not a condition sine qua non for achieving social goals. Although there was variation in previous responses, especially for the "after classes" group (43%) who revealed the need to rely on the specifics and possibilities of the Internet.

Point 12 may also be interpreted in the opposite way, namely a suitably educated user is able to use the Internet to fulfill professional plans. This is one way in which the Internet can be used in a skillful way. This might explain why in the "after classes" group there appeared such a percentage ratio of selected choices.

In point 13 of the questionnaire, students indicated one specific search engine most often used by Internet users or the phenomenon of using many different search engines at the same time. The predominant indication for one tool, which was the Google search engine, was chosen by 86% in the group "after classes" and by 67% in the group "before classes". Given respondents' belief that most of the Internet users use the

most popular tool in this field suggests that Internet users are perceived as people not properly educated in the information literacy field. In addition participants think that many users do not know other tools and do not have knowledge about the multiplicity of various technologies that allow the acquisition of information, e.g. specialist ones. Specialized information needs require the use of other, more specialized, search tools. In summary, in the opinion of responders, the majority of Internet users know and use primarily the most popular online search tool.

The indications from point 14 of the questionnaire provide an overview of opinions about Internet users educated in information literacy. The participants believed that Internet users with the right skills deal with the separation of untrue information from reliable ones (64% in the group "after classes" and 51% in the group "before classes"). In the "after classes" group, however, adequate education in the field of information literacy basics made it possible to provide statistically more frequent answers (64%).

In point 15, in both groups the answers (96% in the group "after classes" and 85% in the group "before classes") point that detachment of relevant information and content requires the acquisition of appropriate qualifications and skills.

In point 16 of the questionnaire respondents (99% in the group "after classes" and 89% in the group "before classes") pointed out that social networking sites are used universally. This can be interpreted as an opinion that Internet users are not properly educated in information literacy. Widely using these types of services, they narrow down the seeking of relevant information.

The results collected from point 17 of the questionnaire once again support the beliefs of the respondents that for Internet users with appropriate competencies and information skills, the information smog (74% in the group "after classes" and 75% in the group "before classes") does not prevent efficient searching of information on the Internet. The same conclusion emerges that the Internet is intended for users who are able to devote time and energy to acquire these competencies.

The responses given in point 18 are different for both groups. Students from the group "after classes" (54%) indicated more often that advertising and spam are not a problem for the Internet user with appropriate competencies, while in the "before classes" group only 44% gave the same answer. Education on the basics of information literacy changed the attitude of the respondents only to a small extent. Essentially, it can be assumed that the problem of unwanted advertising is noticeable and affected the cognition of respondents.

Data from the 19th point of the questionnaire points to the opinion that the majority of Internet users experience the phenomenon of information overload (83% in "after classes" group and 60% in "before classes" group).

This suggests that in opinions of participants Internet users do not have adequate information competencies to deal with the excess of information gathering. Internet searchers, in the opinion of respondents, obtain large numbers of query results, so they do not use advanced search methods and do not use specialized search engines, etc. As a result, they are not able to process the huge amount of information they receive. They absorb too much information, data and content.

The analysis of feedback from point 20 of the questionnaire is not unambiguous, because in the "after classes" group the responses were almost evenly distributed. According to 54% of respondents, Internet users encounter similar information and content. According to 46% of respondents, skilled Internet users deal with the problem of continually encountering the same and/or similar content. However, the majority of respondents (62% in the group "before classes") believe that most Internet users have problems with creating an effective search query, and often get the same information, data and content. The reason may be the use of similar general search engines.

CONCLUSIONS

The conducted research confirmed all the hypotheses. Referring to the first hypothesis that the Internet is designed for people with appropriate information competencies, it is noticeable that in the group "before classes" answers were chosen more often indicating that information competencies, knowledge, and skills of Internet users are important in finding relevant information (3, 6, 9, 15). In addition, the success in this area requires knowledge of the construction of the Internet (4), as well as the creation of advanced search queries (5). In addition, education in the field of information seeking helps to protect privacy and to eliminate threats present on the Internet (8), and also allows users to deal with the excess of information (11, 17) and allows users to identify valid information (14). Frequent indications showed that individuals can pursue career plans without using the Internet (12). Similar choices were made in the "after classes" group. In addition, two more indications appeared. The first pointed to the training needed to take full advantage of the Internet's wealth (2) and the second for ease of dealing with spam for an Internet user with appropriate competencies (18).

The second hypothesis was positively confirmed. Those questioned in the "after classes" group, were generally aware of the need to have appropriate information competencies to be able to take full advantage of the wealth of the Internet environment; nevertheless, they noted that the majority of Internet users do not have such competencies, because their Internet searches result in not obtaining the required information.

The most frequently selected statements constitute this confirmation. Therefore, the lack of ability to find the desired information/content results from users limiting their Internet use to using one source, the most popular Internet search engine (13); no advanced search function (10); using social networking sites (16); and also from information overload experience (19). The prevailing opinion among respondents is the universality of using the Internet in the *heureka* process (1), which is similar to using the Google search engine (13) and limiting itself to entering the string in the browser window (10). For most Internet users, the search fails (7). The reason may be, more often indicated in the questionnaires, the experience of information overloading (19), and this may be the result of using mainly one search engine (13), in which the results of the search query very often exceed the users' perceptual abilities such as displaying results in the form of links to many thousands of pages. In addition, users often encounter the same information (20). In the case of the "before classes" group, these failures in working with the Internet are also the result of using the Internet without any training (2). In addition, those questioned in this group point to an obstacle, which is spam (18).

The hypothesis concerning information literacy education was also confirmed in the obtained results of the study. In the group "before classes" proper information literacy education was indicated 11 times, and in the group "after classes" 13 times. Moreover, in the "after classes" group the percentage ratio of some responses indicating proper information competencies was larger, i.e. students from this group more often indicated the need to gain proper education (4 – 74%-59%; 5 – 90%-78%; 14 – 64%-51%; 15 – 96%-85%). This means that education in the field of information literacy has produced positive results. Academic teaching seems to partially support the deepening of competencies in this area.

Moreover, if the observations referred to the conditions necessary to meet individual Internet users, then the respondents more often indicated appropriate information competencies (confer points: 2-6, 8-9, 11-12, 14-15, 17-18). If, however, the statements referred to the entire population of Internet users, then more often the respondents pointed to lack of information literacy competencies (confer points: 1, 7, 10, 13, 16, 19-20).

The findings suggests that in the majority of cases, if a given point referred to the Internet and Internet work (implementation of information processes on the Internet), then the more frequently chosen statements indicated appropriate information competencies (confirmation of this observation in the "after classes" group was recorded twelve times in the following points: 2-6, 8-9, 11-12, 15, 17-18; in turn, in the group "before classes", confirmation of this fact was found ten times in the following points: 3-6, 8-9, 11-12, 15, 17). If, on the other hand, the point referred to Internet users, then the choices of the respondents indicated more often the lack of

appropriate information competencies (confirmation of this state of affairs in the “after classes” group was recorded seven times in points: 1, 7, 10, 13, 16, 19-20; in turn in the group “before classes” this confirmation was found seven times in the points: 1, 7, 10, 13, 16, 19-20). Overall, the indicated phenomenon confirmed nineteen responses in the group “after classes” (1-13, 15-20), and seventeen indications in the “before classes” group (1, 3-13, 15-17, 19-20).

However, it is important to be cautious in over-interpreting the results because it was always a percentage ratio. Although most of the answers at a given point pointed to appropriate information competencies or to lack of them; however, there have always been choices indicating the second option.

In the context of obtained research results, a generalizing conclusion can be formulated. Although, according to the respondents, proper information competencies are necessary for effective work on the Internet (Internet is intended for appropriately educated users), most Internet users probably do not have them.

REFERENCES

- Bohannon, Jeanne L, Arnett, Jonathan E. & Greer, Ella. (2017). Learning Information Literacy Across the Curriculum (LILAC) and its impacts on student digital literacies and learning across the humanities. *2017 IEEE International Professional Communication Conference (ProComm)*. Madison, WI, pp. 1-8. <https://doi.org/10.1109/IPCC.2017.8013935>
- Clark, Malissa (2017). Imposed-inquiry Information-seeking Self-efficacy and Performance of College Students: A Review of the Literature. *The Journal of Academic Librarianship*, vol. 43, is. 5, pp. 417-422. <https://doi.org/10.1016/j.acalib.2017.05.001>
- Lau, Jesús. (2011). *Kompetencje informacyjne w procesie uczenia się przez całe życie Wytoczne*, IFLA. <https://www.ifla.org/files/assets/information-literacy/publications/ifla-guidelines-pl.pdf>
- Saunders, Laura, Severyn, Jenny & Caron, Jes. (2017). Don't they teach that in high school? Examining the high school to college information literacy gap. *Library & Information Science Research*, vol. 39, is. 4, pp. 276-283. <https://doi.org/10.1016/j.lisr.2017.11.006>
- Yvelson-Shorsher, Anna & Bronstein, Jenny. (2018). Three Perspectives on Information Literacy in Academia: Talking to Librarians, Faculty, and Students. *College & Research Libraries*, vol. 79, no. 4, pp. 535-553, <https://doi.org/10.5860/crl.79.4.535>

SEBASTIAN D. KOTUŁA

Instytut Studiów Kulturowych

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

e-mail: sdkotula@poczta.umcs.lublin.pl

ORCID 0000-0002-5195-7289

WYSZUKIWANIE INFORMACJI W WORLD WIDE WEB W OPINII STUDENTÓW KIERUNKÓW HUMANISTYCZ- NYCH – WYNIKI ANKIETY

SŁOWA KLUCZOWE: Kompetencje informacyjne. Użytkownicy Internetu. World Wide Web. Wyszukiwanie informacji

ABSTRAKT: **Teza/Cel** – Celem artykułu jest zbadanie, czy wyszukiwanie informacji w World Wide Web jest postrzegane jako czynność wymagająca wcześniejszego opanowania odpowiednich kompetencji (kompetencji informacyjnych). W artykule przedstawiono wyniki badania pilotażowego. Przebadano grupę 247 studentów kierunków humanistycznych polskiego uniwersytetu. **Metody badań** – Przygotowano kwestionariusz zawierający 20 pytań, aby ustalić, jak respondenci postrzegają wykorzystanie Internetu. Osoby ankietowane wybierały jedno z dwóch działań, które według nich najlepiej odzwierciedlało wyszukiwanie informacji online. **Wyniki i wnioski** – Autor odkrył, że w opinii respondentów odpowiednie kompetencje informacyjne są konieczne, aby skuteczniej wyszukiwać właściwe informacje (dane, treści) w Internecie. Ponadto, według osób ankietowanych, większość użytkowników Internetu nie dysponuje odpowiednimi kompetencjami informacyjnymi. Zauważono też, że edukacja w zakresie kompetencji informacyjnych poszerza świadomość istnienia kompetencji niezbędnych do skutecznego przeszukiwania zasobów Internetu.

WIKTOR SOKOŁOW (VICTOR YURYEVIICH SOKOLOV)

Biblioteka Narodowa Ukrainy

im. Jarosława Mądrego

e-mail: socolv@i.ua

ORCID 0000-0002-0208-1292

DZIAŁALNOŚĆ CENTRALNEJ POLSKIEJ BIBLIOTEKI PAŃSTWOWEJ W KIJOWIE W LATACH 1925-1937¹

Wiktor Sokołow, absolwent Wydziału Bibliotecznego w Kijowskim Instytucie Kultury i Uniwersytetu Kijowskiego na kierunku historia i filozofia. W latach 2000-2006 kierował Katedrą Nauk Humanistycznych, a od 2007 do 2008 r. Katedrą Języków Obcych Narodowej Akademii Nauk Ukrainy. W 2005 r. uzyskał tytuł profesora nadzwyczajnego na Wydziale Nauk Humanistycznych Kijowskiego Uniwersytetu Prawa. Od 2013 r. jest naczelnym bibliotekarzem encyklopedycznego sektora badawczego w dziale naukowym Biblioteki Narodowej Ukrainy im. Jarosława Mądrego. W ostatnich latach współpracował z redakcjami „Encyklopedii prawniczej”, „Nowoczesnej encyklopedii Ukrainy” a także z redakcjami czasopism „Planeta Biblioteczna”, „Biuletyn Izby Książki”, „Viche”, „Biblioteczne Forum”, „Biuletyn Biblioteczny”, „Biuletyn ONU” („Biblioteczny Mercury”). Opublikował ponad 150 artykułów naukowych i sześć podręczników o metodach nauczania łaciny.

SŁOWA KLUCZOWE: Biblioteki mniejszości narodowych. Centralna Polska Biblioteka Państwowa w Kijowie. Kultura mniejszości narodowych na Ukrainie.

ABSTRAKT: Teza/cel artykułu – Celem artykułu jest analiza i podsumowanie informacji dotyczących powstania, rozwoju i funkcjonowania Centralnej Polskiej

¹ Artykuł jest nowym opracowaniem i tłumaczeniem tekstu: Sokolov Viktor: *Діяльність Центральної польської державної бібліотеки у Києві (1925-1937)*. „Bibliotecznyj Visnyk”, 2020 no 2, pp. 30-40. Dostępny w WWW: <<https://doi.org/10.15407/bv2020.02.030>>.

Biblioteki Państwowej w Kijowie w latach 1925-1937 oraz przedstawienie głównych kierunków działalności kulturalno-oświatowej, edukacyjnej i naukowej w warunkach rosnącej ideologizacji i centralizacji władzy radzieckiej. **Metody badań** – W badaniu zastosowano zarówno ogólne metody badań naukowych (opis, porównanie, analogia, dedukcja, indukcja, analiza itp.), jak i metody historyczne (historyczno-porównawcza, historyczno-typologiczna, chronologiczna itp.). Osiągnięciem pracy jest poszerzenie informacji na temat działalności Centralnej Polskiej Biblioteki Państwowej w Kijowie jako centrum organizacyjnego, kulturalnego, naukowego i metodycznego oraz określenie jej znaczenia w rozwoju sieci polskich instytucji bibliotecznych na Ukrainie w okresie lat 1925-1937. **Wyniki i wnioski** – Ustalono, że Centralna Polska Biblioteka Państwowa w Kijowie (CPBP) była jednym z łańcuchów interakcji międzykulturowych oraz jedną z kulturowych i oświatowych form budowania nowych relacji między społecznościami ukraińską i polską w warunkach ustanowienia władzy radzieckiej. Po początkowym stworzeniu przez władze radzieckie sprzyjających warunków dla zaspokojenia narodowych i kulturalnych potrzeb mniejszości narodowych (1923-1932) zaczęto ograniczać rozwój kultur narodowych. W artykule udowodniono, że w latach 1932-1933 władze przyczyniły się do zrównoważonego rozwoju CPBP, która stopniowo zaczęła odgrywać znaczącą rolę w rozwoju polskiej kultury na terytorium radzieckiej Ukrainy. CPBP aktywnie prowadziła działalność kulturalno-oświatową, edukacyjną i naukową, przeprowadziła szeroko zakrojone prace organizacyjne i metodyczne, tworząc polskie biblioteki mobilne, obsługujące polską ludność na odległych obszarach. Represje lat 30. XX w. w stosunku do czołowych polskich działaczy narodowych, w tym także pracowników CPBP, doprowadziły do zamknięcia wielu krajowych instytucji kultury, a wśród nich również Centralnej Polskiej Biblioteki Państwowej, co nastąpiło w drugiej połowie 1937 r. W ciągu dziesięciu lat swojej działalności CPBP odegrała rolę swoistego centrum kulturalnego i edukacyjnego dla ludności polskojęzycznej nie tylko w Kijowie, ale także daleko poza jego granicami.

Na obecnym etapie rozwoju niepodległej Ukrainy potrzeba badań nad rozwojem kultur narodowych grup ludności zamieszkujących jej terytorium staje się coraz bardziej aktualna. Aby uwzględnić historię rozwoju kultur narodowych, szczególnie ważne jest zbadanie specyfiki rozwoju kulturalnego i edukacyjnego mniejszości etnicznej podczas formowania się władzy radzieckiej w latach 20. i 30. XX w., w czasach tzw. polityki zakorzeniania, która zapewniła zestaw środków służących zaspokojeniu społeczno-politycznych, ekonomicznych i kulturowych potrzeb różnych grup narodowościowych zamieszkujących w sowieckiej (radzieckiej) Ukrainie. Wraz z ustanowieniem władzy radzieckiej na terytorium Ukrainy na szczeblu lokalnym zaczęły aktywnie formować się i rozwijać (przynajmniej do wczesnych lat 30.) różne narodowe instytucje kulturalne i edukacyjne mniejszości narodowych. Władze bolszewickie próbowały wykorzystać rozwój kultury narodowej do własnych celów, w szczególności do edukacji obywateli nowego typu, a mianowicie „narodu radziec-

kiego” wykształconego w duchu komunizmu. Ogólnym celem władz było wyeliminowanie analfabetyzmu, wprowadzenie obowiązkowej edukacji na poziomie podstawowym i średnim oraz zwiększenie ogólnego poziomu kulturalnego ludności kraju. Na przykład w 1927 r. wśród ludności polskiej tylko 48,2% Polaków, mieszkających na sowieckiej Ukrainie, było piśmiennych (Yeremenko, 1994, s. 35). Zwiększeniu poziomu kultury i eliminacji analfabetyzmu polskich mieszkańców sowieckiej Ukrainy sprzyjały działania sieci polskich szkół, czytelni, bibliotek różnego rodzaju i typów oraz innych instytucji kulturalnych i edukacyjnych. Jedną z takich instytucji była Centralna Polska Biblioteka Państwowa w Kijowie (CPBP), która działała w latach 1925-1937.

Po raz pierwszy przeglądu działalności CPBP dokonano w 1928 r. – w tekście „Z życia Centralnej Polskiej Biblioteki Państwowej”, który został opublikowany w „Materiałach do reformy spraw bibliotecznych na Ukrainie” (Materiały, 1928, s. 98-99). Rękopis tego materiału jest przechowywany w zasobach Instytutu Rękopisów Narodowej Biblioteki Ukrainy im. Wernadskiego (Instytut Rękopisów, s. 144-150). W okresie sowieckim nie było już innych publikacji naukowych z opisem działalności CPBP. Dopiero na początku XXI w. Oleg Żukowski w swojej dysertacji przeanalizował bardziej szczegółowo działalność CPBP i jej znaczenie dla rozwoju bibliotekarstwa oraz dla zaspokojenia potrzeb kulturalnych i edukacyjnych Polaków na Ukrainie. Badacz wykazał, że opisany księgozbiór był rodzajem ośrodka kulturalnego, edukacyjnego i naukowego, w którym prowadzone były szeroko zakrojone prace kulturalno-edukacyjne, naukowo-bibliograficzne oraz naukowo-analityczne (w szczególności polegające na przygotowywaniu zestawień bibliograficznych, udzielaniu odpowiedzi na kwerendy i pracy ze studentami) (Zhukovskiy, 2006 avtoreferat, s. 13); (Zhukovskiy, 2006, s. 160-162). W artykule *Rola Centralnej Polskiej Biblioteki Państwowej w rozwoju polskiej kultury narodowej na prawobrzeżnej Ukrainie w latach dwudziestych* O. Żukowski, na podstawie badań materiałów archiwalnych, pogłębił analizę działalności kulturalnej i edukacyjnej CPBP w drugiej połowie lat 20. XX w. (Zhukovskiy, 2004, s. 3-9). Niektóre kwestie dotyczące działalności CPBP były również badane w dysertacjach O. Kałakury (1995) i L. Chornej (2010) (Kalakura, 1995, s. 128-129); (Chorna 1995, s. 115-117). Pewne informacje na temat działalności dyrektora CPBP J. Zalewskiego w latach 1925-1931 znajdują się w pracach G. Kowalczuk i L. Harbar (Kovalchuk, 2015); (Harbar, 2017). Niestety, badania działalności CPBP są ograniczone z tego powodu, że część gazet i czasopism w języku polskim z lat 20. i 30. XX w. została zniszczona pod koniec lat 30. XX w. przy kończeniu z polityką zakorzeniania. Według T. Yeremenko, duża część z nich zaginęła wraz ze zbiorami CPBP w piwnicach byłego Domu Polskiego w zaułku. Rylskiego 10 (Yeremenko, 1994, s. 6).

Życie kulturalne, edukacyjne, naukowe i teatralne polskiej społeczności na Ukrainie koncentrowało się w Kijowie, gdzie działała największa liczba polskich instytucji. Szybki rozwój Kijowa w drugiej połowie XIX w. stopniowo przekształcił miasto w ważne centrum administracyjne, polityczne, gospodarcze i społeczno-kulturalne Ukrainy i przyczynił się do napływu ludności polskiej, zwłaszcza szlachty i mieszczan. Pod koniec XIX w. liczba Polaków w mieście wynosiła około 24 900 osób (8,5% ogółu mieszkańców miasta), a już w 1915 r. – 100 tys. (około 20-25% mieszkańców miasta).

W latach 1916-1918 w Kijowie działały polskie teatry i studia teatralne, polskie kursy pedagogiczne im. Feliksa Kona (od 1922 r. – trzyletnie), które później (w 1923 r.) zostały przekształcone w Polskie Liceum Techniczne i Polskie Technikum Pedagogiczne im. Feliksa Kona – ogólnoukraińskie kursy dla kształcenia nauczycieli polskich (od 1924 r.). Aktywnie działało Polskie Towarzystwo Naukowe. Po I wojnie światowej polskie ośrodki badawcze były reprezentowane w polskim oddziale Ukraińskiej Akademii Nauk. We wrześniu 1917 r. zostało otwarte Polskie Kolegium Uniwersyteckie w Kijowie. W latach 1917-1918 działały Polski Wolny Uniwersytet Powszechny i Polski Uniwersytet Ludowy oraz inne szkoły – podstawowe, średnie i wyższe. W tym czasie w obwodzie kijowskim działało 16 polskich szkół średnich, w których uczyło się około 3500 uczniów. Większość tych szkół mieściła się w Kijowie.

Większość polskich czasopism wydawanych na Ukrainie drukowano także w Kijowie, np. takie gazety jak „Sierp” (1922-1939, w 1936 r. gazeta została przekształcona w „Głos Radziecki”), „Głos Młodzieży”, „Marchlewszczyzna Sowiecka” i inne; istniało polskie wydawnictwo „Trybuna” (Poliaki..., 2005). Najbardziej popularny wśród ludności polskiej w drugiej połowie lat 20. XX w. był tygodnik chłopski „Sierp”, który został założony 24 lipca 1922 r. jako organ polskiego biura Centralnego Komitetu Partii Komunistycznej (b) Ukrainy (redaktor naczelny Konstanty Teofil Wyszniwski) i ukazywał się w nakładzie 4500 egzemplarzy. Jego redaktorami byli także dyrektor Instytutu Kultury Polskiej Bolesław Skarbek (Szacki)² i wiceprezes Instytutu Henryk Politur³. Popularna była także

² Bolesław Skarbek (Szacki) – polski działacz komunistyczny Ukraińskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej, w latach 20. XX w. pracował na stanowisku kierownika agitacyjno-propagandowego oddziału polskiego biura CK KP(b)U, polskiego biura Kijowskiego Okręgowego Komitetu KP(b)U, był też zastępcą redaktora gazet „Sierp” i „Trybuna Radziecka” (w Moskwie w latach 1926-1927). W 1930 r. B. Skarbek został zatwierdzony na stanowisko redaktora politycznego polskiego sektora Centrywydawa i kierownika polskiego sektora Uniwersytetu komunistycznego im. Artema. W 1931 r. B. Skarbek został powołany na stanowisko dyrektora nowo utworzonego naukowo-badawczego Instytutu Polskiej Proletariackiej Kultury Ukraińskiej Akademii Nauk. Jednocześnie B. Skarbek kierował oddziałem w Kijowskim Miejskim Komitecie KP(b)U. W 1933 r. B. Skarbek został aresztowany w sprawie Polskiej Organizacji Wojskowej (POW) i rozstrzelany w 1934 r.

³ Henryk Politur (Radziejowski, Radzikowski) był działaczem Polskiej Partii Socjalistycznej, później wstąpił do Komunistycznej Partii Polski i wyemigrował na Ukrainę w 1919 r. W przyszłości został

gazeta „Głos Młodzieży”, która została założona 15 stycznia 1925 r. jako organ Komitetu Centralnego LKZMU (Leninowskiego Komunistycznego Związku Młodzieży Ukrainy) (redaktor naczelny Józef Sztajn) i ukazywała się w nakładzie 1500 egzemplarzy (Yeremenko, 1994, s. 35). W Kijowie działało Polskie Narodowe Towarzystwo Wydawnicze „Tribuna”, które drukowało w języku polskim literaturę beletrystyczną, edukacyjną, polityczną i oświatową. Część polskiej literatury ukazywała się także w wydawnictwie „Derz nacmenwydaw” (Charków), które specjalizowało się w wydawaniu książek w językach mniejszości narodowych (Niedalkov, Sokolov, Borchalenko, 2020).

W latach 20. i 30. XX w. w Kijowie działał także Centralny Polski Klub Robotniczy, Centralna Polska Biblioteka Państwowa, Instytut Polskiej Kultury Proletariackiej, Polski Instytut Edukacji Społecznej, Polski Instytut Pedagogiczny, szkoły pedagogiczna i mechaniczna, Teatr Polski, Sekcja Polska w Komunistycznym Instytucie Rolnictwa, polski oddział Kijowskiego Instytutu Medycznego, dzienne i wieczorowe polskie wydziały pracy (robfaki), działały nawet dwa polskie domy dziecka. W roku akademickim 1924-1925 w Kijowie powstały polskie technika (pedagogiczne i mechaniczne), a także dwie rolnicze szkoły zawodowe we wsiach Czerezmoszni (okręg Wołyński) i Makarenc (okręg Berdyczowski) (Kalakura, 2007, s. 214). Dość często powstawały pierwsze polskie sowieckie instytucje edukacyjne, głównie na bazie istniejących. W przyszłości niektóre z nich zostały zmienione i przemianowane na inne instytucje. Na przykład Polski Instytut Pedagogiczny im. Feliksa Dzierżyńskiego został utworzony w 1930 r. w oparciu o wcześniej istniejącą Polską Szkołę Pedagogiczną im. Feliksa Kona w budynku w zaułku Ryłskiego 10 (tu też działała Polska Szkoła, Centralna Polska Biblioteka Państwowa (przynajmniej do 1933 r.), Centralny Polski Klub Robotniczy, a nawet studenci Polskiego Instytutu Pedagogicznego mieszkali tam przez jakiś czas) (Mohylina, 2012, s. 132). Polski Instytut Pedagogiczny, który faktycznie zaczął działać w styczniu 1932 r., pracował owocnie tylko przez kilka lat, współpracując z Instytutem Polskiej Kultury Proletariackiej (IPKP) w Ogólnoukraińskiej Akademii Nauk (OUAN). Nie posiadając siedziby, IPKP działał w ramach Polskiego Instytutu Pedagogicznego (pracownicy IPKP byli również nauczycielami w Polskim Instytucie Pedagogicznym). W Polskim Instytucie Pedagogicznym odbywało się również szkolenie aspirantów IPKP, w roku akademickim 1933-1934 przeszkolono 417 studentów i 40 aspirantów, a na wydziale pracy było 540 słuchaczy (Zienkiewicz, 1987, s. 151).

jednym z założycieli Instytutu Polskiej Proletariackiej Kultury UAN. Na początku lat 30. XX w. był kierownikiem katedry Polskiego Instytutu Pedagogicznego. We wrześniu 1933 r. G. Politur został aresztowany, później deportowany do obozu koncentracyjnego w Kazachstanie, a w 1937 r. został rozstrzelany.

Organizację pracy nad utworzeniem Centralnej Polskiej Biblioteki Państwowej w Kijowie (CPBP) rozpoczęto w 1922 r. (Chorna, 1995, s. 115), jednak otwarcie biblioteki nastąpiło na przełomie 1924-1925 r., a faktyczna praca rozpoczęła się w marcu 1925 r. (Zhukovskiy, 2004, s. 4; Chorna, 1995, s. 115). Głównym celem stworzenia tego księgozbioru była biblioteczna obsługa ludności polskiej mieszkającej w mieście i wokół niego, a także w innych okręgach Ukraińskiej SRR (według spisu z 1926 r. w Kijowie mieszkało 512 146 osób: Ukraińcy – 216 528 (42,2%), Żydzi – 140 332 (27,4%), Rosjanie – 125 548 (24,5%), Polacy – 13 727 osób (2,7%) (Druzhbyskiy; (Chorna, 2009, s. 200).

Jednym z głównych zadań CPBP było stworzenie odrębnego państwowego narodowego centralnego zbioru polskiej książki oraz ustanowienie pomocy organizacyjnej i metodycznej dla polskich bibliotek, które powstały na terytorium radzieckiej Ukrainy głównie na prawym brzegu Dniepru, gdzie było większe zagęszczenie ludności polskiej. W sumie w drugiej połowie lat 20. XX w. mieszkało na Ukrainie około 476 tys. Polaków (około 800 tys. w ZSRR), działało kilkaset polskich szkół (w granicach 300-400), około 70-80 polskich czytelni, 30-40 budynków wiejskich („domów chłopskich”), 70-80 bibliotek, 10-20 klubów (Yeremenko, 1994, s. 34; Skrypnyk, 1989, s. 133).

Od kwietnia 1923 r., odwołując się do ogłoszonej polityki zakorzeniania, władze radzieckie zaczęły tworzyć szeroką sieć krajowych instytucji edukacyjnych, klubów, bibliotek, czytelni i innych. Oczywiście sieć odpowiednich instytucji kulturalnych obejmowała utworzenie głównych ośrodków koordynacyjnych i metodycznych dla określonego rodzaju instytucji państwowych w dziedzinie kultury i edukacji. Jednym z tych centrów kierowniczych (dla sieci polskich bibliotek radzieckiej Ukrainy) stopniowo stała się CPBP, która wraz z Centralną Biblioteką Żydowską w Kijowie była finansowana z budżetu państwa (na przykład w 1926 r. budżet biblioteki wynosił 10 783 rubli (Centralna Biblioteka Żydowska – 12 215) (Itogi.1927, s. 58).

Głównymi źródłami gromadzenia zbiorów CPBP były:

1. Pozostałości bibliotek prywatnych (w szczególności szlachty i mieszczan), księgozbiorów polskich towarzystw, klubów, organizacji itp. (np. po nacjonalizacji własności prywatnej część zasobów firmy wydawniczo-księgarskiej „Leon Idzikowski” trafiła do zbiorów CPBP⁴).

2. Publikacje w języku polskim wydawane na terytorium kraju.

⁴ Podczas bolszewickiej okupacji w Kijowie w lutym 1918 r. księgarnia i biblioteka firmy wydawniczo-księgarskiej „Leon Idzikowski” zostały częściowo okradzione i spalone (w 1914 r. Biblioteka tej firmy miała 173 tys. tomów, w tym 100 tys. po rosyjsku, 48 tys. w języku polskim; każdego roku w czytelni, która mieściła 500 osób, prenumerowano od 110 do 140 tytułów czasopism, a opłata za korzystanie z biblioteki wynosiła 50 kopiejek miesięcznie. Resztę majątku władza radziecka znacjonalizowała w końcu 1919 r. (Radik, 2012).

3. Publiczne zakupy publikacji na rynkach lokalnych i zagranicznych (pracownicy CPBP często podróżowali do wszystkich okręgów Ukrainy, aby wybierać i kupować polskie książki do biblioteki).

W drugiej połowie lat 20. XX w. kadra CPBP składała się z siedmiu osób: kierownika biblioteki (dyrektora), instruktora, czterech bibliotekarzy i jednego niewykwalifikowanego pracownika. Istnieją doniesienia, że do lutego 1925 r. dyrektorami biblioteki byli kolejno S. Sokołowski i Edward Świontek⁵, jednak przy nich biblioteka faktycznie nie pracowała (Archiwum Służby..., s. 31). Od lutego 1925 do 3 lutego 1931 r. kierownikiem CPBP był J.A. Zalewski; instruktorem – O.A. Rutencyk; jako bibliotekarze pracowali S.J. Swurżewska (od 1924), Cz.M. Brudko (od 1925), M.L. Świontek (od 1925), G.L. Krzyżanowska (od 1927); od 1926 r. jako robotnik niewykwalifikowany pracowała A.S. Kwaśniewska (Zhukovskyi, 2004, s. 6).

Pracownicy CPBP prowadzili liczne prace bibliograficzne. Zajmowali się tworzeniem bieżących i tematycznych zestawień bibliograficznych publikacji w języku polskim oraz opracowywaniem indeksów bibliograficznych, recenzji, przeglądów literatury itp. W dziesiątą rocznicę Rewolucji Bolszewickiej pracownicy CPBP zorganizowali wystawę polskich publikacji, drukowanych w ZSRR podczas pierwszego dziesięciolecia władzy radzieckiej (1917-1927). W 1928 r. dyrektor biblioteki J. Zalewski przygotował i opublikował w języku polskim indeks bibliograficzny „Bibliografia polskiej literatury radzieckiej wydanej w ZSRR w latach 1917-1927” (Kijów, 1928), a także opracowano instrukcję dla poprawy działalności polskich bibliotek szkolnych (Zienkiewicz, 1987, s. 146; Zalewski, 1928)⁶. Pod koniec lat 20. pracownicy księgozbioru pod kierownic-

⁵ Edward Świontek (Świątek) w swoim zeznaniu na przesłuchaniu w sprawie Polskiej Organizacji Wojskowej (POW) 11 stycznia 1934 r. zaprzeczył, że Józef Zalewski był związany z organizacją, gdy ten został aresztowany w sprawie antyradzieckiej działalności POW. Potwierdził jednak, że J. Zalewski zamawiał z Polski książki o treści antyradzieckiej (Archiwum Służby..., s. 49).

⁶ Józef Zalewski (1894-?) – sowiecko-ukraińska postać kulturalna i edukacyjna polskiego pochodzenia, która brała czynny udział w rewolucyjnych wydarzeniach z października 1917 r. Podczas wojny domowej w latach 1917-1921 pracował na różnych stanowiskach w dziedzinie edukacji i kultury, związków zawodowych, a także na wysokich stanowiskach w różnych instytucjach radzieckich. W 1921 r. przeniósł się do Kamieńca Podolskiego na stanowisko zastępcy kierownika działu kulturalnego, najpierw powiatowego, a następnie okręgowego biura związków zawodowych. W latach 1923-1925 kierował Biblioteką Okręgową w Kamieńcu Podolskim. W 1925 r., przy zakupie książek w Kijowie dla Biblioteki Okręgowej, redaktor gazety „Sierp” Konstanty Teofil Wiszniewski zaproponował mu stanowisko dyrektora CPBP w Kijowie. Jednocześnie w latach 1926-1927 J. Zalewski był dyrektorem Polskiego Teatru Dramatycznego. Od 1929 r. był pracownikiem Gabinetu Mniejszości Narodowych w Komisji Etnograficznej OUAN. W styczniu 1931 r., bez ukończenia studiów uniwersyteckich wstąpił do aspirantury Ukraińskiego Instytutu Badań Książki (UIBK), a po rezygnacji ze stanowiska dyrektora CPBP (3 lutego 1931), od maja tego roku pracował jako badacz „Gabinetu studium czytelnika i książek” UIBK. Co ciekawe, żona J. Zalewskiego (O.A. Rudencyk-Zalewska) pracowała jako kierownik biblioteki w Instytucie Gospodarki Przemysłu Spożywczego. J. Zalewski pracował owocnie w dziale socjologii książki UIBK („Gabinet studium książki i czytelnika”), wygłaszając tam referaty, takie jak „Biblioteki kijowskie w liczbach”, „Polski czytelnik na Ukrainie i coś o jego zainteresowaniach czytelniczych”, „Organizacja Towarzystwa Przyjaciół Książki”, a także z przeglądami polskich czasopism bibliecznych itp. Archiwum UIBK wspomina, że podjęto próbę stworzenia przy Gabi-

twem J. Zalewskiego opracowali także autorskie tablice amerykańskiego bibliotekoznawcy C. Cuttera w języku polskim; opracowali katalog publikacji dotyczących Polski i kwestii polskiej wydrukowanych w ZSRR w języku rosyjskim, ukraińskim i białoruskim w latach 1917-1928 (wybrano książki, broszury, artykuły z około 75 czasopism); przygotowali materiały do wydania nr 1 „Biuletynu Bibliotecznego” CPBP (opublikowane w listopadzie 1929 r.), który miał opatrzoną adnotacjami bibliografię polskiej literatury radzieckiej za 1928 r., bibliografię wydań „Poloników”, drukowanych w języku ukraińskim, rosyjskim i białoruskim i świadczyli organizacyjne i metodyczne doradztwo polskim bibliotekarzom (Materiały, 1928, s. 100; Archiwum Biblioteka..., s. 67-68). W przyszłości „Biuletyn Biblioteczny”, który rejestrowałby wszystkie materiały drukowane w języku polskim, miał być publikowany kwartalnie (Zhukovskiy, 2004, s. 7). Pod koniec lat 20. 90% zasobów książkowych księgozbioru zostało opracowane i uporządkowane przez pracowników CPBP; utworzono katalogi systematyczne, alfabetyczne i inwentarzowe.

W 1925 r. księgozbiór CPBP wynosił 20 tys. tomów, w 1927 r. – 29 539 (jednak tylko 12 337 tomów zostało przeznaczonych do użytku publicznego, a pozostałe książki były tak zwanym „archiwum”). W 1928 r. zasoby księgozbioru liczyły ponad 33 tys. tomów (Instytut Rękopisów..., s. 144), a w 1931 r. – 48 tys. tomów. W szczególności w zbiorze bibliotecznym wyodrębniono dział naukowy w liczbie 35 tys. tomów (Yeremenko 1994, s. 55). W zbiorze CPBP znajdowały się także prawie wszystkie czasopisma w języku polskim, wydawane w ZSRR, w tym „Sierp”, „Gwiazda Młodzieży”, „Głos Młodzieży”, „Trybuna Radziecka”, „Do Światła”, „Myśl

necie nawet dwóch sektorów – polskiego i handlu książkami (Kovalchuk, 2015, s. 494). 22 listopada 1932 r. J. Zalewski został aresztowany za „systematyczne wprowadzanie ideologicznie szkodliwej literatury do szerokiej rzeszy czytelników radzieckich”. Śledztwo trwało sześć miesięcy. Zgodnie z decyzją sądu J. Zalewskiemu ograniczono prawa i wybór miejsca zamieszkania przez trzy lata (Harbar, 2017, s. 166). Przez pewien czas był bezrobotny. Następnie dostał pracę w dziale propagandy technicznej w Dyrekcji Południowo-Zachodniej Kolei oraz pracował jako bibliograf w Polskim Instytucie Pedagogicznym. Następnie 3 lipca 1933 r. został aresztowany w sprawie POW. Podczas przesłuchania J. Zalewski szczegółowo wyjaśnił, w jaki sposób, jako dyrektor Biblioteki Polskiej, za zgodą Komisarza Ludowego ZSRR, sprowadzał literaturę bezpośrednio z Polski, w tym czasopisma i książki z zakresu nauk ścisłych, literaturę w języku polskim, słowniki itp., na sumę 100 rubli miesięcznie. Następnie zakupów książek dla CPBP dokonywał Ludowy Komisariat Edukacji. Według niego cała literatura została zapisana w księdze inwentarzowej, ale niektóre publikacje były przechowywane osobno „dla odpowiedzialnych towarzyszy”. Około 5-10% publikacji wydawało się ideologicznie szkodliwe dla czytelnika radzieckiego i było schowane w osobnej szafce, do której klucz był u J. Zalewskiego. W latach 1928-1929 pozyskiwanie publikacji z zagranicy całkowicie się zatrzymało (Kovalchuk, 2015, s. 494-495). Według zeznań aresztowanego byłego dyrektora Polskiego Instytutu Pedagogicznego St. Sochackiego, J. Zalewski, w swoich przeglądach bibliograficznych uparcie odmawiał omawiania zawartości książek, starał się stworzyć specjalną polską klasyfikację książek dochodząc do wniosku, że literatura radziecka nie jest odpowiednia dla polskiej ludności robotniczej. Na podstawie takich zeznań J. Zalewski został skazany na trzy lata pracy poprawczej w obozie koncentracyjnym na podstawie art. 54-11 Kodeksu karnego USRR (Archiwum Służby..., s. 56-58). Jego dalsze losy nie są znane. J. Zalewski był autorem wielu prac bibliograficznych i przeglądów literatury polskiej, a także wielu artykułów i recenzji (Zalewski, 1928); Daszkiewicz, 1966, s. 85).

Bolszewicka". Oczywiście bibliotekę uzupełniono w przeważającej części sowieckimi wydaniem polskojęzycznymi, drukowanymi głównie w celach propagandowych.

Najpopularniejsza wśród czytelników była literatura piękna (76,5%), (w tym 86,7% w języku polskim) (Materiały, 1928, s. 98-99). Zdecydowana większość wydań literatury pięknej wypożyczanej czytelnikom została wydrukowana w latach 20. XX w. (prace „czerwonego pisarstwa”). Nowych publikacji naukowych w języku polskim było bardzo niewiele, a ze starej literatury naukowej tylko niewielka część była dozwolona do ogólnego użytku. Wśród wydań literatury pięknej najbardziej popularne były prace M. Gorkiego, G. Danilewskiego, G. Zapolskiej, B. Kellermana, J. Korczaka, J. Londona, E. Orzeszkowej, B. Prusa, W. Reymonta, A. Struga, K. Tetmajera i in (Niedalkov, Sokolov, Borchalenko, 2020). Wśród poszczególnych tytułów pierwsze miejsca zajęły takie książki jak „Przedwiośnie” St. Żeromskiego, „Chłopi” W.S. Reymonta, „Tunel” B. Kellermana, „Dzieje jednego pocisku” A. Struga, „Pierwsze opowiadania” B. Prusa. Jednak znaczna część nowych wydań, które pojawiały się w bibliotece była w językach ukraińskim i rosyjskim. W latach 1926-1927 CPBP otrzymała 3378 tomów, z czego ponad 1000 w językach rosyjskim i ukraińskim, co stanowiło prawie 30% nowych nabytków. Po zapoznaniu się z raportem z pracy biblioteki za lata 1926-1927 Wydział Klubowo-Biblioteczny Ludowego Komisariatu Edukacji Ukrainy zalecił zwrócenie większej uwagi na powiększanie zbiorów właśnie wydaniem w języku polskim (Zhukovskiy, 2004, s. 5). Jednak ogólnie odsetek publikacji w języku rosyjskim i ukraińskim w bibliotekach był mały. W szczególności w 1928 r. dział rosyjski składał się z 1242 tomów, a ukraiński – z 547 tomów (Materiały, 1928, s. 97). W drugiej połowie lat 20. biblioteka codziennie (286 dni roboczych) obsługiwała od około 60 do 100 czytelników (Materiały, 1928, s. 98-99). Stopniowy wzrost głównego zasobu bibliotecznego i liczby czytelników CPBP w drugiej połowie lat 20. można prześledzić w następującej tabeli.

Tabela 1

Dynamika głównych wskaźników bibliotecznych i liczby czytelników CPBP w drugiej połowie lat 20. XX w.

Lata	Liczba egzemplarzy w księgozbiorze	Liczba czytelników abonamentowych	Wydanie książki abonamentu (z wyjątkiem abonamentów zbiorowych)	Całkowita liczba odwiedzających
1925	20 000	270	6 702	3 199
1926	26 161	628	17 528	10 529
1927	29 539	847	30 089	19 370
1928	33 000	1022	–	–
1929	35 000	1200	–	–

Tabela oprac. na podst.: Zhukovskiy (2004), s. 4; Instytut Rękopisów, s. 148; Materiały (1928); Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv... (1926-1927), s. 7; Chorna (1995), s. 116; Sokolov (2020 Central'na...).

W 1928 r. 1022 osoby były regularnymi czytelnikami (subskrybentami, czyli użytkownikami okresowych abonamentów), to znaczy, że co dzień Polak mieszkający w Kijowie był aktywnym czytelnikiem CPBP. W 1929 r. liczba ta wzrosła do 1200 (Chorna, 1995, s. 116). Ponadto biblioteka obsługiwała około 2500 osób w ramach abonamentów zbiorowych (liczba abonamentów zbiorowych wynosiła około 500) i bibliotek mobilnych. W ten sposób CPBP obsługiwała czytelników na podstawie 1522 abonamentów i obejmowała około 13-15% polskiej populacji Kijowa. W szczególności większość Polaków korzystała ze środków CPBP właśnie ze względu na istnienie abonamentów zbiorowych, które były wykorzystywane przez biblioteki związków zawodowych, kluby i księgozbiory innych instytucji, ponieważ robotnicy mieszkali głównie na obrzeżach miasta. Połowę czytelników (52%) CPBP stanowiła jednak młodzież – studenci i uczniowie polskich szkół. Młodzież uczniowska wśród czytelników CPBP stanowiła znaczny odsetek, prawdopodobnie ze względu na fakt, że biblioteka mieściła się w tym samym budynku co Kijowska Polska Szkoła Pedagogiczna, siedmioletnia szkoła, zawodowa szkoła mechanizacji i studio teatralne. Wśród młodych ludzi popularnością cieszyła się literatura piękna, w szczególności książki rozrywkowe, przygodowe oraz historyczne powieści i opowiadania. Według J. Zalewskiego 50% studentek-komsomolek Polskiego Technikum Pedagogicznego w drugiej połowie lat 20. XX w. z CPBP i biblioteki technikum nie wypożyczało żadnych książek na tematy społeczno-polityczne, a dla znacznej liczby komsomolców ulubionymi pozycjami były książki H. Sienkiewicza i A. Mickiewicza, które zostały wtedy usunięte ze zbioru biblioteki jako dzieła przestarzałej literatury burżuazyjnej. O tym fakcie J. Zalewski napisał artykuł i przesłał go do gazety „Głos Młodzieży”, jednak nie został on opublikowany (Archiwum Służby..., s. 30-31).

Według wielu badaczy (A. Mogylna, T. Jeremenko, T. Jakubowa itp.) oraz niektórych materiałów archiwalnych biblioteka od drugiej połowy lat 20. – do początku lat 30. mieściła się w trzech pokojach Polskiego Technikum Pedagogicznego (zaułek Ryłskiego 10) (Mogylna, 2012, s. 132; Yeremenko, 1994, s. 6; Yakubova, 2016, s. 151; Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv..., s. 139). Istnieją informacje, że w przyszłości biblioteka działała przy ul. Swierdłowa 19. Później biblioteka każdego roku obsługiwała coraz większą liczbę czytelników (nie tylko Polaków, ale także Ukraińców, Żydów, Rosjan), w tym badaczy z Kijowa, Żytomierza, Niżyna, Winnicy, a nawet Mińska. Pod koniec lat 20. XX w. w CPBP co piątek organizowano wieczory literackie, podczas których odbywały się spotkania ze znanymi polskimi pisarzami (W. Broniewskim, W. Wandurskim, B. Jasińskim i in.) oraz dyskusje na temat rozwoju literatury współczesnej (Polska... 1929, s. 4). Na przełomie lat 20. i 30. XX w. CPBP rozpowszechniała książki poprzez zbiorowe abonamenty w 63 zamieszkałych przez ludność polską miejsco-

wościach Ukraińskiej SRR (Chorna, 1995, s. 117). Ogólnie do CPBP zwracali się nie tylko Polacy z obwodu kijowskiego, ale także ci, którzy mieszkali w odległych obszarach radzieckiej Ukrainy (w drugiej połowie lat 20. XX w. w republice było około 120-130 polskich rad wiejskich). Niektóre dzielnice w kraju liczyły do 50 tys. Polaków, jednak połowa nie miała ani polskich bibliotek, ani polskich klubów, ani innych narodowych instytucji kultury.

Od początku istnienia CPBP poświęcała dużą uwagę organizacji bibliotek mobilnych (tak zwanych przesuwek lub wędrownych bibliotek). Na przykład w 1925 r. zorganizowano przykładową polską bibliotekę wędrowną (170 tytułów książek, które zostały podzielone na osobne działy), a także rozpoczęto kompletowanie drugiej przesuwki. Książki wspomnianej mobilnej biblioteki znajdowały się w specjalnej szafce o oryginalnej konstrukcji, która miała również trzy „okna wystawowe” umożliwiające organizację wystawy książkowej. Następnie wzorcową bibliotekę mobilną wysłano do Dowbyszańskiej (od 1927 r. – Marchlewskiej), polskiego rejonu narodowościowego, do wsi Pokościwka (Zhukovskiy, 2004, s. 6). Działalność kulturalna, edukacyjna, oświatowa, badawcza i biblioteczna CPBP, w szczególności w zakresie organizacji pracy przesuwek, była utrudniona z powodu braku personelu; trudności w kompletowaniu zapasów ruchomych (w szczególności brakowało książek w języku polskim, wydawanych na Ukrainie); ograniczeń finansowych dla zakupów publikacji zagranicznych; braku ugruntowanej sieci polskich bibliotek, która zaczęła pojawiać się dopiero w drugiej połowie lat 20. Jednak w 1927 r. dzięki pracy przesuwek w ramach 206 abonamentów zbiorowych wypożyczono 8324 książki, a w 1928 r. – 14 567 (tj. o 75% więcej niż rok wcześniej). W 1928 r. za pomocą mobilnych bibliotek CPBP obsługiwał 59 polskich narodowych kulturalno-oświatowych instytucji: w Kijowie istniały cztery kluby, 12 bibliotek okręgowych i związków zawodowych, osiem instytucji edukacyjnych i domów dziecka; poza Kijowem – 15 bibliotek i klubów, siedem czytelni, 13 szkół (Instytut Rękopisów, s. 149). W 1929 r. w CPBP znajdowało się 85 mobilnych księgozbiorów, obsługujących 85 organizacji, z których 31 działało w Kijowie, a 54 na pozostałej części terytorium radzieckiej Ukrainy (Central'naja..., 1929, s. 3).

W drugiej połowie lat 20. XX w. CPBP nawiązała stałą współpracę z wieloma polskimi wydziałami w bibliotekach okręgowych, czytelniach i klubach, którym CPBP zapewniała stałą pomoc organizacyjną. Oprócz udzielania pomocy już istniejącym polskim wydziałom w bibliotekach powiatowych, pracownicy CPBP pomagali w tworzeniu nowych polskich wydziałów w tego typu księgozbiorach w Berdyczowie, Humaniu, Białej Cerkwi i innych bibliotekach okręgowych. Ogółem w drugiej połowie lat 20. XX w., przy aktywnej pomocy pracowników CPBP, zorganizowano

osobne wydziały, które miały zapewnić pomoc organizacyjną polskim księgozbiорom w ośmiu bibliotekach okręgowych. Oprócz tego polskie wydziały działały w obwodach korosteńskim, wołyńskim, mohylewskim, kamienieckim i w innych bibliotekach okręgowych. Ogólnie, w 1928 r. CPBP zapewniło konsultacje, nadeszło karty katalogowe, specjalne tabele klasyfikacyjne oraz zapewniło inną pomoc 18 polskim oddziałom w bibliotekach okręgowych. Później, przy udziale pracowników CPBP, powstały polskie biblioteki w Dnieprodzierżyńsku, Dniepropietrowsku, Mikołajowie, Proskurowie, Fastowie, Berdyczowie, Białej Cerkwi i innych miastach, wsiach i miasteczkach USRR, w których były większe skupiska ludności polskiej. Według danych z października 1929 r. na radzieckiej Ukrainie istniało 79 polskich bibliotek z łącznym księgozbiorem 74 661 tomów, w tym 48 621 w języku polskim. W sumie te biblioteki odwiedziło około 6500 czytelników (Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv..., f. 582, op. 1, spr. 5158, s. 11). Metodycznym kierowaniem pracą polskich bibliotek, a tym samym kontrolą ich zasobów zajmowała się CPBP. Jednak niektóre okręgowe biblioteki i inspektorzy polskiej oświaty ludowej w ogóle nie akceptowali pomocy proponowanej przez CPBP (Zhukovskiy, 2004, s. 5).

W 1927 r. Wydział Klubowo-Biblioteczny Ludowego Komisariatu Edukacji Ukrainy zaproponował zorganizowanie w CPBP Rady Bibliotecznej w celu scentralizowanego planowania i koordynacji pracy polskiej sieci bibliotecznej i jej własnych działań, w szczególności w celu ustalenia kierunków gromadzenia, wyjaśnienia zasad korzystania z funduszy, uzgodnienia kierowania pracą aspirantów, rozwiązywania problemów o charakterze naukowym i metodycznym. Postanowiono przedstawić Radzie Bibliotecznej inspektora polskiego oddziału powiatowego wydziału oświaty publicznej (przewodniczący Rady Bibliotecznej – inspektor okręgowy Cz. Snadzki), dyrektora CPBP (viceprzewodniczący Rady – J. Zalewski), przedstawiciela polskiego biura okręgowego komitetu partyjnego, przedstawicieli organizacji zawodowych i innych partyjnych oraz radzieckich przywódców (K. Krzyżanowski, W. Szmida, S. Chernenkiego, K. Zelenka) (Zhukovskiy, 2004, s. 5). 1 sierpnia 1927 r. Rada Biblioteczna przy CPBP została zatwierdzona, ale jej pracę komplikował fakt, że jej przewodniczący inspektor okręgowy Cz. Snadzki (pracował również jako profesor w Polskim Instytucie Edukacji Publicznej, a od 1930 r. był zastępcą dyrektora Polskiego Instytutu Pedagogicznego) nie miał czasu na prowadzenie jej prac. W 1930 r. Cz. Snadzki napisał prośbę o zwolnienie ze stanowiska przewodniczącego Rady Bibliotecznej i zaproponował na to stanowisko K. Krzyżanowskiemu. Nawiasem mówiąc, w 1933 r. obaj byli zaangażowani w sprawę Polskiej Organizacji Wojskowej (POW) i skazani na kilka lat obozów (K. Krzyżanowski został w 1938 r. rozstrzelany).

Według J. Zalewskiego, po zwolnieniu ze stanowiska dyrektora CPBP, w latach 1931-1933 dyrektorami biblioteki byli St. Bernadski (Bernacki)⁷ (1931), K. Kuczyński, Jan Organiszak (1933) (Archiwum Służby, s. 33; Tomazova, 2010, s. 235).

Na początku lat 30. XX w. kierownictwo radzieckiej Ukrainy przyjęło szereg rezolucji w sprawie potrzeby poprawy jakości usług kulturalnych i edukacyjnych Polaków w Ukraińskiej SRR. W grudniu 1930 r. w Kijowie powstał Instytut Badawczy Polskiej Kultury Proletariackiej (IPKP) przy UAN (kierowany przez dyrektora B. Skarbka), którego głównym zadaniem było promowanie marksizmu-leninizmu wśród Polaków (Parnikowa, cz. 5). Instytut miał pięć sekcji: społeczno-ekonomiczną, historyczną, literacką, filologiczną, antyreligijną⁸. Również na przełomie lat 1930-1931 w Kijowie otwarto Polski Instytut Edukacji Publicznej. W USRR działały wówczas dwie polskie uczelnie pedagogiczne, cztery rolnicze i jedno technikum (Kalakura, 2007, s. 214-215). W 1930 r. w Kijowie zaczęto wydawać „Poradnik Oświatowy” (1930-1932) – nowe kwartalne czasopismo w języku polskim Ludowego Komisariatu Edukacji Ukraińskiej SRR (nakład około 1000-1400 egzemplarzy, objętości 50-100 stron). Ponadto pod koniec 1931 r. Komitet Centralny Komunistycznej Partii Ukrainy wyznaczył zadanie doprowadzenia w 1932 r. nakładu gazety „Sierp” do 25 tys. egzemplarzy, a „Głosu Młodzieży” do 10 tys. (Kalakura, 2007, s. 223).

Jednak na przełomie lat 20. i 30. władze bolszewickie postanowiły stopniowo ograniczać politykę zakorzeniania i ukrainizacji. Podczas drugiego ogólnoukraińskiego spotkania w sprawie pracy (1930 r.) nie było już żadnej wskazówki w kwestii nie tylko dyskusji politycznych, ale także elementarnego wyrażania własnej opinii przez lokalnych „pracowników mniejszości narodowych”. Rezolucja Wszzechukraińskiego Centralnego Komitetu Wykonawczego i Rady Komisarzy Ludowych USRR z 3 lutego 1931 r. w sprawie reorganizacji obszarów USRR doprowadziła do zniesienia i restrukturyzacji niektórych okręgów narodowych. W sierpniu 1931 r.

⁷ Stefan Stanisławowicz Bernacki (Bilski) (1893-?), który w styczniu 1933 r. również został pociągnięty do odpowiedzialności za sprawę POW, uznał za główny czynnik braku zaufania politycznego do J. Zalewskiego to, że zbierał on różne informacje o Polakach w Związku Radzieckim (Kovalchuk, 2015, s. 495). Od stycznia 1931 r. S. Bernacki był także kierownikiem wydziału filologicznego Instytutu Polskiej Kultury Proletariackiej, w latach 1932-1933 był kierownikiem Katedry Diamata i wykładowcą Polskiego Instytutu Pedagogicznego. W 1933 r. został oskarżony o dołączenie do POW w 1927 r., branie udziału w spotkaniach organizacji, a na polecenie B. Skarbka, prowadzenie wśród studentów polskich instytutów rekrutacji do organizacji, czyli w zbrodniach przewidzianych w art. 54-3, 54-11 Kodeksu karnego Ukraińskiej SRR (przyznał się do winy) (Sprawa..., 2011, s. 316-317). Należy zauważyć, że POW w 1921 r. została oficjalnie rozwiązana przez polskie władze i *de iure* przestała istnieć (Sprawa..., 2011, s. 38).

⁸ Interesujące jest to, że 20 września 1935 r. uchwałą Komitetu Centralnego Komunistycznej Partii Ukrainy (b) „O Instytucie Kultury Polskiej” dokonano jego „reorganizacji” i wyznaczono zadanie „zbierania polskiej literatury i materiałów jako źródła historycznego”, a po 15 dniach 5 października 1935 r. Instytut został zlikwidowany (Kalakura, 2007, s. 228).

wszystkie biura i sekcje narodowe przy Komitecie Centralnym Komunistycznej Partii Ukrainy zostały zlikwidowane. W związku z tym zmieniała się polityka Komunistycznej Partii Ukrainy w stosunku do polskiej mniejszości narodowej. Polityka promowania rozwoju narodowego straciła na wartości i stała się hamulcem maszyny totalitarno-administracyjnej. Od 1933 r. działalność kulturalna wśród mniejszości narodowych, w szczególności wśród Polaków, w warunkach biurokratycznego systemu państwowego zaczęła aktywnie się związać. Kwestia działalności krajowych instytucji edukacyjnych była rozpatrywana na posiedzeniu plenum Komitetu Centralnego Partii Komunistycznej w listopadzie 1933 r., na spotkaniu Biura Politycznego Komitetu Centralnego Partii Komunistycznej Ukrainy, w którym w tamtym czasie podejmowano decyzje w charakterystycznym „antynacjonalistycznym” duchu, w którym wspomniano o „ujawnieniu” prób kontrrewolucji i przenikaniu do polskich szkół w celu „wychowania młodego pokolenia w duchu antyradzieckim”. Na przykład w wyniku realizacji decyzji partyjnych w 1934 r. w obwodzie winnickim z 291 szkół polskich 135 zostało zreorganizowanych na język ukraiński, a w obwodzie kijowskim ze 153 szkół polskich 70 przekształcono w ukraińskie. W szeregu uchwał Biura Politycznego Komitetu Centralnego Komunistycznej Partii Ukrainy „O szkołach” z 22 grudnia 1934 r., „O polskich szkołach” z 20 września 1935 r., „O polskich szkołach winnickiego obwodu” z 27 października 1935 r. chodziło o reorganizację „sztucznie” tworzonych polskich szkół i przekształceniu ich w szkoły z ukraińskim językiem nauczania. W efekcie tych działań na początku 1938 r. w obwodzie kijowskim istniało tylko pięć polskich szkół (Yeremenko, 1994, s. 57-59).

Ponadto, w latach 1933-1934 organy bezpieczeństwa sfabrykowały sprawę tzw. Polskiej Organizacji Wojskowej (POW), co spowodowało, że wielu pracowników i organizatorów polskiego życia kulturalnego zostało skazanych na kary więzienia lub rozstrzelanych (Parnikoza, cz. 5). Tak zostali zgładzeni B. Skarbek – ówczesny dyrektor IPKP, K. Wyszniwski – redaktor naczelny gazet „Sierp”, Edward Wyszniwski – zastępca redaktora naczelnego gazety „Głos Młodzieży”, J. Zalewski, były dyrektor CPBP i wielu innych (Yeremenko, 1994, s. 65). Później pracownicy Państwowej Administracji Politycznej w NKWD USRR „odkryli” kilku członków „kontrrewolucyjnego nacjonalistyczno-burżuazyjnego” POW wśród personelu CPBP. Były dyrektor CPBP J. Zalewski, który kierował biblioteką do 3 lutego 1931 r., został oskarżony w 1933 r. o „nielegalne zarządzanie i nabywanie” literatury burżuazyjnej w Polsce, o przechowywanie dzieł starej polskiej klasyki nacjonalistycznej (np., twórczości A. Mickiewicza), a także o „podejrzone kontakty” z zagranicznymi instytucjami kultury (Stroński, 1998, s. 27, 168; Harbar, 2017, s. 166; Archiwum Służby, s. 56; Kowalchuk, 2015, s. 494-496). W sumie w sprawę POW za-

angażowanych było czterech pracowników CPBP, oprócz J. Zalewskiego, jeszcze Organiszczak, Brudko i Morawska, którzy mieli za pośrednictwem biblioteki „utrzymywać kontakt z osobami kierującymi Armią Czerwoną” (Sprawa..., 2011, s. 285-286, 298).

Na początku 1934 r. podpisano deklaracją polsko-niemiecką o niestosowaniu przemocy, co znacznie komplikowało stosunki polsko-radzieckie i pogłębiło negatywne nastawienie władz radzieckich do Polaków. Rozpoczęło się masowe zwalnianie obywateli narodowości polskiej i niemieckiej z państwowych stanowisk kierowniczych, a nawet ze stanowisk robotniczych (w szczególności w dużych zakładach zbrojeniowych USRR). W połowie lat 30. na Ukrainie organy partii podjęły szereg decyzji i dekretów, które spowodowały „oczyszczenie” Polaków z „elementów antyradzieckich” w szkołach, w technicach, w instytutach i w innych instytucjach kultury i edukacji: „O sprawdzeniu składu uczniów polskich techników pedagogicznych w Kijowie i Proskurowie” (15 lutego 1935 r.), „O Polskim Instytucie Pedagogicznym” (29 września 1935 r.), „O Instytucie Kultury Polskiej” (20 września 1935 r.), „O polskim sektorze kijowskiego kolegium medycznego” (20 września 1935 r.) i inne. Na podstawie tych dekretów większość polskich placówek edukacyjnych została zamknięta, a wydawanie wielu polskich gazet wstrzymano (Chyrko, 1995, s. 125; Yeremenko, 1994, s. 57-59). W 1935 r. zlikwidowano Polski Instytut Pedagogiczny, w którym studiowało około 700 studentów, tworząc zamiast tego 100-osobowy oddział w Kijowskim Instytucie Pedagogicznym (Yeremenko, 1994, s. 58-59; Yeremenko, Chyrko, Kalakura, 1993, s. 125). Ponadto w 1935 r. podjęto uchwały w sprawie rozwiązania narodowych jednostek administracyjno-terytorialnych, w tym samym roku zlikwidowano polski powiat marchlewski i rozpoczęto masową deportację ludności polskiej z miejsc jej stałego pobytu.

Ostatnim punktem zamknięcia polskich placówek oświatowych są „likwidacyjne” uchwały Centralnego Komitetu Komunistycznej Partii Ukrainy w 1938 r. „O reorganizacji szkół narodowych na Ukrainie” (10 kwietnia 1938 r.) i Rady Komisarzy Ludowych USRR „O reorganizacji szkół specjalnych, techników, Odesskiego Niemieckiego Instytutu Pedagogicznego oraz specjalnych narodowych wydziałów i klas w szkołach, technicach i uniwersytetach USRR” (29 czerwca 1938 r.), co podsumowało represyjną politykę władz wobec narodowych instytucji edukacyjnych i kulturalnych mniejszości narodowych w Radzieckiej Ukrainie.

Jednocześnie wraz z likwidacją polskich instytucji edukacyjnych i naukowych w latach 1935-1936 zostały zamknięte polskie kluby, biblioteki, organizacje pozarządowe i towarzystwa. Jednak w 1936 r. CPBP nadal pracował w lokalu przy ul. Swierdłowa, 19 od 15.00 do 19.00 (czytelnia od 16.00 do 22.00). Literaturę można było zamówić osobiście lub telefonicznie. Interesujące jest to, że „stachanowcom” książki na zamówienie były

dostarczane do domu (Głos Radziecki, 1936, nr 193). Zbiór biblioteczny CPBP w tym roku liczył 50 tys. tomów, w tym 33 164 tomy w języku polskim. Wśród abonentów było 1100 czytelników, z których połowa to dzieci i młodzież, zwłaszcza młodzież studencka (Kalakura, 2007, s. 221). W tym czasie CPBP kierowała działalnością 57 bibliotek mobilnych, które łącznie posiadały 3 tys. książek w języku polskim i obsługiwały czytelników – w przeważającej części w dużych przedsiębiorstwach w Kijowie (takich jak Kuźnia Lenina, Bolszewik, Fabryka Artema, Fabryka Tramwajów w Kijowie im. F. Dzierżyńskiego itp.), a także w innych miastach Ukrainy.

W 1936 r. w całym kraju obchodzono 100. rocznicę śmierci A.S. Puszkina. Pracownicy CPBP nie pominęli tego wydarzenia. Zorganizowali konferencję czytelniczą, na której przedstawiono referat o życiu i twórczości wybitnego poety, otwarto wystawę literatury, opracowano katalog publikacji Puszkina i prac krytycznych dotyczących jego życia i twórczości; wystawiono nawet spektakl oparty na tekstach twórcy („Głos Radziecki”, 1936, nr 216). Ponadto CPBP nabyła w tym czasie wiele nowych wydań utworów A. Puszkina i literatury na temat jego życia i pracy, w tym kolekcję akademicką utworów w sześciu tomach, a pracownicy Biblioteki zorganizowali wystawy książek we wspomnianych fabrykach. Jednak w sowieckich periodykach, takich jak polskojęzyczna gazeta „Głos Radziecki”, działalność CPBP była coraz bardziej krytykowana, np. za to, że nie tylko kontroluje zasoby podległych bibliotek, ale także przechowuje w swoich zbiorach książki P. Kappelgorodskiego, W. Ellan-Błakitnego, O. Kobylińskiej ze wstępem A. Nikowskiego, prace Gr. Zinowiewa, L. Kamieniewa i innych „burżuazyjnych nacjonalistów, mieńszewików i reakcjonistów”. W jednym z takich artykułów stwierdzono, że dyrektor CPBP Małachowska „nie wykazuje bolszewickiej czujności”, a tym samym oddaje się „wrogom ludu” („Głos Radziecki”, 1936, nr 12). Działalność biblioteki została skrytykowana w artykule M. Lewita *Stan spraw bibliotecznych w Kijowie* w 1937 r. w sierpniowym numerze magazynu „Socjalistyczny Kijów”. Stwierdzono np., że w katalogu CPBP w dziale „Utopia” znajdowała się karta z opisem publikacji *Plan finansowy i budżet ZSRR na 1937 r.*, a w rubryce „Leninizm” nie było karty opisującej książkę Stalina *Pytania leninizmu* itp. W artykule stwierdzono, że takie zjawiska są skutkiem niedbałego kierowania pracą biblioteczną przez kierownictwo biblioteczne Ludowego Komisariatu Edukacji, gdzie w ciągu 1935-1937 stanowiska kierowników zajmowali najpierw A. Zołotarjow, a potem A. Krowicka, która „swoimi dostojnie-pańskimi metodami pracy rozgoniła lepsze kadry bibliotecznego frontu” (Levit, 1937, s. 34).

W listopadzie 1936 r. Dom Polskiej Kultury na polecenie władz został zamknięty. W 1937 r. zlikwidowano Teatr Polski, Polski Zespół Piosenki i Tańca oraz CPBP, których fundusze zostały przekazane do Biblioteki Akademii Nauk USRR (obecnie NBUW); większość książek CPBP znik-

nęła (Żurawski (Grajewski), 2017, s. 23; Yeremenko, 1994, s. 64). Radziecki dysydent białoruskiego pochodzenia, który wyemigrował do Polski w 1984 r., profesor historii M. Iwanow uważa również, że CPBP zaprzestała działalności w 1937 r., a kolekcja książek (34 200 tomów, w tym rzadkie stare książki z prywatnych bibliotek magnackich) została przeniesiona do „Centralnej Biblioteki Państwowej Ukrainy” (tj. Biblioteki Akademii Nauk USRR) (Iwanow, 1990, s. 386). Można zatem argumentować, że CPBP przestało istnieć nie wcześniej niż w drugiej połowie 1937 r. Obecnie pewna część zbiorów z pieczęcią CPBP („Centralna Polska Biblioteka Państwowa na Ukrainie”) jest przechowywana w dziale zbiorów bibliotecznych i kolekcji historycznych Instytutu Badań Książki NBUW (Yakubova, 2016, s. 150-151).

Centralna Polska Biblioteka Państwowa w Kijowie była jednym z łańcuchów międzykulturowego współdziałania i jedną z kulturalno-oświatowych form budowania nowych stosunków między społecznościami ukraińską i polską w warunkach ustanowienia władzy sowieckiej. W latach 30. XX w. rząd bolszewicki stopniowo przekształcił się w państwowy totalitarny reżim partyjnej biurokracji. W latach 20. duża polska społeczność mieszkająca na sowieckiej Ukrainie, chętnie uczestniczyła w kulturalnym i edukacyjnym projekcie „zakorzeniania”, co tłumaczyło pragnienie rozwoju przez Polaków kultury narodowej, edukacji i nauki. Jednak stworzenie przez władze radzieckie sprzyjających warunków dla zaspokojenia narodowych i kulturowych potrzeb mniejszości narodowych miało swoje cele korporacyjne, po czym władze zaczęły ograniczać rozwój kultur narodowych. Jednak do 1933 r. władze promowały zrównoważony rozwój CPBP, która stopniowo zaczęła odgrywać znaczącą i ważną rolę w rozwoju działalności polskiego narodowego bibliotekarstwa na terytorium radzieckiej Ukrainy. Powoli stała się ośrodkiem kulturalnym, edukacyjnym i naukowym, zapewniając nie tylko zwykłym czytelnikom, ale także wielu uczonym, studiującym historię i kulturę narodu polskiego i ukraińskiego, niezbędne źródła informacji i materiały bibliograficzne. CPBP aktywnie prowadziła pracę kulturalno-oświatową, kulturalną, edukacyjną i naukową. W szczególności przy Bibliotece organizowano zajęcia dla aspirantów bibliotecznych, podejmowano działania w celu podniesienia kompetencji pracowników polskich bibliotek, organizowano wystawy, wykłady, wieczory twórczości, wymianę doświadczeń itp. CPBP przeprowadzała szeroką pracę organizacyjną i metodyczną, tworząc polskie biblioteki mobilne, obsługujące polską ludność na odległych obszarach. W ciągu dziesięciu lat swojej działalności CPBP stała się swego rodzaju centrum kulturalnym i edukacyjnym dla ludności polskojęzycznej nie tylko w Kijowie, ale także daleko poza jego granicami. Biblioteka aktywnie uczestniczyła w budowaniu krajowej sieci instytucji bibliotecznych. Największy wzrost jej rozwoju nastąpił pod koniec lat 20. XX w. i na po-

czątku lat 30., kiedy powstała już pewna sieć polskich bibliotek, czytelni i klubów. CPBP funkcjonowała nie tylko w celu przechowywania i gromadzenia materiałów drukowanych w języku polskim, ale także w celu zapewnienia pomocy polskim instytucjom bibliotecznym w zarządzaniu i koordynowaniu ich działalności.

Na początku lat 30. CPBP stała się ośrodkiem kultury narodowej Polaków, centrum rozwoju ich narodowej edukacji i nauki. Jednak w połowie lat 30. działalność CPBP stała się ostatecznie niepotrzebna dla sowieckiej partiokracji. Represje wobec czołowych polskich postaci narodowych, także personelu CPBP oraz odchodzenie od polityki „zakorzenia” doprowadziły do zamknięcia wielu narodowych instytucji kulturalno-oświatowych, w szczególności do zwijania sieci polskich bibliotek, w tym Centralnej Polskiej Biblioteki Państwowej. Warto zauważyć, że wraz z likwidacją polskich instytucji kultury, władze obłudnie i cynicznie przyjmowały uchwały w sprawie potrzeby usprawnienia pracy kulturalnej i edukacyjnej wśród Polaków z prawobrzeżnej Ukrainy.

BIBLIOGRAFIA:

- Archiwum Biblioteka Narodowa Ukrainy V.I. Vernadsky, op. 1L, spr. 23, pp. 67-68. Zalewski J., [Avtobiografija].
- Archiwum Służby Bezpieczeństwa Ukrainy, f. 6, spr. 60830 fp, t. 39, pp. 1-68. *Delo Y. A. Zalevskoho*.
- Central'naja... (1929). Central'naja Gosudarstvennaja Pol'skaja Biblioteka. *Vechnij Kiev*, nr 150, p. 3.
- Chorna, Ludmila (1995). *Kulturne zhyttia i osvita natsionalnykh menshyn mista Kyieva u 1920-kh – 1930-kh rokakh*: Dysertatsiia na zdobuttia naukovoho stupenia kandydata istorychnykh nauk za spetsialnistiu 07.00.01: Istoriia Ukrainy. Kiev.
- Chorna, Ludmila (2009). *Kulturne zhyttia natsionalnykh menshyn Kyieva (1920-ti – persha polovyna 1930-kh rr.)*. *Intelihentsiia i vlada*, issue 15, pp. 196-207, [online], [dostęp: 10.04.2020]. Dostępny w WWW: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/iiv_2009_15_23>.
- Chyrko, Bogdan (1995). *Natsionalni menshyny v Ukraini (20-30 roky XX st.)*. Kiev: Asocjacija Ukrajinu.
- Daszkiewicz, Jarosław (1966). *Prasa polska na Ukrainie Radzieckiej: zarys historyczno-bibliograficzny*. *Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego*, t. 5, nr 2, s. 84-137.
- Druzhbynskyi, Volodymyr (2019). *Perepysy naselennia*. Kiev. *Dzerkalo Tyzhnia*, iss. 37, pp. 5-11 zhovtnia [online], [dostęp: 10.04.2020]. Dostępny w WWW: <<https://dt.ua/HISTORY/perepisi-naselennya-kiyiv-325364.html>>.
- Głos Radziecki*, 1936, nr 12.
- Głos Radziecki*, 1936, nr 193.
- Głos Radziecki*, 1936, nr 216.
- Harbar, Larysa (2017). *Istoriia ukraïnskoï bibliotechnoi spravy v imenakh (kinets XX st. – 1941 r.): materialy do biobibliohrafichnoho slovnyka*. Kiev: NBUV, [online],

- [dostęp: 10.04.2020]. Dostępny w WWW: <<http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0002146>>.
- Instytut Rękopisów, Biblioteka Narodowa Ukrainy V.I. Vernadsky [NBUV IR], f. 47, spr. 336, pp. 144-150. *Z zhyttia Tsentralnoi Polskoi Derzhavnoi Biblioteki. Aotorski rukopysy statei ta materialy do khroniky, shcho ne byly vykorystani redaktsiieiu «Bibliolohichnykh vistei» protiahom 1923-1930 roku.*
- Itogi... (1927). *Itogi raboty sredi nacional'nyh menshinstv na Ukraine: K 10-j godovshhine Oktjabr'skoi revoliucii: Po materialam Central'noj komissii nacional'nyh menshinstv pri VUCIK.* Har'kov.
- Iwanow, Mikołaj (1990). *Polacy w Związku Radzieckim w latach 1921-1939.* Wrocław: Wydaw. Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Kalakura, O. Ya (2007). *Poliaky v etnopolitychnykh protsesakh na zemliakh Ukrainy u XX stolitti.* Kiev: Znannia Ukrainy.
- Kalakura, Oleg (1995). *Ukrainska poloniia v 1917-1939 rokakh: Dysertatsiia na zdobuttia naukovooho stupenia kandydata istorychnykh nauk za spetsialnistiu 07.00.05.* Kiev.
- Kovalchuk, Galina (2015). *Ukrainskyi naukovyi instytut knyhoznavstva (1922-1936).* Kiev: Akademperiodika.
- Levit, M. (1937). Stan biblioteknoi spravy u Kyievi. *Sotsialistychnyi Kyiv*, nr 7-8, pp. 32-34.
- Niedalkov, H., Sokolov W., Borchalenko J. (2020). Wzlot i upadek działalności kulturalno-edukacyjnej Polaków w radzieckiej Ukrainie w latach 20 i 30 XX wieku. *Dziennik Kijowski* 12 (619), lipiec. Dostępny w WWW: <<https://www.dk.com.ua/post.php?id=5491>>.
- Materialy (1928). *Materialy do reformy biblioteknoi spravy na Ukraini. Bibliolohichni Visti*, nr 1(18), pp. 86-102.
- Mohylna, A.G. (2012). *Polskyi pedahohichnyi instytut yak osередok mizh-kulturnoi vzaiemodii. Mova i Kultura*, iss. 15, vol. 5, pp. 130-134, [online], [dostęp: 10.04.2020]. Dostępny w WWW: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mik_2012_15_5_24>.
- Parnikoza, Ivan. *Polski slidy Kyieva.* Cz. 5, [online], [dostęp: 10.04.2020]. Dostępny w WWW: <<https://h.ua/story/380114/>>.
- Poliaky... (2005). *Poliaky v Ukraini. Forum natsii: Hazeta Konhresu natsionalnykh hromad Ukrainy*, nr 9(40), veresen, [online], [dostęp: 10.04.2020]. Dostępny w WWW: <<http://forumn.kiev.ua/9-40-2005/40-av-ovo.htm>>.
- Polska... (1929). *Polska Tsentralna Biblioteka. Proletarska Pravda*, nr 44, p. 4. *Polski... Polski adresy Kyieva. Sait turystychnoi kompanii «Planet Ukraine»*, [online], [dostęp: 10.04.2020]. Dostępny w WWW: <<http://planetukraine.com.ua/ua/news/polskiadresykyiva/>>.
- Radik, Wiktorija (2012). Leon Idzikowski. *Kurier Galicyjski*, 12(160), 29 czerwca-16 lipca, [online], [dostęp: 10.04.2020]. Dostępny w WWW: <<https://www.kurier-galicyjski.com/historia/upamietnienia/862-leon-idzikowski-polak-kijowianin-przedsibiorca-ksigarz-i-wydawca-cz-i>>.
- Skrypnyk, Mykola (1989). *Perebudovnymy shliakhamy: (Problemy kulturnoho budivnytstva natsionalnosti Ukrainy). Dopovid na I Vseukrainskii konferentsii kulturno-osvitnikh robitnykiv natsmenshoshei 20 travnia 1931 r. Ukrainskyi Istorychnyi Zhurnal*, nr 12, pp. 129-135.

- Sokolov, Wiktor (Sokolov Victor Yuryevich) (2020). Diyal'nist` Central'noyi pol's'koyi derzhavnoyi biblioteky` u Ky`yevi (1925-1937). *Bibliotechny`j Visny`k*, no 2, pp. 30-40. Dostępný w WWW: <<https://doi.org/10.15407/bv2020.02.030>>.
- Sokolov, Wiktor (Sokolov Victor Yuryevich) (2020). Central'na pol's'ka derzhavna biblioteka. Ukrayins`ka bibliotchna ency`klopediya. Dostępný w WWW: <https://ube.nlu.org.ua/article/Центральна_польська_державна_бібліотека>.
- Sprava... (2011). *Sprava «Polskoi Orhanizatsii Viiskovoi» v Ukraini. 1920-1938 rr.: Zbirnyk dokumentiv ta materialiv*. Kiev.
- Stroński, Henryk (1998). *Represje stalinizmu wobec ludności polskiej na Ukrainie w latach 1929-1939*. Warszawa: Stowarzyszenie „Wspólnota Polska”.
- Tomazova, Natalia (2010). Oleksandr Skibnevskyyi: do istorii polskoho teatru v Kyievi. *Pam'iatky: Arkheohrafichnyi Shchorichnyk*. vol. 11, pp. 215-245.
- Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh orhaniv vlady i upravlinnia Ukrainy [TsDAVO], f. 166, op. 6, spr. 715, p. 139. Lystuvannia polskoho biuro Radnatsmenu.
- Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh orhaniv vlady i upravlinnia Ukrainy [TsDAVO], f. 166, op. 6, spr. 3349, pp. 7-45. Richni zvity pro robotu Polskoi derzhavnoi biblioteky u m. Kyievi za 1926/27 r.
- Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh orhaniv vlady i upravlinnia Ukrainy [TsDAVO], f. 582, op. 1, spr. 5158, p. 11(zvorot).
- Yakubova, Tetiana (2016). Doslidzhennia polskykh proveniientsii za materialamy fondiv literatury frantsuzkoiu, polskoiu movamy viddilu biblioteknykh zibran ta istorychnykh koleksii Instytutu knyhoznavstva Natsionalnoi Biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho. *Korolenkivski chytannia – 2015: «Biblioteky, arkhivy, muzei: innovatsiini modeli rozvytku»: materialy XVIII Mizhnar. nauk.-prakt. konf. Kharkiv, 8 zhovtnia 2015 r. U 2 ch. Ch. 2*, pp. 147-159.
- Yeremenko, Tetiana (1994). Polska natsionalna menshyna v Ukraini v 20-30-ti rr. XX stolittia. *Istorychni Zoshyty*, pp. 1-74.
- Yeremenko, Tetiana; Chyrko, Bohdan; Kalakura, Oleg. (1993). Poliaky v kraini, *Viche*, nr 2, pp. 119-130.
- Zalewski, Józef (1928). Bibliografja polskiej literatury wydanej w ZSRR w 1917-1927 r. Zebrał i ułożył J. Zalewski. Kijów: Centralna Polska Biblioteka Państwowa na Ukrainie, 1928;
- Zalewski J.: Literatura polska, wydana w ZSRR w roku 1929, *Poradnik Oświatowy*. Kijów, 1930, nr 1, s. 79-81;
- Zalewski J. Likwidacja niepiśmienności a praca biblioteczna. *Poradnik Oświatowy*. Kijów, 1930, nr 2, s. 36-37;
- Zalewski J.: Więcej uwagi w pracy bibliotecznej. *Poradnik Oświatowy*. Kijów, 1931, nr 2 (6), s. 27-28;
- Zalewski J.: Wykaz książek w języku polskim, wydanych w ZSRR w latach 1927-29 i poleconych dla bibliotek polskich. Ułożył J. Zalewski. Moskwa, 1930;
- Zalewski J.: Wykaz literatury polskiej, wydanej w ZSRR w r. 1930. *Poradnik Oświatowy*. Kijów, 1931, nr 1, s. 113-125;
- Zalewski J.: Wykaz polskiej literatury radzieckiej dla bibliotek robotniczych. Kijów 1930;
- Zalewski J.: Kyivski biblioteky v tsyfrakh: (Materialy do ratsionalizatsii biblioteknoi spravy). *Bibliolohichni Visti*, 1930, nr 4, pp. 92-102; Zalewski J.: Polska

- vydavnycha produktsiia v SRSR za 1917-1928 roky. *Bibliolohichni Visti*, 1929, nr 2-3, pp. 54-59;
- Zalewski J.: Radiansku natsmenivsku knyzhku blyzhche do robitnykiv ta kolhospnykiv poliakov. *Radianskyi Knyhar*, 1932, nr 4-5, pp. 22-23.; Zalewski J.: Vypuskaimo na rynek knyzhku v paliturtsi. *Radianskyi Knyhar*, 1932, nr 7, pp. 16-17.
- Zhukovskiy, Oleg (2006). *Natsionalni menshyny Pravoberezhnoi Ukrainy u 20-ti roky XX stolittia: suspilno-politychnyi ta kulturnyi rozvytok*: Dysertatsiia na zdobuttia naukovooho stupenia kandydata istorychnykh nauk za spetsialnistiu 07.00.01: Istoriiia Ukrainy. Chernivtsi.
- Zhukovskiy, Oleg (2006 avtoreferat). *Natsionalni menshyny Pravoberezhnoi Ukrainy u 20-ti roky XX stolittia: suspilno-politychnyi ta kulturnyi rozvytok*: avtoreferat dysertatsii na zdobuttia naukovooho stupenia kandydata istorychnykh nauk za spetsialnistiu 07.00.01 – Istoriiia Ukrainy.
- Zhukovskiy, Oleg (2004). Rol Tsentralnoi polskoi derzhavnoi biblioteki u rozvytku polskoi natsionalnoi kultury na Pravoberezhnii Ukraini u 20-ti roky XX st. *Ukrainska Polonistyka*, iss. 1, pp. 3-9.
- Zienkiewicz, Tadeusz (1987). Nauczyciele polscy na Ukrainie radzieckiej w latach 1922-1932. Problemy kształcenia, dokształcania i doskonalenia zawodowego. *Przegląd Historyczno-Oświatowy. Kwartalnik Związku Nauczycielstwa Polskiego poświęcony dziejom wychowania i oświaty*. Rok XXX 2(116), s. 135-154.
- Żurawski (Grajewski), Przemysław (2017). *Męczeństwo kresów 1918-1956*. Warszawa: Fundacja Warsaw Enterprise Institute.

Artykuł w wersji poprawionej wpłynął do Redakcji 23 kwietnia 2021 r.

WIKTOR SOKOŁOW (VICTOR YURYEVIKH SOKOLOV)
Jarosław Mądry National Library of Ukraine
e-mail: socolv@i.ua
ORCID 0000-0002-0208-1292

ACTIVITY OF CENTRAL POLISH NATIONAL LIBRARY IN KIEV IN THE YEARS 1925-1937

KEYWORDS: Central Polish National Library in Kiev (CPNL). Libraries of national minorities. National minority culture in Ukraine.

ABSTRACT: **Thesis/Objective** – The aim of the article is to analyze and summarize how Central Polish National Library in Kiev was established, developed and run in the years 1925-1937 and present main trends of contemporary cultural, educational and research activities in the conditions of growing ideologization and centralization introduced by the Soviet government. **Research methods** – The author used general research methods (description, comparison, analogy, deduction, induction, analysis, etc.) and historical me-

thods (historical-comparative, historical-typological, chronological etc.) The study enabled author to extend available information on the activity of Central Polish National Library in Kiev as organizational, cultural, scientific and methodological center and define its significance for the development of the network of Polish libraries in Ukraine in the years 1925-1937. **Results/Conclusions** – The author discovered that CPNL in Kiev was one of intercultural interaction chains and one of cultural and educational forms of developing new relations between Ukrainian and Polish communities under the rule of the Soviet government. Initially the Soviet government offered support to answer national and cultural minority needs (1923-1932), but soon the development of individual cultures was suppressed. The author proved that in the years 1932-1933 the government supported a balanced development of CPNL which became a significant player in the development of Polish culture on the territory of Soviet Ukraine. CPNL in Kiev ran very rich cultural, educational and research activity as well as took widespread organizational and methodological steps, building Polish mobile libraries serving Polish users in distant parts of the country. In 1930s repressions on prominent Polish national activists, including CPNL employees, resulted in closing many cultural institutions in Ukraine, also CPNL, which happened in the second half of 1937. Within 10 years of its existence CPNL served as a cultural and educational center for Polish-speaking inhabitants not only of Kiev but also other parts of Ukraine.

ARTYKUŁY RECENZYJNE/RECENZJE I PRZEGLĄDY PIŚMIENNICTWA

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY 2021 z. 2
PL ISSN 0033-202X

PRZEGLĄD PIŚMIENNICTWA KRAJOWEGO

Do osób, które tworzyły polskie bibliotekarstwo w XX w., należy niewątpliwie Józef Grycz. Obszerną monografię biograficzną poświęconą tej postaci, opartą na szerokim materiale archiwalnym, zaprezentował Andrzej Mężyński. W publikacji *Józef Grycz (1890-1954). Organizator polskiego bibliotekarstwa* (Mężyński, 2020) autor przedstawił chronologicznie, w 15 rozdziałach podzielonych na cztery części (*Nauka i początki aktywności zawodowej, Józef Grycz w Warszawie w latach 1930-1939, Pod okupacją niemiecką w latach 1939-1945, W Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej w latach 1945-1954*) kolejne etapy życia zawodowego i prywatnego Józefa Grycza. Książka jest egzemplifikacją tezy sformułowanej przez autora we wstępie: „Atutem Grycza nie było wsparcie polityczne, lecz zalety zawodowe i naukowe oraz jego niczym nie przygaszona wiara państwowca i społecznika w sens budowy polskiego bibliotekarstwa jako dziedziny niezbędnej dla rozwoju kultury. To, że Grycz był zawsze apolityczny, okazywało się jego słabością w sytuacji, gdy chciał objąć stanowiska decydujące o kierunkach rozwoju polskiego bibliotekarstwa” (s. 16). Do wybitnych osiągnięć bohatera biografii, udokumentowanych w książce i do dziś mających znaczenie w polskim bibliotekarstwie należą m.in.: opracowanie przepisów katalogowania alfabetycznego w bibliotekach polskich (pierwsze wydanie w 1934 r.), praca nad dekretem o bibliotekach i przeforsowanie jego uchwalenia w 1946 r., udział w badaniach nad stratami polskich bibliotek w okresie II wojny światowej czy też opracowanie pierwszego w okresie powojennym podręcznika dla bibliotekarzy.

Możliwościom zastosowania w naukach humanistycznych i społecznych komputerowej analizy wielkich zbiorów danych została poświęcona praca zbiorowa *Big data w humanistyce i naukach społecznych* (Firlej-Buzon, red., 2020). Część pierwszą publikacji, odnoszącą się do problematyki teoretycznej, otwiera opracowanie Zbigniewa Osińskiego *Big data w praktyce humanistów – problemy metodyczne*, którego celem była „...weryfikacja nadziei pokładanych przez humanistów w komputerowej eksploracji i analizie bardzo dużych zbiorów tekstów i innych przejawów umysłowej aktywności człowieka” (s. 13). Autor uznał, że istniejące programy do wspomaganych komputerowo ekstrakcji i analizy danych jakościowych mają ograniczoną funkcjonalność w przypadku nauk humanistycznych. Z kolei Katarzyna Materska w artykule *Odpowiedzi Nauk Społecznych na big data* dostrzegła konieczność ewaluowania przedstawicieli nauk społecznych w kierunku *data scientists*. Ponadto autorzy tomu przedstawili praktyczne zastosowania big data (m.in. Andrzej Radomski *Analiza korpusów tekstualnych w humanistyce czyli kształtowanie się nowego paradygmatu badań (na wybranych przykładach)* oraz

Adam Pawłowski, Elżbieta Herden *Przetwarzanie bibliografii metodami big data – nowe możliwości czy stare ograniczenia*) a także zaprezentowali sylwetki prekursorów big data w humanistyce i naukach społecznych – Eugene’a Garfielda, jednego z twórców i popularyzatorów bibliometrii i naukometrii (Aneta Firlej-Buzon) oraz Marii Czarnowskiej – organizatorki i badaczki statystyki wydawnictw w Polsce (Bożena Koredczuk).

Nowe zadania i funkcje bibliotek, a także nowatorskie techniki i narzędzia zastosowane w ich pracy zaprezentowano w zbiorze artykułów pod redakcją Mai Wojciechowskiej *Mobilna biblioteka* (Wojciechowska, red., 2021). Szeroki zakres tematyczny 29 tekstów objął m.in. pomieszczone w pierwszej części tomu, zatytułowanej *Narzędzia i rozwiązania*, zagadnienia informacji naukowej w bibliotekach (np. Mariusz Balcerek *Informacja naukowa w Wojewódzkich Bibliotekach Publicznych – studium porównawcze* i Danuta Sroka *Bałtycka Biblioteka Cyfrowa jako warsztat informacyjny bibliotekarza*). W części *Techniki pracy* nowe formy pracy z użytkownikiem biblioteki publicznej przedstawiła Monika Simonjetz, a M. Wojciechowska i Monika Orzoł scharakteryzowały działające w Polsce mobilne czytelnie i wypożyczalnie jako przykłady innowacyjnych i elastycznych usług bibliotecznych. Swoimi obserwacjami i doświadczeniami podzielili się bibliotekarze w ostatniej części tomu zatytułowanej *Doświadczenia bibliotek*. Wśród nich znalazł się opis wdrażania platformy „Zapytaj bibliotekarza” w Bibliotece Głównej WAT autorstwa Marioli Nawrockiej i Iwony Piwońskiej, zapis doświadczeń Miejskiej Biblioteki Publicznej w Opolu w zakresie wprowadzania innowacyjnych form pracy z użytkownikiem (Katarzyna Pawluk), czy też omówienie wyników badań potrzeb użytkowników Biblioteki Głównej Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie przedstawione przez Renatę Lewińską i Annę Gawryluk.

Czasopismom bibliotekarskim wydawanym przez biblioteki pedagogiczne przyjrzała się Monka Olczak-Kardas w monograficznym opracowaniu *Fachowe czasopisma dla bibliotekarzy w Polsce w XXI wieku. Biblioteki pedagogiczne* (Olczak-Kardas, 2020). Celem publikacji było zaprezentowanie czasopism fachowych, których twórcami i wydawcami były polskie biblioteki pedagogiczne w XXI w., stworzonych dla nauczycieli bibliotekarzy, bibliotekarzy, nauczycieli i pracowników oświaty. Szczegółowej analizie zostało poddanych 18 tytułów pism rozpowszechnianych w wersji drukowanej, elektronicznej bądź zarówno drukowanej, jak i elektronicznej. Były one wydawane w latach 2000–2018 przez biblioteki pedagogiczne o różnym statusie, wielkości czy też zasięgu oddziaływania. W rozdziale pierwszym, wprowadzającym w tematykę pracy, omówiono historię i współczesne zadania bibliotek pedagogicznych w Polsce oraz zaprezentowano biblioteki będące wydawcami analizowanych w książce czasopism. Następne rozdziały dotyczą: powstania i funkcjonowania czasopism, cech formalno-wydawniczych, autorów tekstów oraz zawartości omawianych tytułów. Wśród atutów analizowanych pism autorka wymieniła m.in. dbałość o aparat naukowy, przestrzeganie praw autorskich, zwracanie uwagi na oryginalność tekstów, zaangażowanie autorów i redaktorów w tworzenie i utrzymanie czasopism, integrowanie lokalnego środowiska bibliotekarskiego i edukacyjnego.

Obraz toruńskiego rynku prasowego w okresie międzywojennym przedstawił Piotr Rudera w pracy *Polskie czasopisma toruńskie okresu międzywojennego (1920–1939)* (Rudera, 2020). W opartej na szerokiej kwerendzie bibliotecznej i archiwal-

nej monografii zidentyfikowano i scharakteryzowano dziewięćdziesiąt trzy tytuły polskich czasopism wydawanych w okresie II Rzeczypospolitej na terenie Torunia. Na rozwój wydawnictw periodycznych w Toruniu, stolicy województwa pomorskiego w okresie międzywojennym, duży wpływ miał charakterystyczny dla byłego zaboru pruskiego, wyższy niż w innych częściach kraju, poziom materialny społeczeństwa i większa alfabetyzacja. Autor analizował okoliczności powstania poszczególnych tytułów, tematykę poruszaną na ich łamach, strukturę tych publikacji w podziale na dziewięć grup tematycznych (czasopisma ogólnoinformacyjne i ugrupowań politycznych, społeczno-kulturalne i literackie, gospodarcze, fachowe i o charakterze poradnikowym, urzędowe, naukowe i popularnonaukowe, sportowe, ogłoszeniowe, wyznaniowe). Analizy te zostały poprzedzone rozdziałami poświęconymi historii prasy toruńskiej przed rokiem 1920 oraz ogólnej charakterystyce systemu i organizacji prasy w Toruniu w międzywojniu. Wśród interesujących obserwacji badawczych dotyczących np. zespołów redakcyjnych wymienić można praktykowanie współpracy z paroma redakcjami jednocześnie, czy też łączenie pracy redakcyjnej z aktywną działalnością polityczną.

Teksty zamieszczone w pracy zbiorowej *Oficjalna prasa w PRL* (Ligarski, Łatka, red. 2020) mają, w zamierzeniu redaktorów, uzupełnić w pewnym stopniu niedostatek badań nad prasą z okresu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Publikację rozpoczyna artykuł Michała Przeperskiego o pierwszych miesiącach funkcjonowania powstałego w listopadzie 1956 r. Biura Prasy KC PZPR i okolicznościach zamknięcia tygodnika *Po Prostu*. Kolejne artykuły przedstawiają charakterystykę i funkcjonowanie organów prasowych Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, takich jak „Trybuna Ludu” (Piotr Donefner), „Gazeta Krakowska” (Sebastian Drabik), „Gazeta Białostocka” (Jerzy Autuchiewicz). Wśród pozostałych tekstów w zbiorze znalazły się m.in.: szkic o roli i znaczeniu prasy wydawanej przez Chrześcijańskie Stowarzyszenie Społeczne autorstwa Cecylii Kuty, studium porównawcze obrazu stoczniońca przedstawionego na łamach dwóch tytułów prasowych – „Głosu Stoczniońca” i nielegalnego „Robotnika Wybrzeża” (Konrad Knoch), czy też analiza zawartości wydawanego przez Ligę Kobiet w latach 1947-1956 pisma „Nasza Praca” (Anna Marcinkiewicz-Kaczmarczyk).

Najważniejszym celem autora książki *Dostłownie. Liternicze i typograficzne okładki polskich książek 1944-2019* (Górski, 2020) była „...zachęta do uważnego patrzenia na projekty – takiego, które dostrzega nie tylko cechy formalne opracowania (krój liter, uporządkowanie układu typograficznego albo metodę hierarchizacji tekstów). To, co najciekawsze, kryje się w znaczeniach. Zależnie od kształtu litery mogą być aktorami okładkowej kompozycji – przedstawiać las albo koronki zdobiące suknię damy z końca XIX wieku. Mogą zostać zbudowane przez grafika z odłamów lodowca lub z kielbasy” (s. [401]). Zaprezentowane przez autora reprodukcje 873 okładek książek są integralną częścią pracy podzielonej na rozdziały: *O tytule, Definicje, Problemy, Przykłady*. W starannie wydanej przez wydawnictwo Karakter publikacji został zastosowany interesujący układ typograficzny, nawiązujący m.in. do inkunabułów – w równoległych do tekstu głównego marginaliach znajdują się dodatkowe przykłady, uzupełnienia, cytaty zapisane mniejszą czcionką a także uzupełniający materiał ilustracyjny.

Ukazała się kolejna część wielotomowego wydawnictwa *Książka polska w ogłoszeniach prasowych XVIII wieku. Źródła* (Hombek, 2021). Jest to pierwsza część tomu

siódmego *Prasa prowincjonalna* zatytułowana *Wielkie Księstwo Litewskie*. Publikacja prezentuje ogłoszenia reklamowe ówczesnego piśmiennictwa i inne różnorodne informacje mające związek z rynkiem książki i prasy polskiej, zamieszczone w czterech litewskich gazetach: „Kurierze Litewskim” Franciszka Paprockiego i jego trzech dodatkach (1760-1763), „Gazetach Wileńskich” (1764-1792), „Gazecie Grodzieńskiej” (1778-1780) oraz „Kurierze Litewskim” Tadeusz Włodka (1796-1800). Poszczególne pozycje (rekordy) zawierają hasło oznaczające tytuł i numerację czasopisma, tekst ogłoszenia prasowego, komentarz identyfikacyjno-bibliograficzny obejmujący odsyłacze, opis bibliograficzny anonsowanych wydawnictw, adnotacje bibliograficzne, przypisy i uwagi.

Biblioteka Narodowa zaprezentowała po raz kolejny fragment swoich cennych zbiorów dokumentów życia społecznego w publikacji *Żydowskie druki ulotne w Siedlcach, Chełmie, Białej Podlaskiej 1919-1931. Katalog*. (Łętocha & al., oprac., 2020). Zarazem jest to kolejny katalog żydowskich druków ulotnych ze zbiorów Biblioteki Narodowej. W tomie znalazło się 455 reprodukcji i towarzyszących im opisów afiszów i ulotek drukowanych w latach 1919-1931 w trzech miastach ówczesnego województwa lubelskiego: Siedlcach, Chełmie i Białej Podlaskiej. W publikacji prezentowane są afisze i ulotki ilustrujące bogate życie społeczne, polityczne i kulturalne społeczności żydowskiej, na przykład afisze zapraszające spotkania polityczne, rekrutacje w szkołach, referaty historyczne, przedstawienia teatralne, bale, wydarzenia sportowe. Afisze i ulotki dokumentują także utworzenie i działalność partii politycznych, towarzystw oświatowych i kulturalnych, organizacji charytatywnych, szpitali. Opracowanie ma charakter dwujęzyczny – obszerny wstęp i opisy publikowane są w języku polskim i angielskim a dopełniają je indeksy – organizacji, instytucji, stowarzyszeń i firm a także indeks drukarni, w których drukowano omawiane dokumenty.

KSIĄŻKI OMÓWIONE

- Firlej-Buzon, Aneta, red. (2020). *Big data w humanistyce i naukach społecznych*. Warszawa: Wydaw. Naukowe i Edukacyjne Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 198 s., il. Nauka, Dydaktyka, Praktyka; t. 197. ISBN 978-83-65741-56-1.
- Górski, Janusz (2020). *Dosłownie. Okładki polskich książek 1944-2019*. Kraków: Karakter; Fundacja Pracownia, 412 s., il. Sztuka Książki – Biblioteka pod Redakcją Janusza Górskiego. ISBN 978-83-953727-4-2.
- Hombek, Danuta (2021). *Książka polska w ogłoszeniach prasowych XVIII wieku. Źródła. T. 7 Prasa prowincjonalna Cz. 1 Wielkie Księstwo Litewskie*. Kraków: Universitas, 412 s. ISBN 978-83-242-3705-0.
- Ligarski, Sebastian; Łatka, Rafał, red. (2020). *Oficjalna prasa w PRL. Tom 1*. Warszawa; Szczecin: Instytut Pamięci Narodowej – Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, 343 s., il. Dziennikarze, Twórcy, Naukowcy. ISBN 978-83-8229-011-0.
- Łętocha, Barbara; Messer, Aleksander; Jabłońska, Izabela, oprac. (2020). *Żydowskie druki ulotne w Siedlcach, Chełmie, Białej Podlaskiej 1919-1931. Katalog*. Warszawa: Biblioteka Narodowa, 507 s., il. ISBN 978-83-7009-840-7.
- Mężyński, Andrzej (2020). *Józef Grycz (1890-1954). Organizator polskiego bibliotekarstwa*. Warszawa: Wydaw. Naukowe i Edukacyjne Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 473 s., il. Seria Historyczna; 6. ISBN 978-83-65741-55-4.

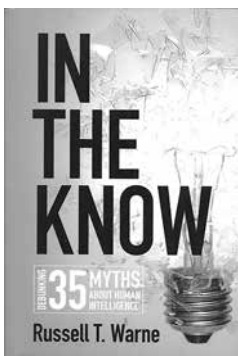
- Olczak-Kardas, Monika (2020). *Fachowe czasopisma dla bibliotekarzy w Polsce w XXI wieku. Biblioteki pedagogiczne*. Kielce: Wydaw. Uniwersytetu Jana Kochanowskiego, 300 s., il. ISBN 978-83-7133-892-2.
- Rudera, Piotr (2020). *Polskie czasopisma toruńskie okresu międzywojennego (1920–1939)*. Toruń: Wydaw. Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 418 s., il. ISBN 978-83-231-4464-9.
- Wojciechowska, Maja, red. (2021). *Mobilna biblioteka*. Warszawa: Wydaw. Naukowe i Edukacyjne Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 431 s., il. ISBN 978-83-65741-68-4.

Barbara Koryś

Tekst wpłynął do Redakcji 15 maja 2021 r.

Z LEKTUR ZAGRANICZNYCH

Wśród książek, które ostatnio udało mi się przeczytać, zdecydowanie wyróżniam roztrząsania profesora Russella Warne, psychologa z Utah Valley University. Który upatruje w inteligencji, połączonej z wiedzą, źródeł myślenia kreatywnego, a zarazem (bo to jest możliwe) następstw tego myślenia dla procesów komunikacji. Które pozostają w rejestrze istotnych narzędzi bibliotecznych i ważnych dla życia w ogóle. W sumie więc razem współtworzą to, co jest wiedzą.

O INTELIGENCJI [*****]

Russell T. Warne: *In the Know. Debunking 35 Myths about Human Intelligence*. Cambridge: Cambridge University Press, 2020, 418 s. ISBN 978-1-108-71781-6.

Warne skupia się na inteligencji jako głównym składniku zdolności poznawczych. Inteligencja wśród istot żywych najlepiej rozwinięta jest u ludzi i nie do końca wiadomo, dlaczego tak jest. Być może za sprawą zdolności werbalnych, a w konsekwencji później również umiejętności pisanania oraz czytania – narzędzi także bibliotecznych, jednak ostatnio silnie deprecjonowanych, co powinno niepokoić.

Zwłaszcza, że żadne przedmiotowe rozpoznanie nie dojrzało do końca. A nawet nie istnieje spójna, jedna i wspólna definicja inteligencji oraz jej elementów składowych. Mówi się ogólnikowo, że to umiejętność rozwiązywania problemów, albo mentalna zdolność przewidywania przyszłości. Generalnie więc zapewne jest to opanowana sztuka tworzenia sensów, lecz jak wobec tego scharakteryzować wiedzę? A poza tym to przecież także przysposobienie do myślenia

abstrakcyjnego, więc swego rodzaju odrębność inteligencji ogólnej, teoretycznej, od inteligencji praktycznej.

No i właśnie: Warne sygnalizuje możliwość, że istnieją dwie odrębne kategorie inteligencji, a więc dwa osobne systemy myślenia. Funkcjonujący szybko, lecz płytko – np. w odbiorze przekazów cyfrowych albo wizualnych – oraz pogłębiony, ale opóźniony, poniekąd *leniwy*: np. w czytaniu. Dla praktyki bibliotecznej to jest hipoteza fundamentalna, ale Warne – i nie tylko on – wypowiada się o niej sceptycznie. W swoim czasie (2002 r.) taką sugestią lansował¹ Daniel Kahneman, laureat Nagrody Nobla z 2002 r. Rzecz w tym jednak, że nie z psychologii, lecz z ekonomii. Jakkolwiek więc jego sugestie bardzo wsparłyby biblioteczne koncepcje oraz praktyki, potwierdzenia w tej książce jednak nie ma. Tak dalece, że wśród nieprawdopodobnie obfitej bibliografii przedmiotu nie ma żadnej publikacji Kahnemana.

Jest natomiast coś innego. Otóż jeszcze w 1904 r. Charles Spearman zasugerował, że istnieje w umyśle czynnik *g*, coś jak regulator główny procesów, odpowiedzialny za wykonywanie zadań. To miałyby być inteligencja właściwa, generalna, powiązana z innymi czynnikami mentalnymi, stwarzająca również szanse do przewidywania wydarzeń, na ile są do osiągnięcia. Później zaś Broca i Wernicke odkryli, że istnieje w mózgu autonomiczne centrum językowe. No i tak, krok po kroku, dokonana się konstrukcja wizerunku struktury oraz pracy umysłu, co utożsamiono z inteligencją.

Warne sygnalizuje, co udało się na ten temat ustalić przez następnych 100 lat, a czego nadal nie wiadomo. No więc prawdopodobnie znaczna jest siła genów, dziedziczenia, lecz wpływy celowe też swoje znaczenie mają. Złożone otoczenie bezpośrednio, ale też oddziaływanie elektroniki, podobno wymuszają intensywniejsze myślenie. Ale akurat co do tego znawcy są sceptyczni. Ponieważ programy rozwijające (podobno) inteligencję mają odniesienia do pamięci roboczej, ale nie ma tam konkretnych dyrektyw, jak należałoby cokolwiek robić. Jest jeszcze dopowiedź, że osoby z dobrym samopoczuciem sygnalizują wyższą inteligencję, jednak i to nie jest żaden pewnik ani racjonalna opinia.

Przez identyczne oddziaływanie na wszystkich nie da się ich zrównać w inteligencji, ani uzyskać takiego samego wskaźnika IQ. Za dużo bowiem czynników oddziałuje w różnych kierunkach. Autor przywołuje przykład – ale przesadza! – powojennej odbudowy Warszawy, gdzie wymieszana pod każdym względem społeczność poddano takim samym impresjom i wmontowano w *fotograficznie* identyczne budownictwo. Lecz przecież nie wszyscy stali się tacy sami.

Ludzie różnią się aktywnością psychomotoryczną, kreatywnością myślenia bądź zdolnościami artystycznymi. Jeżeli do dziesiątego roku życia nie ujawnią jakichkolwiek indywidualnych talentów, to później na kreowanie własnej odrębności może być z późno.

Tak samo jest w uczeniu się. Występują różnice genealogiczne, osobowe, motywacyjne oraz dyktowane właśnie przez odmienności intelektualne. Ludzie różnią się także poznawczo. To są odrębności – mówiąc najogólniej – w inteligencji, które z kolei różnicują efekty w kształceniu. Największe różnice występują w umiejętności czytania. A co na to biblioteki?

¹ D. Kahneman: *Thinking, Fast and Slow*. New York: Farrar, Straus and Giroux, 2011.

Czy różnice edukacyjne można regulować? Warne uważa, że w niewielkim stopniu, ale z takiej opinii nie wynika nic. Rzecz w tym, że wszędzie na świecie programy kształcenia są dla wszystkich niemal identyczne. Na różnicowanie nie zgadza się prawie nikt, uważając że to dyskryminacja. Czasem można mówić o różnicach w wykonawstwie – wykładowcy i nauczyciele są wszak rozmaici – ale również rzadkich i podbudowanych emocjonalnie i realizowanych indywidualnie, np. w trybie korepetycji. Ale to nie są rozwiązania systemowe.

Problem główny polega zaś na tym, że inteligencja różnicuje życie, nie tylko zresztą w sensie pozytywnym. Osoby z wysokim IQ także niekorzystnym wpływom podlegają silniej. Chociaż oczywiście generalnie lepiej radzą sobie w pracy, w szkole i w ogóle w życiu. Są czynności wysokostandardowe – ale też wysoko płatne – wymagające wysokiej inteligencji. No i temu właśnie przygląda się Warne oraz inni psychologowie i nie-psychologowie, bo każdy chciałby żyć i zarabiać lepiej.

Zmierzając do sedna: czy faktycznie można wpływać na inteligencję oraz czy biblioteki mogą mieć w tym jakikolwiek udział? Obawiam się, że konkretnej odpowiedzi nie ma. Ale to też jest jakaś odpowiedź.

Warne uważa, że zróżnicowanie inteligencji może być wywołane przez czynniki naturalne – w zasadzie demograficzne i w stopniu śladowym. Konkretnie odwołuje się do uwarunkowań rasowo-etnicznych oraz do płci. Te pierwsze akurat w Polsce są właściwie niedostrzegalne. Natomiast w skali światowej podobno najwyższym wskaźnikiem IQ charakteryzują się osoby z Azji Wschodniej, a potem z Europy, najniższym zaś – z Afryki. W Europie najniższy wskaźnik IQ podobno cechuje Hiszpanów. Ale z tego nie wynika absolutnie nic.

Silniej dostrzegalne są różnice według płci. Autor podkreśla przewagę kobiet w szybkości reakcji, w funkcjonowaniu werbalnym, oraz w czytaniu – ale nie wiem, czy w stopniu dla bibliotekarstwa znaczącym. Kobiety są też zwykle zainteresowane bogatszym rejestrem problemów oraz chętniej współpracują. Z kolei mężczyźni przeważają w nastawieniach wizualno-przestrzennych, chętniej mają się przedsięwzięć matematycznych (zmatematyzowanych) i są bardziej skłonni do rywalizacji. Jednak wszystkie te różnice są w istocie znikome i nawet jeżeli mają na poziom inteligencji jakikolwiek wpływ, to Warne nie kreuje złudzeń: nikły lub mniejszy niż nikły.

Tak jak i przedsięwzięcia celowo zmierzające do kształtowania czynnika „g”. Co byłoby pożądane, no bo w końcu osiągnięcia życiowe mają związek z inteligencją. Poprzez dobre wybory – jeżeli zna się własne/cudze ograniczenia oraz możliwości, za sprawą stosownego przygotowania dałoby się osiągnąć możliwie pożądany stopień inteligencji, a zatem i dobry standard życia. W rzeczywistości bowiem jest tak, że jedni potrafią zrozumieć to, a inni tamto i wobec tego trzeba natrafić na swoje tamto. Lecz Warne uważa, że to jest zamiar trudny i udaje się mało komu. A czy mogą w tym pomóc biblioteki? Takiej odpowiedzi nie ma. Ewentualnie w ogólnych ramach, w jakich ma miejsce podnoszenie wartości czynnika g, wskaźnika IQ, oraz poprawa inteligencji ogólnej. Ale co to znaczy? Warne jest ostrożny: sygnalizuje tylko, że taka możliwość istnieje. Dobrze, że przynajmniej tyle.

Ludzie różnią się inteligencją, za czym kryje się wysoka lub niewysoka sprawność czynnika g. Z tego wynika z kolei taka lub inna kreatywność: oryginalność,

zdolność tworzenia rozmaitych i nowych pomysłów w różnych zakresach. Ale wciąż nie wiadomo w pełni, jak poprawiać ten czynnik *g* i ulepszać wskaźnik IQ. Jasne jest tylko, że ludzie różnią się od siebie stanem inteligencji. A całe postępowanie edukacyjne oraz intelektualizujące jest takie, jakbyśmy pod każdym względem intelektualnym byli jednakowi.

CO DALEJ [***]

Technology, Change and the Academic Library. Case Studies, Trends and Reflections. Ed. Jeremy Atkinson. Kidlington: Chandos Publishing, 2020, 215 s. ISBN 978-0-12-822807-4.

Taki może być również mniej lub bardziej fragmentaryczny rzut oka na akademicką publiczność biblioteczną, przez pryzmat tego, co robi oraz czego oczekuje w bibliotekach uczelnianych. I co akurat podlega zasadniczym zmianom. No i właśnie do tych zmian odnosi się – chwilami ciekawie, a niekiedy mniej – Jeremy Atkinson w sygnalizowanym tu tomie zbiorowym. On sam popracował w rozmaitych angielskich bibliotekach uniwersyteckich, a ostatnio utknął na uniwersytecie w Cardiff. W tym zbiorze zamieścił trzy publikacje własne, w tym inauguracyjną oraz finalną, a także przedstawił jeszcze dziesięć wypowiedzi indywidualnych lub wieloautorskich – z Anglii, Australii, Irlandii oraz Walii. Przeszrenny przegląd opinii jest zatem rozległy.

Przedmiotowy natomiast już w znacznie mniejszej skali. Mimo że pisze się tam o bogatym rejestrze zmian, które występują teraz w bibliotekarstwie akademickim, oraz o licznych tego przyczynach. Atkinson sugeruje, że z jednej strony takie są właśnie oczekiwania użytkowników bibliotek akademickich oraz że ma miejsce redukcja zainteresowania bibliotekami w sensie instytucji. Z drugiej zaś – tak napisał – rośnie nastawienie na samodzielność w korzystaniu z bibliotek i na ograniczenie bibliotecznego mediacji. Skąd taka opinia – diabli widzą.

Do tego jeszcze dorzucił Atkinson wzmożone podobno nastawienie (znowu: gdzie dowody?) na otwarty dostęp i na nowe technologie komunikacyjne. Nie wykluczam poglądów, ale wolałbym żeby jakieś postępowanie dowodowe było. A tu nic! W jego przeświadczeniu swoje znaczenie miały też zmienione formy pracy uczelni oraz redukcje finansowania bibliotek akademickich ze strony szkół wyższych. A ostatnio – dodatkowo: inwazja koronawirusa.

O autorską współpracę poprosił Atkinson wielu czynnych bibliotekarzy akademickich. Z Anglii, Australii, Walii oraz Irlandii. Wyszło tego razem dziesięć indywidualnych i zbiorowych tekstów. Wszystkim kreatorom zasugerował zaś jednolity, trójfazowy schemat wypowiedzi – co miało swój sens – mianowicie de-skrypcję: co jest grane, analizę: no to co, oraz syntezę: zatem co.

Drugi z tekstów własnych Atkinsona, zamieszczony w środku tomu, zawiera rozwinięcie sugestii wstępnych. No więc jest tam opinia, że technologia ma być wsparciem praktyki, a nie dyktatorką – i w takim kontekście bibliotekarze powinni skłaniać się ku zarządzaniu zasobami oraz do propagowania treści, nie ulegając naciskom mechanizacji; jakkolwiek umiejętności obsługi urządzeń są

bezwzględnie konieczne. Jednak równie ważne, lub może ważniejsze, jest nastawienie na otwartą współpracę z innymi oraz na wymianę opinii.

Natomiast digitalizacja komunikacji faktycznie ma miejsce i nie wszyscy sobie z nią radzą. Wobec tego nieodzowne jest cyfrowe przysposobienie, a szerzej: wprowadzenie mieszane, hybrydowe, realizowane (jeżeli się da) z udziałem bibliotek. Ponadto Atkinson lansuje koncepcję korzystania na całych kampusach – więc nie tylko w akademickich bibliotekach – z własnych, indywidualnych, mobilnych urządzeń użytkowników. Co tu i ówdzie już zaczyna być wprowadzane pod kryptonimem BYOD = *Bring Your Own Device*. Są liczne opinie, że to jest rozwiązanie wysoce przyjazne.

Natomiast konkluzje tegoż autora, zapisane w rozdziale finalnym, potraktowałbym z dużą rezerwą. Píše bowiem oto o poszerzeniu obszaru bibliotecznej oferty oraz o wzroście autorytetu bibliotek, podczas gdy w rzeczywistości obserwuje się akurat coś wyraźnie przeciwnego. Sugestią na czasie jest niby też zalecenia kontynuowania technologizacji bibliotek, ale to powoduje dramatyczny wzrost kosztów utrzymania, od czego uczelnie próbują wyłgać się wszędzie na wszelkie możliwe sposoby. Tak więc trudno to wszystko pozbierać razem do kupy.

Oraz na to wszystko nakłada się jeszcze zawołanie, żeby w bibliotekarstwie akademickim zaczęło dominować nastawienie na usługi (tu zaś potrzebna technicyzacja!), a nie na zasoby. To nieporozumienie, także dlatego, że nie się oddzielić jednego od drugiego. Jakkolwiek oczywiście korzystanie to sama istota bibliotekarstwa.

A z tym najlepiej radzą sobie użytkownicy odpowiednio przygotowani. Innych – jak sygnalizują bibliotekarze z uniwersytetu w Portsmouth – trzeba wspierać nawet w detalach.

Ale jest już system sygnalizacyjny, oparty na regułach GPS, który po zamontowaniu wskazuje gdzie co jest na półkach; teraz jest już powiązany z katalogiem. A na początku wskazywano wyłącznie zakresy przedmiotowe i tylko kolorami. Dzisiaj to wygląda na nieomal pełnoprawny system automatyczny, z postępującą weryfikacją w bibliotece uniwersytetu w irlandzkim Limerick. Warto jeszcze dopowiedzieć, że ma miejsce wprowadzanie również innych, nowych technologii wyszukiwawczych, jak choćby w uniwersyteckiej bibliotece w Sheffield, gdzie wobec tego zastosowano możliwość całodobowej obsługi użytkowników. Jakkolwiek osobiście powstrzymam się od euforii, powiązanej z szansą korzystania z usług biblioteki o godz. 23.47. Natomiast podobno w tymże Sheffield nie doceniono oporów personelu bibliotecznego w stosunku do implementowanych innowacji. Bo na dobrą sprawę, o tej 23.47 ktoś jednak w bibliotece musi być. Niechęć wygląda więc na uzasadnioną i zapewne nie tylko tam.

Według sygnałów z uniwersyteckiej biblioteki w Adelaide (Australia), publiczność preferuje obecnie zasoby digitalne – każda biblioteka ma na ten temat własną opinię – co ułatwia przeszukiwanie oferty. Ale hasło, jakoby swoboda wyboru była obecnie rozleglejsza, wydaje mi się bezzasadne. Tamtejsi bibliotekarze twierdzą, że teraz sprawność a nie stabilność wyznacza podstawę funkcjonowania biblioteki. To wygląda na jakiś mit.

Jest też doniesienie z Cardiff o stworzeniu systemowej współpracy 88 bibliotek akademickich. Fuzja jest zatem pokaźna, lecz zreferowano to mało klarownie.

Trudno nawet określić granice – zapewne ogólnowalijskie, bowiem samo miasto nie jest na tyle duże, żeby było tam aż tyle uczelnianych bibliotek. W doniesieniu podkreśla się możliwość korzystania przez użytkowników z własnych urządzeń mobilnych, co miało podobno poprawić obieg periodyków o 10%, a książek nawet o 50%. Natomiast w sumie sygnalizuje się wyraźną redukcję obiegu książek drukowanych.

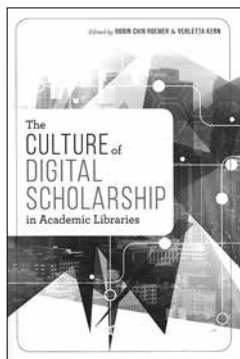
Oraz jest w tym tomie sygnał funkcjonowania biblioteki uniwersyteckiej w Leeds. W którym podkreśla się użyteczność przestrzeni, nastawionych na uczenie się na miejscu, a także potrzebę oddzielenia katalogu książek drukowanych od katalogu e-książek. Tamtejsi bibliotekarze chwalać sobie ponadto przedmiotowe statystyki korzystania z zasobów, bo to kierkuje dalsze nabytki. Lecz akurat co do tego mam odczucia mieszane.

Z kręgu rozwiązań systemowych pochodzi doniesienie z uniwersyteckiej biblioteki w australijskim Perth, która w trybie całkowitej cyfryzacji powiązała gromadzenie, opracowanie oraz udostępnianie. System nazywa się Leganto i oprócz zadań ogólnych (jak sygnalizowałem) zajmuje się również weryfikacją cytowań. Autorzy nie zdradzają jednak szczegółów, jak to wszystko funkcjonuje w całości.

Ta sama biblioteka (oraz dwie inne) donosi ponadto, jak udały się organizowane dla studentów szkolenia kursowe. A wygląda na to, że to teraz jest taki nowy trend biblioteczny.

W Perth dostrzeżono sporo pomyłek w użytkowniczych postępowaniach i wobec tego zaproponowano kursy, wdrażające do wyszukiwania materiałów naukowych, a także – adaptujące do edukacyjnej i naukowej pracy w zespołach. Do bibliotecznej digitalizacji miały podobno przysposabiać też kursy w uniwersyteckiej bibliotece w York. Przez organizatorów ocenione wysoko, ale potem okazało się, że pozbawione szans na realizację powtórna. No więc? Oraz jest jeszcze sygnał kursu z biblioteki uniwersyteckiej w Newcastle (Australia), jak przekształcać obiekty fizyczne w digitalne, ale to już jest umiejętność wyższego stopnia oraz wymaga aparatury.

Z całego zatem rejestru innowacji bibliotecznych, najbardziej zachęcająco wyglądają wzbogacone lub zmienione oferty usługowe. Lecz trudno powiedzieć, żeby w pełni zweryfikowane i satysfakcjonujące. Aprobata samych autorów wypowiedzi wydaje się tu i ówdzie trochę naciągana.

DIGITALNY OBYWATEL [***]

The Culture of Digital Scholarship in Academic Libraries. Ed. Robin Chin Roemer, Verletta Kern. Chicago: ALA Editions, 2019, 240 s. ISBN 978-0-8389-1897-5.

O ile ten poprzedni anglo-australijski tom skupiał się głównie na zdigitalizowanych usługach bibliotecznych, a w mniejszym stopniu także na bibliotecznych do nich przysposobieniu (kursy), to z kolei opracowanie amerykańskie – też wieloautorskie (12 tekstów), ale z biblioteki jednego uniwersytetu, mianowicie w Waszyngtonie – traktuje o wielu różnych aspektach zmieniającego się teraz funkcjo-

nowania akademickich bibliotek. Nie mam pewności, czy to dobrze, podejście bowiem jest powierzchowne. Ale tak postanowili redaktorzy całości.

Szefowa tego przedsięwzięcia, R. Roemer, zaczęła od brutalnej oczywistości. Że mianowicie czasy są takie, iż biblioteki muszą dostosować się do digitalizacji komunikacji oraz nauki. Bez tego wypadnie pakować manatki. Nie żeby należało piśmiennictwo drukowane kompletnie zesłać już (to kiedy?) na makulaturę, ale nie utrzyma bibliotekarstwa, jeżeli pozostanie tam jako jedyne. Co zresztą stwierdzam z ogromnym smutkiem.

Od strony udziału w komunikacji: ćwierć wieku temu John Katz wprowadził pojęcie digitalnego obywatela. To ktoś, kto opanował cyfrowe formuły nadawania oraz odbioru. W znacznym stopniu to są już dzisiaj wszyscy studenci, zwłaszcza młodszych roczników. Jeżeli więc mieliby korzystać z ofert bibliotecznych, to głównie w tym właśnie trybie. A sami z kolei mogą zgłaszać się do sieci przez biblioteki, jako autorzy blogów, ofert dyskusyjnych, propozycji refleksyjnych, oraz innych materiałów. Ma miejsce – a w każdym razie może mieć – sieciowe spotkanie tych właśnie studentów oraz pracowników nauki. Zaś pośredniczący udział bibliotekarzy może dotyczyć rozmaitych treści; także tych, na których się nie znają. No bo mają jedynie umożliwić lub ułatwić pośrednictwo.

Nie twierdzę, że brzmi to najlepiej, ale to nie jest moje sformułowanie. Roemer ob staje przy pośrednictwie ogólnym. Tymczasem ja upierałbym się, że nieznanomość treści – zwłaszcza w formule cyfrowej – poważnie komplikuje pośredniczenie. Ale oczywiście kto napisał/powiedział, że musi być łatwo?

Nowe nośniki oraz nowe zakresy tematyczne musiały zmienić reguły gromadzenia zasobów – jeżeli jeszcze jakieś gromadzenie istnieje. W obecnych okolicznościach w zasadzie możliwie wszystko/dużo powinno być dla możliwie wszystkich/wielu. Jakkolwiek nie wszędzie rzeczywiście jednakowo wszystkim wszystko wolno.

O zakresach oraz o długotrwałości gromadzenia, w odniesieniu do materiałów tradycyjnych i nowych, rozstrzyga aktywność biblioteki, w konsultacjach ze znawcami. W wersji biblioteki waszyngtońskiej zachodzi też powinność publikowania online materiałów uniwersytetu macierzystego – na podobieństwo uczelnianego wydawnictwa. Ale wszystkie te reguły zostały wyłożone wyjątkowo mętnie.

Dość długi i stosunkowo ciekawy wywód dotyczy w tym tomie zjawiska danych oraz ich promocji. Czym są dane, jak konsultować gospodarowanie danymi z kadrą specjalistów jak ewentualnie brać udział w badaniach, oraz jak szykować stosowne usługi. W tekście jest jednoznaczna i stanowcza zachęta do bibliotecznej promocji danych, bo inaczej nikt o bibliotece nie zechce pamiętać. No i trzeba to robić na różnych platformach, chociaż najskuteczniejsze są relacje osobiste, *na żywo*. Także ewentualnie w zespołach, generowanych przez biblioteki.

Biblioteka uniwersytetu waszyngtońskiego chwali się poza tym, że posiada wyodrębnione, ogólnouniwersyteckie centrum medialne, a tam – materiały muzyczne, filmy, wideo, oraz gry. W sumie ma miejsce kombinacja zasobów analogowych oraz digitalnych. Ale zreferowane jest to nieprawdopodobnie drętwo.

Pojawiają się pytania o formy bibliotecznego wsparcia uczelni przez bibliotekę. Otóż objaśnienia są enigmatyczne. Podobno 40% studentów oraz pracowników nauki wykorzystuje biblioteczne zasoby cyfrowe, ale wielu (!) z nich

sygnalizuje trudności w tym zakresie i nie wiadomo jakie. W każdym razie postanowiono przystąpić w bibliotece do digitalnego przysposobienia w postaci specjalistycznych kursów, z czego ostatecznie utworzono w wymiarze ogólnym *School of Computer Science*. To z kolei miało, podobno, ograniczyć studencką i naukową kooperację interdyscyplinarną, ale autorka tej relacji nie wyjaśnia na czym to polega, ani jak do takiej konkluzji doszła.

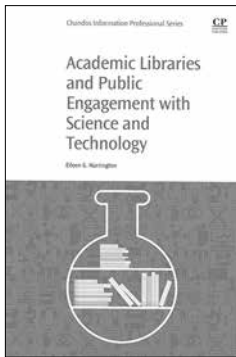
Jest też odrębna charakterystyka oferty wspierającej, opartej na skonkretyzowanym doradztwie weryfikacyjnym, czy do przygotowanej publikacji zostały dobrane właściwe dla tematu dane. A także: czy można ich używać w otwartym obiegu, bo jednak jakieś restrykcje licencyjne istnieją. I to biblioteki powinny o nich wiedzieć. W tym zakresie także pojawiają się propozycje ćwiczeń, kursów, albo innych form przygotowań zbiorowych (to jest teraz jakaś mania), ale wątpliwości jest o wiele więcej, aniżeli pewników.

Z kolei kreatorka całego tomu, Robin Roemer, eksponuje pozytywne ze wskaźnika Impact Factor – z taką samą emfazą, jak to ma miejsce u nas. To ma być określenie siły prestiżu rozmaitych czasopism naukowych, którym te wskaźniki przypisano, tyle że teraz ma to miejsce w kontekście sieciowym. No i różnice wobec dawnych parametrów bibliometrycznych są zdecydowane. Ale dopowiedzmy, że wszystko to akurat nie różni się od tego, co ma miejsce u nas. My również preferujemy Science Citation Index oraz Web of Science. No i wszystko to razem, tak czy inaczej, radykalnie ułatwia cytowania.

Jest w tym tomie także sygnał funkcjonowania na uniwersytecie waszyngtońskim specjalnego ośrodka digitalnego pod nazwą *Story Center*, gdzie instaluje się fabularne opowieści cyfrowe, również wideo. Wejście kreatywne oraz odbiorcze jest dla każdego. Intencją stanowi – podobno – ułatwienie adaptacji do digitalnych form komunikacji. Czy ja wiem...? Ale ja jestem starej daty.

Jeden z ważniejszych (choć fatalnie napisany) tekstów charakteryzuje współpracę uniwersyteckich oraz publicznych bibliotek w Waszyngtonie z miastem jako takim, w całkowicie otwartym dostępie. Ma to być wsparcie dla miasta oraz dla regionu tym, co w bibliotekach jest i może być postrzegane jako użyteczne. To są zwłaszcza niektóre opracowania specjalistów, a także wypracowania studenckie, powiązane z problematyką lokalną. Mogłoby to owocować postrzeganiem bibliotek jako użytecznych, a także zespoleniem bibliotecznych wysiłków. Jednak zaangażowany w ten projekt personel jest zbyt śladowy, żeby dało się osiągnąć jakiegokolwiek znaczące rezultaty. W kręgu finalnych konkluzji tej książki pozostaje sugestia wsparcia cyfrowej edukacji, do czego biblioteki nadają się najbardziej, ciągle jeszcze za sprawą zasobów – oraz są miejscem stosownym. Teraz dodatkowo za sprawą wykorzystywania sieci – bo z łatwym dostępem do sieciowych opinii oraz z możliwością elektronicznej edukacji: kursów i ćwiczeń. Jest też sugestia, żeby w tym trybie wspierać pracowników nauki, na ile to możliwe, a wobec całej publiczności proponować oferty interdyscyplinarne. Byle tylko byli chętni do udziału.

Tymczasem muszę przyznać, że pomimo zróżnicowania ofert brzmi to wszystko drętwo. Mamy zatem kłopot. Albo rozwiniemy jakieś rzeczywiście świeże i racjonalne propozycje biblioteczne, albo dla egzystencji bibliotek zabraknie uzasadnienia. W tym tomie ono jest enigmatyczne, ale w innych też. Digitalny obywatel nie jest w pełni obecny.

PODWALINY WIEDZY NAUKOWEJ [**]

Eileen G. Harrington: *Academic Libraries and Public Engagement With Science and Technology*. Kidlington: Chandos Publishing, 2019, 204 s. ISBN 978-0-08-102124-8.

W tych okolicznościach, nasze profesjonalne i naukowe roztrząsania nieuchronnie koncentrują się wokół fundamentalnego tematu dalszego trwania instytucji oraz zawodu. Uda się czy nie? Będziemy jak latarnicy, bednarze albo cyrulicy?

No i takie też jest piśmiennictwo zawodowe, naukowe, publicystyczne. Na jedno kopyto, w identycznie zainfekowanej tonacji. To nie są lektury, równie frapujące jak opowieści o Jamesie Bondzie, natomiast dotyczą tego, czym się Państwo zajmujecie. Dzisiaj, a miejmy nadzieję, że jutro też. Ja to tylko usiłuję pozbierać do kupy i wybiórczo zreferować, mając świadomość, że często grzęznę w nudzie.

Zresztą bywa jeszcze gorzej, kiedy poziom absolutnie żałosny odstaje od wszystkiego, co w ogóle można poziomem określić. Ale o tym w następnym omówieniu.

W tym tomie natomiast autorka przekonuje, że ludzie mają do nauki zaufanie, które mimo upływu czasu nie słabnie; oby miała rację. Na tym opiera się postęp, bo to zaufanie wpływa na przeświadczenia ideologiczne, egzystencjalne, oraz religijne. Przynajmniej tak ona to widzi. A Eileen Harrington to wicedyrektor kompleksu bibliotek uniwersyteckich Shady Grove w stanie Maryland i na doświadczeniach tego zespołu bibliotecznego opiera swoją koncepcję powinności bibliotek akademickich. W streszczeniu: wspierać naukę i upowszechniać, na ile się da. Slogan? Już o tym pisałem.

Potoczny sens tej wypowiedzi wyraża kryptonim STEM: science, technology, engineering, mathematic. Bardzo to jednostronne – uważam – a jako humanista powiem nawet, że kompletna bzdura, ale trudno kopać się z koniem. No bo postanowiono tutaj, że osoby jakoś do nauki przyfastrygowane, powinny coś wiedzieć i to *coś* taką właśnie ma strukturę. A gdzie indziej i w oczach innych autorów? Tym bardziej, że nawet w tym tekście napisano, że studenci są kiepsko odcytani – w ogóle, więc w różnych zakresach – i muszą przechodzić intensywne kursy wstępne, a to same studia mocno opóźnia. No to gdzie te podwaliny wiedzy naukowej oraz zaufanie do nauki?

Jako sygnał postępu naukowych zainteresowań autorka podaje, że psychologią w 73% są zainteresowane kobiety, a naukami o zdrowiu – w 42%. No i co z tego? Nawet nie wiadomo co to za odsetki. To bardzo kiepsko napisany tekst.

Natomiast jest prawdą, że w nauce ma obecnie miejsce odejście od przekazu jednokierunkowego w stronę dialogu oraz dyskusji, także jeśli można: z wykorzystaniem sieci. Wtedy biblioteki okazują się użyteczne, mogą bowiem zadbać o multidyscyplinarny charakter wymiany zdań i o zróżnicowany udział publiczności, zwłaszcza kiedy zaangażuje w te procesy również biblioteki publiczne.

Ale na to wszystko razem potrzeba znacznie więcej środków. Trzeba o nie intensywnie zabiegać, a także znać się na technologii, bo nie wszystko co jest do kupienia, musi być przydatne. Autorka przyznaje, że na środki techniczne prze-

rzuca się środki, pierwotnie przeznaczone na książki drukowane. Tego właśnie się obawiałem i przypuszczam, że to jest proceder powszechny.

W tekście pojawił się sygnał, że w promocji tego, co nowe (czyli?) można liczyć na pomoc studentów. Ale nie napisano: na jaką, ani jak realizowaną, więc to raczej lipa. Sloganiarstwo, zresztą jedno z wielu. Już bardziej wiarygodnie brzmi opowieść o relacjach ze szkołami – w trybie grupowego wprowadzania uczniów przez uczelniane biblioteki do pracy umysłowej.

Jest poza tym jeszcze wiele sloganów, które autorka serwuje bez skrępowania. Pisząc, że nauka opiera się na wiedzy już zgromadzonej, którą trzeba wzbogacać o nowe obserwacje, oraz decydować gdzie i jak jej używać. A zaś inny slogan sugeruje, że istnieje łączność pomiędzy treściami naukowymi oraz informacyjnymi, i trzeba je inspirować, pielęgnować, oraz postrzegać przez całe życie. No tak...

Harrington jest zdania, że biblioteki (tam, gdzie pracuje, jest ich kilka) mogą stać się sercem kampusów, oferując rozległe przestrzenie dla wszystkich. Ja podobną szansę upatruję dla dawnych hal targowych. Autorka, z nieznanых przyczyn, preferuje krótkoterminowe prelekcje. U nich funkcjonuje *Science Study Break* w realizacyjnych wymiarach sesji godzinnych. A uczestniczą (podobno) w tym zarówno studenci, jak i mieszkańcy. Autorka uważa, że to zwiększa zasięg, wzbogaca tematykę oferty, oraz intensyfikuje uwagę.

Ludzie zajmują się nauką, nawet jeśli nie są do niej przypisani. Zbierają dane, formułują pytania, kreują własne hipotezy. Z kolei często rozwiązania naukowe przydają się w środowisku własnym. A bywa i tak, że potoczne myślenie akurat wspiera naukę. Dlatego ma znaczenie, że w sieci pojawia się teraz grupa znawców-praktyków, którzy z czasem opanowują wiedzę, a w każdym razie są na nią nastawieni. Biblioteki mogą im pomóc w wyborze zakresu, w zebraniu danych, w pomiarze efektów rozpoznania, a także w doborze użytecznych czasopism oraz nawet w utworzeniu wyspecjalizowanego zespołu.

W świecie danych pisze się i mówi przede wszystkim o MEGADANYCH (Big Data). Te niewielkie także istnieją, ale nikną pośród nich, mimo że dla potrzeb indywidualnych też bywają użyteczne. Otóż biblioteki mogą je przejąć, przechować i dostarczyć do użytku. Czasami wystarczy je po prostu zlokalizować i w tym biblioteki też bywają pomocne. Nawet jeżeli są przejmowane z internetu, to potrzebna jest selekcja oraz – nierzadko – komentarz. Właśnie biblioteczny.

Dla skuteczniejszej promocji oraz efektywniejszego udostępniania zasobów, od 20 lat funkcjonuje system międzybiblioteczny, dzisiaj nazywany Open Access i biblioteki akademickie odgrywają w nim rolę fundamentalną. Formy są trzy. Open Content: różne treści w darmowym i swobodnym użytkowaniu. Open Process: procesy naukowe w prezentacji publicznej. Oraz Open Infrastructure: środowisko technologiczne dla badań i edukacji.

To nie jest całkowita nowość. Już raczej mocniejsze zaakcentowanie otwarcia nauki, naukowej współpracy oraz dzielenia się rezultatami naukowych dociekań. A natomiast sprzeciw wobec nadmiaru sekretności. Łatwiejsze powinno być wykorzystywanie wyników badań i biblioteki – szczególnie akademickie – mają temu sprzyjać.

W tamtejszym uniwersytecie przyjęto, że niektóre efekty naukowych refleksji trafiają do periodyków własnych, wydawanych hybrydowo, więc zarówno cyfrowo, w sieci, jak i w trybie drukowanym. A zaś edytorstwo jako całość jest tam

teraz powinnością bibliotek. Widać więc, że wszyscy miotają się teraz w rozmaite strony, szukając rozwiązań możliwie racjonalnych.

Intencja jest taka, żeby biblioteki pomagały w tworzeniu podwalin pod wiedzę naukową, z łatwym do niej, darmowym i możliwie powszechnym dostępem. Ta książka miała podpowiedzieć, jak to zrobić. Ale za dużo w niej chaosu, uproszczeń oraz opowieści niemal fabularnych.

Obydwa sygnalizowane tu tomy wieloautorskie są pod tym względem znacznie bardziej zdyscyplinowane i merytorycznie głębiej przemyślane. Natomiast wszystkie razem układają się w sygnał, że bibliotekarze intensywnie zastanawiają się, co i jak zrobić, żeby biblioteki nie wypadły całkowicie z kursu. Jednak przemyślenia nie są jednoznaczne. Może będą, jeżeli uda się stworzyć solidniejsze podwaliny pod otwartą wiedzę naukową?

O EDYTORSTWIE [*]

Skorinowskije cztienija – 2019: soremiennyje tendenciji razwitija izdatielskawo diela. Mińsk: Białoruskij gosudarstwiennyj technologiczeskij uniwersytet, 2019, 307 s. ISBN 978-985-530-803-5.

Corocznie Politechnika w Mińsku (Uniwersytet Techniczny) – przykładem rosyjskim – organizuje konferencję międzynarodową, powiązaną z bibliotekarstwem i twierdzi, że ma charakter naukowy. Później zaś wygłoszone referaty publikuje w postkonferencyjnym tomie. Niektóre z nich sygnalizowałem; wszystkie były wyjątkowo marne, ale ten ostatni bije wszelkie rekordy słabości. Jest poświęcony współczesnemu edytorstwu w wersji jak je widzi tamtejsza Katedra Edytorstwa. Jedyna taka na Białorusi – co podkreśla się w tym tomie wielokrotnie. Może i jedyna, ale moim zdaniem: o tę jedną jest chyba akurat za dużo.

Tom jest wieloautorski i tak jak tam jest w zwyczaju, w publikacji honoruje zarówno język białoruski, jak również rosyjski. W jaki sposób oni chcą tam dojść do pełnej suwerenności? Lecz na tym nie koniec. Dwa teksty są bowiem w języku polskim i nie zaszkodziłoby zapytać, kto je zrozumiał, oprócz mnie. A w wersji werbalnej? Ponadto zaś w tomie – na samej konferencji zapewne też – pięć wypowiedzi jest w języku... chińskim. Trudno taki pomysł wykonawczy określić inaczej aniżeli idiotyczny.

W tym kontekście jeszcze jedno dziadostwo, które tam jest irytuje nieco mniej. To zszycie. Tego tomu nie da się czytać bez rozparcelowania na czynniki pierwsze, więc na pojedyncze kartki. Pod firmą Katedry Edytorstwa? W sumie zatem to jest tak, jakby kreatorzy tego dziwactwa nigdy solidnej książki nie widzieli na własne oczy.

Ktoś mógłby zapytać: co nas to obchodzi? Wystarczy, że po sąsiedzku zauważyliśmy produkt poniżej standardów i już. Chcą Białorusini produkować pseudonaukowe dyrzymały, to w końcu mają takie prawo. Ale ten akurat tom częściowo kompromituje również nas. Jako bowiem współpatron i współkooperant tej inicjatywy występuje Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, zaś dr hab.

Katarzyna Krzak-Weiss, prof. UAM, była członkiem komitetu organizacyjnego, zatem musiała wiedzieć w co się pakuje. No bo jeśli nawet nie miała wpływu na rejestr autorów/prelegentów (to w większości studenci), to jednak insygnia uniwersytetu poznańskiego z całą pewnością należało usunąć, bo to wstyd. Tak jak i udział w takim przedsięwzięciu.

Spośród polskich uczestników wypowiedź prof. Hojdisa przedstawia się merytorycznie interesująco. Zwraca bowiem uwagę na rozmaite warianty aktualnej digitalizacji procesów przygotowawczych w druku oraz w edytorstwie, co umożliwiło przeniesienie znacznej części przaz tego etapu z hal wykonawczych do redakcji. Wyeliminowano tym samym liczne formy rzemieślnicze. Dzięki temu w tej chwili to jest w znacznej mierze jednolity już proces wykonawczy, częściowo nawet realizowany zdalnie. A w ujęciu ogólnym zdecydowanie szybszy.

W radykalnie mniejszym stopniu do zakresu tomu oraz konferencji przystaje retrospektywny tekst prof. Krzak-Weiss. Lansujący głównie dawną dewizę edytorską: żeby mianowicie wydawanie książek odbywało się bez pośpiechu. Dzisiaj to chyba zła dyrektywa.

Jest w tym tomie jeszcze jeden polski syndrom. Mianowicie w tekście finalnym autor – nie wiem jakiej narodowości, bo pisze po białorusku a jest przypisany do uczelni mińskiej – porównuje kreacyjne standardy książkowych okładek w Polsce i (po rozpadzie ZSRR) na Białorusi. Jest zdania, że polskie praktyki, wolne teraz od nakazów i zakazów, a dopuszczające na okładkach informacje o autorze oraz komentarze reklamowe, są dla promocji oraz dla obiegu książek o wiele pożyteczniejsze niż te, które przetrwały z czasów sowieckich. Jak właśnie na Białorusi, gdzie 2. i 3. strona okładki pozostaje pusta, zatem nie służy niczemu.

Są w tym tomie sygnały z funkcjonowania bieżącego edytorstwa prowincjonalnego. Oto w Grodnie wydaje się rocznie 118 książek i broszur, głównie autorów lokalnych, z tego 32% po białorusku. Czyli nadal dominuje w piśmiennictwie język rosyjski. Wydawca zapewnia opracowanie przededytorskie, usługi poligraficzne, a potem jeszcze reklamę.

Z kolei w Saratowie – to w Rosji i zupełnie inna skala wielkościowa – po zmianach funkcjonowało 90 wydawnictw. W pomieszeniu, bo państwowe, miejskie, uczelniane oraz prywatne, razem produkując rocznie ok. 7 mln egzemplarzy książek. Był nawet taki okres, że drukarnie tamtejsze nie przyjmowały zleceń, jeśli nakład miał być niższy aniżeli 3000 egz. Z czasem powołano tam regionalną izbę wydawniczą, ale w tekście nie wyjaśnia się po co, ani z jakim rezultatem.

Wyartykułowano opinię, że autonomiczną specjalnością wydawniczą jest edytorstwo naukowe i z tego powodu w trakcie studiów w Katedrze wymaga odmiennego przygotowania. W tekście jest sugestia, że do tej autonomicznej odrębności należy szczególna dbałość o logikę przekazu – co wydaje mi się twierdzeniem dziwnym, bo wszak musi obowiązywać zawsze – oraz silne powiązanie z praktyką, do osiągnięcia przez współpracę autora (autorów) z redaktorem (z redaktorami). No i tego, ogólnie biorąc, trzeba na studiach nauczyć.

Całkowicie zaskakujący natomiast jest tekst, traktujący o mechanicznej translacji. Inicjowanej pierwotnie z rosyjskiego na angielski jeszcze w 1946 i w 1956 r., ale wtedy dosłownej, a teraz już nie. Obecnie do przekładów online stosuje się analizy statystyczne, w ramach Google Translate. To zresztą nadal jest oddanie

jednej mowy naturalnej przez inną mowę naturalną, tyle że teraz z pomocą komputera. To jest wsparcie – ale jeszcze nie zastępstwo! – zawodowego tłumacza. No dobrze, ale co ten tekst tutaj robi? W równie gigantycznej odległości od głównej tematyki tomu oraz konferencji pozostają referaty na temat uniwersyteckiej edukacji w aktualnych okolicznościach digitalnych. Nie bez racji eksponujące zresztą potrzebę interaktywności, współpracy i aktywnego współuczestnictwa, więc także studenckiej (odbiorczej) refleksji. Uzupełnienie to e-learning, z wykorzystaniem internetu. Do zastosowania w dowolnym miejscu i czasie, na zasadzie autoedukacji ustawicznej (czy ktoś jeszcze pamięta takie hasło?), z dostosowaniem do zakresu osoby uczącej się. To zapewne prawda. Ale powtórzę: co to tu robi? Tym bardziej, że nie ma w tych wypowiedziach niczego, o czym wielokrotnie nie było już mowy wcześniej. Według tej reguły, to można jeszcze dopisać, że teraz ogrzewanie pomieszczeń wygląda inaczej niż w czasach, kiedy ja studiowałem.

W tych okolicznościach łatwiej zainteresować się doniesieniami o kształceniu w samej Katedrze, która ten tom i tę konferencję zainspirowała, przynajmniej w ujęciu merytorycznym. Jednym z głównych zakresów opisywanych jest ćwiczenie w redakcyjnym przygotowaniu edycji książki, a polega to na rozpracowaniu fragmentów tekstu z punktu widzenia logiki, a także na sporządzaniu rejestru błędów.

Ma też miejsce wprowadzanie studentów do współczesnych technik poligraficznych i to jest kształcenie głównie inżynierskie, z naciskiem na wiedzę matematyczną oraz fizyczną. Kierunek drugi eksponuje opracowanie informacji w trybie digitalnym. Na połączenie obu specjalności nie zgodziły się władze Wydziału. W obecnym wymiarze studia trwają 4,5 roku.

Jest opinia, że przedsięwzięcia poligraficzne wymagają stosunkowo dużej samodzielności. Żeby absolwentów do tego wdrożyć, zapewniono zajęcia praktyczne w kombinacji poligraficznej, powiązane ze wszystkimi fazami oraz okolicznościami procesu edytorskiego. I jest opinia (organizatorów), że to zdaje egzamin. Referenci twierdzą, że to efektywny sposób wdrażania przyszłych zawodowców do zróżnicowanych aspektów wykonawczych w poligrafii, a także – nierzadko – okazja do zaoferowania im stanowisk pracy. To akurat brzmi, w sumie, dosyć racjonalnie. Ale ani konferencja, ani tom, nie miały być detalicznym i banalnym opisem Katedralnej codzienności. Tymczasem poza tym niczego ciekawego i sensownego tam nie ma.

W Katedrze obroniono 342 rozprawy dyplomowe (dzisiaj już zapewne więcej), więc dużo. Wybrane zakresy tematyczne: koncepcje produkcji wydawniczej, edytorstwo książek, edytorstwo czasopism, reklama, materiały multimedialne. Opinie o jakości tych rozpraw nie są jednolite. Jest sygnał, że ich poziom był wysoki. Ale nie brak też narzekania na błędy merytoryczne, logiczne, oraz językowe. Więc zapewne jest i bywało rozmaicie.

Natomiast w tym tomie większość wystąpień nie reprezentuje jakości choćby godziwej. A jest ich bardzo dużo. Dlatego uważam ten produkt za nieporozumienie.

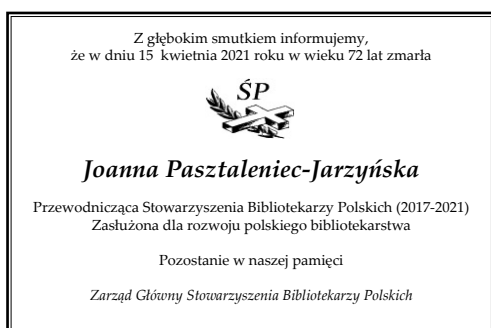
Nie wystarczy w jakimś kraju oraz w jakimś mieście powołać do życia jakieś przedsięwzięcie i nadać mu nazwę uniwersytetu albo politechniki. Trzeba jesz-

cze, żeby spełniało parametry uczelni, tak pod względem edukacyjnym jak i naukowym. Ja w tym tomie, ani *przez ten tom* tego nie widzę.

Ale poza wszystkim, nie ma żadnego powodu, żeby w podtrzymywaniu błędnych opinii na temat takich instancji-uczelni brały udział godziwe uniwersytety polskie. Niech to wszystko odbywa się bez nas.

Jacek Wojciechowski

Tekst wpłynął do Redakcji 16 lutego 2021 r.

POSIEDZENIE CZŁONKÓW ZARZĄDU GŁÓWNEGO SBP, 25 LUTEGO 2021 R.

Posiedzenie zostało zwołane przez Sekretarza Generalnego SBP oraz wiceprzewodniczących SBP w trybie nadzwyczajnym. Powodem była informacja o dłuższej nieobecności spowodowanej chorobą przewodniczącej SBP Joanny Pasztaleniec-Jarzyńskiej. Zarząd Główny SBP zebrał się w celu omówienia bieżącej sytuacji i zapewnienia ciągłości działalności Stowarzyszenia, poprzez powierzenie pełnienia obowiązków przewodniczącego jednemu ze swoich członków (zgodnie ze Statutem SBP, par. 40, ust. 1 p. 5). Podjęto uchwałę, na mocy której pełnienie obowiązków przewodniczącego SBP powierzono dr Barbarze Budyńskiej, Sekretarzowi Generalnemu SBP.

Posiedzenie członków Zarządu Głównego SBP, 9 kwietnia 2021 r.

1. W trakcie spotkania prowadzonego przez dr Barbarę Budyńską omówiono działalność Zarządu Głównego w okresie grudzień 2020 – marzec 2021:

- Zajęcie przez SBP II miejsca w plebiscycie Książka Roku 2020, organizowanym przez portal lubimyczytac.pl oraz serwis Allegro w kategorii Fundacja/Stowarzyszenie Roku

- Działalność edukacyjną – zorganizowano 16 szkoleń płatnych, w których wzięło w nich udział 235 uczestników, oraz dwa darmowe webinaria: Wartościowy Internet – przegląd zasobów – dla 100 osób, kolejne zatytułowane „RODO i pandemia są z nami i nie chcą odejść” odbędzie się 16 kwietnia. Zakończył się kurs „Opracowanie formalne zbiorów bibliotecznych”, rozpoczęto zapisy na kurs MARC 21 (z uwagi na duże zainteresowanie na wrzesień 2021 r. zapowiedziano kolejną edycję kursu). Część szkoleń z listy została objęta 50% rabatem w ramach nowego cyklu „Szkolenia na do widzenia”.
- Odbyły się dwa spotkania online z organizatorami Forum Młodych Bibliotekarzy. Biuro wspomogło organizatorów, pomagając w przygotowaniu pism z ofertą do sponsorów i wnosząc uwagi merytoryczne do programu.
- Podjęto wstępne przygotowania do konferencji w 2021 r.: z cyklu „Automatyzacja bibliotek” oraz seminarium na temat korzystania z usług bibliotecznych przez osoby z niepełnosprawnościami.
- Interwencje i opinie SBP: wystąpienie do przedstawicieli władz samorządowych oraz Kuratorium Oświaty w Łodzi, dotyczące zamiaru likwidacji 18 filii bibliotek pedagogicznych województwa łódzkiego; wystąpienie do MEiN w sprawie punktacji czasopisma ZIN; wystąpienie do MEiN i MKDNIŚ w sprawie szczyptów bibliotekarzy; uwagi SBP do NPRCz (w imieniu bibliotek publicznych, pedagogicznych i szkolnych); uwagi do projektu Rozporządzenia Ministra Edukacji i Nauki w sprawie programu „Rozwój czasopism naukowych”; opinia SBP w sprawie odwołania dyrektora Narodowego Instytutu Kultury i Dziedzictwa Wsi.
- Przeprowadzenie badania ankietowego członków SBP w okresie 14 lutego – 19 marca (poprzedzonego badaniem pilotażowym – 4-19 stycznia)

2. Realizacja planu działalności wydawniczej w roku 2021

Marta Lach, dyrektor Wydawnictwa Naukowego i Edukacyjnego SBP przekazała, iż czasopisma ukazują się terminowo. Uniwersytet Warszawski potwierdził utrzymanie dofinansowania czasopism naukowych. Odnotowano spadek nakładów czasopism branżowych. W planie na 2021 r. ujęto wydanie 14 tytułów książek, jednak plan ma charakter otwarty, cały czas przyjmowane są nowe propozycje. W sprzedaży ukazał się plakat Tygodnia Bibliotek 2021 w wersji drukowanej.

3. Sytuacja finansowa ZG SBP

Aldona Zawalkiewicz, dyrektor Biura ZG SBP, przedstawiła zestawienia przychodów i kosztów za 2020 r. w porównaniu z rokiem 2019. Ogółem przychody w 2020 r. wyniosły 1 314 967,72 zł (w 2019 r. – 1 492 805,20 zł), natomiast koszty w 2020 r. wyniosły 1 280 547,29 zł (w 2019 r. – 1 476 261,39 zł).

Szczegółowe dane zawarte zostały w sprawozdaniu finansowym za 2020 rok. Sprawozdanie powinno zostać podpisane przez wszystkich członków Zarządu, wykorzystany zostanie do tego Profil Zaufany. Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Finansów, Funduszy i Polityki Regionalnej z dn. 25 marca 2021 r. termin zatwierdzenia sprawozdania mija 30 czerwca 2021 r.

4. Sprawozdania z działalności ZG i struktur terenowych oraz sekcji, komisji i zespołów SBP za rok 2020

Zarząd Główny SBP przyjął:

- Sprawozdanie z działalności Zarządu Głównego SBP w 2020 r.
- Sprawozdanie z działalności ogniw terenowych w 2020 r.
- Sprawozdanie z działalności sekcji, komisji, zespołów w 2020 r.

5. Przygotowania do KZD 2021

- Stan prac nad Strategią SBP i programem działania na kolejne lata omówił Krzysztof Dąbkowski. Wymienił dokumenty, które posłużą za materiał pomocniczy do prac nad nową Strategią SBP: Strategia SBP na lata 2010-2021 (po nowelizacji w 2017 r.); Program działania SBP na lata 2017-2021; Wniosek KZD 2017; protokół ze spotkania z okręgami w 2019 r., gdzie dokonano podsumowania połowy kadencji, omówiono realizację programu działania i wniosków KZD, przedstawiono postulaty okręgów oraz założenia do nowej Strategii.
- Sylwia Błaszczyk przypomniała skład Komisji ds. Statutu SBP. Uchwałą nr 7/2020 ZG SBP z dn. 30 czerwca 2020 r. do Komisji powołano: Sylwię Błaszczyk (jako przewodniczącą), Andrzeja Jagodzińskiego, Bożenę Chlebicką-Abramowicz, Żanetę Kubic, Joannę Pasztaleniec-Jarzyńską. Gotowość do prac w Komisji zgłosili ponadto: Zbigniew Gruszka i Joanna Potęga. Komisja czeka na zgłaszanie propozycji zmian w Statucie

Posiedzenie członków Zarządu Głównego SBP, 29 kwietnia 2021 r.

Spotkanie rozpoczęło się od uczczenia minutą ciszy zmarłej w dniu 15 kwietnia br. Joanny Pasztaleniec-Jarzyńskiej, Przewodniczącej SBP.

Porządek obrad obejmował:

1. Podjęcie uchwały w sprawie powierzenia obowiązków przewodniczącej SBP do czasu zakończenia bieżącej kadencji władz SBP

Przyjęto Uchwałę ZG SBP nr 3/2021 w sprawie powierzenia dr Barbarze Budyńskiej pełnienia obowiązków przewodniczącej SBP do czasu zakończenia trwającej kadencji.

2. Przygotowania do KZD, dyskusja nad harmonogramem

Barbara Budyńska przypomniała dyskusję z ostatniego posiedzenia ZG SBP na temat Planu pracy ZG SBP na 2021 r. Ustalono, że Plan przyjęty w grudniu 2020 r. oraz Uchwała nr 12/2020 zmieniająca harmonogram przygotowań do KZD utrzymują swoją moc. Dokumenty będą aktualizowane na bieżąco, w miarę rozwoju sytuacji związanej z pandemią.

Na obecnym etapie przygotowań do KZD przesłane zostanie pismo do zarządów okręgów SBP, w którym poruszone będą następujące kwestie: przygotowania do wyborów w strukturach; konieczność rozpoczęcia prac nad sprawozdaniami z kadencji; wystąpienie do KOiW w sprawie nadania godności Członka Honorowego SBP; prowadzenie kampanii wyborczej, propozycje kandydatów do pełnienia funkcji w zarządach na poszczególnych szczeblach.

3. Przedstawienie wstępnych wyników badania ankietowego członków SBP

Wyniki badania ankietowego dotyczącego postrzegania SBP przez jego członków i ich opinii na temat Stowarzyszenia przedstawili członkowie Zespołu ds. Ankiety. Badanie realizowane było w dniach 15 lutego – 19 marca 2021 r. Celem badania było zebranie opinii członków na temat organizacji, do której należą, jej działalności a także pozyskanie wiedzy na temat aktywności członków i ich zaangażowania w prace na rzecz SBP. W badaniu wzięło udział 1321 osób. Respondenci odpowiadali na 27 pytań. 18 z nich było pytaniami badawczymi, a dzie więć to pytania z metryczki. Wśród uczestników dominująca grupa to kobiety w średnim wieku, ze średnim stażem członkostwa w SBP i długim stażem pracy w bibliotekach publicznych.

Joanna Potęga podsumowała odpowiedzi na pytanie, w jakim stopniu członkostwo SBP spełnia oczekiwania respondentów. Średnia ocena wśród kobiet wyniosła 3,25 (gdzie 5 oznacza zdecydowanie tak, a 1 – zdecydowanie nie), u mężczyzn – 2,82. Jeśli chodzi o strukturę wieku, wyższa średnia ocena wystąpiła u starszych ankietowanych (im niższy wiek, tym niższa średnia).

Krzysztof Dąbkowski podsumował ocenę wybranych aspektów funkcjonowania, z podziałem na Zarząd Główny i struktury. Pozytywnie zostały ocenione działania integracyjne i szkoleniowe (przy czym za pozytywne uznaje się odpowiedzi: bardzo dobrze, dobrze, dostatecznie). Jeśli chodzi o ocenę działań rzeczniczych oraz aktywności na rzecz młodych bibliotekarzy bardzo duża liczba ankietowanych udzieliła odpowiedzi „nie mam zdania”, co może świadczyć o nieskutecznym sposobie promocji działań podejmowanych przez SBP.

Kolejnym analizowanym aspektem było uczestnictwo respondentów w działaniach prowadzonych przez SBP. Wynika z niej, że ponad połowa badanych nie angażuje się w działania prowadzone przez Stowarzyszenie. Aldona Zawalkiewicz przedstawiła odpowiedzi na pytanie dotyczące wagi działań prowadzonych przez SBP w perspektywie najbliższych lat. Za najważniejsze ankietowani uznali: organizację konferencji i warsztatów; działania na rzecz bibliotekarstwa, informacji naukowej i rozwoju czytelnictwa; zwiększenie społecznego prestiżu zawodu bibliotekarza; upowszechnianie dobrych praktyk w dziedzinie bibliotekarstwa i informacji naukowej.

Barbara Budyńska omówiła odpowiedzi na pytanie otwarte dotyczące kierunków działań SBP, jakie należy podjąć lub wzmocnić. Wśród odpowiedzi widoczne były obawy dotyczące pełnienia funkcji w poszczególnych strukturach (przewodniczącego, skarbnika), zgłaszano nieprzychylność dyrektorów do działalności podległych pracowników w SBP. Pojawiły się również postulaty, m.in. dbania o wynagrodzenie bibliotekarzy.

Paweł Pioterek podsumował mocne i słabe strony Stowarzyszenia, które wymienili ankietowani. Wysokie wskazania miała działalność wydawnicza, projekt AFB, działalność szkoleniowa i promocyjna (w tym konkursy). Jako słabe strony najczęściej wymieniono: brak atrakcyjnej oferty dla młodych bibliotekarzy, brak działań przeciwko deregulacji zawodu, skostniałą strukturę organizacyjną, problemy w komunikacji pomiędzy strukturami, ceny szkoleń.

Kończąc ten punkt obrad, B. Budyńska poinformowała, że Zespół kontynuuje swoje prace. W najbliższym czasie przygotowany zostanie materiał roboczy podsumowujący wyniki z badań, które stanowiąc będą materiał dla Zespołu ds.

Strategii i programu działania. Przewiduje się też publikację artykułu przedstawiającego wyniki badań.

4. Projekt Analiza Funkcjonowania Bibliotek

Zakres prac w ramach projektu Analiza Funkcjonowania Biblioteka na 2021 rok omówiła Aldona Zawalkiewicz. Prace będą obejmowały:

- Aktualizację materiałów instruktażowych i przeprowadzenie badania efektywności oraz weryfikację danych.
- Przeprowadzenie webinarium dla bibliotek pedagogicznych i publicznych dotyczących organizacji badań efektywności w roku 2021.
- Analizę i opracowanie wyników badań (na podstawie danych za rok 2020).
- Przygotowanie i realizację otwartego webinarium dla bibliotek publicznych na temat wymiernych korzyści z prowadzenia badań efektywności (w tym przykładów dobrych praktyk).

Planowany termin: 16 czerwca, udział ok. 100 osób.

- Opracowanie ankiety badającej wykorzystanie danych i wskaźników.
- Za opracowanie ankiety odpowiada Jolanta Sobielga, członek zespołu ds. badania efektywności bibliotek.
- Organizację seminarium „Dane statystyczne, wskaźniki, standardy pracy bibliotek”

Planowany termin: 13 września.

- Opracowanie założeń metodologicznych i projektu narzędzia badawczego do badania społecznego wpływu bibliotek publicznych.
Został powołany Zespół ds. badania wpływu społecznego i ekonomicznego bibliotek publicznych. Efekty prac Zespołu zostaną zaprezentowane podczas seminarium we wrześniu br.
- Realizację szkolenia dla wojewódzkich administratorów merytorycznych.
- Aktualizację poradnika „Analiza danych statystycznych we wskaźnikach funkcjonalności w projekcie AFB.
- Aktualizację wykazu literatury na temat badania efektywności.

5. Zatwierdzenie protokołu Komisji Nagrody Naukowej SBP im. A. Łysakowskiego za 2020 rok

Protokół został zatwierdzony jednogłośnie. Szczegóły poniżej.

6. Sprawozdanie Skarbnika SBP

Bożena Chlebicka-Abramowicz przedstawiła sprawozdanie Skarbnika SBP za 2020 rok. Dokument został sporządzony na podstawie danych zawartych w sprawozdaniu finansowym przygotowanym przez głównego księgowego Biura ZG SBP. W 2020 r. zanotowano duże spadki przychodów, szczególnie w zakresie sprzedaży książek, czasopism, druków, reklamy, szkoleń czy dofinansowania czasopism.

Czasopisma i książki to dwa filary działalności SBP i one też generują największe przychody, jednak ciągle utrzymuje się wyraźna tendencja spadkowa.

Sprzedaż czasopism i książek oraz dotacje, dofinansowania i darowizny to najważniejsze źródła, które pozwalają finansować statutowe działania SBP. Dodatkowo przychody pochodzą z organizowanych konferencji i warsztatów. Z analizy

sytuacji finansowej ZG SBP za 2020 r. wynika, że dzięki dalszemu, rozważnemu gospodarowaniu finansami udało się zlikwidować wynik ujemny i uzyskać nieznaczący zysk. Trzeba jednak mieć na uwadze, że związane jest to w dużej mierze z ograniczeniem działalności w strukturach, spowodowanym pandemią. Struktury (okręgi i oddziały) prowadziły działalność w bardzo ograniczonym zakresie.

Nagroda Naukowa SBP im. Adama Łysakowskiego¹

Nagroda Naukowa SBP im. Adama Łysakowskiego jest przyznawana od roku 1983 przez Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich twórcom publikacji i prac badawczych (autorom i/lub redaktorom) o dużym znaczeniu dla rozwoju teorii i praktyki bibliotekarstwa i informacji naukowej.

Bibliotekarz Roku

Dnia 5 maja 2021 r. zakończyła się XI edycja Konkursu Bibliotekarz Roku 2020, w której wzięły udział wszystkie okręgi SBP. W I etapie członkowie 16 Kapituł Okręgowych wybrali Bibliotekarzy Roku 2020 poszczególnych województw, którzy przeszli do finału, natomiast w II etapie ustalili okręgowe rankingi finalistów (z pominięciem własnych reprezentantów). Zgodnie z postanowieniami Regulaminu Konkursu Komisja Odznaczeń i Wyróżnień wyliczyła, na podstawie w/w rankingów, zbiorczy ranking okręgów oraz ustaliła ranking finałowy.

Tytuł Bibliotekarza Roku 2020 zdobyła reprezentantka okręgu podkarpackiego SBP – Monika Machowicz, starszy kustosz, instruktor w Krośnieńskiej Bibliotece Publicznej,

II miejsce – Krzysztof Dąbkowski, dyrektor Miejskiej Biblioteki Publicznej w Olsztynie (okręg warmińsko-mazurski SBP),

III miejsce – Marcin Duda, kierownik Oddziału Dziecięco-Młodzieżowego Miejskiej Biblioteki Publicznej w Opolu (okręg opolski SBP).

Mistrz Promocji Czytelnictwa

Jury konkursu Mistrz Promocji Czytelnictwa 2020 pod przewodnictwem Bożeny Chlebickiej-Abramowicz przyznało nagrody i wyróżnienia za dokonania na rzecz upowszechnienia czytelnictwa w roku 2020 następującym bibliotekom:

I nagroda – Biblioteka Raczyńskich w Poznaniu,

II nagroda – Biblioteka Miejska im. Jana Kasprowicza w Inowrocławiu,

III nagroda – Biblioteka Szkolna Zespołu Szkolno-Przedszkolnego w Pliszczynie.

Wyróżnienia:

Biblioteka Szkolna Szkoły Podstawowej nr 2 im. Jana Pawła II w Suchym Lesie
Gminna Biblioteka Publiczna w Starych Kobiałkach – Krośnieńska Biblioteka Publiczna Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna im. Josepha Conrada-Korzeniowskiego w Gdańsku,

Książnica Beskidzka,

Miejska Biblioteka Publiczna im. Jerzego Fusieckiego w Zabrze,

Miejska Biblioteka Publiczna w Rumi Stacja Kultura,

Miejska Biblioteka Publiczna w Kędzierzynie-Koźlu,

¹ Informacja o Nagrodzie Naukowej SBP im. Adama Łysakowskiego znajduje się na s. 277.

Miejska Biblioteka Publiczna im. Aleksandra Majkowskiego w Wejherowie
Miejska Biblioteka Publiczna im. Adama Asnyka w Kaliszu.

Granty

• Tydzień Bibliotek 2021

W dniach 8-15 maja Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich realizowało obchody Tygodnia Bibliotek 2021. Była to już XVIII edycja ogólnopolskiego programu promocji czytelnictwa, bibliotek i zawodu bibliotekarza. W tym roku, z uwagi na pandemię i ograniczony dostęp czytelników do bibliotek, SBP zdecydowało się na realizację akcji i wydarzeń online. Główną inspiracją dla bibliotekarzy w tych wyjątkowych dniach stało się hasło tegorocznej edycji Tygodnia Bibliotek – „Znajdziesz mnie w bibliotece”. Biblioteki zainteresowane udziałem w Tygodniu Bibliotek i otrzymaniem darmowych materiałów elektronicznych wypełniały specjalny formularz rejestracyjny.

Do uczestnictwa w TB zgłosiło się ponad 1100 bibliotek.

W całej Polsce biblioteki wszystkich typów, w tym także naukowe i akademickie, przygotowały okolicznościowe wydarzenia, wykorzystując Internet i media społecznościowe. Dzięki aplikacjom i programom takim jak m.in. Genial.ly, ZOOM, Canva, Padlet, Wizer.me bibliotekarze w atrakcyjny sposób organizowali liczne imprezy, przyciągając uwagę tysięcy czytelników.

Przez cały okres Tygodnia Bibliotek redakcja portalu SBP.pl otrzymywała relacje z imprez organizowanych w całym kraju. Zainteresowanych zapraszamy do odwiedzenia serwisu internetowego TB www.tydzienbibliotek.sbp.pl.

Jak co roku SBP zorganizowało dwa konkursy: na najlepszy plakat Tygodnia Bibliotek 2021 oraz na najciekawsze wydarzenie organizowane w trakcie Tygodnia Bibliotek 2021.

Zwycięzczynią konkursu na plakat została Katarzyna Stanny. Cieszy nas szerokie wykorzystanie przez biblioteki zwycięskiego plakatu oraz materiałów graficznych w wersji elektronicznej, przygotowanych przez SBP, przy promocji imprez Tygodnia Bibliotek. Taka identyfikacja wizualna wzmacnia markę programu TB w społecznym odbiorze, przyczynia się do jego lepszej rozpoznawalności.

Zwycięzców konkursu na wydarzenie TB poznamy w czerwcu.

Przebieg tegorocznej edycji Tygodnia Bibliotek udowodnił, że biblioteki, mimo trwającej pandemii i ograniczeń, są bardzo kreatywne w wirtualnej przestrzeni i odgrywają czołową rolę w dostępie do kultury i informacji, niezależnie od panujących warunków.

Dofinansowano ze środków Ministerstwa Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu pochodzących z Funduszu Promocji Kultury

Ministerstwo
Kultury
Dziedzictwa
Narodowego
i Sportu.

• Aptekarz literacki – cykl szkoleń online

W ramach Projektu **40 bibliotekarzy** z bibliotek publicznych z całej Polski weźmie udział w **cyklu bezpłatnych szkoleń**, których celem jest podniesienie

kompetencji w zakresie doboru i wykorzystania literatury dla dzieci, młodzieży i seniorów, które umożliwią im uzyskanie wsparcia psychicznego, jak i zmniejszenie stresu, poczucia osamotnienia lub wykluczenia. Ma to szczególne znaczenie w warunkach pandemii i izolacji czytelników.

Uczestnicy cyklu szkoleń online, korzystając z odpowiedniej literatury i pomocy specjalistów/terapeutów, nabędą umiejętności pracy z „wymagającym” czytelnikiem, poznają skuteczne metody komunikacji, wzmacniania jego odporności psychicznej, radzenia sobie z kryzysami.

Cykl szkoleń będzie realizowany od **14 do 21 czerwca 2021 r.** i obejmie następujące **moduły**:

1. Książka uczy, bawi, leczy, czyli o korzyściach płynących z mądrej lektury dla dzieci;

Uczestnicy poznają kolekcję książek psychoedukacyjnych, psychoterapeutycznych i relaksacyjnych dla dzieci oraz dowiedzą się, jak z nimi pracować warsztatowo.

2. Literatura w umacnianiu zdrowia psychicznego i fizycznego młodzieży

Uczestnicy dowiedzą się, jak poprzez odpowiednio dobraną literaturę wspierać odporność psychiczną nastolatków i w atrakcyjny sposób poprowadzić spotkania z nimi, wspierać ich samoakceptację.

3. Srebrna kolekcja książek dla seniorów

Uczestnicy poznają zasady tworzenia kolekcji literatury dla osób dojrzałych poświęconej pielęgnacji zdrowia, problemom demencji oraz zaburzeniom pamięci. Dowiedzą się, jak pracować z czytelnikiem wymagającym wsparcia, w jaki sposób włączyć go do działań bibliotek rozwijających międzypokoleniową transmisję wartości.

Cykl szkoleniowy poprowadzi dr Wanda Matras-Mastalerz, specjalista biblioterapii. Szczegóły na stronie Projektu <http://aptekarzliteracki.sbp.pl/>

Dofinansowano ze środków Ministerstwa Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu pochodzących z Funduszu Promocji Kultury

Ministerstwa
Kultury
Dziedzictwa
Narodowego
i Sportu.

• **#NieZostawiamCzytelnika**

Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich kontynuuje ubiegłoroczną akcję #NieZostawiamCzytelnika. Celem jej drugiej odsłony jest wdrażanie rozwiązań technologicznych ułatwiających wszystkim grupom odbiorców dostęp online do różnego rodzaju wydarzeń kulturalnych, ze szczególnym uwzględnieniem imprez literackich. Większa uwaga zostanie zwrócona na podniesienie kompetencji czytelnicznych osób o szczególnych potrzebach, przede wszystkim z niepełnosprawnościami (m.in. sensorycznymi, ruchowymi, psychicznymi i innymi) i włączenie ich do projektów edukacyjnych bibliotek.

Realizacja akcji jest ważna także w kontekście wywiązywania się bibliotek z wymogów Ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom

ze szczególnymi potrzebami oraz Ustawy z dnia 4 kwietnia 2019 r. o dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych podmiotów publicznych.

Dofinansowano ze środków Ministerstwa Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu pochodzących z Funduszu Promocji Kultury

- **Dyskopedia poloników do roku 1918. Suplement**

Planowana publikacja *Dyskopedia poloników do roku 1918. Suplement* jest uzupełnieniem wydania, które ukazało się w roku 2002 (Katarzyna Janczewska-Sołomko *Dyskopedia poloników do roku 1918*, t. 1-3). Jest publikacją unikatową w skali światowej: jedynym kompletnym katalogiem poloników fonograficznych z początkowego okresu historii nagrań, zawierającym wykaz nagrań wytworzonych od rozpoczęcia rejestracji dźwięku do roku 1918, tj. do odzyskania przez Polskę niepodległości. W ciągu prawie 20 lat od opublikowania poprzedniej *Dyskopedii...* pojawiły się cenne materiały, wcześniej niedostępne, oraz współczesne, retrospektywne. Z tego powodu wydanie Suplementu, który będzie zawierał ok. 3200 nowych opisów, uzupełnionych obszernym wstępem, biogramami, bibliografią, indeksami jest cennym źródłem dla prac badawczych, a także wkładem do popularyzacji polskiego dziedzictwa kulturowego związanego z muzyką, wytworzonego na ziemiach polskich i za granicą.

Dofinansowano ze środków Ministerstwa Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu pochodzących z Funduszu Promocji Kultury

- **Wydawanie czasopisma naukowego „Przegląd Biblioteczny” w latach 2020-2022 i zwiększenie zasięgu jego odbioru**

Rok 2021 jest kolejnym rokiem realizacji grantu na wydawanie kwartalnika naukowego „Przegląd Biblioteczny”. W ramach zwiększenia zasięgu odbioru czasopisma w środowisku międzynarodowym, w niektórych numerach publikowane są artykuły w języku angielskim, opracowane przez polskich i zagranicznych autorów. Wszystkie artykuły opublikowane w „Przeglądzie” mają ponadto abstrakty i słowa kluczowe w językach polskim i angielskim; w każdym numerze tłumaczony jest także na język angielski spis treści.

Czasopismo stopniowo umieszczane jest w otwartym dostępie w internecie (na stronie dostępne są bezpłatnie numery do 2019 r. włącznie <http://czasopisma>).

sbp.pl/przeglad-biblioteczny/), a w systemie OJS wersja elektroniczna każdego numeru (zeszytu) ukazuje się w okresie do pół roku po wersji papierowej <http://www.ojs.sbp.pl/index.php/pb>.

Dofinansowano ze środków Ministerstwa Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu pochodzących z Funduszu Promocji Kultury

Ministerstwa
Kultury
Dziedzictwa
Narodowego
i Sportu.

- **Wydawanie czasopisma „Poradnik Bibliotekarza”, w wersji papierowej i elektronicznej, w latach 2021-2023**

Zadanie dotyczy wydawania w latach 2021-2023 ogólnopolskiego czasopisma branżowego „Poradnik Bibliotekarza” (12 numerów w roku), adresowanego przede wszystkim do bibliotekarzy z bibliotek publicznych, szkolnych, pedagogicznych oraz instruktorów z domów kultury. Miesięcznik, wydawany przez SBP od 1949 r., prezentuje różnorodne treści z zakresu szeroko pojętego bibliotekarstwa jako elementu kształtowania kultury współczesnej, praktyczne aspekty zawodu bibliotekarza i jego wpływ na edukację społeczną. Od kilku lat specjalizuje się w upowszechnianiu literatury dla dzieci i młodzieży (stały dział Świat Książki Dziecięcej) oraz nowoczesnych form aktywizacji czytelników i podnoszeniu kompetencji bibliotekarza w tym zakresie. W najbliższych latach szczególna uwaga będzie zwrócona na znaczenie książki obrazkowej (*picturebook*), gry i quizy inspirowane literaturą oraz rolę ilustracji w kształtowaniu wrażliwości artystycznej młodych czytelników.

Dofinansowano ze środków Ministerstwa Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu pochodzących z Funduszu Promocji Kultury

Ministerstwa
Kultury
Dziedzictwa
Narodowego
i Sportu.

Szkolenia SBP

Przez cały okres pandemii Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich realizuje kursy i szkolenia online, z wykorzystaniem platformy **ClickMeeting**. Rejestracja i szczegóły dostępne są na stronie <http://www.szkoleniadlabibliotekarzy.sbp.pl/>.

Kursy on-line:

- **Format MARC 21**

Kurs przeznaczony jest dla wszystkich, którzy planują rozpoczęcie katalogowania w Formacie MARC 21 lub zamierzają doszkolić się w zakresie jego stosowania. Uczestnicy kursu poznają pola, podpola i wskaźniki formatu MARC 21 oraz dowiedzą się, które z nich absolutnie muszą znaleźć się w opisie, a które są opcjonalne. Będą także mogli zobaczyć, w jaki sposób elementy formatu przekładają się na poszczególne strefy opisu bibliograficznego oraz jak pozwalają klasyfikować treść dokumentu. W trakcie ośmiu spotkań omówione i przeciw-

zione zostaną kolejne pola formatu z przykładami ich zastosowania, a materiały edukacyjne pomogą korzystać z MARC-a 21 w codziennej pracy bibliotekarskiej.

I edycja kursu zakończy się w czerwcu 2021 r. Kolejna planowana będzie realizowana od września do października 2021 r.

SBP ma w swojej ofercie następujące szkolenia płatne

- Podcast – jak od zera stworzyć ciekawy podcast? (Prowadzący: Rafał Hetman)
- Jak ciekawie pisać o książkach w internecie? Pomysły i sposoby na udane teksty o książkach (Prowadzący: Rafał Hetman)
- Udane spotkanie literackie. Jak ciekawie rozmawiać? Jak skutecznie promować? Jak je zorganizować w internecie i w realu? (Prowadzący: Rafał Hetman)
- Tworzenie filmów na potrzeby internetu – YouTube, Facebook, Instagram (Prowadzący: Rafał Hetman)
- Stymulacja życia czytelniczego wokół biblioteki i czytelnictwa w czasach zarazy. Jak biblioteki, blogerzy i czytelnicy inspirować się do czytania? (Prowadzący: Rafał Hetman)
- Maksymalne wykorzystanie smartfona w komunikacji z czytelnikiem bibliotek. Jak uwolnić potencjał nawet starszego telefonu? (Prowadzący: Rafał Hetman)
- Najlepsze przykłady wykorzystania mediów społecznościowych przez biblioteki i twórców książkowych. Zobacz, jak to robią inni. Analiza przykładów, porady na przyszłość. (Prowadzący: Rafał Hetman)
- Niesztafpowe metody pracy w bibliotece (Prowadzący: dr Marcin Karwowski)
- Planuję, wnioskuję, sprawozdaję – roczny Kalendarz Dyrektora Biblioteki (Prowadzący: dr Marcin Karwowski)
- Przygotowanie biblioteki na kontrolę i audyt zewnętrzny w zakresie kontroli zarządczej, ochrony danych osobowych i innych obszarów działalności (Prowadzący: dr Łukasz Wojciechowski)
- Realizacja ochrony danych osobowych w bibliotece zgodnie z przepisami RODO z uwzględnieniem najnowszych zmian legislacyjnych, wytycznych i dobrych praktyk (Prowadzący: dr Łukasz Wojciechowski)
- RODO i kontrola zarządcza w okresie pandemii COVID-19 i po jej zakończeniu (Prowadzący: dr Łukasz Wojciechowski)
- 3 lata RODO w bibliotekach – co dotychczas udało się zrobić i nad czym jeszcze warto popracować (Prowadzący: dr Łukasz Wojciechowski)
- Wdrażam RODO i kontrolę zarządczą (Prowadzący: dr Łukasz Wojciechowski)
- Kontrola zarządcza od podstaw i zarządzanie ryzykiem w bibliotece (Prowadzący: dr Łukasz Wojciechowski)
- Podstawowe działania zapewniające bezpieczeństwo biblioteki w cyberprzestrzeni i sposoby zapobiegania zagrożeniom (Prowadzący: dr Łukasz Wojciechowski)
- Książka w rozwijaniu kreatywności i przedsiębiorczości dzieci i młodzieży (Prowadzący: dr Wanda Matras-Mastalerz)

- Biblioterapia w pracy z seniorami – Seniorzy pełni zdrowia, mądrości i wigoru (Prowadzący: dr Wanda Matras-Mastalerz)
- Metody wspierania dobrostanu i sprężystości psychicznej czytelników i pracowników bibliotek (Prowadzący: dr Wanda Matras-Mastalerz)
- Potencjał edukacyjny i terapeutyczny bajek filozoficznych (Prowadzący: dr Wanda Matras-Mastalerz)
- Bajkoterapia w procesie wspierania rozwoju dziecka (Prowadzący: dr Wanda Matras-Mastalerz)
- Zdrowo zaczytani. Książka uczy, bawi i leczy (Prowadzący: dr Wanda Matras-Mastalerz)
- Książka łączy pokolenia (Prowadzący: dr Wanda Matras-Mastalerz)
- Literacki Kompas wartości (Prowadzący: dr Wanda Matras-Mastalerz)
- Metody i formy animacji kultury w pracy z młodzieżą (Prowadzący: dr Wanda Matras-Mastalerz)
- Biblioterapia w pracy z osobami w trakcie życiowej zmiany (Prowadzący: dr Wanda Matras-Mastalerz)
- Wykorzystuję chmurę do organizacji pracy własnej i zarządzania zespołem (Prowadzący: Beata Malentowicz)
- Zdalna promocja książek – narzędzia i pomysły (Prowadzący: Beata Malentowicz)
- Sposób na wirtualne spotkanie z czytelnikami (Prowadzący: Beata Malentowicz)
- Booktalking – magia i moc słów (Prowadzący: Beata Malentowicz)
- Jak skutecznie ubierać w słowa – copywriting i promocja biblioteki w social media (Prowadzący: Beata Gamrowska)
- Angażuj, zaskakuj, bądź! Jak być trendy w social media (Prowadzący: Beata Gamrowska)
- Mam swój zespół (Prowadzący: Beata Gamrowska)
- Kiedy nic nie przychodzi do głowy – skuteczne sposoby na zdobycie twórczego natchnienia (Prowadzący: Beata Gamrowska)
- Kreowanie dobrego wizerunku – kampania PR i analiza SWOT w bibliotece (Prowadzący: Beata Gamrowska)
- Mindfulness – trening uważności. Zsynchronizuj ciało z umysłem (Prowadzący: Gabriela Gamrowska)
- Magia słowa – siła komunikatu. Warsztaty z zakresu kompetencji społecznych (Prowadzący: Gabriela Gamrowska)

Realizowana jest oferta szkoleń bezpłatnych adresowanych do członków SBP. Zrealizowano szkolenia: Wartościowe zasoby Internetu, RODO i pandemia są z nami i nie chcą odejść, Wykorzystanie teatru Kamishibai. Na czerwiec zaplanowano szkolenie na temat wypalenia zawodowego.

Nowości Wydawnictwa SBP

Biblioteki publiczne w kryzysie: doświadczenie pierwszego etapu pandemii (Małgorzata Kisilowska)

Okres pandemii i zamknięcia prowadzi wprost do pytania o sytuację bibliotek w kryzysie. Pytanie o to, czy wpłynęła ona na biblioteki, jest właściwie retoryczne.

Wprowadzenie stanu epidemicznego miało swoje konsekwencje dla wszystkich podmiotów, także – niekiedy bardzo dotkliwie – dla instytucji kultury. Zamknięcie kin, teatrów, domów kultury, bibliotek wpłynęło na sytuację wszystkich osób związanych z tym sektorem: artystów i twórców, menedżerów i organizatorów, animatorów i edukatorów, redaktorów, bibliotekarzy i wreszcie nas – odbiorców i uczestników życia kulturalnego. Raczej należałoby więc zapytać: w jaki sposób funkcjonują biblioteki i bibliotekarze w obecnej kryzysowej sytuacji? Jakie doświadczenia wiążą się z okresem całkowitego zamknięcia tych placówek dla odwiedzających, a potem ze stopniowym przywracaniem kontaktów i odwiedzin?

Książki mają swoją historię: Studia ofiarowane Profesor Barbarze Bieńkowskiej (red. nauk. Jacek Puchalski)

„Prezentowane w niniejszym tomie, zróżnicowane tematycznie, artykuły świadczą o dużej dynamice stale prowadzonych badań w zakresie kultury i dziejów książki oraz innych mediów i stanowią kontynuację prac zapoczątkowanych m.in. przez Profesor Barbarę Bieńkowską. Jednocześnie wskazują na nowe perspektywy badawcze w naukach bibliologicznych w związku z powiązaniem tej dyscypliny z naukami o komunikacji społecznej i mediach”. (Z recenzji wydawniczej prof. dr hab. Roberta Kotowskiego)

Oprac. Aldona Zawalkiewicz, Małgorzata Dargiel-Kowalska

Tekst wpłynął do Redakcji 17 maja 2021 r.

W PRZYGOTOWANIU

Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich przygotowuje do wydania w bieżącym roku pracę pt. *Dyskopedia poloników do roku 1918. Suplement*, autorstwa Katarzyny Janczewskiej-Sołomko i Michała Pieńkowskiego. Ta unikatowa praca, stanowiąca katalog poloników fonograficznych z początkowego okresu historii nagrań, będzie uzupełnieniem publikacji, która ukazała się w 2002 r. [Katarzyna Janczewska-Sołomko *Dyskopedia poloników do roku 1918*, t. 1-3]. W ciągu prawie dwudziestu lat od opublikowania poprzedniej *Dyskopedii* pojawiły się cenne materiały retrospektywne, wcześniej niedostępne, oraz współczesne. *Suplement* będzie zawierał wykaz nagrań dokonanych do 1918 r. włącznie przez polskich artystów, artystów innej narodowości działających na terenach polskich, nagrań utworów polskich kompozytorów oraz efekty produkcji firm fonograficznych działających na terenach polskich. Znajdzie się w nim łącznie ok. 3200 nowych opisów, uzupełnionych obszernym wstępem, biogramami, bibliografią, indeksami. Przy ich opracowaniu autorzy korzystali z dostępnych źródeł w kraju i w kilkunastu placówkach zagranicznych, w tym także ze zbiorów prywatnych.

Dofinansowano ze środków Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu pochodzących z Funduszu Promocji Kultury w ramach programu „Muzyczny ślad”, realizowanego przez Narodowy Instytut Muzyki i Tańca

Rok 2020 Wydziały, instytuty i katedry informacji naukowej i bibliotekoznawstwa

Zdajemy sobie sprawę, jak duże przeobrażenia dokonały się w organizacji i działalności naszych akademickich jednostek naukowo-badawczych w zakresie bibliotekoznawstwa, rozumianego dawniej jako dyscyplina uniwersytecka. Zmieniona została przynależność wydziałowa, instytutowa czy katedralna. Także niektórzy pracownicy czując się nadal bibliologami, bibliotekoznawcami czy informatologami, posługując się wcześniejszą terminologią, wchodzą w skład innych zespołów, których nazwa może nie wskazywać na ich bibliologiczne korzenie czy związki. Obawiamy się, że organizacyjne rozproszenie może zaburzyć obraz działań w zakresie bibliologii i informatologii i przyczynić się, niestety, do umniejszenia dorobku w tej dyscyplinie (subdyscyplinie). Wzorem poprzednich lat, mimo uświadamianych trudności, publikujemy *Kronikę życia naukowego wydziałów, instytutów i katedr informacji naukowej i bibliotekoznawstwa*, odnotowując tym samym najważniejsze informacje dotyczące awansów zawodowych, problematyki prac badawczych, tematyki konferencji krajowych i zagranicznych, zmian kadrowych i nekrologów w 2020 r. Uwzględniliśmy ponadto miejsce jednostki w strukturze uczelni i realizowane kierunki studiów.

Mamy nadzieję, że i tym razem przedstawione w *Kronice* wydarzenia spotkają się z Państwa zainteresowaniem, a być może staną się inspiracją do dalszego rozwijania działalności badawczej naszych akademickich ośrodków informacji naukowej i bibliotekoznawstwa.

Jak zwykle bardzo serdecznie dziękujemy za współpracę gronu korespondentów z wydziału, instytutów, katedr i zakładów, bez zaangażowania których *Kronika* nie powstałaby. W tym roku są nimi:

mgr Robert Brzóska – Wydział Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii Uniwersytet Warszawski (WDIB, UW),

dr hab. Anna Dymmel – Katedra Humanistyki Cyfrowej, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie (KHC, UMCS),

dr Ligia Henczel – Zakład Informacji Naukowej, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (ZIN, UAM),

mgr Ewa Jaroszewska – Instytut Badań Informacji i Komunikacji, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu (IBIK, UMK),

dr Beata Langer – Instytut Nauk o Informacji, Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie (INoI, UP),

dr Stefan Nowicki – Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa, Uniwersytetu Wrocławskiego (IINiB, UWr),

dr hab. Agata Walczak-Niewiadomska – Katedra Informatologii i Bibliologii, Uniwersytet Łódzki (KliB, UŁ),

dr hab. Magdalena Wójcik, prof. UJ – Instytut Studiów Informacyjnych, Uniwersytet Jagielloński (ISI, UJ).

MIEJSCE JEDNOSTKI W STRUKTURZE UCZELNI

– Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Wydział Pedagogiczno-Artystyczny, Zakład Informacji Naukowej;

– Uniwersytet Jagielloński, Wydział Zarządzania i Komunikacji Społecznej, Instytut Studiów Informacyjnych;

– Uniwersytet Łódzki, Wydział Filologiczny, Katedra Informatologii i Bibliologii;

– Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Wydział Humanistyczny, Katedra Humanistyki Cyfrowej;

– Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Wydział Filozofii i Nauk Społecznych, Katedry: Katedra Badań Przestrzeni Informacyjnej, Katedra Kognitywistyki, Katedra Komunikacji, Mediów i Dziennikarstwa, Katedra Mediów Drukowanych i Cyfrowych;

– Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie, Wydział Nauk Społecznych, Instytut Nauk o Informacji, Katedry: Katedra Kultury Informacyjnej; Katedra Wiedzy o Mediach; Katedra Zarządzania Informacją;

– Uniwersytet Warszawski, Wydział Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii, Katedry: Katedra Badań nad Bibliotekami i Innymi Instytucjami Kultury, Katedra Bibliografii i Dokumentacji, Katedra Informatologii, Katedra Książki i Historii Mediów;

– Uniwersytet Wrocławski, Wydział Filologiczny, Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa.

REALIZOWANE KIERUNKI STUDIÓW

– IBIiK, UMK: Architektura informacji, Zarządzanie informacją i bibliologia, Kognitywistyka, Dziennikarstwo i komunikacja społeczna.

– IINiB, UWr: Informacja naukowa i bibliotekoznawstwo, Publikowanie cyfrowe i sieciowe.

– INoI, UP: Architektura informacji (studia I stopnia, stacjonarne i niestacjonarne); Zarządzanie informacją i publikowanie cyfrowe (studia I i II stopnia); Bibliotekoznawstwo i informacja naukowa (studia podyplomowe dwusemestralne); Bibliotekoznawstwo i informacja naukowa z modułem nauczycielskim – trzyletnie; Edytorstwo (studia podyplomowe); Biblioterapia (kurs).

– ISI, UJ: Zarządzanie informacją (studia I i II stopnia).

– KHC, UMCS: Architektura informacji st. I stopnia, stacjonarne, architektura informacji st. II stopnia, stacjonarne.

– KliB, UŁ: Informacja w środowisku cyfrowym (studia I stopnia), Informatologia z biznesowym językiem angielskim (studia II stopnia).

– WDIB, UW: Informacja naukowa i bibliotekoznawstwo (studia I i II stopnia), Architektura przestrzeni informacyjnych (studia I stopnia), Publikowanie współczesne (studia I stopnia).

– ZIN UAM: Informacja naukowa i bibliotekoznawstwo studia I stopnia (specjalności: infobrokerstwo; bibliotekarstwo szkolne); Filologia polska studia II stopnia, specjalność: Informacja naukowa i bibliotekoznawstwo.

AWANSE NAUKOWE

PROFESURY

Prof. dr hab. Robert Kotowski (Uniwersytet Warszawski – nominacja profesorska. Recenzenci: prof. dr hab. Zdzisław Jerzy Adamczyk, prof. dr hab. Grażyna Gzella, prof. dr hab. Maria Juda, prof. dr hab. Jarosław Kita, prof. dr hab. Grażyna Wrona, data nominacji: 11 maja 2020 r.

Abstrakt monografii profesorskiej: *Wacława Olszewicza listy do córki*, Kielce 2019, 359 s. Opracowanie edytorskie obszernej korespondencji przedwojennego urzędnika ministerialnego, prawnika, ekonomisty, dyplomaty, ale przede wszystkim bibliotekarza, bibliofila, historyka kultury polskiej, krajoznawcy i autora kilkudziesięciu rozpraw i artykułów o tematyce bibliologicznej i krajoznawczej Wacława Olszewicza, kierowanej do córki, Hanry Szaneckiej w latach 1945 - 1974 ze Lwowa. Stanowi przybliżenie sylwetki autora listów, kolejnych faz jego pobytu i asymilacji we Lwowie, dając tym samym stosunkowo pełny obraz świata, w jakim żył. Jest swego rodzaju zapisem bieżących wydarzeń i przeżyć autora i może posłużyć, jako cenne źródło do badań biograficznych nie tylko nad sylwetką samego autora, ale również jego otoczenia. Może stanowić punkt wyjścia do szerszych rozważań nad zbiorowymi losami polskiej inteligencji po II wojnie światowej, które postrzegać można w różnych kontekstach, jej politycznej, społecznej, kulturalnej aktywności, a wreszcie, codziennej i prywatnej strony życia. Daje liczne wskazówki do badań biograficznych, środowiska bibliologicznego oraz osób związanych z przedwojennym Lwowem, z Zakładem Narodowym Ossolineum, a także ze Śląskiem i innymi miejscami pobytu przedstawicieli polskiej inteligencji, których losy po II wojnie światowej potoczyły się w bardzo różny sposób. W opracowaniu podjęta została próba identyfikacji każdej z postaci wymienianej w listach, każdego druku zwartego, tytułu i nazwy geograficznej. Tekst został uwspółcześniony w taki sposób, aby był zgodny z obecnie obowiązującymi zasadami ortografii i interpunkcji, a jednocześnie nie naruszał indywidualnych cech języka autora listów.

Prof. dr hab. Bogumiła Staniów (Uniwersytet Wrocławski), nominacja profesorska. Recenzenci: prof. dr hab. Bronisława Woźniczka-Paruzel, prof. dr hab. Hanna Tadeusiewicz, prof. dr hab. Bożena Olszewska, prof. dr hab. Bogumiła Kaniowska, prof. dr hab. Anna Janus-Sitarz; data nominacji: 21 lipca 2020 r.

Abstrakt monografii profesorskiej *Książka popularnonaukowa dla dzieci i młodzieży w polskiej szkole w latach 1945-1989. Zalecenia i rzeczywistość (studia i szkice)*, Warszawa 2018: Monografia ukazuje najistotniejsze sposoby wykorzystywania przez szkołę książek popularnonaukowych dla młodych czytelników na tle przeobrażeń systemu edukacji w Polsce Ludowej. Odwołując się do aktów prawnych, programów nauczania, spisów bibliograficz-

nych polecających wykorzystywanie tej literatury do nauki poszczególnych przedmiotów oraz publikacji metodycznych dla nauczycieli wykazano znaczne zainteresowanie władz szkolnych korzyściami, które niosły za sobą rozwiązania dydaktyczne polegające na włączaniu takich książek do pracy szkoły, zarówno lekcyjnej, jak i pozalekcyjnej. Zaprezentowano ponadto wymagania stawiane wtedy opracowaniom popularnonaukowym dla dzieci w wieku szkolnym i zarysowano działalność wydawniczą Państwowych Zakładów Wydawnictw Szkolnych. Ukazano też działania bibliotek szkolnych i ich pracowników na rzecz gromadzenia i popularyzowania tego segmentu wydawnictw. Dużo uwagi poświęcono wreszcie zagadnieniom czytelnictwa książki popularnonaukowej przez uczniów i nauczycieli.

HABILITACJE

(porządek alfabetyczny osobowy)

Dr hab. Iwona Pietrzekiewicz (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie), rozprawa habilitacyjna: *Kultura książki w zakonach męskich Wielkiego Księstwa Litewskiego XV-XVIII w.* (Kraków 2019). Komisja w składzie: prof. dr hab. Maria Juda, prof. dr hab. Andrzej Wyrwa, dr hab. Jolanta Gwioździk, prof. dr hab. Iwona Imańska, dr hab. Katarzyna Tałuc, dr hab. Arkadiusz Wagner, dr hab. Wanda Ciszewska-Pawłowska; data kolokwium: 16 kwietnia 2020 r.; data przyjęcia uchwały przez Radę Dyscypliny Nauki o komunikacji społecznej i mediach: 15 czerwca 2020 r. (Uniwersytet Mikołaja Kopernika).

Abstrakt rozprawy: Przedmiotem podjętych analiz była obecność piśmiennictwa, twórczego i wykorzystywanego przez wspólnoty zakonne, które realizowały model życia oparty na podstawie wspólnych wartości oraz zbliżonych praktyk komunikacyjnych. Wybór takiego ujęcia implikował charakterystykę tego, jak obowiązujące zapisy normatywne i promowane w tym środowisku wzory zachowań wpływały na kształt i wielość praktyk tworzenia oraz użytkowania w klasztorach tekstów: religijnych, literackich, naukowych i użytkowych. Podstawą badań był bogaty materiał źródłowy, na który złożyły się zarówno katalogi i inwentarze księgozbiorów, jak i różnorodne teksty (rękopisy oraz druki) wytwarzane i użytkowane w tym środowisku. Zmierzano zwłaszcza do ustalenia, w jakich okolicznościach, w jaki sposób i za pomocą jakich typów tekstów (rękopiśmiennych i drukowanych) komunikowały się (na różnych poziomach) wspólnoty zakonne. Opisane przejawy kultury książki w środowiskach zakonnych wskazują na wielkie znaczenie zarówno *intellectus et scientia*, jaki i *fide et spiritus* w ich życiu oraz dowodzą, jak piśmiennictwo sprzyjało zachowaniu tożsamości duchowieństwa i budowaniu tradycji oraz znaczącej roli kulturowej i cywilizacyjnej w społeczeństwie staropolskim.

Dr hab. Agata Walczak-Niewiadomska (Uniwersytet Łódzki): rozprawa habilitacyjna *Wczesna alfabetyzacja i jej miejsce w działalności bibliotek publicznych* (Łódź 2019). Recenzenci: prof. dr hab. Bogumiła Staniów, prof. dr hab. Grzegorz Leszczyński, dr hab. prof. UMK Małgorzata Fedorowicz-Kruszewska; data przyjęcia uchwały przez Radę Dyscypliny Nauki o komunikacji społecznej i mediach: 18 maja 2020 r. (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Wydział Filozofii i Nauk Społecznych).

Abstrakt rozprawy: Biblioteki publiczne zawsze odgrywały kluczową rolę w rozwoju czytelnictwa, ponieważ ich misją jest ustalanie obszarów i kontekstów dla różnych odbiorców, tworzenie połączenia między rodzinami a książkami. W przypadku bardzo małych

dzieci, w tym niemowląt, małych dzieci i przedszkolaków, jest to jeszcze bardziej widoczne dzięki specjalnym oddziałom bibliotecznym, których celem jest kształcenie wczesnej umiejętności czytania i pisanie oraz podnoszenie świadomości wartości czytania w rozwoju językowym dzieci. Przedmiotem pracy jest szeroko rozumiana wczesna alfabetyzacja dzieci w wieku 0-5 lat prowadzona w bibliotekach publicznych za granicą i w Polsce, przedstawiona zarówno na podstawie literatury przedmiotu, głównie zagranicznej, jak i na podstawie badań własnych w polskich bibliotekach publicznych dla dzieci. Jej celem jest synteza aktualnej wiedzy na ten temat, upowszechnianie koncepcji i założeń wczesnej alfabetyzacji wśród bibliotekarzy.

DOKTORATY

(porządek alfabetyczny osobowy)

Ekaterina Baumann: *Ocena stanu zachowania starych druków na podstawie doświadczeń Polski i Rosji: model bibliotekoznawczy*, promotor: prof. dr hab. Zdzisław Pietrzyk, recenzenci: dr hab. Jolanta Gwioździk, prof. UŚ, prof. dr hab. Maria Juda, data obrony: 2 października 2020, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, data przyjęcia uchwały przez Radę Dyscypliny: 14 października 2020 r.

Abstrakt rozprawy: Przedmiotem rozprawy jest model bibliotekoznawczy oceny stanu zachowania starodruków przechowywanych w bibliotekach. Badania zostały przeprowadzone z perspektywy bibliotekoznawczej z uwzględnieniem wybranego dorobku innych dyscyplin: informatologii, historii, nauki o konserwacji, mikrobiologii i psychologii. W zakresie rozważań o ocenie stanu zachowania został przeanalizowany obszerny dorobek konserwatorów i bibliotekarzy w Polsce i Rosji dotyczący głównie metod oceny stanu zachowania zbiorów bibliecznych. Głównym celem badań było zidentyfikowanie elementów modelu, które zapewnią jego skuteczność i uniwersalność. W badaniach trzech wybranych księgozbiorów przechowywanych w Bibliotece Jagiellońskiej w Krakowie (oo. kamedułów z Bieniszewa, rodziny książąt Sanguszków, oo. reformatów z Biecza) użyta została metoda oceny stanu zachowania z autopsji poprzez punktację według wybranej skali. Użycie modelu bibliotekoznawczego oceny stanu zachowania starodruków posłuży określeniu priorytetów prac konserwacyjnych w bibliotekach, oszacowaniu nakładów i pozyskaniu środków finansowych na konserwację, a w konsekwencji – zachowaniu dla przyszłości tych dóbr kultury

Gabriela Bednarska: *Informacja prawna w międzynarodowej perspektywie – problematyka i tendencje rozwojowe*, promotor: dr hab. Maria Próchnicka, prof. UJ, recenzenci: dr hab. Marta Skalska-Zlat, prof. dr hab. Paweł Chmielnicki, data obrony: 23 listopada 2020, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, data przyjęcia uchwały przez Radę Dyscypliny: 16 grudnia 2020.

Abstrakt rozprawy: Przedmiotem rozprawy doktorskiej jest informacja prawna rozpatrywana jako dziedzina wiedzy naukowej i profesjonalnej. Badania nie skupiały się więc na samej tylko wiadomości (zasobie informacji) z zakresu prawa bądź czynności informowania o prawie, ale wokół pełnego spektrum teoretycznych i praktycznych zagadnień związanych z powstawaniem i właściwościami informacji dotyczących prawa, z operowaniem nimi, ich wyszukiwaniem – aż po ich odbiór i interpretację przez użytkownika. Dla realizacji celów badawczych przyjęto perspektywę informatologii. Zakreślony obszar badań przekracza jej ramy przedmiotowe, co w postępowaniu badawczym skutkowało koniecznością odwoływania się również do dorobku nauk prawnych. Podjęto przy tym próbę

przeniesienia wybranych koncepcji i kategorii pojęciowych ustalonych na gruncie prawa na płaszczyznę badań własnych, tj. poddając je kanonom terminologicznym/konceptualnym obowiązującym w informatologii, a w przypadku ich braku – wypracowano własne rozwiązania. W wyniku przeprowadzonych badań zaproponowano m.in. własną koncepcję struktury tematycznej informacji prawnej jako dziedziny wiedzy oraz wyodrębniono w jej ramach i opisano „strefę kompetencji informatologa”, tj. specyficzną materię mogącą stanowić przestrzeń dla badań mieszczących się w perspektywie informatologii. Najważniejsze ustalenia pracy poczyniono w oparciu o badania piśmiennictwa zagranicznego. Tym samym poddano analizie aparat pojęciowy osadzony w kontekście obcych (przeważnie anglosaskich) systemów prawa oraz wskazano możliwości częściowego ich dostosowania do uwarunkowań i wymagań systemu źródeł oraz instytucjonalnego zaplecza informacji prawnej typowych dla Polski i innych państw Europy kontynentalnej.

Marta Cichoń: *Organizacja informacji bibliograficznych w semantycznej strukturze informacyjnej Internetu na przykładzie Deskryptorów Biblioteki Narodowej*, promotor: prof. dr hab. Wiesław Babik, recenzenci: prof. dr hab., Mieczysław Muraszkiewicz, dr hab. Jacek Tomaszczyk, prof. UŚ, data obrony: 17 grudnia 2020, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, data przyjęcia uchwały przez Radę Dyscypliny: 27 stycznia 2021 r.

Abstrakt rozprawy: Rozprawa doktorska stanowi próbę pokazania sposobu rozwiązania postawionego problemu badawczego, w jaki sposób zorganizować informację bibliograficzną, aby była dostępna i łatwo wyszukiwalna w Internecie. Rozpatruje ona szereg związanych z tym zagadnień. Należą do nich przede wszystkim interoperacyjność heterogenicznych systemów organizacji informacji opartych na ontologii w kontekście wyszukiwania semantycznego informacji bibliograficznych oraz sieć semantyczna i związana z nią organizacja informacji na potrzeby wyszukiwania semantycznego. Najważniejszym materiałem badawczym w pracy są informacje bibliograficzne tworzone w Bibliotece Narodowej oraz język deskryptorowy Deskryptory Biblioteki Narodowej. W pracy zostały pokazane możliwości, jakie w zakresie zwiększenia interoperacyjności heterogenicznych systemów organizacji informacji opartych na ontologii stwarza zasób Deskryptorów Biblioteki Narodowej (DBN). Drugim zasadniczym materiałem badawczym był zasób wyrażony w typowej dla sieci semantycznej ontologii DBpedia Ontology. W rozprawie postawiona została teza, że wykorzystanie ontologii formalnej o strukturze zgodnej z założeniami sieci semantycznej pozwala na rozwiązywanie problemów związanych z łączeniem heterogenicznych źródeł danych i zwiększenie możliwości wykorzystywania tych danych w szerszym środowisku dostępu do informacji, takich jak sieć internetowa i dla niej typowe serwisy informacyjne. Proponowanym rozwiązaniem miało być zbudowanie ontologii opartej na języku deskryptorowym Deskryptory Biblioteki Narodowej (DBN). W przyjętej w dysertacji metodologii badań pokazano, jak zbudować taką ontologię oraz zbadano sposoby zintegrowania danych bibliograficznych z danymi z innych źródeł z wykorzystaniem technik związanych z budową ontologii w celu zwiększenia interoperacyjności heterogenicznych systemów organizacji informacji. Dysertacja dostarcza analizy możliwości zintegrowania danych bibliograficznych na przykładzie zasobu DBN z danymi z innych źródeł na przykładzie integracji z DBpedia. Domknięciem procesu badawczego jest analiza, w jakim zakresie zbudowana ontologia pozwala na większe wykorzystanie i udostępnianie tych danych w Internecie w celu zwiększenia możliwości wykorzystania danych bibliograficznych w automatycznych aplikacjach typowych dla sieci semantycznej. Zastosowana metodologia pozwoliła na wykazanie prawdziwości postawionej w rozprawie tezy. Dzięki wykorzystaniu ontologii formalnej stwierdzono duże możliwości zwiększenia struktury relacyjnej, poprawy jakościowej struktury integrowanych zbiorów

rów oraz częściowego scalania zasobów informacyjnych zwiększającego możliwości udostępniania i prezentacji informacji bibliograficznych za pośrednictwem Internetu

Monika Cołbecka: *Usługi informacyjne archiwów*, promotor: dr hab. Waldemar Chorążyczewski, prof. UMK, promotor pomocniczy: dr Sabina Cisek, recenzenci: dr hab. Wojciech Krawczuk, prof. UJ, prof. dr hab. Krzysztof Strykowski, data obrony: 7 grudnia 2020 r., Wydział Nauk Historycznych, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Abstrakt rozprawy: Przedmiotem rozprawy są usługi informacyjne archiwów. Jest to termin dotąd w archiwistyce polskiej niestosowany, dlatego nadrzędnym celem było zdefiniowanie tego pojęcia oraz omówienie jego zakresu. Możliwe stało się to dzięki nawiązaniu do badań prowadzonych przez przedstawicieli bibliologii i informatologii. W ten sposób wyróżniono trzy rodzaje świadczonych przez archiwa usług informacyjnych: udostępnianie, szkolenia użytkowników i system wyszukiwania informacji. Przeprowadzona analiza systemowa rzutowała na konstrukcję pracy. Rozdziały wprowadzające dotyczyły rozumienia i postrzegania usług informacyjnych w bibliotekach i archiwach, następnie w sposób szeroki opisano użytkowników drugiej z wymienionych typów instytucji oraz poszczególne usługi. Stworzony model pozwoli na prowadzenie pogłębionych badań nad problemem.

Dr Bohdan Głębocki: *Problematyka żydowska w prasie i publicystyce obozu narodowego w Polsce w latach 1930-1939*, promotor: prof. dr hab. Przemysław Hauser, recenzenci: prof. dr hab. Krzysztof Kawalec, dr hab. prof. WSZiB w Poznaniu Olaf Bergmann, data obrony: 15 października 2020 r., data przyjęcia uchwały przez Radę Naukową Dyscypliny Historia: 27 października 2020 r., Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Abstrakt rozprawy: Praca jest poświęcona obrazowi Żydów i antysemityzmu w prasie i publicystyce narodowej lat trzydziestych. W części pierwszej, ukazano próby nadania rozważaniom dotyczącym społeczności żydowskiej charakteru naukowego. Omówiono sposoby wykorzystywania w narracji stereotypów na temat Żydów. Poddano analizie udział Żydów w życiu politycznym, społecznym, gospodarczym i kulturalnym. Część druga, podejmuje zagadnienie recepcji wzorów obcych, ze szczególnym uwzględnieniem antysemityzmu hitlerowców. Przeanalizowano prasowy i publicystyczny wizerunek antysemityzmu własnej formacji. Omówiono opisy różnych form czynnych wystąpień antysemickich, a także przedstawiane przez narodowców plany rozwiązania kwestii żydowskiej, w tym plany masowej emigracji Żydów z Polski.

Barbara Krawczyk: *Józef Muczkowski: dyrektor Biblioteki Jagiellońskiej, kolekcjoner, historyk*, promotor: prof. dr hab. Zdzisław Pietrzyk, recenzenci: prof. dr hab. Marian Chachaj, prof. dr hab. Bogdan Rok, data obrony: 9 października 2020 r., Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, data przyjęcia uchwały przez Radę Dyscypliny: 18 listopada 2020 r.

Abstrakt rozprawy: Jest to monografia z dyrektora Biblioteki Jagiellońskiej, profesora Uniwersytetu Jagiellońskiego i historyka – Józefa Muczkowskiego. Przedstawia w ujęciu chronologicznym całokształt życia osobistego profesora oraz jego dokonania na polu zawodowym oraz dorobek naukowy. Obszerna część pracy została poświęcona zmianom, które zostały wprowadzone przez profesora podczas jego dyrektury w Bibliotece Jagiel-

łońskiej. Dotyczą one m.in. uporządkowania zbiorów bibliotecznych oraz całkowitej przebudowy gmachu Biblioteki mieszczącej się w budynku Collegium Maius. Praca opiera się w znacznej mierze na źródłach dotychczas niepublikowanych, takich jak archiwalia oraz rękopisy. Zawiera liczne fragmenty edycji pism urzędowych oraz korespondencji profesora. Analiza i interpretacja wielu rodzajów źródeł informacji, a kolejno ich opracowanie i uporządkowanie pozwoliły na wypełnienie „luki informacyjnej” dotyczącej osoby Józefa Muczkowskiego. W efekcie, poprzez odtworzenie drogi zawodowej Józefa Muczkowskiego, praca uzupełnia również zasób informacji dotyczący historii Biblioteki Jagiellońskiej w pierwszej połowie XIX w.

Dr Magdalena Ostrowska: *Promocja książki w Polsce. Perspektywa wydawców, blogerów i czytelników – wyniki badań ankietowych*, promotor: dr hab. prof. UMK Wanda Ciszewska-Pawłowska, recenzenci: dr hab. Magdalena Wójcik, prof. UJ, dr hab. Maja Wojciechowska, prof. UG, data obrony: 26 czerwca 2019 r., data przyjęcia uchwały przez Radę Dyscypliny Nauki o komunikacji społecznej i mediach: 3 września 2020 r., Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Abstrakt rozprawy: Głównym celem pracy było przedstawienie, jakie środki promocji książki są stosowane na polskim rynku książki. Podjęto także próbę określenia ich zakresu i częstotliwości oraz ustalenia, czy są one dostrzegane przez potencjalnych nabywców. Celem szczegółowym była identyfikacja, z jakich form promocji korzystały wydawnictwa w latach 2016–2017 i czy działania te były dostrzegane przez użytkowników bibliotek. Wykorzystano analizę i krytykę piśmiennictwa, dzięki której zaprezentowano dotychczasowe ustalenia zawarte w literaturze przedmiotu, a związane z reklamą i promocją książki. Ponadto przeprowadzono obserwację aktualnych wydarzeń i akcji dotyczących marketingu na rynku książki. Prowadzona była także obserwacja dyskusji, jakie odbywały się w polskiej blogosferze książkowej. Zastosowano także studia przypadków – wykorzystane przede wszystkim do omówienia przykładów występujących form promocji książki w Polsce. Przeprowadzono również badania ankietowe, które wykazały, że zdecydowana większość wydawnictw decyduje się promować tworzone przez siebie książki. Wykorzystywane narzędzia różniły się pomiędzy firmami, jednak brak jednoznacznych wskazań na to, że określony typ wydawnictwa korzysta z określonego typu narzędzi do promocji. Ponadto stosowane przez wydawców środki promocji książki jedynie częściowo korelowały z tymi, które były wskazywane jako dostrzegane bądź zachęcające do kupna zarówno przez blogerów, jak i użytkowników bibliotek. Znaczące różnice w opiniach dwóch ostatnich grup, uniemożliwiły jednak opracowanie uniwersalnego przepisu na skuteczną kampanię marketingową. Wyniki badań pozwoliły jednak na stwierdzenie, że największą szansę powodzenia może mieć dywersyfikacja działań promocyjnych.

Dr Anna Sawa: *Struktura tekstu a jego realizacja typograficzna w drukach lubelskich z XVII wieku*, promotor: dr hab. prof. UMCS Józef Kość, recenzenci: prof. dr hab. Alicja Pihan-Kijasowa (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu), dr hab. Katarzyna Sicińska, prof. UŁ, , data obrony: 21 maja 2020 r., data przyjęcia uchwały przez Radę Naukową Instytutu Filologii Polskiej UMCS: 27 maja 2020 r.

Abstrakt rozprawy: Rozprawa dotyczyła korelacji między strukturą a układem typograficznym tekstu w starych drukach. Analiza tekstologiczna została w niej połączona z charakterystyką ukształtowania typograficznego ksiązek. Podstawą źródłową były wybrane kazania pogrzebowe, reguły zakonne i modlitewniki wydane w Lublinie w latach 1630–1667. Autorce udało się wykazać, że dzięki stosowaniu różnych rozwiązań typograficznych (jak np. interlinie, inicjały, wyjustowanie tekstu, wcięcia akapitowe, ozdobniki, rodzaj i stopień pisma drukowanego, marginalia itd.) drukarz mógł m.in. podkreślać deli-

mitację tekstu, odróżniać segmenty inicjalne od finalnych oraz wierszowane od prozatorskich, oznaczać fragmenty w języku polskim i łacińskim, eksponować związki pomiędzy oddalonymi od siebie segmentami tekstu itp.

Obrona była zorganizowana w formie zdalnej na platformie MS Teams.

Dr Monika Wachowicz (Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Łodzi / Uniwersytet Łódzki): *Wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnych do realizacji zadań wojewódzkich bibliotek pedagogicznych w Polsce*, promotor: dr hab. Mariola Antczak, prof. UŁ, recenzenci: dr hab. Hanna Batorowska, prof. UP, dr hab. Jacek Tomaszczyk, prof. UŚ, data obrony: 8 grudnia 2020 r., Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Abstrakt rozprawy: Praca została poświęcona problematyce technologii informacyjno-komunikacyjnych, współcześnie wykorzystywanych do realizacji zadań wojewódzkich bibliotek pedagogicznych w Polsce. Inspiracją do podjęcia tematu były zawodowe doświadczenia autorki, która od 15 lat pozostaje pracownikiem Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Łodzi i postanowiła wykorzystać je w zaprojektowaniu badań naukowych. Opracowanie wybranych zagadnień, dotyczących działalności bibliotek pedagogicznych, miało na celu zwrócenie uwagi badaczy nauk humanistycznych i społecznych, ale również dyrektorów i kierowników wziętych pod uwagę placówek, na rolę tychże księżnic w zakresie popularyzacji wiedzy na temat technologii informacyjno-komunikacyjnych (dalej TIK) wśród nauczycieli i uczniów oraz wykorzystanie TIK do codziennej pracy zawodowej personelu biblioteki. W pierwszej części dysertacji, uwagę poświęcono zadaniom wojewódzkich bibliotek pedagogicznych, w realizacji których można potencjalnie wykorzystać TIK. W drugiej części pracy, autorka omówiła i opracowała wyniki badań sondażowych przeprowadzonych z wykorzystaniem kwestionariusza ankiety elektronicznej. Został on skierowany do nauczycieli bibliotekarzy zatrudnionych w wojewódzkich bibliotekach pedagogicznych. W oparciu o przesłane przez nich odpowiedzi wyodrębniono faktyczny katalog zadań, które wojewódzkie biblioteki pedagogiczne realizują z wykorzystaniem TIK. Niemniej istotną rolę odegrała analiza definicji TIK, sformułowanych przez ankietowanych. Ponadto autorka zwróciła szczególną uwagę na stan ilościowy i jakościowy infrastruktury technicznej (sprzętu) znajdującej się w bibliotekach pedagogicznych, ponieważ jej zdaniem stanowi ona ważny czynnik, mający istotne znaczenie w wykorzystaniu technologii do realizacji zadań poszczególnych księżnic. Badanie sondażowe miało wymiar ilościowy, a zebrane wyniki mogą stanowić punkt wyjścia do dalszych badań.

Jadwiga Wielgut-Walczak: *Biblioteka Muzeum Techniczno-Przemysłowego w Krakowie (1868-1950) – jej dzieje i rola w życiu artystycznym miasta*, promotor: dr hab. Anna Gruca, prof. UJ, recenzenci: dr hab. Bożena Koredczuk, prof. UJ, prof. dr hab. Zdzisław Pietrzyk, data obrony: 16 czerwca 2020 r., data zatwierdzenia: 24 czerwca 2020 r.

Abstrakt rozprawy: Przedmiotem rozprawy są dzieje Biblioteki Muzeum Techniczno-Przemysłowego w Krakowie, funkcjonującej w latach 1868-1950 oraz rola, jaką odgrywała w środowisku artystycznym miasta. Od roku 1952 jej zbiory znajdują się w Bibliotece

Głównej krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych. W obrębie przyjętego zakresu pracy wyróżniono następujące problemy badawcze: historię Biblioteki Muzeum Techniczno-Przemysłowego na tle nurtów europejskich i sytuacji Krakowa od połowy XIX do połowy XX w.; zbiory Biblioteki: ich struktura, wartość i funkcje; miejsce i rola Biblioteki w działalności Muzeum; znaczenie Biblioteki dla środowiska artystycznego Krakowa. Tym większy, iż przedmiotem badań jest biblioteka specjalna o charakterze rzadko spotykanym w historii bibliotek, w dodatku jedyna spośród pozostałych polskich bibliotek muzealnych typu artystyczno-przemysłowego, której zbiory i pomieszczenia nadal są użytkowane i pełnią podobną funkcję.

PRACE, PROJEKTY I GRANTY BADAWCZE (porządek alfabetyczny wg nomenklatury jednostek)

INSTYTUT BADAŃ INFORMACJI I KOMUNIKACJI, UNIWERSYTET
MIKOŁAJA KOPERNIKA W TORUNIU

Percepcja treści pochodzących z big social data inwestorów indywidualnych (grant naukowy dla interdyscyplinarnych zespołów badawczych „Inter disciplinas excellentia” w dziedzinie nauk humanistycznych, społecznych i o sztuce); kierownik: dr hab. Tomasz Kruszewski, prof. UMK; termin realizacji 2021-2022.

Przełamując liminalną bezbronność: artystyczne strategie w dobie koronawirusa (projekt w ramach „CRUSH – badania nad pandemią COVID-19 realizowane na UMK przez przedstawicieli nauk społecznych i humanistycznych”); prof. dr hab. Marek Jeziński; termin realizacji: 2020-2021

The Critical Deconstruction of Mediatization: Technology, Data and Agency (projekt w konkursie „Inicjatywa Doskonałości – Debiuty 2”); kierownik: dr Łukasz Wojtkowski; termin realizacji 2020-2021

INSTYTUT INFORMACJI NAUKOWEJ I BIBLIOTEKOZNAWSTWA,
UNIWERSYTET WROCŁAWSKI

Humanistyka Cyfrowa dla Przyszłości – Interreg V-A Republika Czeska – Polska (Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego nr rej. CZ.11.3.119/0.0/0.0/18_031/0002217); kierownik/koordynator projektu: prof. dr hab. Adam Pawłowski; termin realizacji: 2020-2023.

Humanistyka Cyfrowa dla Przyszłości. Projekt interreg „Przekraczamy granice” (projekt Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego nr umowy: CZ.11.3.119/0.0/0.0/18_031/0002217 realizowany przez Uniwersytet Wrocławski i Uniwersytet Palackiego w Ołomuńcu); koordynator: prof. Adam Pawłowski; wykonawca: dr Rafał Werszler, realizator przedmiotu „Obraz w humanistyce cyfrowej”; termin realizacji: 2020-2023.

Program Operacyjny Inteligentny Rozwój 2014-2020, działanie 4.2: Rozwój nowoczesnej infrastruktury badawczej sektora nauki – CLARIN – Wspólne Zasoby Językowe

i Infrastruktura Technologiczna (finansowanie: MNiSW POIR.04.02.00-00-C002/19); kierownik projektu na poziomie uczestnika konsorcjum – prof. dr hab. Adam Pawłowski; termin realizacji: 2020-2024.

Program Operacyjny Inteligentny Rozwój 2014-2020, działanie 4.2: Rozwój nowoczesnej infrastruktury badawczej sektora nauki – Cyfrowa infrastruktura badawcza dla humanistyki i nauk o sztuce DARIAH-PL (finansowanie: MNiSW POIR.04.02.00-00-D006/20); kierownik projektu na poziomie uczestnika konsorcjum: prof. dr hab. Adam Pawłowski; termin realizacji: 2020-2024.

Udział w pracach międzynarodowej grupy roboczej DARIAH Working Group „Bibliographical Data” nad międzynarodowym raportem An Analysis of the Current bibliographic Data Landscape in the Humanities. A Case for Public Stakeholders’ Joint Bibliodata Agenda. Koordynator: Tomasz Umerle; wykonawcy: dr Dorota Siwecka, mgr Jakub Łubocki.

Źródła do badań fonografii polskiej od 1878 roku do czasów współczesnych (projekt finansowany ze środków Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego umowa nr 839/P-DUN/2019). Organizator projektu: Sekcja Fonotek Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich; kierownik projektu: Katarzyna Janczewska-Sołomko; wykonawca: mgr Jakub Łubocki; termin realizacji: 2019-2020.

INSTYTUT STUDIÓW INFORMACYJNYCH, UNIWERSYTET JAGIELLOŃSKI

Projekt „Patrimonium – digitalizacja i udostępnienie polskiego dziedzictwa narodowego ze zbiorów Biblioteki Narodowej oraz Biblioteki Jagiellońskiej” zakończony w styczniu 2020 r. (I 2017- I 2020), współfinansowany przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa 2014-2020 oraz dofinansowany ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Projekt realizowany w l. 2017-2020 przez Bibliotekę Narodową w Warszawie i Bibliotekę Jagiellońską. Głównym celem było zdigitalizowanie i udostępnienie online 1 mln jednostek bibliotecznych z zasobów BN i BJ. Prof. dr hab. Zdzisław Pietrzyk pełnił funkcję kierownika krakowskiej części projektu.

Projekt „Patrimonium 2 – Zabytki piśmiennictwa” uzyskał dofinansowanie z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach II Osi priorytetowej Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa – działanie „Cyfrowa dostępność i użyteczność sektora publicznego” poddziałanie 2.3.2. Cyfrowe udostępnianie zasobów kultury. Termin realizacji: VII 2020 – VI 2022. Wspólny projekt Biblioteki Jagiellońskiej z Biblioteką Narodową. Prof. dr hab. Zdzisław Pietrzyk pełni funkcję kierownika krakowskiej części projektu.

Udział Instytutu Studiów Informacyjnych (ISI) w działaniach *Priorytetowego Obszaru Badawczego (POB) DigiWorld realizowanego w ramach Programu Inicjatywa Doskonałości Uczelnia Badawcza (IDUB)* <https://id.uj.edu.pl/digiworld>. Udział pracowników ISI w działaniach interdyscyplinarnego wirtualnego zespołu badaw-

czego Digital Change & Analysis Pre-Lab realizującego badania skupione wokół problematyki zmian zachodzących w środowisku cyfrowym i pod jego wpływem w różnych aspektach życia człowieka <https://isi.uj.edu.pl/dzialalnosc-naukowa/digital-change-analysis-pre-lab>.

WYDZIAŁ DZIENNIKARSTWA, INFORMACJI I BIBLIOLOGII, UNIWERSYTET WARSZAWSKI

Jak ochronić królestwo przy pomocy tybetańskich manuskryptów: Analiza kodykologiczna i historyczna królewskiej kolekcji Drangsong z Mustangu w Nepalu (Akronim DRONG) – projekt realizowany w ramach konkursu HARMONIA 10 z dotacji nr UMO-2018/30/M/HS3/00372 Narodowego Centrum Nauki; wykonawca główny: Wydział Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii Uniwersytetu Warszawskiego; kierownik: dr hab. Agnieszka Ilona Helman-Ważny; termin realizacji: 2019-21.

Projekt bada kolekcję Drangsong poprzez połączenie metod badawczych, które będą dotyczyły zarówno formalnych, jak i funkcjonalnych cech rękopisów. Każdy manuskrypt będzie badany z trzech perspektyw. Po pierwsze, jako artefakt: końcowy produkt działalności kulturalnej, artystycznej i piśmienniczej na określonym obszarze; po drugie, jako wsparcie dla tekstu o znaczeniu kulturowym, który może, w połączeniu z innymi tekstami, przyczynić się do wzrostu naszej wiedzy o mało rozumianych obszarach religii Bön, także w odniesieniu do władzy politycznej; i po trzecie, na ile książka była świętym przedmiotem, a też repozytorium liturgicznych narracji i instrukcji, istotnym składnikiem żywej, choć zagrożonej, tradycji liturgicznego rytuału.

Nieczytelnicy i nieużytkownicy – badanie wstępne osób wykluczonych z kultury książki – projekt realizowany w ramach konkursu MINIATURA 3 z dotacji nr 2019/03/X/HS2/01350 Narodowego Centrum Nauki; wykonawca główny: Wydział Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii Uniwersytetu Warszawskiego; kierownik: dr Magdalena Paul; termin realizacji: 19.12.2019 – 18.12.2020. Podstawowym celem badania wstępnego będzie opisanie struktury społecznej nieczytelników i nieużytkowników bibliotek oraz wypracowanie segmentów publiczności bibliotecznej. Dodatkowo na podstawie analizy zmiennych będzie podjęta próba wyjaśnienia barier w dostępie do bibliotek i subiektywnych powodów niekorzystania z tych instytucji kultury.

Polonijna Biblioteka Cyfrowa – projekt realizowany w ramach grantu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego; wykonawca główny: Wydział Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii Uniwersytetu Warszawskiego; kierownik: prof. dr hab. Dariusz Kuźmina; termin realizacji: lata 2020-22. Polonijna Biblioteka Cyfrowa powstała w 2012 r. na Uniwersytecie Warszawskim jako współczesne narzędzie komunikacyjne w budowaniu współpracy międzynarodowej pomiędzy badaczami poza granicami Rzeczypospolitej, podejmującymi tematy związane z Polonią lub emigracją. Drugim ważnym obszarem działalności PBC jest zabezpieczenie przed zniszczeniem polskich zbiorów znajdujących się poza granicami kraju. Wiele archiwów nie chroni poloników w odpowiedni sposób, oddając pierwszeństwo podczas prac konserwacyjnych zbiorom wytworzonym we własnym

kręgu kulturowym. Polonijna Biblioteka Cyfrowa stanowi unikatowe narzędzie do korzystania z zasobów cyfrowych. Posiada prawie 13 tys. tytułów, specjalizuje się w digitalizowaniu i upowszechnianiu w obiegu naukowym prasy polonijnej, archiwaliów i książek związanych z działalnością Polaków poza granicami kraju. Korzysta z niej miesięcznie średnio około 8 tys. czytelników. Stanowi bardzo ważny zasób dla badaczy historii prasy, zarówno naukowców jak i studentów, którzy wykorzystują jej zasoby do pisania dysertacji magisterskich i doktorskich.

Potrzeby informacyjne badaczy związane z procesem komunikacji naukowej z perspektywy korzystania z usług i zbiorów bibliotek akademickich – projekt realizowany w ramach konkursu MINIATURA 3 z dotacji nr 2019/03/X/HS2/00958 Narodowego Centrum Nauki; wykonawca główny: Wydział Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii Uniwersytetu Warszawskiego; kierownik: dr hab. Anna Mierzecka; termin realizacji: 19.12.2019 – 18.12.2020. Jednym z głównych zadań informacji naukowej jako dziedziny wiedzy jest wspieranie efektywnej komunikacji naukowej. Działalność ta wraz z rozwojem technologii komunikacyjno-informacyjnych podlegała daleko idącym przemianom. Celem projektu badawczego, którego niniejsze badanie będzie pierwszym etapem, jest opisanie tych zmian, zaprezentowanie jak wyglądają zachowania informacyjne naukowców związane z szeroko rozumianym procesem komunikacji naukowej.

„Z Badań nad Książką i Księgozbiorami Historycznymi” – udział zagranicznych recenzentów w ocenie publikacji; Stworzenie anglojęzycznej wersji wydawniczej publikacji; digitalizacja tomów archiwalnych rocznika w celu zapewnienia otwartego dostępu do nich przez Internet oraz wdrożenie i utrzymanie cyfrowej platformy redakcyjnej – projekt realizowany w ramach grantu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego; wykonawca główny: Wydział Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii Uniwersytetu Warszawskiego; kierownik: dr Dorota Pietrkiewicz; termin realizacji: 2019-2020. *„Z Badań nad Książką i Księgozbiorami Historycznymi”* to jedyne na rynku czasopismo naukowe poświęcone szeroko pojmowanej problematyce książki (zarówno rękopiśmiennej, jak i drukowanej) i jej instytucji, gdzie publikowane są oryginalne studia, syntezy i przyczynki autorów polskich i zagranicznych, przedstawiające tę problematykę w ujęciu historycznym. W procedurze recenzowania biorą udział najwyższej klasy specjaliści (z kraju i zagranicy) wielu dyscyplin i subdyscyplin, a przede wszystkim z bibliologii i informatologii. W skład Rady Naukowej czasopisma wchodzi 23 niekwestionowanych specjalistów z zakresu bibliologii, informatologii, historii i nauki o mediach. Obok bibliologów polskich, reprezentujących inne polskie ośrodki niż warszawski, w których kształceni są bibliotekoznawcy, księgoznawcy i informatolodzy, w Radzie Redakcyjnej uczestniczą uczeni z Czech, Francji, Litwy, Niemiec, Rosji, Stanów Zjednoczonych Ameryki, Szwecji i Węgier. Obecnie stanowią oni blisko 50% Rady. Czasopismo jest prenumerowane przez kilkadziesiąt ośrodków naukowych na świecie, w tym Library of Congress i British Library. Każdy artykuł przechodzi dwustopniowy proces recenzowania. Czasopismo obejmuje działy: artykuły, materiały, artykuły recenzyjne, recenzje, kronikę. Niektóre tomy zawierają wyodrębnione części specjalne, w których drukowane są artykuły i komunikaty związane z konkretnym zagadnieniem. Od 2017 r. redakcja zapoczątkowała

wydawanie tomów specjalnych poświęconych konkretnej tematyce badawczej. W 2017 r. ukazał się tom pt. „Polonika w zbiorach obcych”.

„Zachować i promować polskie dziedzictwo narodowe – digitalizacja i opracowanie naukowe archiwaliów Polskiej Sekcji Radia Watykańskiego” – projekt realizowany w ramach, grantu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego; wykonawca główny: Wydział Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii Uniwersytetu Warszawskiego; kierownik: prof. dr hab. Janusz W. Adamowski, prof. dr hab. Dariusz Kuźmina; termin realizacji: 2019-2020.

Celem i podstawowym zadaniem projektu jest zabezpieczenie materiałów archiwalnych i multimedialnych Polskiej Sekcji Radia Watykańskiego. Radio Watykańskie rozpoczęło działalność 12 lutego 1931 r. Sekcja Polska została powołana siedem lat później. Do 1948 r. nadawano audycje dwa razy w tygodniu, a później codziennie. Polskie audycje Radia Watykańskiego odgrywały szczególną rolę w czasie II wojny światowej, będąc niejednokrotnie jedynym środkiem przekazywania wiadomości o sprawach kościelnych i narodowych z Rzymu do Polski. Informowały też świat o sytuacji okupowanego kraju. Po II wojnie światowej Sekcja Polska Radia Watykańskiego przez długi czas była jedyną rozgłośnią katolicką, której programy można było odbierać w Polsce. Projekt będzie realizowany przez jednostki trzech uczelni: Wydział Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii Uniwersytetu Warszawskiego, Akademię Ignatianum w Krakowie oraz Instytut Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II. Zostało zawarte porozumienie o współpracy w zakresie zabezpieczenia i upowszechnienia materiałów wytworzonych przez Sekcję Polskiego Radia Watykańskiego.

KONFERENCJE KRAJOWE I MIĘDZYNARODOWE (porządek chronologiczny)

STYCZEŃ

Międzynarodowa sesja naukowa projektu „Jak ochronić królestwo przy pomocy tybetańskich manuskryptów: Analiza kodykologiczna i historyczna królewskiej kolekcji Drangsong z Mustangu w Nepalu (Akronim DRONG)” – organizacja: WDiB UW; zakres problemowy: sesja dotyczyła realizowanego projektu, którego celem jest przeprowadzenie badań kodykologicznych i historyczno-tekstowych unikalnego zbioru rękopisów należących do religii Bon Tybetu. Kolekcja, składająca się z 280 różnych pozycji i łącznie 2900 kart lub pojedynczych arkuszy papieru, reprezentuje rytualny repertuar kapłanów królów Mustanga, niegdyś tybetańskiego królestwa, a obecnie dystryktu Nepalu. Teksty nie były używane od czasu zakończenia rodu kapłańskiego w latach 50. lub 60. XX w. Odkrycia dostarczą historycznego tła dla znaczenia tych książek jako obiektów sakralnych i materialnych. Badania prowadzone są we współpracy z profesorem Charlesem Ramble z Ecole Pratique des Hautes Etudes w Paryżu. Projekt jest finansowany przez Narodowe Centrum Nauki; miejsce i termin: Warszawa, 13 stycznia 2020 r.

CZERWIEC

Druga Konferencja *Architektura informacji jako dyscyplina akademicka (AIDA2)* – organizacja: INOI UP; zakres problemowy: refleksja nad kierunkami rozwoju architektury informacji (AI), kształceniem architektów informacji, projektantów przestrzeni informacyjnej zgodnie z rozpoznanymi potrzebami użytkowników, a także współpraca zainteresowanych środowisk w celu zapewnienia wysokiego poziomu edukacji architektów informacji, innowacyjności metod dydaktycznych, rozwoju teorii i badań naukowych stanowiących podstawę myślenia o użytecznym kształcie obiektów informacyjnych wypełniających infosferę współczesnego człowieka; miejsce i termin: Kraków, 4-5 czerwca 2020 r.

PAŹDZIERNIK

Wiedza-Komunikacja-Działanie – organizacja: Instytut Dziennikarstwa, Mediów i Komunikacji Społecznej, Instytut Studiów Informacyjnych UJ (partner); zakres problemowy: informacja, media i komunikacja w procesie zmian; konferencja zdalna realizowane na platformie Ms Teams 15–16 października 2020.

LISTOPAD

Zarządzanie informacją w nauce – organizacja: Polskie Towarzystwo Informacji Naukowej, Instytut Studiów Informacyjnych UJ; zakres problemowy: zmiany zachodzące w systemie funkcjonowania informacji w nauce w kontekście rozwoju nowych technologii informacyjno-komunikacyjnych; miejsce i termin: konferencja zdalna realizowane na platformie Ms Teams 27 listopada 2020 r.

ZMIANY KADROWE

(porządek alfabetyczny wg nomenklatury jednostek)

INSTYTUT INFORMACJI NAUKOWEJ I BIBLIOTEKOZNAWSTWA,
UNIwersytet Wrocławski

- dr hab. Aneta Firlej Buzon prof. UW r – dyrektor od 1 września 2020 r.
- dr hab. Agnieszka Wandel – z-ca dyrektora ds. ogólnych i naukowych od 1 września 2020 r.
- dr Anna Łach – z-ca dyrektora ds. dydaktycznych od 1 września 2020 r.

INSTYTUT NAUK O INFORMACJI, UNIwersytet Pedagogiczny
im. KEN w Krakowie

- dr hab. Iwona Pietrzekiewicz – dyrektor od 1 września 2020 r.
- dr Ewa Wójcik – zastępca dyrektora od 1 września 2020 r.

INSTYTUT STUDIÓW INFORMACYJNYCH, UNIWERSYTET JAGIELLOŃSKI

- dr hab. Magdalena Wójcik, prof. UJ – dyrektor Instytutu od 1 września 2020 r.
- dr Sabina Cisek – zastępca dyrektora ds. dydaktycznych od 1 września 2020 r.

KATEDRA INFORMATOLOGII I BIBLIOLOGII, UNIWERSYTET ŁÓDZKI

- dr hab. Mariola Antczak, prof. UŁ – wybrana na kolejną kadencję na kierownika od 1 października 2020 r. do 31 września 2024 r.

**ZAKŁAD INFORMACJI NAUKOWEJ, UNIWERSYTET
IM. ADAMA MICKIEWICZA W POZNANIU**

- dr Ligia Henczel – kierownik od 1 października 2020 r.

**ODZNACZENIA, NAGRODY
(porządek alfabetyczny osobowy)**

Dr hab. Mariola Antczak, prof. UŁ (KliB UŁ) – nagroda Rektora UŁ zespołowa III stopnia za działalność naukową za książkę *Biblioteczny marketing wewnętrzny w teorii i praktyce*. Mariola Antczak, Magdalena Kalińska-Kula. (Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2019);

Dr Barbara Brodzińska-Mirowska (IBIK UMK) – stypendium Rektora za najwyższe punktowane publikacje;

Dr Anna Cisko (IINiB, UW r) – nagroda Rektora UW r za osiągnięcia dydaktyczne w 2019 r. (przyznana w 2020);

Dr Paweł Gładziejewski (IBIK UMK) – wyróżnienie indywidualne JM Rektora UMK za działalność naukową;

Prof. dr hab. Ewa Głowacka (IBIK UMK) – wyróżnienie indywidualne JM Rektora UMK za działalność naukową;

Dr hab. Arkadiusz Gut (IBIK UMK) – stypendium Rektora za najwyższe punktowane publikacje;

Dr Bożena Hojka (IINiB, UW r) – nagroda Rektora UW r za osiągnięcia dydaktyczne w 2019 r. (przyznana w 2020)

Dr hab. Marcin Lisiecki (IBIK UMK) – wyróżnienie indywidualne JM Rektora UMK za działalność naukową;

Dr Paweł Marzec (IBIK UMK) – wyróżnienie indywidualne JM Rektora UMK za działalność naukową;

Dr Stefan Nowicki (IINiB, UWŕ) – Nagroda Rektora UWŕ za działalność organizacyjną

Prof. dr hab. Bogumiła Staniów (IINiB, UWŕ) – Nagroda Rektora UWŕ za działalność organizacyjną

Dr hab. Veslava Osińska (IBIK UMK) – stypendium Rektora za najwyższej punktowane publikacje;

Dr hab. Anita Pacholik-Żuromska (IBIK UMK) – wyróżnienie indywidualne JM Rektora UMK za działalność naukową;

Prof. dr hab. Zdzisław Pietrzyk (ISI, UJ): Złoty medal za długoletnią służbę (przyznano, ale nie wręczono z powodu pandemii); Brązowy medal Zasłużony Kulturze Gloria Artis (przyznano, ale nie wręczono z powodu pandemii)

Dr hab. Agata Walczak-Niewiadomska (KIiB UŁ) – nagroda Rektora UŁ indywidualna II stopnia za działalność naukową za książkę *Wczesna alfabetyzacja i jej miejsce w działalności bibliotek publicznych* (Wydaw. Uniwersytetu Łódzkiego, 2019);

Dr hab. Agnieszka Wandel (IINiB, UWŕ) – nagroda Rektora UWŕ za działalność naukową w 2019 r. (przyznana w 2020);

Dr Daniel Żuromski (IBIK UMK) – stypendium Rektora za najwyższej punktowane publikacje

NEKROLOGI

(porządek alfabetyczny osobowy)

Prof. dr hab. Antoni Tadeusz Krawczyk (ur. 2 czerwca 1942 r. Stara Wieś, powiat krasnostawski, zm. 17 maja 2020 r., Lublin). Absolwent historii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie (1965). Stopień doktora uzyskał w 1973 r. na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, stopień doktora habilitowanego w 1995 r. W 2001 r. uzyskał tytuł profesora nadzwyczajnego. Początkowo zatrudniony na Uniwersytecie Medycznym w Lublinie (1965-1973), od 1973 r. zawodowo związany z Uniwersytetem Marii Curie-Skłodowskiej, pierwotnie jako adiunkt w Zakładzie Historii Kultury, od 1978 r. w Zakładzie Nauk Pomocniczych Historii i Bibliotekoznawstwa Instytutu Historii UMCS. Od 2001 r. zatrudniony na stanowisku profesora nadzwyczajnego. W latach 2003-2012 związany z nowo powołanym Instytutem Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej (przemianowanym na Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa), kierownik Zakładu Podstaw Kultury i Naukoznawstwa, koordynator studiów na kierunku Bibliotekoznawstwo i Informacja Naukowa w Kolegium UMCS w Radomiu. Zainteresowania badawcze Profesora skupiały się na problemach historii myśli społecznej, politycznej, historiografii epoki nowożytnej polskiej i powszechnej, historii i teorii kultury. Wiele uwagi poświęcał refleksji nad eko-

nomią, pedagogiką w poglądach nowożytnych filozofów, głównie brytyjskich. Ważny nurt jego zainteresowań stanowiły zagadnienia roli książki w komunikacji naukowej i kultura książki w epoce staropolskiej. Członek ogólnopolskiego zespołu badawczego do napisania syntezy dziejów historiografii polskiej (1996), Zespołu Badawczego „Rola Szekspira w kulturze polskiej i światowej” (1999), Komisji Metodologii Historii i Dziejów Historiografii Nauk Historycznych przy Prezydium Komitetu Nauk Historycznych PAN (2003-2006). Uczestnik i organizator licznych konferencji naukowych międzynarodowych i krajowych. Ceniony dydaktyk. Znany ze swych pasji społecznikowski, od czasów studenckich związany z ruchem ludowym. W 1989 r. zaangażowany w prace Rejonowego Społecznego Komitetu Odrodzenia Ruchu Ludowego. Sygnatariusz powołania Polskiego Stronnictwa Ludowego (wilanowskiego) 15 sierpnia 1989 r. Po zjednoczeniu PSL z ZSL sekretarz Zarządu Wojewódzkiego PSL w Lublinie.

Doradca sekretarza stanu w Ministerstwie Edukacji (1997). Odznaczony Brązowym i Złotym Krzyżem Zasługi, Medalem Komisji Edukacji Narodowej, Srebrną i Złotą Odznaką Honorową „Zasłużony dla Lublina”, Honorową Odznaką „Za Zasługi dla Lubelszczyzny” oraz Srebrną Odznaką Honorową „Zasłużonego Popularyzatora Wiedzy TWP”. Zmarł 17 maja 2020 r. w Lublinie.

Dr hab. Alfred Toczek (ur. 29 czerwca 1958 r., Jasło, zm. 7 sierpnia 2020 r., Kraków). Absolwent bibliotekoznawstwa i informacji naukowej (1983) oraz historii (1986) Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie. Stopień doktora uzyskał w 1995 r. w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie, stopień doktora habilitowanego w 2014 r. Z Uniwersytetem Pedagogicznym im. KEN zawodowo związany w latach 1986-2012, (asystent, później adiunkt w Instytucie Nauk o Informacji) oraz w latach 2014-2015. Zainteresowania badawcze dra hab. koncentrowały się wokół lwowskiego środowiska historycznego oraz jego wkładu w kulturę książki i prasy w okresie XIX i początków XX w., dziejów prasy Krakowa w okresie autonomii galicyjskiej i w czasach II Rzeczypospolitej, dziejów prasy Lwowa doby autonomii galicyjskiej i II Rzeczypospolitej, funkcjonowania środowiska historycznego Lwowa w okresie autonomii galicyjskiej ze szczególnym uwzględnieniem problematyki historyczno-bibliologicznej. Od 1999 r. członek Komisji Prasoznawczej Polskiej Akademii Nauk, Oddziału w Krakowie, a także członek Towarzystwa Historiograficznego z siedzibą na Uniwersytecie Rzeszowskim (od 2011). Odznaczony Srebrnym Krzyżem Zasługi w 2002 r. Zmarł 7 sierpnia 2020 r. w Krakowie.

Na podstawie nadesłanych materiałów
oprac. *Dorota Grabowska*
Wydział Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii

Tekst wpłynął do Redakcji 8 maja 2020 r.

NAGRODA NAUKOWA STOWARZYSZENIA BIBLIOTEKARZY POLSKICH im. ADAMA ŁYSAKOWSKIEGO ZA ROK 2020

Komisja Nagrody otrzymała 14 nominacji publikacji wydanych w roku 2020, z czego 6 zakwalifikowano do kategorii **Prace o charakterze teoretycznym, metodologicznym, źródłowym**, pięć do kategorii **Prace o charakterze informacyjno-dokumentacyjnym**, jedną do kategorii **Podręczniki akademickie**, dwie do kategorii **Prace o charakterze praktyczno-wdrożeniowym**. Po zatwierdzeniu końcowej listy nominacji Komisja Nagrody w składzie: prof. Wiesław Babik, prof. Ewa Głowacka, dr hab. Artur Jazdon, prof. Maria Juda, prof. Barbara Sosińska-Kalata, dr hab. Jadwiga Konieczna, dr hab. Bogumiła Staniów, dr hab. Marzena Świgoń, dr hab. Anna Tokarska, dr hab. Jadwiga Sadowska (przewodnicząca Komisji) przeprowadziła w dniach od 7 do 12 kwietnia 2021 r. głosowanie, w wyniku którego wskazano do nagrodzenia autorów następujących publikacji:

Prace o charakterze teoretycznym, metodologicznym, źródłowym

Aplikacje mobilne w systemach informacyjnych: teoria i praktyka / Grzegorz Gmirek. Warszawa: Wydaw. Naukowe i Edukacyjne SBP, 2020, 358 s. (Nauka – Dydaktyka – Praktyka; 200).

Prace o charakterze informacyjno-dokumentacyjnym

Bibliografia Fonografii Polskiej (Źródła do badań fonografii polskiej od 1878 roku do czasów współczesnych) / pod red. Marii Wróblewskiej. [baza danych] <http://www.sbp.pl/fonografia/bazy>

Prace o charakterze praktyczno-wdrożeniowym

Serwisy internetowe instytucji kultury w Polsce / Mariusz Jarocki, Paweł Marzec. Toruń: Wydaw. Naukowe UMK, 2020, 206 s.

Nagroda ma postać medalu i dyplomu.

Jadwiga Sadowska

ZMARŁA JOANNA PASZTALENIEC-JARZYŃSKA

Z głębokim smutkiem przyjęliśmy w dniu 15 kwietnia 2021 r. wiadomość o śmierci w wieku 71 lat Joanny Pasztaleniec-Jarzyńskiej. Zmarłą pożegnaliśmy na uroczystości pogrzebowej 28 maja 2021 r., w miesiącu bibliotek. W imieniu Krajowej Rady Bibliotecznej, w której Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska od ponad roku zasiadała, i Biblioteki Narodowej, w której pracowała od zakończenia studiów w 1972 r. do przejścia na emeryturę w 2009 r., złożyłem wyrazy głębokiego współczucia Mężowi, Rodzinie i Przyjaciółom.

Joanna Pasztaleniec-Jarzyńska była absolwentką filologii romańskiej na Uniwersytecie Warszawskim. W Bibliotece Narodowej pełniła wiele funkcji kierowniczych, m.in.: kierownika Sekcji Centralnego Katalogu Bieżących Czasopism Zagranicznych Zakładu Katalogów Centralnych (1974-1977), kierownika Zakładu Katalogów Centralnych (1982-1991), sekretarza naukowego (1991-1993), zastępcy dyrektora Biblioteki Narodowej ds. naukowych (1993-2005, jako dyrektor do spraw naukowych w l. 1998-2000), pełnomocnika dyrektora Biblioteki Narodowej ds. współpracy z bibliotekami publicznymi (2006-2009) nadzorując program zakupu nowości wydawniczych do bibliotek publicznych. Od 1 czerwca 1997 r. pełniła obowiązki dyrektora BN, od odwołania prof. Adama Manikowskiego aż do powołania jego następcy – prof. Jakuba Lichańskiego.

Miała decydujący wpływ na kierunki działalności Biblioteki Narodowej przede wszystkim w latach 90. XX w. Już od początku pracy w BN korzystano chętnie z jej znajomości języków obcych, zwłaszcza języka francuskiego. Za najważniejszy należy uznać Jej wkład w podtrzymywanie i rozwój kontaktów międzynarodowych. Wielokrotnie reprezentowała BN w organizacjach międzynarodowych i na spotkaniach w bibliotekach zagranicznych. Szczególnie istotne było prowadzenie i nadzór nad wieloletnim programem mikrofilmowania zbiorów

z polsko-niemieckiego pogranicza kulturowego w zbiorach bibliotek polskich ze środków Fundacji im. Roberta Boscha.

Była członkinią komitetu redakcyjnego, a następnie redaktor naczelną „Polish Libraries Today”. Wchodziła w skład komitetów redakcyjnych wielu czasopism branżowych, w tym najważniejszych w Polsce. Choć niewiele opublikowała, starała się być na bieżąco z trendami w bibliotekarstwie. Towarzyszyła życzliwie wielu inicjatywom bibliotecznym. Chętnie odwiedzała biblioteki krajowe i zagraniczne, brała udział w licznych konferencjach i seminariach. Była członkiem rad programowych wielu bibliotek polskich, jak Książnicy Cieszyńskiej. Brała udział w wielu kongresach IFLA i EBLIDA. Miała okazję organizacji w Warszawie corocznego spotkania dyrektorów europejskich bibliotek narodowych (CENL) w październiku 1997 r. jako p.o. dyrektora BN.

Pozostanie w naszej pamięci jako osoba życzliwa, miła, taktowna i przyjacielska. Chętnie omawiała problemy z różnych punktów widzenia, nie szczędząc czasu i wysiłku. Środowisko bibliotekarskie doceniło Jej koncyliacyjny charakter wybierając wielokrotnie do zarządu, a ostatnio w 2017 r. na funkcję przewodniczącej Zarządu Głównego Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich. Ponad rok temu została powołana do Krajowej Rady Bibliotecznej przez prof. Piotra Glińskiego, ministra kultury i dziedzictwa narodowego.

Tomasz Makowski

EWA PITAK
(1951-2020)

„Można odejść na zawsze, by stale być blisko...”
ks. Jan Twardowski

21 października 2020 r. zmarła mgr Ewa Pitak, zasłużona starszy kustosz dyplomowany w Bibliotece Uniwersyteckiej we Wrocławiu, zastępca Dyrektora Biblioteki Uniwersyteckiej ds. Zbiorów Specjalnych, wieloletnia kierowniczka Oddziału Opracowania Zbiorów Zabezpieczonych i Informacji Naukowej, nauczyciel akademicki, starszy asystent w Instytucie Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego. W bibliotekarstwie wrocławskim łącznie przepracowała 45 lat, w tym 36 w Bibliotece Uniwersyteckiej i dziewięć w Instytucie Bibliotekoznawstwa.

Ewa Bronisława Pitak urodziła się 1 września 1951 r. we Wrocławiu w rodzinie inteligenckiej Janiny z domu Biegalskiej i Szczepana Pitaka. Miała trzy starsze siostry (Krystynę, Irenę i Marię).

Szkołę podstawową ukończyła w 1965 r. w Pustkowie Żurawskim. Naukę kontynuowała w latach 1965-1969 w XII Liceum Ogólnokształcącym we Wrocławiu, gdzie zdała maturę. W 1969 r. rozpoczęła studia bibliotekoznawcze (specjalizacja stare druki) na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Wrocławskiego, które ukończyła 20 czerwca 1973 r., uzyskując tytuł magistra. Pracę magisterską pt.: *Drukarstwo rodziny Schedlów* napisała pod kierunkiem prof. Bronisława Kocowskiego.

We wrześniu 1973 r. rozpoczęła staż jako młodszy bibliotekarz w Bibliotece Uniwersyteckiej we Wrocławiu, a już w październiku 1973 r. została asystentem-stażystą w Instytucie Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego.

W październiku 1974 r. otrzymała mianowanie na asystenta, a w marcu 1977 r. – starszego asystenta. Od roku akademickiego 1974/1975 prowadziła ćwiczenia z bibliotekarstwa i klasyfikacji rzeczowej dokumentów, a od 1975/1976 przejęła również konwersatorium z głównych kierunków nauki i jej organizacji oraz wykłady z klasyfikacji piśmiennictwa. Od 1974 r. pełniła funkcję opiekuna studentów I roku i jako wychowawca młodzieży bardzo dobrze wywiązywała się ze swoich obowiązków. W 1975 r. była komendantem OHP oraz sekretarzem Instytutowej Komisji Egzaminacyjnej studiów zaocznych. Pod kierunkiem doc. dra hab. Krzysztofa Migonia przygotowywała rozprawę doktorską pt.: *Klasyfikacja piśmiennictwa w bibliotekach polskich*. We wrześniu 1976 r. przebywała służbowo w Lipsku celem zebrania w Deutsche Bucherei materiałów źródłowych do doktoratu oraz zapoznania się z organizacją bibliotekarstwa niemieckiego. W kwietniu 1977 r. przeprowadziła cykl wykładów w Państwowym Ośrodku Kształcenia Bibliotekarzy nt. klasyfikacja logiczna a klasyfikacja nauk. We wrześniu 1982 r. została przeniesiona do pracy na stanowisku starszego bibliotekarza w Oddziale Bibliologicznym Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu. Do jej obowiązków należały m.in. katalogowanie i opracowanie rzeczowe czasopism, opieka nad czytelnią czasopism bieżących oraz informacja biblioteczna i bibliograficzna.

W latach 1982-1986 mgr Ewa Pitak podtrzymała kontakt z Instytutem Bibliotekoznawstwa UW, prowadząc tam wykłady z przedmiotu „Klasyfikacja piśmiennictwa” dla studentów zaocznych. W sierpniu 1984 r. została awansowana na stanowisko kustosa służby bibliotecznej. W styczniu 1986 r. przeszła do Oddziału Informacji Naukowej. Do jej zadań należało m.in.: prowadzenie kartotek bibliograficznych bieżących, kartotek prac doktorskich i habilitacyjnych, wykonywanie zestawień tematycznych, współpraca przy redakcyjnym opracowaniu zespołowym wydawnictw: *Bibliografii Uniwersytetu Wrocławskiego*, *Wykazu Nabytków Zagranicznych Biblioteki Głównej* oraz *sieci*” oraz „Biuletynu Informacyjnego – „Mól”.

W 1987 r. odbyła krótkoterminowy kurs CİNTE pt.: „Organizacja działalności informacyjnej w bibliotekach szkół wyższych i instytucjach naukowo-badawczych”.

W grudniu 1989 r. zdała pomyślnie egzamin na bibliotekarza dyplomowanego w Bibliotece Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu i w październiku 1990 r. uzyskała mianowanie na stanowisko kustosa dyplomowanego.

W związku z odejściem z Biblioteki Uniwersyteckiej dra hab. Józefa Długosza, dyrekcja Biblioteki UW w czerwcu 1990 r. powierzyła mgr Ewie Pitak kierowanie Oddziałem Opracowania Zbiorów Zabezpieczonych. Funkcję tę pełniła do 31 grudnia 1995 r. (likwidacja Oddziału).

W latach 1993-2005 była członkiem Rady Naukowej Biblioteki Uniwersyteckiej. Była też stałym uczestnikiem komisji ds. regulaminów Biblioteki. W styczniu 1996 r. została kierownikiem Oddziału Informacji Naukowej, do którego w tym okresie został włączony Oddział Prac Naukowych i Dokumentacyjnych. Przeprowadzona przez nią reorganizacja Oddziału zaowocowała scaleniem prac bibliograficznych przy tworzeniu dwóch bibliografii – *Bibliografii Publikacji Pracowników Uniwersytetu Wrocławskiego* i *Bibliografii Piśmiennictwa o Uniwersytecie Wrocławskim*. Pod jej kierunkiem rozpoczęto komputeryzację prac bibliogra-

ficznych zakończonych udostępnieniem bazy w Internecie. W 2003 r. nastąpiła fuzja Oddziału Informacji Naukowej z Oddziałem Katalogu Alfabetycznego. Prace organizacyjne związane z tą zmianą zaowocowały intensywnymi pracami porządkowymi i melioracyjnymi w kartkowym katalogu alfabetycznym liczącym ok. 3 mln kart oraz szybkim uzupełnieniem katalogu komputerowego (wprowadzenie rekordów egzemplarza). Od momentu podjęcia prac związanych z komputeryzacją procesów bibliotecznych Ewa Pitak aktywnie uczestniczyła w Zespole ds. Komputeryzacji Biblioteki, a na forum krajowym reprezentowała Bibliotekę w zespole ds. założenia wspólnego katalogu komputerowego (WUKA). Komputeryzacja Biblioteki doprowadziła do zmiany pracy w Informatorium – nowe elektroniczne źródła informacji pozwoliły na zintensyfikowanie usług informacyjnych. Pod jej kierunkiem zespół pracowników Oddziału w znacznym stopniu przyczynił się do tworzenia i napełnienia modułów strony domowej BU (wyróżnionej I nagrodą w ogólnopolskim konkursie na stronę WWW). Zorganizowała cztery wystawy biblioteczne: „Biblioteka Uniwersytecka – przystań nauki” (1998), „Piękno ilustrowanej książki” (1999), „Od Gutenberga do Internetu” (2000) oraz „Kolekcja Alba Unia i Literatura rumuńska – klasyka i współczesność w zbiorach BU”. Była autorką informacji w „Przeglądzie Uniwersyteckim” o kolejnych wystawach BU – „Książki niezwykle – osobliwości ze zbiorów BU” oraz „Fascynacja Afryką” (2003).

Funkcję kierownika Oddziału Informacji Naukowej pełniła do końca grudnia 2008 r., w styczniu 2009 r. powierzono Jej pełnienie obowiązków zastępcy Dyrektora Biblioteki ds. Zbiorów Specjalnych. W styczniu 2012 r. została zastępcą Dyrektora Biblioteki ds. Zasobów na czas nieokreślony.

Mgr Ewa Pitak pełniła wiele dodatkowych funkcji: była członkiem Rady Bibliotecznej (od 2008 r.); koordynatorem Dolnośląskiego Festiwalu Nauki na poziomie Biblioteki Uniwersyteckiej (od 2009); przewodniczącą komisji ds. Digitalizacji Zbiorów (od 2009 r.); członkiem Komisji Antykwarycznej (od 2009 r.); członkiem Komisji Premiowej ds. Nagród i Awansów (od 2009 r.); członkiem Komisji ds. Gromadzenia i Selekcji Zbiorów (od 2014 r.).

W sierpniu 2015 r. została powołana przez JM Rektora Uniwersytetu Wrocławskiego – prof. Marka Bojarskiego – do uniwersyteckiego komitetu ds. opieki nad grobami osób zasłużonych dla Uniwersytetu Wrocławskiego. Komitet miał charakter społeczny, a do jego głównych zadań należało ewidencjonowanie miejsc pochówku zmarłych uczonych oraz innych osób zasłużonych dla Uniwersytetu Wrocławskiego, opieka nad grobami opuszczonymi, a przede wszystkim przypominanie o zasługach i dokonaniach zmarłych. JM Rektor UW w liście nominacyjnym napisał m.in. *jestem przekonany, że Pani obecność w Komitecie będzie bardzo pomocna i nikt, kto był związany z Biblioteką Uniwersytecką we Wrocławiu, nie zostanie pominięty.*

Mgr Ewa Pitak była autorką lub współautorką 27 publikacji z zakresu bibliotekoznawstwa i informacji naukowej, w tym pięciu artykułów naukowych, pięciu haseł encyklopedycznych, siedmiu rozdziałów w książce, dwóch recenzji naukowych, czterech redakcji wydawnictw i jednej książki (współautostwo).

W opinii dyrekcji Biblioteki UW była bardzo doświadczonym bibliotekarzem i kreatywnym pracownikiem głęboko zaangażowanym w sprawy Biblioteki Uni-

wersyteckiej we Wrocławiu. Cechowała ją wysoka kultura osobista, chętnie podejmowała nowe wyzwania, rzetelnie wykonywała powierzone obowiązki i doskonale kształciła i wychowywała młode kadry bibliotekarskie.

Za osiągnięcia w pracy zawodowej została odznaczona Srebrnym Krzyżem Zasługi (1996), Medalem Złotym za Długoletnią Służbę (2008) oraz licznymi nagrodami rektorskimi.

Była członkiem Związku Nauczycielstwa Polskiego (1983-1980), Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich (od 1977) i NSZZ Solidarność (od 1980).

25 września 2018 r., po 45 latach pracy zawodowej mgr Ewa Pitak przeszła na emeryturę. Zmarła 21 października 2020 r w wieku 69 lat. Została pochowana na cmentarzu w Gniechowicach pod Wrocławiem.

We wspomnieniu po śmierci mgr Ewy Pitak dyrektor i współpracownicy z Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu napisali m.in.: *W pracy dała się poznać jako doskonały fachowiec z ogromną wiedzą teoretyczną i praktyczną. Całe swoje życie zawodowe związała z Biblioteką Uniwersytecką, przyczyniając się do jej rozwoju na wielu płaszczyznach. Jednocześnie zapamiętamy ją jako ciepłego, dobrego człowieka o bardzo wysokiej kulturze osobistej.*

Marek Dubiński

Akta osobowe Ewy Pitak w zasobie Działu Spraw Pracowniczych Uniwersytetu Wrocławskiego

Dorobek publikacyjny mgr Ewy Pitak (najważniejsze publikacje):

Artykuły naukowe:

Ewa Pitak: *500-lecie polskiego słowa drukowanego na Śląsku. Sesja naukowa /Wrocław 9-11 X 1975/*. „*Studia o Książce*” 1977 T.7, s. 269-271.

Ewa Pitak: *Klasyfikacja piśmiennictwa w nauce o książce*. „*Studia o Książce*” 1978 T. 8, s. 27-42.

Ewa Pitak.: *Stan i perspektywy badań księgoznawczych w Polsce. Konferencja naukowa /Karpacz 22-27 XI 1979/*. „*Studia o Książce*” 1981 T.11, s. 246-248.

Ewa Pitak: *Początki katalogów bibliotecznych w Polsce*. „*Bibliothecalia Wratislaviensia*” 1995 nr 2, s. 161-173.

Recenzje naukowe:

Ewa Pitak [Recenzja]. „*Roczniki Biblioteczne*” 1975, z.1-2, s. 305-311. Rec. tomu czasopisma „*Rocznik Biblioteki Narodowej*” 1973 T. 9. 1977.

Ewa Pitak [Recenzja]. „*Studia o Książce*” 1980 T.10, s. 251-254. Rec. czasopisma „*Bertlesmann Briefe*” 1972 H.76-1978 H. 96.

Opracowanie naukowo-dydaktyczne:

Przewodnik metodyczny do nauki przedmiotu klasyfikacja piśmiennictwa dla studentów Zaocznego Studium Bibliotekoznawstwa. Oprac. Ewa Pitak, Wrocław 1979, 13 s.

Rozdziały w książce:

Ewa Pitak: *Informacja o zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu – od katalogu kartkowego do OPAC*. W: Komputeryzacja Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu

wiu – dziesięć lat doświadczeń [Dokument elektroniczny]. Praca zbior. pod red. Grażyny Piotrowicz 2006. Wrocław, 2006, s. 26-44.

Ewa Pitak: *Zbiory Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu – historia i stan obecny*. W: „Dziedzictwo Regionu i Europy”. Cymelia ze zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu. Digitalizacja i udostępnienie w sieci. Praca zbiorowa pod red. Grażyny Piotrowicz, Ewy Pitak i Adama Żurka. Wrocław 2014. – (Imago Silesiae, Imago Europae; t.2). s. 19-34

Redakcja:

Grażyna Piotrowicz, Ewa Pitak, Adam Żurek (red.): *„Dziedzictwo Regionu i Europy”*. Cymelia ze zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu. Digitalizacja i udostępnienie w sieci. Praca zbior. pod red. Grażyny Piotrowicz, Ewy Pitak i Adama Żurka Wrocław 2014. 360 s.: il. (Imago Silesiae, Imago Europae / red. serii Adam Żurek, Grażyna Piotrowicz, Ewa Pitak; t. 2), s. [255]-268.

Książka:

Polonika zagraniczne w Bibliotece Uniwersyteckiej we Wrocławiu. Informator / [całość oprac. Julian Fercz i Ewa Pitak; aut. rozdz. Julian Fercz, Ewa Pitak, Hanna Kowalska, Józef Stąsiek, Adam Skura, Stanisław Kądzielski, Wojciech Mrozowicz, Stanisław Strauss, Krystyna Szykuła, Mariola Stryjewska, Aniela Kolbuszewska]. Biblioteka Narodowa; Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu. Wrocław, 1998. 228 s. (Zbiory i Prace Polonijne Bibliotek Polskich; t. 8)

WSKAZÓWKI DLA AUTORÓW

„Przegląd Biblioteczny” drukuje materiały oryginalne i tylko takie, których autor nie zamierza opublikować w innych czasopismach lub pracach zbiorowych.

Teksty artykułów są recenzowane zgodnie z zasadami *double-blind peer review*. Każdy artykuł recenzowany jest przez dwóch recenzentów dobieranych spośród specjalistów problematyki w nim poruszanej, na podstawie jednolitego formularza. Podstawowymi kryteriami oceny artykułu są: zgodność tematu z profilem czasopisma, wartość merytoryczna tekstu, jego organizacja logiczna i forma językowa. O przyjęciu tekstu do publikacji autorzy informowani są w ciągu 6-10 tygodni od otrzymania go przez Redakcję.

Redakcja „Przeglądu Bibliotecznego” uprzejmie prosi autorów o przestrzeganie przedstawionych poniżej zasad przygotowania i przesyłania materiałów do publikacji.

1. ZASADY OGÓLNE

Teksty powinny być napisane w programie WORD w formacie RTF. Artykuł nie powinien przekraczać 36 000 znaków (ze spacjami), a recenzja, sprawozdanie itp. – 14 000 znaków (ze spacjami). Teksty należy nadsyłać w formie elektronicznej na adres e-mail redakcji: przeglad.biblioteczny@uw.edu.pl, ewentualnie na płycie CD/DVD wraz z jednym egzemplarzem wydruku na adres: Redakcja „Przeglądu Bibliotecznego”, Wydawnictwo SBP, 00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7.

Do każdego artykułu należy dołączyć **streszczenie autorskie** w języku polskim o objętości ok. 100 wyrazów (ok. 1000 znaków), słowa kluczowe oraz przekład tytułu artykułu i streszczenia na język angielski. **Streszczenie powinno zawierać następujące informacje: teza/cel artykułu, metody badań, najważniejsze wyniki, wnioski.**

Wydawnictwo SBP i Redakcja „Przeglądu Bibliotecznego” podpisała porozumienie z redakcją „The Central European Journal of Social Sciences and Humanities” (CEJSH) w sprawie elektronicznej publikacji streszczeń prac naukowych ukazujących się w „Przeglądzie Bibliotecznym”. Przedsięwzięcie to nie ma charakteru komercyjnego, a służyć ma popularyzacji polskiego dorobku naukowego. Jeśli Autor nadsyłał go do „PB” artykułu **nie wyraża zgody** na publikację jego abstraktu w CEJSH, prosimy o wyraźne określenie na piśmie swego stanowiska.

Autorzy artykułów proszeni są o przygotowanie odrębnej strony tytułowej, zawierającej tytuł artykułu, nazwisko autora oraz adres do korespondencji i *e-mail*. Zgodnie z zasadami przeciwdziałania zjawiskom *ghostwritingu* i *guest authorship*. Redakcja prosi również, aby na tej stronie ujawnione zostały nazwiska i afiliacje wszystkich osób, które przyczyniły się do powstania artykułu, ich rola i udział w przygotowaniu publikacji (kto jest autorem koncepcji, założeń, metod itp. wykorzystywanych w pracy zgłoszonej do druku; procentowy udział w przeprowadzonych badaniach i opracowaniu artykułu). Redakcja zobligowana jest do poinformowania, iż *ghostwriting* i *guest authorship* są przejawem nierzetelności naukowej, a wszelkie wykryte przypadki muszą być przez Redakcję demaskowane, włącznie z powiadomieniem odpowiednich podmiotów (instytucje zatrudniające autorów, towarzystwa nauko-

we, stowarzyszenia edytorów naukowych itp.). Redakcja prosi także o podanie informacji o źródłach finansowania publikacji, wkładzie instytucji naukowo-badawczych, stowarzyszeń i innych podmiotów (*financial disclosure*).

Na pierwszej stronie artykułu powinien być umieszczony jedynie tytuł oraz oświadczenie Autora/Autorów, że tekst przedstawiany redakcji „Przeglądu Bibliotecznego” nie był dotychczas opublikowany ani zgłoszony do publikacji w żadnym innym czasopiśmie. Jeśli tekst był prezentowany na konferencji, należy podać jej szczegółowe dane wraz z ewentualnymi informacjami o publikacji materiałów konferencyjnych. Jeśli artykuł jest częścią przygotowywanej do druku książki, należy podać jej dane oraz planowany termin publikacji. Zapewnienie anonimowości tekstów przekazywanych do recenzji wymaga, aby w tekście artykułu w żadnym miejscu nie była umieszczona informacja umożliwiająca identyfikację autora.

2. ZASADY SZCZEGÓŁOWE OPRACOWANIA ARTYKUŁU

Tekst artykułu powinien być podzielony na nienumerowane podrozdziały zapatrzone w tytuły. W pierwszej części zaleca się umieścić informacje wprowadzające w problematykę prezentowaną w artykule. W części ostatniej – wnioski końcowe i podsumowanie przedstawionych rozważań.

Tytuły czasopism, wystaw, konferencji, programów itp. powinny być zapisane w cudzysłowie; tytuły publikacji (książek, artykułów itp.) należy wyróżnić kursywą.

Materiały ilustracyjne (tabele, wykresy itp.) powinny być przygotowane w odcieniach szarości z zaznaczeniem ich miejsca w tekście; wszystkie ilustracje powinny mieć własną numerację oraz tytuły (dopasowany stopień pisma legendy danego rysunku czy wykresu [8 p. Arial]).

Przypisy powinny być umieszczone na dole strony i ponumerowane liczbami arabskimi; zaleca się ograniczenie liczby przypisów do niezbędnego minimum.

Przypisy bibliograficzne zastępuje się odesłaniem do bibliografii załącznikowej, którą należy opracować zgodnie z zasadami APA Style; odesłanie w tekście umieszcza się w nawiasie okrągłym wg poniższych zasad. Ogólne powołania na literaturę w tekście należy podawać w formie:

- odesłanie do jednego dzieła: (Kowalski, 1990) lub (*Biblioteki...*, 1976);
- odesłanie do kilku dzieł: (Abramowicz, 2001; Kowalski, 1990; 1995) lub (*Biblioteki...*, 1976; Jankowska & Majewski, 2004, Berners-Lee et al., 2001).

Odwołania do określonych stron cytowanych tekstów należy podawać w formie: (Iyer, 1995, p. 15) albo (Taradejna & Taradejna, 2004, s. 231-233) albo [Zybert, red., 2004, s. 18].

Opisy bibliograficzne wykorzystanych źródeł należy umieścić na końcu tekstu w bibliografii załącznikowej w układzie alfabetycznym autorów. Prace zbiorowe należy umieszczać pod nazwiskiem redaktora. Jeśli brak w źródle nazwy autora lub redaktora pracy zbiorowej, na pierwszym miejscu umieszcza się tytuł. W opisy dzieł wydanych za granicą obowiązuje pisownia stron, numerów, skrótów w języku tekstu (np. „W” w języku polskim „In” w języku angielskim, „s.” w języku polskim „p.” w języku angielskim). Opisy prac tego samego autora powinny być uporządkowane według chronologii występującej, a w każdym z nich należy

powtórzyć nazwisko i imię (imiona) autora. Prace tego samego autora opublikowane w tym samym roku należy oznaczać wg zasady: Dembowska, Maria (1976a)..., Dembowska, Maria (1976b)..., itd. Przykłady redagowania opisów bibliograficznych przedstawiono poniżej.

KSIĄŻKA

Dembowska, Maria (1991). *Nauka o informacji naukowej: organizacja i problematyka badań w Polsce*. Warszawa: IINTE.

Iyer, Hamalata (1995). *Classificatory structures. concepts, relations and representation*. Frankfurt/Main: Indeks Verlag.

Taradejna, Małgorzata; Taradejna, Ryszard (2003). *Dostęp do informacji publicznej a prawna ochrona informacji dotyczących działalności gospodarczej, społecznej i zawodowej oraz życia prywatnego*. Toruń: Wydaw. Adam Marszałek.

PRACA ZBIOROWA

Biblioteki publiczne województwa toruńskiego: informator (1976). Toruń: Wojewódzka Biblioteka Publiczna i Książnica Miejska im. M. Kopernika.

Burgess, Robert G., ed. (1993). *The research process in educational settings : ten case studies*. London: Falmer Press.

Zybert, Elżbieta B., red. (2002). *Książka i biblioteka w środowisku edukacyjnym*. Warszawa: Wydaw. SBP.

ARTYKUŁ W CZASOPIŚMIE

Augustyniak, Anna (2004). Międzynarodowa Federacja Informacji i Dokumentacji. *Przegląd Biblioteczny*, z. 1/2, s. 3-21.

Dervin, Brenda; Nilan, Michael (1986). Information Needs. *Annual Review of Information Science and Technology*, vol. 21, pp. 3-31.

ARTYKUŁ W PRACY ZBIOROWEJ

Gawrysiak, Piotr (2000). W stronę inteligentnych systemów wyszukiwawczych. W: *Multimedialne i sieciowe systemy informacyjne*. Materiały konferencyjne pod red. Cz. Daniłowicza. Wrocław: Oficyna Politechniki Wrocławskiej, s. 59-69.

Hartley, Joellen T.; Harker, Judith O.; Walsh, David A. (1980). Contemporary issues and new directions in adult development of learning and memory. In: *Aging in the 1980's : Psychological issues*. Ed. by L. W. Poon. Washington, DC: American Psychological Association, pp. 239-252.

ARTYKUŁ W CZASOPISIE ELEKTRONICZNYM

Berners-Lee, Tim; Hendler, James; Lassila, Ora (2001). The Semantic Web. *Scientific American* [online], May [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w WWW: <<http://www.sciam.com/article.cfm?articleID=00048144-10D2-1C70-84A9809EC588EF21>>.

Frederickson, B.L. (2000). Cultivating positive emotions to optimize health and well-being. *Prevention & Treatment* [online], vol. 3 [dostęp: 11.12.2001]. Dostępny w WWW: <<http://journals.apa.org/prevention/volume3/pre0030001a.html>>.

Głapa, Janusz (2002). Informacja gospodarcza w Książnicy Pomorskiej. *EBIB Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [online], nr 11 (40); [dostęp: 11.03.2003]. Dostępny w WWW: <<http://ebib.oss.wroc.pl/2002/40/glapa.php>>.

DOKUMENT Z WITRYNY INSTYTUCJI, ORGANIZACJI LUB OSOBY PRYWATNEJ

APA (1995). *APA public policy action alert: Legislation would affect grant recipients* [online]. American Psychological Association [dostęp: 25.01.1996]. Dostępny w WWW: <<http://www.apa.org/ppo/istook.html>>.

Chou, Luyen; McClintock, Robbie; Moretti, Frank; Nix, Don. H. (1993). *Technology and education; Choosing pasts and imagining educational futures* [online]. Columbia University, Institute for Learning Technologies; [dostęp: 25.11.1996]. Dostępny w WWW: <<http://www.ilt.columbia.edu/publications/papers/newwine1.html>>.

MENiS (2004). *PISA 2003 – Informacja przygotowana przez OECD* [online]. Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu; [dostęp: 14.12.2004]. Dostępny w WWW: <http://www.men.waw.pl/wspolpraca/biezace/pisa_oecd.php>.

Smith, Brian (2004). *Ontology and information systems* [online]. The Buffalo University, Department of Philosophy; [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w WWW: <<http://ontology.buffalo.edu/ontology.doc>> .

US NLM (2004). *Unified Medical Language System* [online]. US National Library of Medicine. National Institutes of Health; [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w WWW: <<http://www.nlm.nih.gov/research/umls/umlsmain.html>>.

Po przyjęciu artykułu do druku autorzy proszeni są o przesłanie swojej fotografii o dobrej rozdzielczości (elektronicznie, w formie pliku JPG lub TIF, ewentualnie pocztą, w formie odbitki o dobrej jakości) oraz krótkiej informacji biograficznej (do 70 słów), która powinna zawierać następujące elementy: tytuł/stopień naukowy lub zawodowy autora, aktualne miejsce pracy i zajmowane stanowisko; specjalności naukowe lub zawodowe, najważniejsze publikacje (maks. 3).

Redakcja nie przyjmuje tekstów, które nie są opracowane zgodnie z powyższymi wskazówkami i zastrzega sobie prawo skracania tekstów oraz wprowadzania zmian w uzgodnieniu z Autorem. Redakcja nie zwraca przesłanych materiałów.

GUIDELINES FOR AUTHORS

The editors of „Library Review” accept only manuscripts that have not been published before and are not planned to be published in other journals or collective works.

Papers are reviewed through a double-blind peer review process. Each paper is reviewed with a standard review form filled in by two referees selected from professionals with expertise in appropriate domain. The reviewers use the following evaluation criteria: compatibility of the subject discussed with the journal profile, scientific merit, appropriate text arrangement and correct language use.

The editors of „Library Review” kindly requests Authors to follow the journal guidelines while preparing and sending papers for publication.

1. GENERAL GUIDELINES

Papers should be submitted as RTF (Rich Text Format) files with maximum of 36,000 characters including spaces per paper and 14,000 characters including spaces per review, report, etc. Papers saved as RTF files should be sent by e-mail to: przeglad.biblioteczny@uw.edu.pl. Files saved on CD or DVD together with one printed copy of the paper may also be mailed to: Redakcja Przeglądu Bibliotecznego, Wydawnictwo SBP, 00-335 Warszawa, ul. Konopczyńskiego 5/7.

Each paper should be accompanied by keywords and an abstract maximum 100 words/1000 characters long **prepared by the author. The abstract should present a thesis/objective of the paper, research methods applied, most important results and conclusions.**

Wydawnictwo SBP (Polish Librarians Association Publishing House) and the editors of “Library Review” have signed an agreement with the editors of “The Central European Journal of Social Sciences and Humanities” (CEJSH) concerning electronic publishing of abstracts of papers published in “Library Review”. This agreement is non-commercial and focused on the promotion of Polish scientific achievements. The Authors of papers sent to “Library Review” who do not give their consent to the publication of their abstracts in CEJSH are kindly asked to express their view in written form.

Authors are expected to prepare a separate title page including the title of the paper, the Author’s name, mailing and e-mail address. Furthermore, in compliance with the policy against ghostwriting and guest authorship Authors are requested to reveal names and affiliations of all persons who contributed to the paper and the extent of their contribution (the author of the concept, assumptions, methods, etc. used in the submitted manuscript; the percentage of the author’s contribution to the research and the paper preparation). **Ghostwriting and guest authorship** are the mark of scientific dishonesty and all their occurrences have to be brought to public attention by the editors even if appropriate institutions need to be informed (institutions employing authors, scientific associations, associations of scientific editors, etc.) Authors are also requested to describe sources of founding that have supported the work and the financial involvement of research institutes, associations and other entities (financial disclosure).

First page of the submitted paper should include only the title and Authors' statement that the text presented to "Library Review" has neither been published nor considered for publication in any other journal. If the paper was presented at a scientific meeting, Authors should provide detailed information about the event and the conference proceedings. If the paper is planned as a part of a book, Authors should provide its metadata and planned publishing date. In order to ensure the anonymity of the review process, Authors are asked not to place any information in the text that could be used to identify the author.

2. DETAILED GUIDELINES FOR PAPER PREPARATION

The text should be organized into unnumbered subtitled sections. It should start with an introductory overview and end with conclusions and the summary of the discussion.

Titles of journals, exhibitions, conferences, programs, etc. should be put in double quotation marks; titles of publications (books, journal papers, etc.) should be italicized.

Illustrative content (tables, graphs, etc.) should be saved as greyscale or black-white pictures and their place within the text should be clearly marked; all illustrations should be numbered and entitled.

Footnotes should be placed at the bottom of appropriate pages and numbered with Arabic numerals; it is recommended to limit the number of footnotes to the most indispensable ones.

Bibliographic footnotes should be replaced with references to the end-of-work bibliography prepared according to APA Style; references within the body of the paper should be placed in brackets according to the rules provided below. General references to literature within the body of the paper should be formed as follows:

- the reference to one work: (Kowalski, 1990) or (*Biblioteki...*, 1976);
- the reference to several works: (Abramowicz, 2001; Kowalski, 1990; 1995) or (*Biblioteki...*, 1976; Jankowska & Majewski, 2004, Berners-Lee et al., 2001).

The references to the specified pages of publications cited in the text should be written as follows: (Iyer, 1995, p. 15) or (Taradejna & Taradejna, 2004, pp. 231-233).

Bibliographic descriptions of the sources cited in the paper should be placed in the end of the text as a bibliography ordered alphabetically by authors. Collective works should be ordered by the name of the editor. If the work lacks the name of the author or the editor, it should be ordered by title. The descriptions of foreign publications should include page numbering, numbers and abbreviations in the language of the text (e.g. "W" in Polish "In" in English, "s." in Polish "p." in English). The descriptions of several works by the same author should be ordered by the year of publication, ascending, and each of these descriptions should include the last and first name of the author. Several works of the same author published in the same year should be additionally marked with letters added to the year of publication, e.g. Dembowska, Maria (1976a)..., Dembowska, Maria (1976b)..., etc. See below the examples of correct bibliographic descriptions.

BOOKS

Dembowska, Maria (1991). *Nauka o informacji naukowej: organizacja i problematyka badań w Polsce*. Warszawa: IINTE.

Iyer, Hamalata (1995). *Classificatory structures. concepts, relations and representation*. Frankfurt/Main: Indeks Verlag.

Taradejna, Małgorzata; Taradejna, Ryszard (2003). *Dostęp do informacji publicznej a prawna ochrona informacji dotyczących działalności gospodarczej, społecznej i zawodowej oraz życia prywatnego*. Toruń: Wydaw. Adam Marszałek.

COLLECTIVE WORKS

Biblioteki publiczne województwa toruńskiego: informator (1976). Toruń: Wojewódzka Biblioteka Publiczna i Książnica Miejska im. M. Kopernika.

Burgess, Robert G., ed. (1993). *The research process in educational settings : ten case studies*. London: Falmer Press.

Zybert, Elżbieta B., red. (2002). *Książka i biblioteka w środowisku edukacyjnym*. Warszawa: Wydaw. SBP.

JOURNAL PAPERS

Augustyniak, Anna (2004). Międzynarodowa Federacja Informacji i Dokumentacji. *Przegląd Biblioteczny*, z. 1/2, s. 3-21.

Dervin, Brenda; Nilan, Michael (1986). Information Needs. *Annual Review of Information Science and Technology*, vol. 21, pp. 3-31.

PAPERS IN COLLECTIVE WORKS

Gawrysiak, Piotr (2000). W stronę inteligentnych systemów wyszukiwawczych. W: *Multimedialne i sieciowe systemy informacyjne*. Materiały konferencyjne pod red. Cz. Daniłowicza. Wrocław: Oficyna Politechniki Wrocławskiej, s. 59-69.

Hartley, Joellen T.; Harker, Judith O.; Walsh, David A. (1980). Contemporary issues and new directions in adult development of learning and memory. In: *Aging in the 1980's : Psychological issues*. Ed. by L. W. Poon. Washington, DC: American Psychological Association, pp. 239-252.

ELECTRONIC JOURNAL PAPERS

Berners-Lee, Tim; Hendler, James; Lassila, Ora (2001). The Semantic Web. *Scientific American* [online], May [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w WWW: <<http://www.sciam.com/article.cfm?articleID=00048144-10D2-1C70-84A9809EC588EF21>>.

Frederickson, B.L. (2000). Cultivating positive emotions to optimize health and well-being. *Prevention & Treatment* [online], vol. 3 [dostęp: 11.12.2001]. Dostępny w WWW: <<http://journals.apa.org/prevention/volume3/pre0030001a.html>>.

Glapa, Janusz (2002). Informacja gospodarcza w Książnicy Pomorskiej. *EBIB Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy* [online], nr 11 (40); [dostęp: 11.03.2003]. Dostępny w WWW: <<http://ebib.oss.wroc.pl/2002/40/glapa.php>>.

DOCUMENT FROM THE WEBSITE OF AN INSTITUTION, ORGANIZATION OR INDIVIDUAL

APA (1995). *APA public policy action alert: Legislation would affect grant recipients* [online]. American Psychological Association [dostęp: 25.01.1996]. Dostępny w WWW: <<http://www.apa.org/ppo/istook.html>>.

Chou, Luyen; McClintock, Robbie; Moretti, Frank; Nix, Don. H. (1993). *Technology and education; Choosing pasts and imagining educational futures* [online]. Columbia University, Institute for Learning Technologies; [dostęp: 25.11.1996]. Dostępny w WWW: <<http://www.ilt.columbia.edu/publications/papers/newwine1.html>>.

MENiS (2004). *PISA 2003 – Informacja przygotowana przez OECD* [online]. Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu; [dostęp: 14.12.2004]. Dostępny w WWW: <http://www.men.waw.pl/wspolpraca/biezace/pisa_oecd.php>.

Smith, Brian (2004). *Ontology and information systems* [online]. The Buffalo University, Department of Philosophy; [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w WWW: <<http://ontology.buffalo.edu/ontology.doc>> .

US NLM (2004). *Unified Medical Language System* [online]. US National Library of Medicine. National Institutes of Health; [dostęp: 30.06.2004]. Dostępny w WWW: <<http://www.nlm.nih.gov/research/umls/umlsmain.html>>.

When the paper is accepted for publication, the Authors are asked to send in their high resolution photographs (by e-mail, as JPG or TIF files, or by regular mail, as high resolution printouts) and short biographical notes of maximum 70 words which should include the Authors' scientific/professional titles, current employers and positions occupied, scientific/professional specializations and most important publications (max. 3).

The editors do not accept texts which do not follow the guidelines listed above and stipulate the right to reduce texts and introduce changes accepted by the authors. The editors do not return materials sent to "Library Review".

Otwarte Zasoby w Repozytorium Cyfrowym Instytutów Naukowych (OZwRCIN)

Umowa nr POPC.02.03.01-00-0029/17-00

Biblioteka Instytutu Biologii Doświadczalnej PAN rozpoczęła 1 sierpnia 2018 r. realizację projektu „Otwarte Zasoby w Repozytorium Cyfrowym Instytutów Naukowych” (OZ w RCIN).

Jego realizacja przewidziana jest na okres trzech lat. Projekt uzyskał dofinansowanie i realizowany będzie w ramach Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa, e-administracja i otwarty rząd, działanie 2.3 Cyfrowa dostępność i użyteczność informacji sektora publicznego, 2.3.1 Cyfrowe udostępnienie informacji sektora publicznego ze źródeł administracyjnych i zasobów nauki (typ projektu: cyfrowe udostępnienie zasobów nauki)”. Umowa nr POPC.02.03.01-00-0029/17-00.

Projekt realizowany będzie w okresie od 1 sierpnia 2018 r. do 31 lipca 2021 r. przez Konsorcjum 16 instytutów naukowych reprezentujących różne dziedziny wiedzy – zarówno nauki ścisłe, przyrodnicze, medyczne, jak i humanistyczne. Partnerem wiodącym jest Instytut Matematyczny PAN w Warszawie.

Celem Projektu jest cyfrowe udostępnienie informacji sektora publicznego pochodzących z zasobów Partnerów (jednostek naukowych). Nastąpi to poprzez udostępnienie na wolnych licencjach lub w domenie publicznej ponad 146 000 nowych zasobów oraz rozbudowę funkcjonalności oraz e-dojrzałości platformy Repozytorium Cyfrowego Instytutów Naukowych (RCIN).

Dzięki powiązaniu z Cyfrową Biblioteką Unii Europejskiej „Europeana” materiały zamieszczone w Repozytorium będą dostępne poprzez Internet na całym świecie. Istnieje tam możliwość wyszukiwania wg. autorów, tytułu, słów kluczowych, haseł przedmiotowych itp. z takich dyscyplin naukowych jak: nauki przyrodnicze, medyczne, humanistyczne, techniczne, matematyczne itp., które są wiodące w skali kraju. Pozycje w OZwRCIN zamieszczane będą sukcesywnie przez okres 3 lat.

Biblioteka Instytutu Biologii Doświadczalnej im. Marcelego Nenckiego PAN zdigitalizuje: publikacje profesora Marcelego Nenckiego, stare druki, druki z XIX i pierwszej połowy XX wieku oraz czasopisma XIX–XX wieczne. Łącznie ok. 1300 pozycji.

Repozytorium Cyfrowe Instytutów Naukowych będzie ogólnodostępną platformą do cyfrowych zbiorów zarówno dla środowiska naukowców, pracowników gospodarki, pracowników informacji naukowej, ale też uczniów, studentów i innych zainteresowanych.

Szkolenia online

Minął rok odkąd przenieśliśmy ofertę szkoleniową w środowisko wirtualne. Od tego czasu lista szkoleń nie tylko znacznie się wydłużyła, ale i uległa pewnym modyfikacjom*.

Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich zaprasza dyrektorów, kierowników, menedżerów w instytucjach kultury oraz osoby przygotowujące się do tej roli, do udziału w wakacyjnym kursie online *Pakiet szkoleń dla kadry kierowniczej*. W czasie czterech spotkań, od 7 do 28 lipca br., poruszone zostaną tematy dotyczące norm prawnych, zarządzania zespołem, analizy otoczenia oraz planowania długo- i krótkoterminowego. Każde ze szkoleń zostało wzbogacone o narzędzia ułatwiające codzienną pracę dyrektora. Ukończenie kursu będzie udokumentowane certyfikatem sygnowanym przez SBP.

Szczegółowe informacje o kursie, harmonogram oraz zapisy są dostępne na stronie: <http://www.szkoledlabibliotekarzy.sbp.pl/pakiet-szkolen-dla-kadry-zarządzającej/>

Inne szkolenia wybrane z oferty:

1. Podstawowe działania zapewniające bezpieczeństwo biblioteki w cyberprze-strzeni i sposoby zapobiegania zagrożeniom
Szkolenie daje odpowiedź na pytanie co zrobić w sytuacji kiedy nastąpi kradzież danych osobowych pracowników i czytelników bibliotek i ich późniejsze wykorzystanie do autoryzowania przestępstw.
2. Podcast – jak od zera stworzyć ciekawy podcast?
Szkolenie przynosi bibliotekarzom teoretyczną i praktyczną wiedzę umożliwiającą tworzenie podcastów.
3. Biblioterapia w pracy z osobami w trakcie życiowej zmiany
W trakcie szkolenia uczestnicy dowiadują się m.in. jak pracować z czytelnikiem potrzebującym wsparcia i jak umacniać w nim odporność psychiczną.
4. Zdalna promocja książek – narzędzia i pomysły
Uczestnicy poznają różne formy prezentacji książek i tworzenia komunikatów promocyjnych.

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY

Warunki prenumeraty

Zamówienia na „Przegląd Biblioteczny” prosimy kierować na adres:

Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich
Dział Sprzedaży 02-086 Warszawa
Al. Niepodległości 213

- pocztą
- telefonicznie – tel. (22) 608-28-26
- pocztą elektroniczną – e-mail: sprzedaz@sbp.pl

Sprzedaż odręczna (w godz. 9⁰⁰ – 15⁰⁰)

- w siedzibie SBP (Al. Niepodległości 213)
- w Wydawnictwie Naukowym i Edukacyjnym SBP (ul. Konopczyńskiego 5/7, 00-335 Warszawa
tel/fax (22) 827-52-96)

Nasze konto: Credit Agricole Bank Polska S.A. 46 1940 1076 3122 4176 0000 0000

„Przegląd Biblioteczny” można otrzymywać:

- składając zamówienie na dowolny okres lub na poszczególne zeszyty zarówno archiwalne, jak i bieżące; odbiorca wnosi wówczas opłatę po otrzymaniu przesyłki (zeszytu) wraz z rachunkiem
- za gotówkę bezpośrednio w Dziale Sprzedaży Wydawnictwa Naukowego i Edukacyjnego SBP

Cena prenumeraty na 2021 r. – 196 zł

Wydawnictwo Naukowe i Edukacyjne SBP. Warszawa 2021
Łamanie: Ewa Majewska
Druk i oprawa: Fabryka Druku Sp. z o.o.
www.fabrykadruku.pl

